

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ
จังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย

ร้อยโท ญัฐพงษ์ จุฑาพันธ์สวัสดิ์

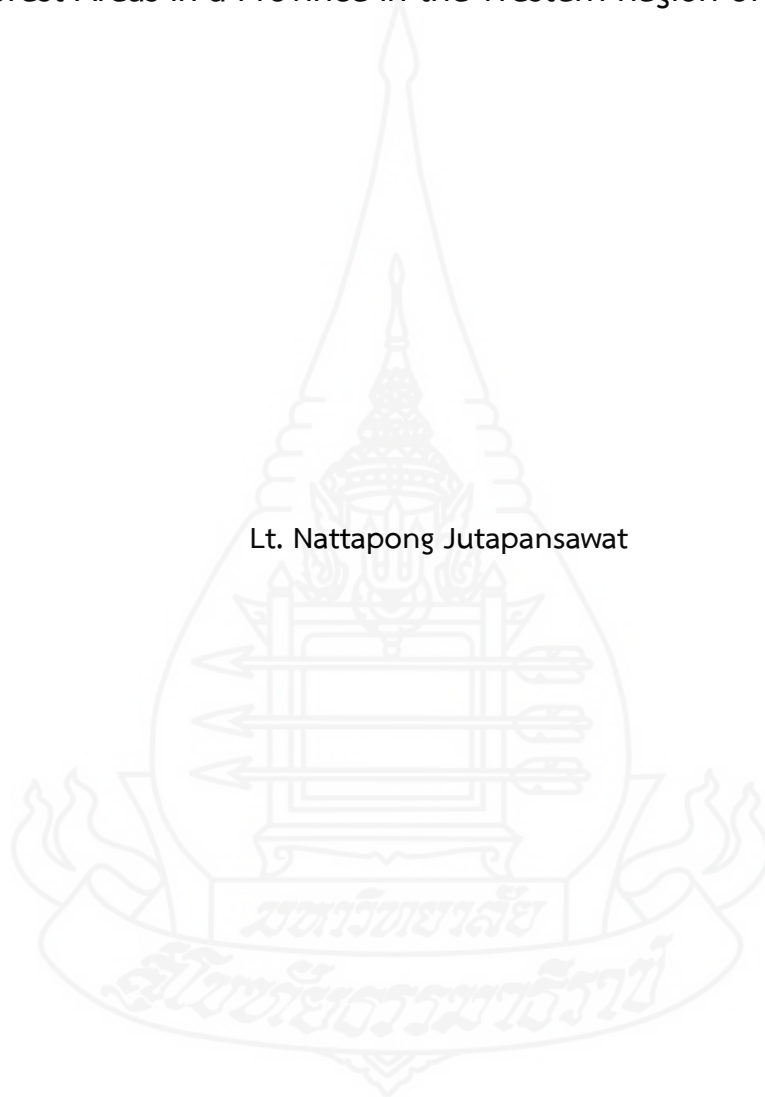

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกการเมืองการปกครอง สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2562

The Power Relations of Influencers and Invasions of National Reserved
Forest Areas in a Province in the Western Region of Thailand

Lt. Nattapong Jutapansawat

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Political Science in Politics and Government

School of Political Science

Sukhothai Thammathirat Open University

2019

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน
แห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย
ชื่อและนามสกุล ร้อยโท ณัฐพงษ์ จุฑาพันธ์สวัสดิ์
วิชาเอก การเมืองการปกครอง
สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวลัยช์ โจรจนพล

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2562

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวลัยช์ โจรจนพล)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ยุทธพร อิศรชัย)

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฤณ นิยมไทย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน
แห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย

ผู้ศึกษา ร้อยโท ณ์ภูษพงษ์ จุฑาพันธ์สวัสดิ์ **รหัสนักศึกษา** 2588000204

ปริญญา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต **อาจารย์ที่ปรึกษา** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวัลลภ วิจารณ์พล

ปีการศึกษา 2562

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย 2) สาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทยของผู้มีอิทธิพล 3) ข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทยของผู้มีอิทธิพล

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มบุคคล 6 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ 1 คน กลุ่มที่ 2 นายทุน 1 คน กลุ่มที่ 3 นักปกครองท้องถิ่น 2 คน กลุ่มที่ 4 ชาวบ้าน 6 คน กลุ่มที่ 5 เจ้าหน้าที่ตำรวจ 1 คน กลุ่มที่ 6 เจ้าหน้าที่ทหาร 1 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 12 คน

ผลการศึกษาพบว่า 1) ลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย เป็นความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ที่มีนายทุนผู้มีอิทธิพลเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์ โดยมีผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านเป็นผู้รับการอุปถัมภ์ 2) สาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทยเพราะมีพื้นที่กว้างขวางมาก เจ้าหน้าที่ประพฤตินิยมชอบในหน้าที่ ชาวบ้านยากจนจึงขายที่ให้นายทุนเพราะขาดความรู้ในการครอบครองที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ทำกิน ที่ห้ามซื้อขาย 3) ข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทยคือการสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านรักและหวงแหนที่ทำกินเพื่อให้เป็นมรดกตกทอดแก่ลูกหลาน ช่วยกันสอดส่องดูแลเจ้าหน้าที่ประพฤตินิยมชอบในหน้าที่จากการรับสินบนจากนายทุน ตลอดจนการให้ความรู้ความเข้าใจกับชาวบ้านในสิทธิ์ที่ทำกินที่มีเอกสารสิทธิ์ทำกินว่าห้ามนำไปซื้อขายเพราะมีความผิดตามกฎหมายป่าไม้

คำสำคัญ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระบบอุปถัมภ์ ผู้มีอิทธิพล การบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

ภาคตะวันตก ประเทศไทย

Independent Study title: The Power Relations of Influencers and Invasions of National Reserved Forest Areas in a Province in the Western Region of Thailand.

Author: Lt. Nattapong Jutapansawat; **ID:** 2588000204;

Degree: Master of Political Science;

Independent Study advisor: Dr. Wornwaluncha Rojanapol, Assistant Professor;

Academic year: 2019

Abstract

This study aims to study: 1) Characteristics of power relations of influencers and invasions of National Reserved Forest areas in a province in the Western Region of Thailand; 2) Reasons encouraging influencers to invade National Reserved Forest areas in a province in the Western Region of Thailand; 3) Suggestions and solutions to the problem of influencers invading National Reserved Forest areas in a province in the Western Region of Thailand.

This study is a qualitative research using purposive sampling to collect data by in-depth interviews. The tool used in data collection is descriptive analysis interview. The populations in this research are 6 sampling groups consisting of: Group 1 - one Royal Forest Department officer; Group 2 – one capitalist; Group 3 – two local administrative officers; Group 4 – six villagers; Group 5 – one police officer; Group 6 – one military officer. In total, there are twelve people.

The study found that: 1) The characteristic of power relations of influencers and invasions of National Reserved Forest areas in a province in the Western Region of Thailand is in the relations of Patronage System in which capitalists are patrons while village chief and villagers are clients. 2) Factors encouraging the invasion of National Reserved Forest areas in a province in the Western Region of Thailand include: vast areas of the land, corrupted officers, poor villagers with lack of knowledge selling their non-transferable documents of land usage right to capitalists 3) Suggestions and solutions to the problem of the influencers invading National Reserved Forest areas in a province in the Western Region of Thailand are: to create awareness among villagers to love and treasure their lands and save them for their descendants, to monitor corrupted officers and prevent them from taking bribe from capitalists, as well as to educate villagers that selling documents of land usage right is illegal according to forest legislation.

Keywords: Power Relations, Patronage System, Influencers,
Invasions of National Reserved Forest Areas, Western Region of Thailand

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาครั้งนี้ สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดีเพราะได้รับความอนุเคราะห์ ช่วยเหลือ สนับสนุน และได้รับความร่วมมือจาก เจ้าหน้าที่ป่าไม้ นายทุน นักปกครองท้องถิ่น ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ทหาร ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย

ขอกราบขอบพระคุณ คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในสาขาวิชารัฐศาสตร์ของ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ ให้คำแนะนำช่วยเหลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวลัญช์ โรจนพล อาจารย์ที่ปรึกษา การศึกษาค้นคว้าอิสระที่ให้ข้อคิด คำแนะนำ คำชี้แนะ ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขชิ้นงานมาจน เสร็จสิ้นสมบูรณ์ และกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ยุทธพร อิศรชัย กรรมการสอบ การศึกษาค้นคว้าอิสระในครั้งนี้จนทำให้งานชิ้นนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานชิ้นนี้จะเป็นประโยชน์ที่จะสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการบุก รุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อเป็นแนวทางในการต่อต้านการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อช่วยกัน รักษาทรัพยากรป่าไม้ที่มีค่าของประเทศชาติต่อไป

คุณค่าและประโยชน์ใดๆที่ได้รับจากการศึกษาค้นคว้าอิสระชิ้นนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่อง บูชาพระคุณบิดา มารดา ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

ณัฐพงษ์ จุฑาพันธ์สวัสดิ์

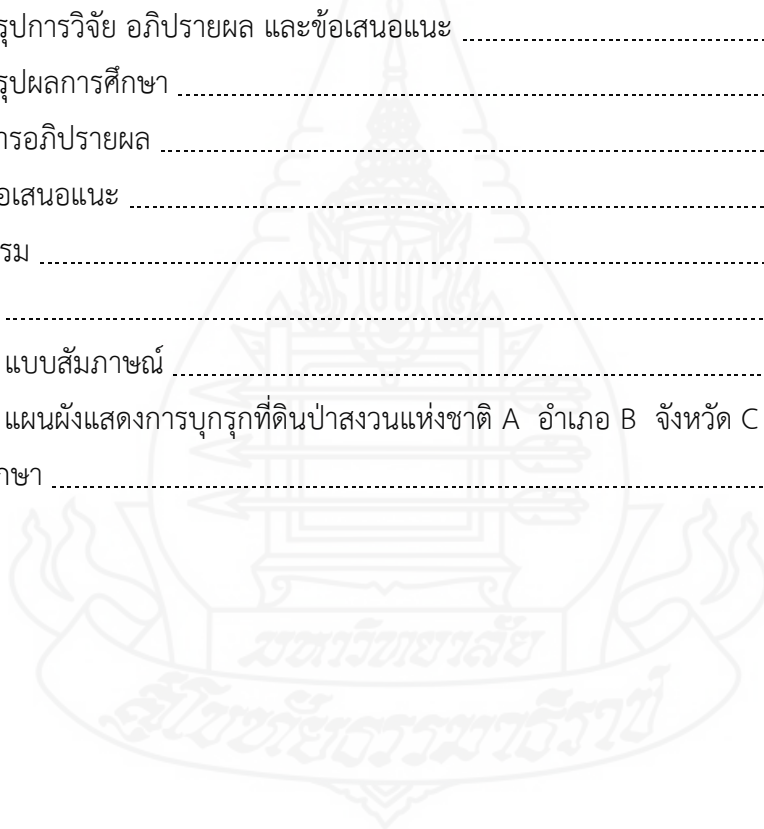
พฤศจิกายน 2562

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญภาพ	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
กรอบแนวคิดในการวิจัย	4
ขอบเขตการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ	6
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนิเวศวิทยาทางการเมือง	15
แนวคิดเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์	18
แนวคิดเกี่ยวกับผู้มีอิทธิพล	29
แนวคิดเกี่ยวกับการบุกรุกพื้นที่ป่า	33
ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับป่าสงวนแห่งชาติ อำเภอบึงสามพัน จังหวัด บึงสามพัน	38
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	40
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	42
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	42
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	43
การเก็บรวบรวมข้อมูล	45
การวิเคราะห์ข้อมูล	45

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	47
ตอนที่ 1 ลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย	47
ตอนที่ 2 สาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ของผู้มีอิทธิพล จังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทยของผู้มีอิทธิพล	56
ตอนที่ 3 แนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่ง ในภาคตะวันตกของประเทศไทยของผู้มีอิทธิพล	68
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	81
สรุปผลการศึกษา	82
การอภิปรายผล	96
ข้อเสนอแนะ	106
บรรณานุกรม	107
ภาคผนวก	110
ก แบบสัมภาษณ์	111
ข แผนผังแสดงการบุกรุกที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C	114
ประวัติผู้ศึกษา	118

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	4
ภาพที่ 2.1 แสดงตัวแบบการใช้อิทธิพล	32
ภาพที่ 2.2 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับป่าสงวนแห่งชาติ อำเภอบึงสามพัน จังหวัด บึงสามพัน	38

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ทรัพยากรป่าไม้ นับเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญ และคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่ให้คุณประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม การพัฒนาเศรษฐกิจจึงจำเป็นต้องส่งเสริมทางด้านเกษตรกรรมและการท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลัก ประกอบกับการขยายตัวของชุมชน และจำนวนของประชากรที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น การขยายตัวของชุมชนเมืองเพิ่มขึ้น ประชาชนไม่มีพื้นที่ที่จะทำเกษตรกรรมจึงเกิดการบุกรุกที่ดินของรัฐ เพื่อการทำเกษตร และปลูกสร้างที่อยู่อาศัย ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การลดลงของพื้นที่ป่าในประเทศไทยซึ่งเป็นผลจากการใช้ทรัพยากรป่าไม้ที่ไม่สมดุล โดยในปี พ.ศ. 2558 มีพื้นที่ป่า คิดเป็นร้อยละ 31.62 แต่เมื่อเทียบทรัพยากรธรรมชาติที่เหลืออยู่ในปัจจุบันต่อหัวประชากร นับว่าน้อยมาก ซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดปัญหาการแย่งชิงการใช้ทรัพยากร นำไปสู่การบุกรุกพื้นที่ป่า (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2559)

ป่าสงวนแห่งชาติ เป็นป่าที่พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองป่า พ.ศ. 2481 ประกาศว่าเป็นป่าสงวนและป่าคุ้มครอง ส่วนป่าสงวนเป็นอีกกรณีหนึ่งเป็นป่าซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ออกกฎกระทรวงให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ โดยพิจารณาจากความจำเป็นเพื่อการรักษาสภาพป่าไม้ ของป่าหรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น และในกฎกระทรวงดังกล่าวจะต้องมีแผนที่แสดงแนวเขตของป่าสงวนไว้ด้วย อีกทั้งเมื่อประกาศแล้ว ต้องปิดประกาศสำเนากฎกระทรวงไว้ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ ที่ทำการกำนัน และในหมู่บ้านในเขตที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ประชาชนทราบ การประกาศพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาตินั้น มีข้อห้ามว่าต้องไม่เป็นที่ดินของเอกชนที่มีสิทธิครอบครองอยู่แล้ว ก่อนที่จะมีการประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นที่รกร้างว่างเปล่า หรือเป็นที่ที่อยู่ในความครอบครองของรัฐหรือทบวงกรมเมือง (ณรงค์ ใจหาญ, 2552)

เมื่อปี พ.ศ. 2542 ป่ายางน้ำก่ลัดเหนือ และป่ายางน้ำก่ลัดใต้ ได้รับการกำหนดเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่ายางน้ำก่ลัดเหนือ-ป่ายางน้ำก่ลัดใต้ โดยกำหนดเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า และไม่ให้มีการครอบครองที่ดิน หรือตัดโค่น แผ้วถาง ทำลายต้นไม้ หรือพฤษชาติอื่น หรือขุดหาแร่ ดิน หิน เลี้ยงสัตว์ เปลี่ยนแปลงทางน้ำ หรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย หนอง บึง ท่วมทัน เหือดแห้ง เป็นพิษ เป็นอันตรายต่อสัตว์ป่า (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2542)

พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่กระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ ส่วนใหญ่มักจะมีปัญหาที่คล้ายคลึงกัน คือ สภาพป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์มาก่อนได้ถูกราษฎรหักร้างถางพงเพื่อทำกิน และตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนที่รัฐบาลจะประกาศเป็นเขตป่าสงวน นอกจากนี้ก่อนที่รัฐบาลจะประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ยังได้เปิดโอกาสให้มีการสัมปทานทำไม้ในพื้นที่ ทำให้ผู้มีอำนาจหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกันนโยบายป่าไม้ อาศัยช่องว่างของกฎหมายแสวงหาผลประโยชน์ของตน ซึ่งผลของการสัมปทานดังกล่าวทำให้พื้นที่ป่าไม้เริ่มลดลง เกิดแนวเส้นทางคมนาคมในเขตป่า ราษฎรจึงถือโอกาสหักร้างถางพงเพื่อก่อตั้งชุมชนและขยายที่ทำกินได้สะดวก ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเขตป่าสงวนแห่งชาติ รัฐบาลก็ได้พยายามหาแนวทางแก้ไข โดยการส่งหน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบในการจัดสรรที่ดินและควบคุมป้องกันในพื้นที่เข้ามาดำเนินการ (เศกสรรค์ ยงวิชัย และคณะ, 2549)

โดยเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2522 มีมติคณะรัฐมนตรี ให้ดำเนินการช่วยเหลือราษฎรที่บุกรุกอยู่ในป่าสงวนแห่งชาติ ให้ได้รับอนุญาตโดยขอด้วยกฎหมายให้มีที่ทำกินเป็นหลักแหล่งไม่ไปแผ้วถางอีกต่อไป ตามแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ที่ดิน กรมป่าไม้ได้เริ่มดำเนินการให้สิทธิ์ทำกิน (สทก.) ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มานับตั้งแต่ปี 2525 ต่อมาปี พ.ศ. 2528 รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2528 กำหนดให้มีมาตรา 16 ทวิ และมาตรา 16 ทรี ขึ้นเพื่อช่วยเหลือราษฎรที่มีความจำเป็นในการครองชีพสามารถเข้าทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้โดยไม่เดือนร้อน และโดยมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งซึ่งความตามพระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นการรับรองว่าสิทธิ์ทำกิน (สทก.) ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่กรมป่าไม้มอบให้กับราษฎรนั้นเป็นไปตามกฎหมาย สิทธิทำกิน เป็นที่ดินในเขตป่าสงวนและเป็นป่าไม้เสื่อมโทรม ต้องเป็นพื้นที่ที่ได้ทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยอยู่แล้ว จึงประกาศเป็นเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติ ฉะนั้น สทก.ยังเป็นป่าสงวนอยู่ โดยกรมป่าไม้เป็นผู้อนุญาตและทำการรังวัด ไม่สามารถซื้อขายได้ แต่ตกทอดเป็นมรดกแก่ทายาทได้ (สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ, 2553)

ป่าสงวนแห่งชาติ เป็นป่าที่พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองป่า พ.ศ. 2481 ประกาศว่าเป็นป่าสงวนและป่าคุ้มครอง ส่วนป่าสงวนเป็นอีกกรณีหนึ่งเป็นป่าซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ออกกฎกระทรวงให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ โดยพิจารณาจากความจำเป็นเพื่อการรักษาสภาพป่าไม้ ของป่าหรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ และในกฎกระทรวงดังกล่าวจะต้องมีแผนที่แสดงแนวเขตของป่าสงวนไว้ด้วย อีกทั้งเมื่อประกาศแล้ว ต้องปิดประกาศสำเนากฎกระทรวงไว้ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ ที่ทำการกำนัน และในหมู่บ้านในเขตที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ประชาชนทราบ การประกาศพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาตินั้น มีข้อห้ามว่าต้องไม่เป็นที่ดินของเอกชนที่มีสิทธิครอบครองอยู่แล้ว ก่อนที่จะมีการประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นที่รกร้างว่างเปล่า หรือเป็นที่ที่อยู่ในความครอบครองของรัฐหรือทบวงการเมือง (ณรงค์ ไจหาญ, 2552)

เมื่อปี พ.ศ. 2542 ป่าสงวนน้ำกัลลัดเหนือ และป่าสงวนน้ำกัลลัดใต้ ได้รับการกำหนดเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าสงวนน้ำกัลลัดเหนือ-ป่าสงวนน้ำกัลลัดใต้ โดยกำหนดเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า และไม่ให้มีการครอบครองที่ดิน หรือตัดโค่น แผ้วถาง ทำลายต้นไม้ หรือพฤษชาติอื่น หรือขุดหาแร่ ดิน หิน เลียงสัตว์ เปลี่ยนแปลงทางน้ำ หรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย หนอง บึง ท่วมท้น เหือดแห้ง เป็นพิษ เป็นอันตรายต่อสัตว์ป่า (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2542)

จากความเกี่ยวข้องระหว่างผู้ใหญ่และผู้มีอิทธิพลที่เอื้อต่อการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย เพื่อศึกษาถึงลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ สาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และศึกษาข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติของผู้มีอิทธิพล

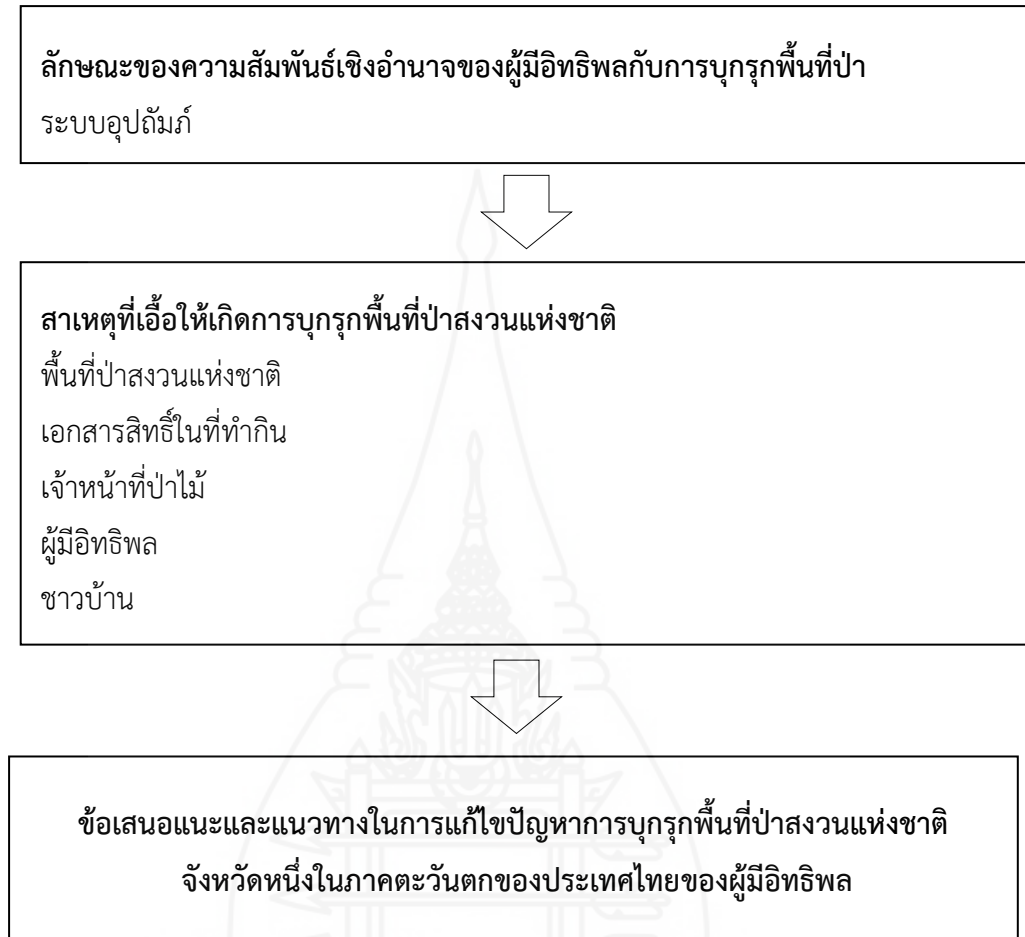
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย

2.2 เพื่อศึกษาสาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทยของผู้มีอิทธิพล

2.3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทยของผู้มีอิทธิพล

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ประกอบด้วย

4.1.1 ลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย

4.1.2 สาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทยของผู้มีอิทธิพล

4.1.3 แนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทยของผู้มีอิทธิพล

4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C

4.3 ขอบเขตประชากร ได้แก่ 1) เจ้าหน้าที่ป่าไม้ 2) ผู้มีอิทธิพลบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 3) นักปกครองท้องถิ่น A อำเภอ B จังหวัด C 4) ชาวบ้าน A อำเภอ B จังหวัด C 5) เจ้าหน้าที่ตำรวจ และ 6) เจ้าหน้าที่ทหาร

4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลาของปรากฏการณ์ที่ศึกษา คือ ตั้งแต่เดือนมีนาคม 2545 ถึงเดือนธันวาคม 2558

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 ผู้มีอิทธิพล หมายถึง นายทุนนักธุรกิจที่มีการครอบครองพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติโดยการซื้อขายที่ดินตามสิทธิ์ทำกิน (สทก.) จากชาวบ้าน และ นักปกครองท้องถิ่น (ผู้ใหญ่บ้าน)

5.2 พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ หมายถึง เขตป่าสงวนแห่งชาติที่มีพื้นที่ครอบคลุมอยู่ในพื้นที่ A อำเภอ B จังหวัด C

5.3 การบุกรุกพื้นที่ป่า หมายถึง การที่นายทุนผู้มีอิทธิพลได้เข้ามาซื้อที่ของเขตป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C จากชาวบ้านที่ถือครองเอกสารสิทธิ์ในที่ทำกิน สทก. เพื่อปลูกยางพารา และสับปะรด

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทำให้ทราบถึงลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C

6.2 ทำให้ทราบถึงสาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ของผู้มีอิทธิพล

6.3 ทำให้ทราบถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ของผู้มีอิทธิพล

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนกรอบแนวคิด ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ อำนาจทางการเมืองและความสัมพันธ์เชิงอำนาจ
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนิเวศวิทยาทางการเมือง
3. แนวคิดเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์
4. แนวคิดเกี่ยวกับผู้มีอิทธิพล
5. แนวคิดเกี่ยวกับการบุกรุกพื้นที่ป่า
6. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ

1.1 ความหมายของอำนาจ

Kanter (1977, p. 166) ให้ความหมายของอำนาจว่า หมายถึง ความสามารถในการระดมทรัพยากรและใช้ทรัพยากรนั้นตามที่ต้องการหรือปรารถนา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

Pfeffer (1981, p. 2) กล่าวว่า อำนาจ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการเอาชนะเหนืออุปสรรคเพื่อบรรลุถึงวัตถุประสงค์หรือ ผลลัพธ์ที่ปรารถนาดังนั้น อำนาจ หมายถึง ความสามารถในการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งสามารถที่จะทำให้อีกบุคคลหนึ่งกระทำตาม สิ่งที่ต้องการปรารถนาได้ แม้ว่าบุคคลนั้น จะไม่มีความปรารถนาที่จะกระทำตามก็ตาม

Max Weber (1966 อ้างถึงใน สฤณี น้าค่าง, 2555, น. 16) กล่าวว่าอำนาจ คือ สิ่งที่ได้ผู้หนึ่งได้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อให้บรรลุในสิ่งที่เขาต้องการ อำนาจเป็นสิ่งที่คนเราใฝ่หาเพื่ออิทธิพลในการตัดสินใจ เพื่อการตกลงใจ และบังคับให้เป็นไปตามนั้น อำนาจเป็นเรื่องของการควบคุมโดยคนคนเดียวหรือหลายคน ดังนั้นอำนาจจึงเป็นเสมือนหัวใจของปรากฏการณ์ทางการเมืองที่ทุกคนแสวงหาและพิทักษ์รักษาฐานอำนาจ

Blevins (1998, p. 312) ให้ความหมายของอำนาจว่าหมายถึง ความสามารถของบุคคลในการหันเหความคิดเห็นของบุคคล องค์กร หรือสถานการณ์ของบุคคลอื่นให้เบี่ยงเบนไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง

จุมพล หนีมนพานิช (2547, น. 75) กล่าวว่า อำนาจ หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งสามารถที่จะทำให้บุคคลอีกบุคคลหนึ่งทำบางสิ่งบางอย่างตามที่ตนเองต้องการ ทั้งนี้ เพื่อให้เป้าหมายที่ตั้งไว้บรรลุผล

อรุณ รักธรรม (2549, น. 29) กล่าวว่า อำนาจ หมายถึง ความสามารถของบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดที่ทำให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มอื่นเปลี่ยนแปลงแนวทางปฏิบัติหรือวิถีชีวิตได้ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ พลังหรือความสามารถที่มีอิทธิพลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติ

สรุปได้ว่า อำนาจ หมายถึง ความสามารถของบุคคลหนึ่งบุคคลใดที่มีอิทธิพลสามารถโน้มน้าวชักจูงให้อีกบุคคลอื่นเปลี่ยนพฤติกรรม ทัศนคติ และแนวคิดให้ทำตามที่ต้องการให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

1.2 คุณลักษณะของอำนาจ

Max Weber (1966) ได้อ้างถึงอำนาจที่เกี่ยวข้องกับสถาบันทางอำนาจ ที่มีประสิทธิภาพอย่างเพียงพอที่จะควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งเป็นอำนาจสูงสุดและเป็นกระทำทั่วไป อำนาจพื้นฐานนี้สามารถแบ่งแยกโดยลักษณะของพฤติกรรมได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1) อำนาจในพฤติกรรมด้านเศรษฐกิจ บุคคลที่ครองผลประโยชน์ในระบบเศรษฐกิจก็จะเป็นผู้ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจไปด้วย

2) อำนาจทางสังคม หรือที่ Weber กล่าวว่า อำนาจทางสังคมของบุคคลเกิดขึ้นจากเกียรติยศ บุคคลผู้ซึ่งมีเกียรติและศักดิ์ศรีทางสังคมก็จะถูกยอมรับจากชุมชนว่าเป็นผู้มีอำนาจทางสังคมด้วย

3) อำนาจทางการเมือง ตำแหน่งทางการเมือง จะเป็นส่วนให้บุคคลมีอำนาจต่างกันไป ซึ่งอำนาจทางการเมืองมีขึ้นโดยกลุ่มการเมือง อำนาจชนิดนี้จัดขึ้นเป็นสถาบันที่มีระเบียบวิธีและขึ้นอยู่กับชุมชน อำนาจทางการเมืองอาจมีผลถึงอำนาจทางเศรษฐกิจและสังคมด้วย

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2532) ได้กล่าวไว้ใน สังคมวิทยาการเมือง เกี่ยวกับ อำนาจไว้ว่า การกระทำทางสังคมทุกอย่างเป็นเรื่องของการใช้อำนาจ ความสัมพันธ์ทางสังคมทุกอย่างเป็นสมการแห่งอำนาจและกลุ่มชนหรือระบบสังคมทุกกลุ่ม เป็นการจัดระเบียบเกี่ยวกับอำนาจทั้งสิ้น สามารถจำแนกอำนาจออกเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่

1) อำนาจที่มีอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคม คือ เมื่อคนเรามีความสัมพันธ์กันขึ้นแล้ว อำนาจจึงจะเกิด อำนาจเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล อำนาจจะไม่เกิดขึ้นหากคนอยู่คนเดียว ความสัมพันธ์ทางสังคมเริ่มด้วยการกระทำทางสังคม ดังนั้น ที่ได้มีการกระทำทางสังคมที่นั้นมีอำนาจ

2) การต่อต้าน ความสามารถกระทำสิ่งใดขึ้นในความสัมพันธ์ทางสังคม หรือการเปลี่ยนแปลงชีวิตสังคมเหล่านั้น จะต้องมีการต่อต้านรูปใดรูปหนึ่งแสดงออกให้เห็น ผืนใจ ผืนความ ตั้งใจเป็นต้น จึงเรียกว่า อำนาจ

3) ความน่าเป็นไปได้ เนื่องจากอำนาจเกิดขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ดังนั้น การหวังผลตรงไปตรงมา เช่น เรื่องทางวัตถุย่อมไม่ได้ การหวังผลในการใช้อำนาจจึงมีความไม่แน่นอนอยู่มาก การใช้อำนาจแต่ละครั้งจะเป็นเพียงความน่าจะเป็นไปได้เท่านั้น

4) ความจริงและจินตนาการ การก่อให้เกิดอำนาจ ผู้ก่ออาจใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จริง เช่น เงิน อาวุธ คำมั่นสัญญา หรือไม่มีอยู่จริง แต่สามารถทำให้คู่สัมพันธ์เชื่อได้ จนยอมทำตามคำสั่งหรือคำขอร้อง ก็ทำให้อำนาจเกิดขึ้นได้

ลักษณะของอำนาจดังกล่าว จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งนั่นคือ ทรัพยากรอำนาจ (Power resource) ซึ่งหมายถึง สิ่งใด ๆ ที่ปัจเจกชนอาจนำมาใช้ เพื่อให้เกิดอำนาจขึ้น เช่น การเป็นเจ้าของสิ่งต่าง ๆ เงินทอง ความรู้ ความชำนาญ การได้ดำรงตำแหน่งสำคัญในองค์กร การที่มีผู้มีอำนาจมอบอำนาจให้ การเป็นเจ้าขององค์การ

ความเข้าใจถึงคุณลักษณะที่สำคัญของอำนาจ จะช่วยทำให้สามารถเข้าใจความหมายที่แท้จริงของคำว่า “อำนาจ” ได้ชัดเจนขึ้น ซึ่ง จูมพล หนีมพานิช (2547, น. 95-97) กล่าวว่า คุณลักษณะของอำนาจประกอบด้วยลักษณะสำคัญ ๆ ดังนี้

1) มีความสัมพันธ์ (Relation) หมายถึง อำนาจของบุคคลหนึ่งจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อบุคคลมีความสัมพันธ์กันทางสังคม

2) มีลักษณะของการพึ่งพา (Dependence) หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งมีอำนาจเหนือบุคคลหนึ่ง เนื่องมาจากการที่บุคคลหนึ่งต้องพึ่งพาคือบุคคลหนึ่งนั่นเอง

3) มีลักษณะของความน่าจะเป็น (Probability) หมายถึง ความเป็นไปได้หรือความน่าจะเป็นที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะปฏิบัติตามผู้ใช้อำนาจ

4) มีการขยายเขตอำนาจ (Power Expansion) หมายถึง อำนาจนั้นสามารถเพิ่มหรือขยายได้ เพราะยังมีอำนาจมากก็ยังมีแนวทางที่จะเลือกปฏิบัติได้มากขึ้น

5) มีระดับหรือขั้นของอำนาจ (Degree) ซึ่งสามารถรับรู้ได้โดยบุคคลอื่น มีการแลกเปลี่ยนหรือมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน

6) มีความเฉพาะเจาะจง (Specificity) คือ อำนาจมักเป็นเรื่องเฉพาะเจาะจงต่อประเด็นใดประเด็นหนึ่ง สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

1.3 ประเภทของอำนาจ

อำนาจมีความสำคัญต่อองค์กรและผู้บริหาร เพราะการกระทำหรือการดำเนินการใด ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กรนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับอำนาจเป็นสำคัญ (จุมพล หนีมพานิช, 2547, น. 91) แต่อำนาจที่จำเป็นดังกล่าวนี้ จะมีปริมาณเท่าใดขึ้นอยู่กับภารกิจหรืองานที่ผู้รับผิดชอบจะดำเนินการให้สำเร็จ รวมถึงความชำนาญและทักษะในการใช้อำนาจของผู้บังคับบัญชา ถ้าผู้บังคับบัญชาที่มีทักษะและความชำนาญสูง อาจไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจมาก ส่วนผู้บังคับบัญชาหรือผู้บริหารที่มีทักษะหรือความชำนาญน้อยความต้องการเรื่องอำนาจ อาจเป็นเรื่องที่จำเป็น ดังนั้น ผู้บังคับบัญชาขององค์กรควรรู้และเข้าใจในเรื่องของอำนาจตลอดจนต้องเข้าใจคุณลักษณะ และแหล่งที่มาของอำนาจด้วย

Gallagher (1991, p. 28) จำแนกอำนาจออกเป็น 2 ประเภท คือ อำนาจส่วนบุคคล (Personal Power) และอำนาจทางอาชีพ (Professional Power) โดยอำนาจส่วนบุคคลเป็นอำนาจที่บุคคลนำเข้ามาสู่ในตำแหน่ง ส่วนอำนาจทางอาชีพเป็นสิ่งที่บุคคลได้รับมาจากการดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง และเมื่อบุคคลมีอำนาจที่เพิ่มขึ้น หมายความว่า ความรับผิดชอบของบุคคลก็จะสูงขึ้นด้วย ฉะนั้น การใช้อำนาจจึงเกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ (Responsibility) หากบุคคลมีความรู้สึกมั่นใจในความเป็นอิสระของตนเองและความสามารถของตนเองใน การกำหนดทางเลือกที่มีประสิทธิผลบุคคลนั้นก็จะมีใช้อำนาจอย่างมีความรับผิดชอบ ส่วนคนที่มักใช้อำนาจในทางที่ผิด จะมีความรู้สึกไม่มั่นคงเกี่ยวกับความสำคัญของตนเอง ดังนั้น จึงยังคงใช้อำนาจแบบเดิม ๆ เพื่อแสดงให้เห็นว่า ตนเองเป็นผู้ควบคุมสถานการณ์

French และ Raven (2001, p. 321-326) กล่าวว่า อำนาจแบ่งออกเป็น 5 ประเภทคือ 1) อำนาจการให้รางวัล (Reward Power) หมายถึง ความสามารถของผู้บังคับบัญชาในการให้รางวัลที่มีคุณค่าแก่บุคคลอื่น เช่น การขึ้นเงินเดือน เลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง การยกย่องการฝึกอบรมพิเศษและการมอบหมายงานที่ได้บังคับบัญชาต้องการ หากผู้บริหารมีการควบคุมการให้รางวัลมาก อำนาจการให้รางวัลของผู้บริหารก็จะยิ่งสูงขึ้น ในทางกลับกันหากผู้บังคับบัญชาได้รับรู้ว่า ผู้บริหารควบคุมการให้รางวัลได้น้อย ผู้บริหารก็จะมีอำนาจการให้รางวัลน้อย 2) อำนาจการบังคับ (Coercive Power) เป็นความสามารถของผู้บังคับบัญชาที่จะดำเนิน ลดตำแหน่ง ไม่ขึ้นเงินเดือน หรือใช้วิธีอื่นในการลงโทษบุคคล 3) อำนาจตามกฎหมาย (Legitimate Power) คือ อำนาจหน้าที่ที่เป็นสิทธิตามตำแหน่งขององค์กร ดังนั้น ผู้บริหารสามารถสั่งการผู้บังคับบัญชาได้อย่างชอบธรรม 4) อำนาจการอ้างอิง (Referent Power) คือ ความสามารถของผู้บังคับบัญชาที่สามารถปลุกเร้าความเคารพ ความชื่นชมและความจงรักภักดีมักเกิดขึ้นจากคุณสมบัติของบุคคลโดยตรง และ 5) อำนาจจากความเชี่ยวชาญ (Expert Power) คือ ทักษะ ความรู้และประสบการณ์ส่วนบุคคลของผู้บังคับบัญชานี้จะเกี่ยวข้องกับความสามารถของ บุคคลที่จะเข้าถึงหรือใช้ข้อมูลบุคคล ณ ทุกระดับขององค์กร ผู้บริหารจะมีอำนาจความเชี่ยวชาญมากขึ้นเมื่อพนักงานยอมรับความสามารถและความเชี่ยวชาญของพวกเขา

1.4 แหล่งที่มาของอำนาจและการใช้อำนาจ

Morgan (1986, pp. 158-185) จำแนกแหล่งที่มาของอำนาจในองค์การออกเป็น 14 ประเภท แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะที่สำคัญ 5 ประเภท ดังนี้

1) แหล่งอำนาจที่มาจากอำนาจหน้าที่ที่เป็นทางการ (Formal Authority as A Source of Power) เป็นรูปแบบของอำนาจที่ถูกต้องตามกฎหมายซึ่งเป็นที่เคารพ ยอมรับ และรับรู้ได้โดยบุคคลอื่น ๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วย

2) แหล่งอำนาจที่มาจาก การควบคุมข้อมูลและความรู้ (Control of Information and Knowledge as A Source of Power) นักการเมืองในองค์การที่มีความเชี่ยวชาญมักใช้เครื่องมือนี้ ในการเปิดหรือปิดช่องทางการสื่อสาร การกลั่นกรอง สรุป วิเคราะห์และกำหนดรูปร่างของความรู้ให้เป็นไปในทิศทางที่ตนเองปรารถนา

3) แหล่งที่มาของอำนาจจากการควบคุมเทคโนโลยี (Control of Technology as A Source of Power) ทั้งนี้ เนื่องจากเทคโนโลยีช่วยให้ผู้ใช้สามารถสร้างสรรค์ผลงานที่น่าทึ่งในกิจกรรมการผลิต และยังช่วยให้สามารถควบคุมอำนาจในการผลิตดังกล่าว และใช้อำนาจเพื่อให้ได้ผลประโยชน์ตามที่มุ่งหวัง ดังนั้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีดุลของอำนาจก็จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย

4) แหล่งที่มาของอำนาจจากบทบาทของเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ (The Role of Informal Network as A Source of Power) ชีวิตและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์การขนาดใหญ่จะถูกครอบงำโดยประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ปทัสถาน ซึ่งบางครั้งจะให้ความสำคัญกับเพศชายมากกว่าเพศหญิง ดังนั้น ลักษณะความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการดังกล่าว จึงเป็นแหล่งที่มาของอำนาจของเพศชาย ในขณะที่เพศหญิงถูกกันออกมาจากเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการดังกล่าว ซึ่งจากการศึกษาของ Krackhardt (1990, p. 349) พบว่าเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการมีความสัมพันธ์กับอำนาจอย่างชัดเจน

5) อำนาจที่มาจากสัญลักษณ์ (Symbol as A Source of Power) หมายถึง ลักษณะทางกายภาพ สิ่งที่ปรากฏภายนอก รวมถึงลักษณะของพฤติกรรม เช่น การมาถึงที่ประชุมช้า เป็นต้น

Yukl, Falbe, and Youn (1993, p. 7) ซึ่งเป็นนักวิชาการด้านการเมืองในองค์การ กล่าวว่า มีกลยุทธ์ในการใช้อำนาจที่สำคัญ 9 แนวทางคือ การจูงใจด้วยเหตุผล (Rational Persuasion) การสร้างแรงจูงใจ (Inspirational Appeals) การให้คำปรึกษา (Consultation) การประจบประแจง (Ingratiation) การใช้แรงดึงดูดส่วนบุคคล (Personal Appeals) การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน (Exchange) การสร้างพันธมิตร (Coalition Tactics) การใช้กลยุทธ์ทางด้านความชอบธรรม (Legitimizing Tactics) และการใช้การกดดัน (Pressure)

1.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจ

1.5.1 ทฤษฎีสถนาม (Field Theory) ตามทฤษฎีมองอำนาจในฐานะที่เป็นพลัง ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งสามารถกดดันให้อีกบุคคลหนึ่งมีพฤติกรรมหนึ่ง พลังที่บุคคลหนึ่งใช้ถ้าอยากจะรู้ว่า มีมากหรือน้อยแค่ไหน ต้องไปถามบุคคลที่ถูกกดดันถึงจะรู้ แต่ถ้าไปถามบุคคลที่ใช้พลังดังกล่าว อาจจะไม่ทราบ ซึ่งการที่บุคคลที่ถูกกดดันรู้ เพราะก็คนที่ถูกกดดันจะรู้สึกขณะเดียวกับรับรู้แรงกดดันที่เกิดจากการใช้อำนาจนั้น

1.5.2 ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) มีลักษณะเป็นการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์เชิงเศรษฐศาสตร์ระหว่างบุคคล 2 คน ทฤษฎีนี้สมมติฐานว่า บุคคลทั่วไปจะพยายามดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์แก่ตนมากที่สุด เช่น นาย ก. ผู้ซึ่งมีอำนาจเหนือ นาย ข. ขณะเดียวกันสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของนาย ข. พยายามที่จะกำหนดหรือพยายามที่จะควบคุมรางวัลหรือผลตอบแทน รวมทั้งค่าใช้จ่ายที่นาย ข. ได้รับ ขณะเดียวกัน นาย ข. ก็พยายามที่จะกำหนดหรือพยายามที่จะควบคุมรางวัลหรือผลตอบแทน รวมทั้งค่าใช้จ่ายที่นาย ก. ได้รับ ก็เป็นเช่น เพราะอำนาจตามนัยของทฤษฎีนี้เป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์หรือความสัมพันธ์ต่างฝ่ายต่างมีต่อกันซึ่งในกรณีของตัวอย่างที่ยกมาก็คือ กระบวนการแลกเปลี่ยนหรือกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนาย ก. กับ นาย ข.

1.5.3 ทฤษฎีการตัดสินใจทางรัฐศาสตร์ (Political Science Decision-Making Theory) กล่าวถึงความสามารถในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมนุษย์ ดังนั้นอำนาจของนาย ก. สามารถทำให้นาย ข. ทำบางสิ่งบางอย่าง แม้ว่านาย ข. ไม่ปรารถนาหรือไม่ต้องการที่จะทำสิ่งนั้นก็ตาม ในแง่นี้ นาย ก. จะไม่มีอำนาจถ้านาย ข. ไม่ปฏิบัติตามหรือไม่ทำตามที่นาย ก. ขอร้องหรือสั่งทำ

1.5.4 ทฤษฎีการพึ่งพา (Dependency Theory) ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่พยายามอธิบายการเกิดขึ้นของอำนาจโดยมีสมมติฐานว่า อำนาจเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ในความสัมพันธ์ทางสังคม แต่ละบุคคลที่มีความสัมพันธ์จะต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน และการที่บุคคลหนึ่งพึ่งพาอีกบุคคลหนึ่งเป็นเหตุให้บุคคลที่มีคนอื่นไปพึ่งพามีอำนาจ

1.5.5 ทฤษฎีความเชื่อถือ (Trust Theory) ทฤษฎีนี้ใช้อธิบายการเกิดขึ้นของอำนาจหน้าที่โดยมีสมมติฐานว่า อำนาจสังคมขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนที่มีความสัมพันธ์กันแต่การพึ่งพาดังกล่าวขึ้นอยู่กับความเชื่อผู้อื่น หรือองค์การอื่น ซึ่งความเชื่อถือจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลเชื่อว่าคนอื่นหรือองค์การอื่นนั้นจะทำประโยชน์ให้แก่ตน

1.6 แนวคิดอำนาจทางการเมือง

อำนาจทางการเมือง หมายถึง อำนาจที่นำมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง ซึ่ง Harold D. Lasswell ในงานการศึกษาเรื่อง Property, Power, and Public Choice : An Inquiry

into Law and Economics ได้สรุปว่า อำนาจทางการเมืองคือ (1) สิทธิในการออกกฎหมาย (2) กฎหมายใด ๆ ก็ตาม สามารถมีโทษตั้งแต่สถานเบาที่สุดไปสู่สถานหนักที่สุด (3) กฎหมายมีอำนาจบังคับทั้งในทางบวกและทางลบ ดังนั้น อำนาจทางการเมืองจึงเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกกลุ่ม โดยผู้มีและใช้อำนาจทางการเมืองและใช้อิทธิพลในมน้ำว ใช้กำลังบังคับ ช่มชู้ กระทำหรือไม่กระทำทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองตามที่กำหนด อำนาจทางการเมืองจึงเป็นสิ่งที่บุคคลแต่ละฝ่ายต้องการเข้ามาครอบครอง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดำรง รักษา และแสวงหาผลประโยชน์ตามที่ได้ตั้งจุดหมายไว้

สำหรับประเทศไทยได้มีการใช้อำนาจทางการเมืองในระดับชาติ แบ่งออกเป็น 3 อำนาจหลัก ได้แก่ (1) อำนาจฝ่ายนิติบัญญัติ ได้แก่ อำนาจในการตรากฎหมายออกใช้บังคับ การควบคุมฝ่ายบริหารและอำนาจหน้าที่อื่น ๆ ตามกฎหมาย โดยรัฐสภา (2) อำนาจฝ่ายบริหาร ได้แก่ อำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินตามกฎหมายที่ได้ตราโดยฝ่ายนิติบัญญัติ โดยคณะรัฐมนตรี ผ่านส่วนราชการ คือ กระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ และ (3) อำนาจฝ่ายตุลาการ ได้แก่ อำนาจในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีโดยศาล และนับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ทางการเมือง การปกครองของไทย ที่มีบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญให้มีการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยองค์กรอิสระ

ในด้านการเมืองระดับชาติสามารถอธิบายความสัมพันธ์ และการคานอำนาจกันได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหาร กล่าวคือ ฝ่ายนิติบัญญัติเป็นผู้ออกกฎหมายโดยฝ่ายบริหารจะเป็นผู้เสนอกฎหมายเข้าสู่การพิจารณา และฝ่ายบริหารเป็นผู้ใช้กฎหมาย โดยคณะรัฐมนตรีซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าคณะรัฐมนตรี ในขณะเดียวกัน ฝ่ายนิติบัญญัติก็มีการถ่วงดุลอำนาจด้วยการตรวจสอบการบริหารงานของฝ่ายบริหารผ่านการอภิปรายไม่ไว้วางใจ และฝ่ายบริหารก็มีอำนาจยุบสภาผู้แทนราษฎรได้เช่นกัน

ส่วนการเมืองในระดับท้องถิ่นทั้งนี้มีการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน ในทางทฤษฎีแล้วการเมืองในระดับท้องถิ่นมีหลักในการคานอำนาจกันระหว่างฝ่ายบริหาร และฝ่ายนิติบัญญัติเช่นเดียวกับรัฐบาลกลาง แต่ในทางปฏิบัติแล้ว กลุ่มการเมืองของฝ่ายบริหารกับฝ่ายสภามักจะเป็นกลุ่มการเมืองเดียวกัน โดยฝ่ายบริหารและฝ่ายสภามักจะได้รับการสนับสนุนหรืออยู่ในกลุ่มผลประโยชน์เดียวกัน จึงยากที่จะเกิดการคานอำนาจกันได้ในทางทฤษฎี

การขัดกันแห่งประโยชน์ หรือ การทับซ้อนของผลประโยชน์ หรือความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวกับผลประโยชน์ส่วนรวม หรือ การขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวกับการดำรงตำแหน่งสาธารณะ The random House Dictionary of English Language (1968) ให้ความหมายว่า เป็นสถานการณ์ที่ผู้ดำรงตำแหน่งสาธารณะมีผลประโยชน์ส่วนตัวอันเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ หรือใช้อิทธิพลทางการเมือง ส่วน Walter J. Raymond ที่รวบรวมความหมายเกี่ยวกับ Conflict of interest ใน Dictionary of Politics: Selected American and Foreign Political

and Legal Term ให้ความหมายว่า เป็นความไม่สอดคล้องกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนบุคคลกับผลประโยชน์ของส่วนรวมของบุคคลผู้ปฏิบัติหน้าที่สาธารณะ

ทฤษฎีการขัดกันแห่งผลประโยชน์ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดเรื่องหน่วยงานราชการสมัยใหม่ หรือองค์กรทางด้านการปกครองสมัยใหม่ (Public Office) และแนวความคิดเรื่องผลประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) ที่เห็นว่าหน่วยงานราชการสมัยใหม่มีภารกิจที่จะต้องปฏิบัติ เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งก็คือ ผลประโยชน์ของประชาชนจำนวนมากที่สุด ส่วนบุคคลสาธารณะ ซึ่งได้แก่ นักการเมืองและข้าราชการที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่จากประชาชน จะต้องเป็นผู้ที่มีหลักจริยธรรมในการทำงาน คือ ปฏิบัติหน้าที่เพื่อผลประโยชน์ของประชาชน จะต้องเป็นผู้ที่มีหลักจริยธรรมในการทำงาน คือ ปฏิบัติหน้าที่เพื่อผลประโยชน์ของประชาชน มิใช่เพื่อมุ่งแสวงหาความร่ำรวยส่วนตัว ในขณะที่เดียวกัน บุคคลสาธารณะจะต้องปราศจากอิทธิพลหรือสิ่งล่อใจอันไม่เหมาะสม ทั้งนี้ เพื่อปกป้องการตัดสินใจของบุคคลสาธารณะให้มีความเป็นอิสระและเป็นกลาง เพราะฉะนั้น หลักการของการขัดกันแห่งผลประโยชน์ในหน่วยงานราชการสมัยใหม่ จึงมีไว้เพื่อให้บุคคลสาธารณะสามารถใช้ดุลยพินิจในการวินิจฉัยปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเป็นธรรม ซึ่งเป็นการปกป้องผลประโยชน์ของประชาชนและของรัฐในเวลาเดียวกัน

Gerton (1997) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ Ethical Issue In Policing เห็นว่า การขัดกันแห่งผลประโยชน์เป็นสถานการณ์ที่บุคคล มีความขัดแย้งระหว่างประโยชน์ส่วนตัวกับผลประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งบุคคลผู้นั้นจะมีการขัดกันในผลประโยชน์ ถ้าหากเขาถูกขอร้องจากบุคคลอื่นให้ตัดสินใจเพื่อผลประโยชน์ของผู้ร้องขอ โดยที่ตัวเขาเองก็มีผลประโยชน์ที่แน่นอนจากการเข้าไปแทรกแซงในการดำเนินการอย่างเต็มที่ในความสัมพันธ์ดังกล่าว มิลเลอร์และคณะเห็นว่า คำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนิยามของการขัดกันแห่งผลประโยชน์ก็คือ ความสัมพันธ์ การตัดสินใจ ผลประโยชน์ และการดำเนินการอย่างเต็มที่

การขัดกันแห่งผลประโยชน์เกิดขึ้นเมื่อการปฏิบัติภารกิจในหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ ก่อให้เกิดผลได้ผลเสียส่วนตัว และผลดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ หรือกระทำตามหน้าที่โดยขาดความก่อให้เกิดเรื่องการขัดกันแห่งผลประโยชน์ว่าเป็น สถานการณ์ หรือการกระทำ ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมีผลประโยชน์ส่วนตัวทางการเงินสูงพอที่จะกระทบต่อการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือเป็นสถานการณ์ที่ดูเสมือนว่าประโยชน์ทางการเงินอาจมีอิทธิพลต่อการใช้อำนาจหน้าที่

คอร์รัปชันมีความสัมพันธ์กับการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ซึ่งโดยทั่วไป กล่าวได้ว่า คอร์รัปชันทุกกรณีเป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์ แต่การขัดกันแห่งผลประโยชน์เพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้น ที่จะกลายเป็นคอร์รัปชัน เพราะการขัดกันแห่งผลประโยชน์อาจเป็นเพียงเงื่อนไข โอกาสหรือมีความเป็นไปได้ ที่จะเกิดคอร์รัปชัน แต่การคอร์รัปชันจริงมิได้เกิดขึ้น การขัดกันแห่งผลประโยชน์ อาจจะนำไปสู่คอร์รัปชันเชิงสถาบันได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับคุณลักษณะและบทบาทของบุคคลหรือ

กลุ่มบุคคลที่มีผลประโยชน์ทับซ้อนอยู่ ตัวอย่างเช่น ผู้พิพากษาหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวกับผลประโยชน์ส่วนรวมก็อาจจะไม่สามารถรักษาความยุติธรรมเอาไว้ได้ นักธุรกิจที่ดำรงตำแหน่งบริหารในองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นอาจจะลงมติเลือกโครงการที่บริษัทของตัวเองมีส่วนเกี่ยวข้องกับด้านผลประโยชน์ เข้าไปแข่งขันประมูลงาน เป็นต้น

การแสวงหาผลประโยชน์ทับซ้อนของบุคคลสาธารณะ อาจจะใช้กฎหมาย การออกเป็นนโยบายของรัฐบาล การออกเป็นมติของคณะรัฐมนตรี การออกกฎหมายใหม่ การแก้ไขหรือการออกกฎระเบียบของทางราชการใหม่ การวิ่งเต้นชักจูง การรับรู้ข่าวสารภายใน การอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัว รวมถึงการจัดการที่ไม่ถูกกฎหมาย เช่น การฮั้ว และการอุ้ม คู่แข่งเพื่อสร้างตลาดผูกขาด เป็นต้น

1.7 แนวคิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

ในส่วนของแนวคิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เป็นแนวคิดที่มองว่า ประชาชนมีสิทธิและอำนาจการตัดสินใจในการกระทำเพื่อบรรลุเป้าหมายของตนเอง แต่สิทธิและอำนาจนี้มักถูกแทรกแซงและถูกกำหนดโดยรัฐ และระบบทุนนิยมโดยผ่านระบบตลาดเสรี ประชาชนต้องพึ่งพาหรือต้องขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์อันซับซ้อน และผลของความขัดแย้ง ความแตกต่าง การจำลองความคิดและอำนาจที่เข้ามาครอบงำตามกฎหมาย แนวคิดนี้เห็นว่า ความสัมพันธ์เชิงอำนาจผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน มีผลมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจสมัยใหม่ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่เป็นธรรมก่อให้เกิดความขัดแย้ง และการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ อย่างมาก กรณีเช่นนี้สามารถพบได้ทุกระดับชุมชนและในระดับโลกเช่นกัน

สิทธิและอำนาจที่สำคัญของประชาชน ในการกระทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนเองได้แก่ อำนาจการได้มาซึ่งปัจจัยในการผลิต วิศวกรรมการจัดการ และการตลาด การใช้ประโยชน์จากที่ดินน้ำ และป่าไม้ การใช้อำนาจในลักษณะดังกล่าวนี้จะอยู่ภายใต้พลวัตรของสถานการณ์ที่ประชาชนถูกกดดันโดยระบบเศรษฐกิจทุนนิยม จากการปกครองโดยรัฐอย่างเป็นทางการผ่านการรวมศูนย์อำนาจ และขณะเดียวกันการกระจายอำนาจก็ถูกกดดันจากสถานการณ์การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ ถูกกดดันจากโอกาสที่แตกต่างกันในการรับรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ

ดังนั้นรูปแบบของความสัมพันธ์ เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิการเข้าถึงทรัพยากร(Access Right) และการต่อสู้ในท้องถิ่น(Local Struggles) เพื่อปกป้องสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของประชาชนผู้ด้อยโอกาส เพราะความขัดแย้งในการเข้าถึงทรัพยากรจะเกี่ยวเนื่องกับระบบกรรมสิทธิ์และการควบคุมการใช้ทรัพยากรเป็นสำคัญ (Debsen, 1993) จากการที่รัฐเข้ามาจัดการทรัพยากรนั้นก่อให้เกิดการกีดกันสิทธิของชุมชนในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยเป็นการใช้อำนาจในเชิงสิทธิเดียว ไม่ได้มองในภาพรวมทั้งหมด ก่อให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงในที่สุด

ดังนั้นการศึกษาแนวคิดทั้งทางนิเวศวิทยาการเมือง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจจะช่วยให้การศึกษาเกี่ยวกับความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่อย่างจำกัด สามารถมองเห็นปัญหา และสามารถหาแนวทางในการแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ โดยการทำความเข้าใจในสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาตินั้นๆ เพื่อนำไปสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมตามสถานการณ์ได้เป็นอย่างดี

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนิเวศวิทยาการเมือง

แนวคิดนิเวศวิทยาการเมืองเริ่มต้นในช่วงทศวรรษที่ 1980 เมื่อปัญหาสิ่งแวดล้อมของโลกทวีความรุนแรงมากขึ้น เป็นแนวคิดที่มุ่งวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่นอกเหนือไปจากการวิเคราะห์ของนักสิ่งแวดล้อมกระแสหลักที่มองผ่านทั้งการเมืองและทางเศรษฐกิจ ที่เชื่อมโยงปัญหาทรัพยากรไว้กับปัจจัยทางประชากร เช่น การเพิ่มขึ้นของประชากร(Overpopulation) การขาดความตระหนักและการไม่รู้หนังสือของประชากร โดย Blaikie and Pierce(1995) ชาญยุทธ เทพา(2550) ได้เสนอว่าสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาสิ่งแวดล้อมประการหนึ่ง เกิดจากความล้มเหลวในการบริหารงานของรัฐที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคมบนพื้นฐานของระบบทุนนิยม ซึ่งมีส่วนส่วนผลักดันให้รัฐตกเป็นเครื่องมือของชนชั้นนำทางเศรษฐกิจเพื่อเข้ามาหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่รัฐประกาศเป็นเจ้าของ และทำหน้าที่ดูแลรักษานอกจากนั้นแล้วรัฐยังใช้อำนาจเข้ามากดดันการทำกิจกรรมของกลุ่มผู้อาศัยอยู่ในชายขอบของสังคม(Marginal Group) โดยอาศัยมาตรการทางกฎหมายไม่ว่าจะเป็นนโยบายด้านภาษี นโยบายเรื่องที่ดินรวมทั้งนโยบายทางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่ความไม่มั่นคงในการดำรงชีวิตของชุมชนและก่อให้เกิดความขัดแย้งรวมทั้งปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรโดยเฉพาะประเทศโลกที่สาม ซึ่งในประเด็นนี้ Bryant (1992) ระบุว่าเนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศนี้ ยังคงต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติที่มีภายในประเทศเพื่อดำรงชีวิต จึงมีแนวโน้มว่าจะได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของรัฐโดยไม่มีอำนาจในการเรียกร้องผลประโยชน์และสิทธิที่สูญเสียไปจากกรณีดังกล่าวได้

เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ Bigg (1995) เกี่ยวกับปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในไทย ซึ่งมีสาเหตุเนื่องมาจากกระบวนการเร่งรัดพัฒนาความเจริญทางเศรษฐกิจของรัฐ ทั้งจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งมีส่วนนำไปสู่ความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio-economic Differentiation) ตลอดจนสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรทั้งภายในท้องถิ่นระหว่างชาวบ้านผู้ยากไร้และผู้มีอิทธิพลในชุมชน ในระดับภูมิภาคระหว่างชุมชนชาวบ้านกับผู้เข้ามาฉกฉวยโอกาสจากภายนอก ซึ่ง Bigg กล่าวว่า กรณีผู้ที่เสียประโยชน์ล้วนเป็นชาวบ้านผู้ด้อยโอกาสทั้งสิ้น ดังนั้นตามแนวคิดนิเวศวิทยาการเมืองจึงสรุปว่านโยบายของรัฐอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบตลาดใน

โลกทุนนิยมปัจจุบัน มักก่อให้เกิดปัญหาข้อขัดแย้งในรูปการแย่งชิงการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นนั้นๆ

นิเวศวิทยาการเมือง เป็นแนวทางวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ โดยมีสมมติฐานดังนี้ ประการที่หนึ่ง ระบบทุนนิยม เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาโลกที่สาม ประการที่สอง อุปสรรคดังกล่าวจะเพิ่มความยุ่งยากขึ้นอีกเมื่อประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายมักจะเอื้อประโยชน์แก่ชนชั้นนำ ประการที่สาม ความสัมพันธ์ทางการผลิตในประเทศกำลังพัฒนาเหล่านี้ มักจะเป็นสิ่งของมากกว่าที่จะเกื้อหนุนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

นิเวศวิทยาการเมือง เป็นแนวทางวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ โดยมีสมมติฐานดังนี้
 ประการที่หนึ่ง ระบบทุนนิยม เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาโลกที่สาม
 ประการที่สอง อุปสรรคดังกล่าวจะเพิ่มความยุ่งยากขึ้นอีกเมื่อประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายมักจะเอื้อประโยชน์แก่ชนชั้นนำ

ประการที่สาม ความสัมพันธ์ทางการผลิตในประเทศกำลังพัฒนาเหล่านี้ มักจะเป็นสิ่งของมากกว่าที่จะเกื้อหนุนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

แนวคิดดังกล่าวนี้ให้ความสำคัญแก่สาเหตุทางสังคมในการอธิบายความสัมพันธ์ของผู้คนที่มิต่อสิ่งแวดลอมทางธรรมชาติ อันเป็นการแสดงให้เห็นว่า กระบวนการทางเศรษฐกิจและการเมืองมีส่วนในการกำหนดวิถีทาง รูปแบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ นิเวศวิทยาการเมือง กล่าวถึงระบบนิเวศว่า มีขีดจำกัด และมีความเปราะบาง ซึ่งอาจสันนิษฐานได้ว่า การเพิ่มของประชากรและการพัฒนาเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมอย่างไม่จำกัดนั้น ในที่สุดแล้วต้องเผชิญกับขีดจำกัดทางชีววิทยา และมนุษย์เราต้องกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเป็นหลักประกันว่า การพัฒนาและการเติบโตต้องไม่เกินขีดจำกัดทางธรรมชาติของระบบการค้ำจุนชีวิต จนกระทั่งเกิดการเสื่อมโทรมของทรัพยากร การแย่งชิงทรัพยากร แนวคิดนิเวศวิทยาการเมืองเป็นแนวคิดที่พยายามมุ่งศึกษาปัญหาความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากร และหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา การทำความเข้าใจต่อนิเวศวิทยาเชิงกายภาพที่ก่อให้เกิดปัญหาและความขัดแย้ง และทำความเข้าใจในต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม โครงสร้าง และพิจารณาความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นองค์ความรู้ที่พิจารณาทางเศรษฐศาสตร์การเมืองมาผนวกเข้ากับนิเวศวิทยาสังคม (ชูศักดิ์ วิทยาภัก, 2541)

อานันท์ กาญจนพันธ์ (2544) กล่าวว่านิเวศวิทยาการเมือง คือ ปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำให้กลายเป็นประเด็นทางการเมืองโดยมองว่า ปัญหาความเสื่อมโทรมของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีสาเหตุเกี่ยวข้องกับสังคมมากขึ้น ทำเรื่องสิทธิหรืออำนาจในการควบคุม การเข้าถึงทรัพยากร เช่น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันของกลุ่มชนชั้นทางสังคม เป็นต้น นิเวศวิทยาการเมือง เป็นแนวคิดที่พยายามจะชี้ให้เห็นถึงปัญหาและข้อขัดแย้งอันเกิด

จากการที่รัฐใช้อำนาจทางกฎหมายเป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นการใช้อำนาจในสิทธิเชิงเดี่ยว ซึ่งก่อให้เกิดข้อขัดแย้งที่ส่งผลกระทบต่อรูปแบบวิถีชีวิตของชุมชนในการขัดแย้งนี้เอง ทำให้ผู้มีส่วนได้เสียในทรัพยากรต่างหาวิถีชีวิตที่จะช่วงชิงการนำในการจัดการทรัพยากร ความเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบเปิดใหม่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ต่อสู้เพื่อรักษาสิทธิที่มีอยู่และต่อสู้เพื่อแสดงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการจัดการอีกด้วย

อย่างไรก็ตามจากแนวคิดในเรื่องของการจัดการทรัพยากรในเชิงนิเวศวิทยาการเมืองการใช้นโยบายของรัฐที่อยู่ภายใต้อิทธิพลการตลาดนั้น แนวคิดของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544) กล่าวว่า นโยบายของรัฐในการจัดการทรัพยากรโดยเฉพาะทรัพยากรส่วนรวมที่ขาดแคลนและมีปัญหาการแย่งชิงมากที่สุด และมีแนวคิดเกี่ยวกับนิเวศวิทยาการเมืองไว้ว่า การกระทำและความคิดของเราย่อมมีความหมายทางการเมืองทั้งสิ้น ดังนั้นการแสดงออกเกี่ยวกับปัญหาและการแก้ไขเรื่องทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ก็ย่อมจะมีผลในการสนับสนุนการเคลื่อนไหวไม่มากนักน้อย โดยนำเอาแนวคิดของ NAESSA (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2541) ซึ่งสรุปประเด็นหลักสำคัญของนิเวศวิทยาการเมืองดังนี้

1. โดยหลักการทุกคนที่อยู่ในขบวนการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมควรจะเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง อย่างน้อยที่สุดก็ควรตระหนักถึงอิทธิพลและบทบาททางการเมืองที่มีผลต่อพัฒนาการด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ธรรมชาติ

2. การวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในระบบเศรษฐกิจการเมืองสมัยใหม่ บรรษัทขนาดใหญ่ล้วนแต่มีอิทธิพลสูงในระบบรัฐสภา พรรคการเมือง และระบบราชการ การตัดสินใจทางการเมืองมักจะสะท้อนผลประโยชน์ของกลุ่มธุรกิจทุนนิยมมากกว่าที่จะสนองความต้องการของประชาชน ดังที่นักเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมของไทยก็ได้เคยพบมาแล้วในการต่อต้านโครงการพัฒนาเศรษฐกิจหลายโครงการ

3. ระบบการผลิตสมัยใหม่มีพลังสูงในการหล่อหลอมค่านิยมของประชาชนที่อยู่ในสังคมประชาชนผู้บริโภค และผู้ทำงานจึงมักจะตกอยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอย่างมาก การเคลื่อนไหวที่มีเป้าหมายและค่านิยมใหม่ไม่อาจส่งผลสะท้อนได้มากนัก เพราะระบบการผลิตยังคงดำรงอยู่เหมือนเดิม ความคิดใหม่และความปรารถนาใหม่จะเป็นจริงได้ก็โดยการผ่าน “กระบวนการทางการเมือง”

4. ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่มีความสลับซับซ้อนสูงมากจนกลุ่มคนที่อยู่ในขบวนการสิ่งแวดล้อมไม่สามารถมองเห็นด้วยความเข้าใจทั้งหมดได้ ดังนั้นข้อเสนอแนะจึงมักอยู่ที่การเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการดำรงชีวิต เช่น การบริโภค เป็นต้น การไม่ซื้อสินค้ายังไม่สามารถผลักดันให้ฝ่ายธุรกิจหยุดการผลิตสินค้าที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมได้ การจัดการสิ่งแวดล้อม บนมิตินิเวศวิทยาการเมืองนั้นเป็นการจัดการที่มุ่งเปลี่ยนโครงสร้างความสัมพันธ์ของสังคมที่มีต่อสิ่งแวดล้อม

โดยใช้ยุทธศาสตร์ของอำนาจเป็นเครื่องมือในการจัดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์ หรือใช้เครื่องมือทางการเมือง ในการต่อรองกับการเมืองแบบทุนนิยมหรือการต่อสู้กับระบบตลาดเสรีที่คุกคามต่อสิ่งแวดล้อม เป็นระบบการเมืองที่มุ่งเน้นถึงคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม โดยปรารถนาที่จะให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรมโดยให้มีการดำเนินการทางการเมืองโดยเปิดเผยและมุ่งเน้นการเมืองระบอบประชาธิปไตยแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยที่นิเวศวิทยาการเมือง มุ่งเน้นให้ความสำคัญคุ้มครองต่อชีวิตมนุษย์และชีวิตของสรรพสิ่งบนผืนแผ่นดินนี้ โดยใช้รูปแบบของแนวคิดในการจัดการเชิงนิเวศวิทยาการเมือง ได้ดังนี้ 1) ใช้หลักนิเวศวิทยาการเมืองเป็นยุทธศาสตร์การต่อสู้เพื่อสิ่งแวดล้อมโดยมุ่งเปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนบนของสังคม ซึ่งเป็นสังคมที่มีอำนาจในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ 2) เป็นเครื่องมือสำคัญของการจัดการสิ่งแวดล้อม มอบอำนาจของประชาชน ซึ่งเป็นอำนาจสูงสุดและมีขอบเขตกว้างขวางบนอธิปไตย ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ 3) รูปแบบของการใช้อำนาจตั้งข้างต้น ให้ออกมาในรูปแบบของนโยบายการบริหารประเทศ การออกกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมโดยตรง 4) การปรับโครงสร้างการบริหารอย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้การจัดการสิ่งแวดล้อมมีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของคนในชุมชนมากขึ้น 5) นิเวศวิทยาการเมืองเป็นการเมืองที่มุ่งผลประโยชน์ของประชาชนโดยรวม เพื่อคุณภาพชีวิต และขณะเดียวกันก็ห่วงใยสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต มุ่งประสานประโยชน์ของทุกฝ่าย ที่ควรได้รับการคุ้มครองอย่างเหมาะสมภายใต้ระบบนิเวศที่มีอยู่

3. แนวคิดเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์

3.1 ความหมายของระบบอุปถัมภ์

สนธิ สัมครการ (2532) ได้ให้ความหมายของ ระบบอุปถัมภ์ หมายถึง ลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคมประเภทหนึ่ง ประกอบด้วยผู้ที่มีความสัมพันธ์แต่ละฝ่าย มีบทบาท หน้าที่ และความคาดหวังต่อกันบางประการต่อกัน ซึ่งเป็นที่รับรู้หรือยอมรับกันตามธรรมเนียมประเพณี หรือวัฒนธรรมของสังคม

ธีรยุทธ บุญมี (2533) ได้กล่าวถึงระบบอุปถัมภ์ว่าระบบอุปถัมภ์เป็นความสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว มีความผูกพันด้วยอารมณ์ ความรู้สึก ในบางครั้งผู้อุปถัมภ์คนหนึ่งก็ไม่สามารถสัมพันธ์โดยตรงกับผู้รับการอุปถัมภ์ทุกคนได้ แต่จะส่งผลไปให้อีกหลายคนได้เป็นทอด ๆ

พิเชษฐ ญ นคร (2561) ได้ให้ความหมายของ “ระบบอุปถัมภ์” ว่าหมายถึง ระบบอุปถัมภ์เป็นหนึ่งในวัฒนธรรมที่อยู่คู่สังคมไทยมาช้านาน มีอิทธิพลทั้งต่อการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์ในแวดวงราชการ และรัฐวิสาหกิจ เป็นระบบความสัมพันธ์ของคน 2 ฝ่าย ซึ่งไม่เท่าเทียมกัน ฝ่ายที่อยู่เหนือกว่าคือผู้มีทรัพยากรมากกว่า หรือมี

อำนาจมากกว่า จะอยู่ในฐานะผู้อุปถัมภ์ ส่วนฝ่ายที่อยู่ต่ำกว่า มีทรัพยากรหรือมีอำนาจน้อยกว่าจะเป็นผู้รับอุปถัมภ์

ศานติศุภร์ ตุลา (2559) ได้อธิบายถึง ระบบอุปถัมภ์ หมายถึง ระบบอุปถัมภ์เป็นระบบการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงานโดยใช้เหตุผลทางการเมืองหรือความสัมพันธ์เป็นหลักสำคัญ โดยไม่คำนึงถึงความรู้ ความสามารถ และความเหมาะสมเป็นประการหลักลักษณะทั่ว ๆ ไป ของระบบอุปถัมภ์จึงมีลักษณะตรงกันข้ามกับระบบคุณธรรม ระบบนี้มีชื่อเรียกอีกหลายชื่อ เช่น ระบบชুবเลี้ยง (Spoiled system) ระบบพรรคพวกหรือระบบเล่นพวก (Nepotism) หรือระบบคนพิเศษ (Favoritism) ซึ่งหลักการสำคัญของระบบอุปถัมภ์ สรุปได้ดังนี้

- 1) ระบบสืบสายโลหิต เป็นระบบที่บุตรชายคนโตจะได้สืบทอดตำแหน่งของบิดา
- 2) ระบบชอบพอเป็นพิเศษ เป็นระบบที่แต่งตั้งผู้ที่อยู่ใกล้ชิด หรือคนที่โปรดปรานเป็นพิเศษให้ดำรงตำแหน่ง
- 3) ระบบแลกเปลี่ยน เป็นระบบที่ใช้สิ่งของหรือทรัพย์สินมีค่ามาแลกเปลี่ยนกับตำแหน่งการยึดระบบอุปถัมภ์เป็นแนวปฏิบัติในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรจะก่อให้เกิดผลดังนี้

- (1) การพิจารณาบรรจุแต่งตั้ง เลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง เป็นไปตามความพอใจส่วนบุคคลของหัวหน้าเป็นหลัก ไม่ได้คำนึงถึงความรู้ความสามารถของบุคคลเป็นเกณฑ์
- (2) การคัดเลือกคนไม่เปิดโอกาสที่เท่าเทียมกันแก่ผู้ที่มีสิทธิ์ แต่จะให้ออกาสกับพวกพ้องตนเองก่อน
- (3) ผู้ปฏิบัติงานมุ่งทำงานเพื่อเอาใจผู้ครองอำนาจ มากกว่าจะปฏิบัติงานตามหน้าที่
- (4) อิทธิพลทางการเมืองเข้ามาแทรกแซงการดำเนินงานภายในของหน่วยงาน
- (5) ผู้ปฏิบัติงานไม่มีความมั่นคงในหน้าที่ที่กำลังทำอยู่ เพราะอาจถูกปลดได้ถ้าผู้มีอำนาจไม่พอใจ

ลิขิต ธีรเวคิน (2550) ได้ให้ความหมายของ ระบบอุปถัมภ์ หรือที่เรียกในภาษาอังกฤษว่า The patron-client system ไว้ว่า ระบบอุปถัมภ์เป็นระบบที่อยู่ในสังคมจารีตนิยม ซึ่งได้แก่ ประเทศจีน ประเทศอินเดีย ประเทศไทย อินโดนีเซีย ฯลฯ ระบบอุปถัมภ์เกิดจากความเหลื่อมล้ำของมนุษย์ในแง่ทรัพย์สินศฤงคาร สถานะ และอำนาจ (wealth, status and power) แต่ยังมีอีกส่วนหนึ่งซึ่งได้แก่ จิตใจ ศีลธรรมและจริยธรรม ผู้อุปถัมภ์ (patron) จะเป็นผู้ที่อยู่ในฐานะเอื้ออำนาจประโยชน์ได้ทั้งในอำนาจทางการเมือง ตำแหน่งหน้าที่ราชการ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สถานะทางสังคม และสำหรับบางกรณีผู้อุปถัมภ์คือบุคคลเป็นที่เคารพนับถือในคุณความดี สามารถให้ความรู้สึกที่ดีกับผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ มีลักษณะคล้ายเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ส่วนผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์คือบุคคล

หรือกลุ่มบุคคลที่ต้องอาศัยผู้อุปถัมภ์เพื่อผลประโยชน์ดังกล่าว รวมทั้งส่วนที่เป็นบวกในทางจิตใจ เป็นสิ่งที่พึงในทางวัตถุและในทางจิตใจ ในกรณีของสังคมไทยนั้นผู้อุปถัมภ์จะต้องมีบารมี ซึ่งความหมายได้แก่ การเป็นที่ยอมรับว่ามีลักษณะเป็นผู้นำ สามารถอุปถัมภ์ผู้ตามได้ ขณะเดียวกันผู้ตามก็หวังพึ่งผู้อุปถัมภ์ทั้งผลประโยชน์ต่างๆ ดังกล่าวมารวมทั้งกรณีทางจิตใจด้วย

การอุปถัมภ์ ในความหมายโดยทั่วไป คือ การค้าจุน การค้าชู การสนับสนุน การเลี้ยงดูในทางการเมืองซึ่งใช้คำว่า ระบบอุปถัมภ์ หมายถึง การได้รับสิทธิพิเศษจากผู้ใหญ่หรือญาติมิตรของตน เป็นระบบที่ตรงกันข้ามกับระบบความชอบธรรมซึ่งนิยมใช้เป็นหลักในปัจจุบันระบบอุปถัมภ์ (Patronage System) เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมในยุโรปช่วงศตวรรษที่ 5 - 16 และในสังคมไทยจะมีรูปแบบคล้ายคลึงกันในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ จนถึงรัชกาลที่ 5 แห่งรัตนโกสินทร์คำว่า “ผู้อุปถัมภ์” (patron) เป็นคำที่มาจากภาษาละตินคือ pratronus หมายถึง บุคคลผู้มีอำนาจให้ความยินยอมหรือรับรอง (sanction) โดยคนเหล่านี้ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้ที่มีอำนาจด้อยกว่าหรือ เป็น “ผู้รับอุปถัมภ์” (client) ที่ต้องการความช่วยเหลือหรือป้องกัน โดยผู้อุปถัมภ์จะให้ประโยชน์กับผู้รับอุปถัมภ์โดยหวังจะได้ประโยชน์ตอบแทน กลับมาในรูปแบบของสินค้า ความจงรักภักดี การสนับสนุนทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ ความสัมพันธ์ในเชิงตอบแทนซึ่งกันและกัน (reciprocal relationships) โดยทั่วไปความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองฝ่ายนี้ ฝ่ายผู้รับอุปถัมภ์มักจะเป็นผู้เสียเปรียบเพราะโดยคางาคัดความว่าเป็นผู้ที่ อ่อนแอกว่าทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเมือง (Kurian, 2011)

ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ การยอมรับความแตกต่างในเรื่องฐานะของบุคคล การเน้นการพึ่งผู้อื่นและการยึดมั่นตัวบุคคล ยังคงมีอิทธิพลต่อการปกครองเรื่อยมา ดังจะเห็นได้ว่าลักษณะเจ้าขุนมูลนายยังคงอยู่ในระบบราชการไทยค่อนข้างมาก ข้าราชการจำนวนไม่น้อยมีความรู้สึกว่าเป็นนายของประชาชน เหมือนดังเช่น มูลนายเป็นนายของพวกไพร่ทั้งหลาย ที่ตามแนวความคิดของระบบบริหารราชการสมัยใหม่ ข้าราชการไม่ได้เป็นนายของประชาชน หากแต่เป็นผู้นำบริการต่างๆ ของรัฐไปสู่ประชาชนภายใต้ขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากรัฐโดยข้าราชการจะได้รับเงินเดือนเป็นผลตอบแทนในการปฏิบัติงาน เงินเดือนเหล่านี้ก็ได้จากภาษีอากรของประชาชน ข้าราชการจึงมีฐานะเป็นผู้รับใช้ประชาชน แต่สิ่งที่เกิดขึ้น ในสังคมไทยกลับกลายเป็นว่า ข้าราชการรู้สึกว่าเป็นนายของประชาชน และทางฝ่ายประชาชนเองก็ยอมรับว่า มีความรู้สึกต่อข้าราชการเหมือนดังเป็นมูลนายของตน มีความกลัวเกรง นอบน้อม และเคารพเชื่อฟังระบบราชการ ข้าราชการจึงมีอิทธิพลในการควบคุมความคิดและพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชน เหมือนระบบไพร่เคยควบคุมชีวิตและความคิดอ่านของพวกไพร่ในสังคมสมัยเก่าส่วนในด้านความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการผู้ใหญ่กับข้าราชการผู้น้อยภายในระบบ ราชการก็ได้รับอิทธิพลลักษณะความสัมพันธ์ของระบบไพร่อยู่ไม่น้อย ระบบราชการไทยยังยึดมั่นในความผูกพันกันเป็นเชิง

ส่วนตัวตามลักษณะความ สัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ มากกว่าจะมีความสัมพันธ์กันเป็นทางการตามกฎระเบียบที่ได้วางไว้ และมีแนวโน้มว่าจะปฏิบัติราชการตามคำสั่งของหัวหน้าโดยไม่มีการโต้แย้ง และไม่มีความคิดริเริ่มใด ๆ เหมือนเช่นมุลนายระดับล่างปฏิบัติต่อมุลนายระดับสูงในสังคมสมัยเก่า (ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, 2548, น. 105)

นอกจากลักษณะเจ้าขุนมูลนายที่ปรากฏอยู่ในระบบราชการแล้ว การอุปถัมภ์คำชู้ การเน้นการพึ่งผู้อื่น การยึดมั่นในตัวบุคคล ยังคงมีอิทธิพลอยู่มากในสังคมไทย ดังจะเห็นได้ว่า พรรคการเมืองจะเสื่อมหรือจะเจริญรุ่งเรืองก็ขึ้นอยู่กับหัวหน้าพรรคเป็นสำคัญ บุคคลใดแม้ว่าจะมีความสามารถมากเพียงใด หากไม่ได้รับการอุปถัมภ์คำชู้จากผู้ใหญ่ที่มีอำนาจแล้วก็มีโอกาสน้อยมากที่จะเจริญก้าวหน้าใน ตำแหน่งหน้าที่การงานอย่างเต็มที่ ความสามารถในการฝากเนื้อฝากตัวกับผู้ที่มีอำนาจจึงเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการ หนึ่ง นอกเหนือจากปัจจัยเรื่องการศึกษาต่อการเลื่อนตำแหน่ง การงานและการเลื่อนฐานะ ในสังคม นอกจากนั้น ขนชั้นนำทางการเมืองและขนชั้นนำทางเศรษฐกิจก็มีความสัมพันธ์กันในรูปของการแลกเปลี่ยนประสานผลประโยชน์ ซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ ขนชั้นนำทางการเมืองจะให้ความคุ้มครองช่วยเหลือแก่กิจการทางด้านธุรกิจของขน ชั้นนำทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ขนชั้นนำทางเศรษฐกิจก็จะให้ผลตอบแทนแก่ขนชั้นนำทางการเมืองในรูปของเงินตรา ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์จึงยังคงมีอยู่ท่ามกลางความเจริญก้าวหน้าของสังคมสมัยใหม่ เพียงแต่รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ที่มี อยู่เหมือนว่าจะเน้น คำนิยมในเรื่องของ “การให้” เพื่อ “แลกเปลี่ยน” เป็นหลัก ส่วนค่านิยมเรื่อง “กตัญญูทดแทน” นั้นดูเหมือนว่าจะลดน้อยลงไปกว่าในสังคมสมัยเก่ามาก (ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, 2548, น. 108)

สรุปได้ว่า อุปถัมภ์ จะหมายถึงการที่คนคนหนึ่งที่มีอำนาจและทรัพยากร น้อยกว่า จะต้องหันไปพึ่งพาผู้ที่มีอำนาจ และทรัพยากร ที่มากกว่าเพื่อการได้มาซึ่งผลประโยชน์ต่างตอบแทน ซึ่งกันและกันก็ตาม แต่ตามบริบทของแต่ละสังคมที่แตกต่างกันออกไปก็อาจทำให้มีอาจกล่าวได้ว่าการนิยามแบบใดผิดหรือถูก เพราะบริบทในสังคมเศรษฐกิจ และการเมือง ที่แตกต่างกันทำให้รายละเอียดในการแปลความหมายของคำแตกต่างกันไปด้วย แต่ใจความหลักของคำว่าระบบอุปถัมภ์ ยังคงมีจุดร่วมกันอยู่ คือ ประชาชนที่มีฐานะด้อยกว่าทางสังคม จะ กลายเป็นผู้รับอุปถัมภ์เมื่อได้เข้าไปฝากตัวกับผู้อุปถัมภ์ที่มีฐานะดีกว่า และความสัมพันธ์นี้ต่างได้ผลประโยชน์ทั้งคู่ เพราะผู้อุปถัมภ์จะดูแลด้านชีวิตความเป็นอยู่และเชื่อมต่่ออำนาจในการเข้าถึงภาครัฐ ให้กับผู้รับอุปถัมภ์ ในขณะที่ผู้รับอุปถัมภ์จะต้องตอบแทนบางประการ เช่น การใช้แรงงานให้ หรือ การมอบสิทธิ บางประการให้ เป็นต้น

3.2 องค์ประกอบของระบบอุปถัมภ์

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์จะแทรกตัวในทุกกระบวนของสังคมและชุมชน และโครงสร้างของเครือข่ายสังคมระบบอุปถัมภ์มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของสังคมและชุมชน ระบบอุปถัมภ์มีองค์ประกอบที่สำคัญ (ปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2545) ดังนี้

1) ผู้อุปถัมภ์ (patron) คือ บุคคลผู้มีทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด และทรัพยากรนั้นเป็นที่ต้องการของผู้รับอุปถัมภ์ (client) (อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธ์, 2545: 4) ซึ่งเป็นทรัพยากรที่ผู้อุปถัมภ์ครอบครอง อาจเป็น 1) ทรัพยากรในแง่ของความเชี่ยวชาญและความรู้ เช่น บทบาทของนักกฎหมาย แพทย์ ปรราชญ์ ผู้นำ พระหรือนักบวช เป็นต้น 2) ทรัพยากรที่ผู้อุปถัมภ์เป็นเจ้าของโดยตรง เช่น เงินสด ที่ดิน เป็นต้น และ 3) ทรัพยากรที่ผู้อุปถัมภ์ไม่ได้เป็นเจ้าของโดยตรง แต่อาศัยผู้อื่นหรือโดยตำแหน่ง เช่น การใช้จ่ายทรัพย์สินที่มีผู้ไว้วางใจให้กับผู้ใหญ่บ้านให้ใช้สิทธิอำนาจในการจัดสรร เป็นต้น

2) ผู้รับอุปถัมภ์ (client) คือ ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือหรือการปกป้องจากผู้อุปถัมภ์ โดยอาศัยการแลกเปลี่ยนตอบแทนกันระหว่างทรัพยากรที่ตนมีกับทรัพยากรที่ผู้อุปถัมภ์มี ทรัพยากรการตอบแทนของผู้รับอุปถัมภ์ เช่น การให้บริการด้านแรงงานและการสนับสนุนทางเศรษฐกิจ การต่อสู้เพื่อผู้อุปถัมภ์ และการบริการทางการเมือง เป็นต้น (ปรีชา คุวินทร์พันธ์, 2545)

3) กลไกการแลกเปลี่ยนตอบแทน หมายถึง กลไกของความสัมพันธ์ (instrumental relationship) ในลักษณะที่บุคคลหนึ่งจะมีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ (ผู้อุปถัมภ์) ที่จะใช้อิทธิพลหรือทรัพยากรของตนในการช่วยปกป้องคุ้มครองหรือให้ผลประโยชน์หรือทั้งสองอย่างแก่บุคคลที่มีสถานภาพที่ต่ำกว่า (ผู้รับอุปถัมภ์) ผู้ซึ่งจะต้องตอบแทนด้วยการให้การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนการให้บริการผู้อุปถัมภ์ และภายใต้กลไกของการแลกเปลี่ยนตอบแทนซึ่งกันและกันที่เกิดขึ้นนั้นจะมีลักษณะของการแลกเปลี่ยนตอบแทนที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยผู้อุปถัมภ์จะเป็นผู้ที่มีส่วนได้เปรียบเนื่องจากมีฐานของการต่อรองสูงกว่าผู้รับอุปถัมภ์หรือเป็นลูกน้องใครต้องการอะไร เช่น การคุ้มครองทางการเมืองหรือสังคม หรือความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน หรือฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นต้น การที่ผู้รับอุปถัมภ์ทราบก็โดยเหตุที่ว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ตนต้องการและมักเป็นสิ่งที่น้อยคนจะสามารถให้แก่ตนได้ แต่ผู้รับอุปถัมภ์จะไม่สามารถคาดการณ์ได้แน่ชัดเลยว่าผู้อุปถัมภ์ให้ตนหรือไม่และเพียงใด นอกจากนี้ผู้รับอุปถัมภ์จะไม่ทราบแน่ชัดว่าผู้อุปถัมภ์จะต้องการให้ตนทำอะไรให้บ้างเพื่อตอบแทน เนื่องจากผู้อุปถัมภ์จะเป็นหนึ่งในไม่กี่คนที่มีทรัพยากรมากเพียงพอที่จะจ่ายให้ลูกน้องจนพอใจได้ (ปรีชา คุวินทร์พันธ์, 2545) ดังนั้นผู้อุปถัมภ์จึงจะเป็นผู้ที่เลือกกว่าจะให้การอุปถัมภ์แก่ใครและเป็นผู้กำหนดว่าผู้รับอุปถัมภ์ควรให้บริการอะไรแก่ตน

3.3 ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย

ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยแบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536, น. 81) คือ

1) ระบบอุปถัมภ์ในหมู่ญาติ นับว่าเป็นระบบที่เก่าแก่มากระบบหนึ่งในสังคมไทย ตาม วัฒนธรรมความสัมพันธ์ระหว่างญาติอาวุโส (พี่ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย) กับญาติผู้น้อง (น้อง ลูก หลาน เหลน) เป็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์อย่างชัดเจน และน่าจะเป็นระบบที่คงทนถาวรที่สุดด้วย

2) ระบบอุปถัมภ์ในหมู่มิตรสหาย ความเป็นเพื่อนในสังคมไทยปรากฏออกมาได้หลาย รูปแบบ เช่น เพื่อนเล่น เพื่อนร่วมรุ่น เพื่อนร่วมชั้น เพื่อนสถานศึกษา และเพื่อนตาย เป็นต้น ความคาดหวังระหว่างเพื่อนมีความลึกซึ้งและมากกว่าบางสังคม เพื่อนในสังคมไทยคาดหวังต่อกันและกันมากกว่า ความเป็นเพื่อนแท้จึงมักจะวัดกันได้ด้วยพฤติกรรมกรช่วยเหลือเกื้อกูลกัน หรือการที่เพื่อนซึ่งมีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจสูงกว่าให้ความช่วยเหลือแก่ เพื่อนผู้ด้อยฐานะอย่างสม่ำเสมอ ความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อนก็จะแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นจนถึงขั้นกลายเป็นญาติสนิทกันก็ได้ เพื่อนผู้ที่ได้รับความอุปถัมภ์ทางด้านวัตถุก็จะตอบแทนด้วยความจงรักภักดี การรู้จักบุญคุณ คอยป้องกันเพื่อนผู้ให้ความอุปถัมภ์ด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามสติปัญญา และความสามารถที่ตนมีอยู่การตอบแทนบุญคุณบางครั้งก็แสดงออกด้วยการนำสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ มาให้ในโอกาสอันควร

3) ระบบอุปถัมภ์ในองค์กรต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นของรัฐหรือของเอกชนก็ตาม มักจะถูกมองในแง่ลบอยู่ตลอดเวลาว่า ระบบอุปถัมภ์ทำให้ระบบบริหารขาดประสิทธิภาพ ซึ่งก็มีส่วนจริงอยู่บ้าง การใช้ระบบอุปถัมภ์มากเกินไปก็อาจจะทำให้เกิดความระส่ำระสาย เกิดการเสียขวัญกำลังใจ ในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอยู่นอกวงอุปถัมภ์ได้ เช่นกัน

4) ระบบอุปถัมภ์ระหว่างอาชีพ เป็นระบบอุปถัมภ์ที่น่าจะมีลักษณะคงทนน้อยกว่าแบบอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้ว แต่ลักษณะอื่น ๆ ของระบบอุปถัมภ์ก็ยังมีครบ ไม่ว่าจะ เป็นเรื่องของการปฏิบัติต่างตอบแทน ความสูงศักดิ์ของผู้อุปถัมภ์และความจงรักภักดีของผู้รับอุปถัมภ์ สำหรับสังคมไทย ระบบอุปถัมภ์ระหว่างอาชีพหรือข้ามอาชีพนี้ อาจจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มข้าราชการ พ่อค้า กับกลุ่มนักการเมือง ชาวไร่ ชาวนา การอุปถัมภ์ระหว่างข้าราชการและพ่อค้า เป็นไปในรูปของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางด้านวัตถุประสงค์ระหว่างกันมากกว่า คือว่าฝ่ายราชการจะอำนวยความสะดวกประโยชน์ให้แก่พ่อค้า นักธุรกิจ ซึ่งจะเป็นฝ่ายทดแทนบุญคุณหรือตอบแทนด้วยการให้เงินทองหรือทรัพย์สินมีค่าอย่างอื่น

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (2553) ได้กล่าวว่า ระบบอุปถัมภ์ของไทยมีการเปลี่ยนแปลงเรื่อยมา สามารถสรุปได้ 3 แบบ ดังนี้

1) ระบบอุปถัมภ์ที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั่วไปในสมัยที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจสูงสุดในการปกครอง ระบบอุปถัมภ์ตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม พระมหากษัตริย์ทรงเป็นสัญลักษณ์แห่งธรรม การให้ยศให้ตำแหน่งหน้าที่แก่ขุนนางจึงควบคู่ไปกับคุณธรรม และมีระบบอุปถัมภ์เป็นกลไกหนึ่งที่ใช้เพื่อคานอำนาจกับความโน้มเอียงของผู้มีอำนาจเหนือกว่าจะกดขี่ขูดรีดไพร่ผู้อยู่ใต้อำนาจ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ระบบอุปถัมภ์ในเชิงของนักมนุษยวิทยาก็ยังคงอยู่ในสังคม เช่น ในสังคมเมือง ความสัมพันธ์ไม่ใช่ระหว่างไพร่กับนาย แต่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจ คือ เจ้านาย หรือขุนนางผู้ใหญ่ กับผู้อยู่อาศัยในละแวกใกล้เคียง ความสัมพันธ์ในทำนองนี้ แม้

จะมีตัวอย่างไม่มากนักแต่ก็เป็นความสัมพันธ์ที่ดีและยั่งยืน ระหว่างผู้ให้ที่มีความเมตตาปราณีเป็นฐาน และผู้อยู่ในความอุปถัมภ์ที่ตอบแทนด้วยความกตัญญูและจงรักภักดี

2) ระบบอุปถัมภ์ที่เป็นความสัมพันธ์กันในวงราชการเป็นเรื่องที่ผู้น้อยเอาใจผู้ใหญ่ เพราะหวังการเลื่อนยศ เลื่อนตำแหน่ง ได้เลื่อนเงินเดือนที่สูงขึ้น ส่วนเจ้านายก็หวังได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากการทำงานพิเศษและบริการอื่น ๆ การที่ต้องเลี้ยงลูกน้องเช่นนี้ทำให้เจ้านาย หรือ ผู้ให้การอุปถัมภ์ต้องมีรายได้พิเศษนอกเหนือจากเงินเดือนข้าราชการ ทำให้เกิดคอร์รัปชันหรือวิธีการหารายได้แบบอื่นๆ

3) ระบบอุปถัมภ์ที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการกับนักธุรกิจ

(1) การช่วยเหลือกันระหว่างข้าราชการกับนักธุรกิจในสมัยโบราณคนจีนอพยพ ต้องพึ่งความคุ้มครองของขุนนาง ต่อมาในสมัยพัฒนาการเศรษฐกิจ นักธุรกิจต้องพึ่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ให้ช่วยเหลือในเรื่องสัมปทานหรือให้ได้งานจากภาครัฐ เช่น การรับเหมาก่อสร้าง นับว่าเป็นระบบอุปถัมภ์ เพราะมีพื้นฐานอยู่ที่ความเอื้ออาทรและความกตัญญู ข้าราชการผู้ให้การอุปถัมภ์ยังเลือกที่จะรับหรือไม่รับสิ่งที่ผู้รับการอุปถัมภ์หยิบยื่นมาให้

(2) นักธุรกิจใช้อำนาจเงินอุปถัมภ์ข้าราชการเมื่อระบบการตลาดขยายตัวมากขึ้นนักธุรกิจมีอำนาจทางการเงินสูงขึ้น ความมั่งคั่งร่ำรวยกลายเป็นที่มาของอำนาจ ระบบอุปถัมภ์ก็เปลี่ยนกลับหน้ามือเป็นหลังมือ พ่อค่านักธุรกิจซึ่งเคยเป็นผู้รับการอุปถัมภ์กลายเป็นผู้อุปถัมภ์ชนชั้นนำในวงราชการ และเป็นหัวคะแนนให้ ส.ส. เท่ากับว่าเป็นผู้ถืออำนาจอธิปไตย โดยมีข้าราชการและนักการเมืองจำนวนหนึ่งเป็นผู้แทนได้ ระบบที่อำนาจเงินเป็นอำนาจสูงสุดเช่นนี้เป็นการแลกเปลี่ยนแบบตลาดมากกว่าระบบอุปถัมภ์ เพราะความสัมพันธ์ไม่ได้มีพื้นฐานอยู่ที่คุณธรรมคือความเมตตาและความเอื้ออาทรของฝ่ายผู้ให้ แต่เป็นความโลภ ความต้องการร่ำรวย และการหวังประโยชน์โดยตรง เช่น ต้องการความสะดวก ต้องการอำนาจผูกขาด เป็นต้น ส่วนผู้รับก็ไม่ได้มีความความภักดีหรือความกตัญญูตอบแทน แต่ตกอยู่ในภาวะจำยอมด้วยเหตุผลหลายๆ ประการ เช่น ความจำเป็นด้านการเงิน ความกลัว เป็นต้น

นอกจากนี้ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536, น. 94) เสนอแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยให้ผู้ที่ทำหน้าที่บริหารประเทศตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงของระบบโลกที่จะส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย โดยให้การคาดการณ์หรือแนวโน้มในอนาคตไว้ ดังนี้

1) การผลิตในภาคเกษตรกรรมจะเป็นการผลิตที่ใช้ทุนเข้มข้นยิ่งขึ้น และการปรับตัวเข้าสู่ระบบใหม่นี้ พวกที่มีทุนเดิมจะปรับตัวได้ง่ายกว่าชาวนารายเล็ก ซึ่งประสบปัญหามากกว่าคนที่ปรับตัวไม่สำเร็จ จะต้องกลายเป็นแรงงานรับจ้างในภาคเกษตร หรือออกจากภาคเกษตรไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่อไป

2) การอพยพเข้าสู่เมืองจะมีมากขึ้นโดยลำดับ เนื่องจากความล่มสลายของเกษตรประเพณี ปัญหาคือ เมืองจะสามารถดูดซับผู้อพยพใหม่อย่างมีคุณภาพดีเพียงใด

3) ผลในทางการเมือง คือ ระบบการเมืองจะใช้ระบบพรรคการเมือง มีสมาชิกพรรค การเมืองเป็นตัวแทน และมีลักษณะของระบบอุปถัมภ์มากขึ้น การเมืองในลักษณะเช่นนี้จะไม่มีพลังเพียงพอที่จะก่อให้เกิดการปฏิรูปของระบบ ได้ความผันแปรของระบบอุปถัมภ์ เนื่องมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจให้เป็นแบบสมัยใหม่ ทำให้ชาวบ้านชนบทต้องพึ่งพาผู้คนต่างๆ หลากหลายมากขึ้น ดังนั้นในชนบทจึงมีการอุปถัมภ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย ผลจากการเปลี่ยนแปลงทำให้กลุ่มอุปถัมภ์ผันแปรไป คือ การที่จะต้องพึ่งพาผู้อุปถัมภ์หลายๆ คน และความสัมพันธ์ทั้งสองฝ่ายจะไม่ลึกซึ้งถาวรเหมือนสมัยก่อน เพราะความสัมพันธ์ที่ผูกพันด้วยวัตถุ อำนาจ หรืออิทธิพลมากกว่าจิตใจ

สรุปว่าระบบอุปถัมภ์นั้นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคนที่มีใช้ญาติ และมีฐานะไม่เท่าเทียมกัน มีความผูกพันกันเป็นส่วนตัว และมีการแสวงหาแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ระบบอุปถัมภ์เป็นระบบหนึ่งที่มีความเป็นมาและพัฒนาการมาอย่างยาวนานร่วมกับสังคมไทยมาตั้งแต่เริ่มแรก โดยเป็นระบบความสัมพันธ์ของคน 2 ฝ่าย ซึ่งมีความไม่เท่าเทียมกัน ฝ่ายที่อยู่เหนือกว่าคือ มีทรัพยากรมากกว่า หรือสูงศักดิ์ มีอำนาจมากกว่า จะอยู่ในฐานะอุปถัมภ์ ฝ่ายที่อยู่ต่ำกว่าคือ ผู้ที่มีทรัพยากรน้อยกว่า หรือมีอำนาจน้อยกว่าจะเป็นผู้ใ้อุปถัมภ์ ต่างฝ่ายต่างมีการแสวงหาแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กันในลักษณะต่างตอบแทน ซึ่งขึ้นอยู่กับความสมัครใจของคนทั้ง 2 ความสัมพันธ์ลักษณะนี้ดำรงอยู่ได้ไม่ใช่เพียงเพราะต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์เท่านั้น แต่ต้องมีอุดมการณ์ที่ช่วยจรรโลงความสัมพันธ์อย่างนี้เอาไว้ ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยเริ่มมีขึ้นในระบบสังคม และแพร่กระจายไปสู่ระบบการเมือง ผ่านทางชนชั้นนำทางการเมืองและชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ โดยเป็นการอุปถัมภ์ระหว่างชนชั้นนำทางการเมืองด้วยกัน หรือระหว่างชนชั้นนำทางเศรษฐกิจด้วยกัน แต่ในระยะหลังนี้จะเห็นได้ว่า มีการพัฒนาของระบบอุปถัมภ์ โดยเป็นการอุปถัมภ์ระหว่างกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองกับชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ ด้วย

3.4 ลักษณะพิเศษของระบบอุปถัมภ์

ระบบอุปถัมภ์ เป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคนที่มีสถานภาพไม่เท่าเทียมกัน แต่อยู่ร่วมกันได้ เพราะมีลักษณะต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความสัมพันธ์อันที่เพื่อนระหว่างกัน ผู้อุปถัมภ์ (ผู้ให้) เป็นผู้ที่มีทรัพยากรในการครอบครอง เช่น ทรัพย์สินเงินทอง ที่ดินหรืออำนาจ มากกว่าจะเป็นฝ่ายอุปการะคุ้มครองเพื่อให้ผู้รับการอุปถัมภ์ (ผู้รับ) ให้อุดพ้นจากการถูกกดขี่จากผู้อื่นและจากอันตรายต่าง ๆ และส่วนผู้รับเองก็ตอบแทนด้วยการให้ความนิยมชมชอบให้ข่าวสารหรืออื่น ๆ โดยพื้นฐานแล้วระบบอุปถัมภ์จะเป็นความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนก็ต่อเมื่อ “ผู้ให้” มีคุณธรรม และ “ผู้รับ” ยินยอมรับด้วยความภักดี และความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตของคนไทย เพราะความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์เน้นการให้ความ

ช่วยเหลือเกื้อกูลและตอบแทน สิ่งที่เราเรียกว่า “บุญคุณ” ดังนั้น แนวคิดระบบอุปถัมภ์ คือ การที่ผู้อยู่ในฐานะต่ำกว่าไปพึ่งพิงหรือรับอุปถัมภ์จากผู้ที่อยู่ในฐานะเหนือกว่า เป็นลักษณะความสัมพันธ์ในแนวตั้ง เพราะสังคมไทยยอมรับในอำนาจของคนที่มีตำแหน่ง อำนาจ บารมี อิทธิพลที่เหนือกว่าจะสามารถบังคับหรือโน้มน้าวผู้ที่อยู่ต่ำกว่าให้ปฏิบัติตามคำสั่งได้ ระบบอุปถัมภ์แบ่งได้เป็น 2 รูปแบบภายในโครงสร้างทางชนชั้นอันเดียวกัน รูปแบบแรก ได้แก่ ระบบอุปถัมภ์อย่างเป็นทางการ และอีกรูปแบบหนึ่งคือ ระบบอุปถัมภ์แบบไม่เป็นทางการ (อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2545)

ลักษณะพิเศษของระบบอุปถัมภ์ (อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2545)

ได้แก่

1) เป็นการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินร่วมกันแต่ละฝ่าย คือ ฝ่ายผู้อุปถัมภ์และผู้ถูกอุปถัมภ์ต่างช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สำหรับทรัพย์สินที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันนั้นเป็นของผู้ถูกอุปถัมภ์แต่เพียงผู้เดียว

2) ลักษณะความสัมพันธ์ที่แต่ละฝ่ายให้แก่กันนั้นจะแตกต่างกัน เช่น ผู้อุปถัมภ์คนหนึ่งให้ประโยชน์แก่ผู้อุปถัมภ์แต่ละคนไม่เท่ากัน แต่ก็ยังให้ประโยชน์มากกว่าคนที่ไม่ใช่ผู้ถูกอุปถัมภ์

3) เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้ถูกอุปถัมภ์มีลักษณะเปราะบาง เพราะขึ้นอยู่กับตัวบุคคลมากกว่าหลักการ ดังนั้น การที่จะรักษาเสถียรภาพของความสัมพันธ์ไว้ได้ก็จะต้องมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ต่อกันอย่างต่อเนื่อง โดยบุคคลแต่ละฝ่ายต่างมีสิ่งที่ยกฝ่ายหนึ่งไม่มี และสิ่งที่ยกฝ่ายหนึ่งมีนั้นอีกฝ่ายหนึ่งต้องการจะได้

4) เนื่องจากความสัมพันธ์แบบนี้ประกอบด้วยบุคคลเพียงสองคนหรือสองฝ่าย ดังนั้นผลประโยชน์ที่แลกเปลี่ยนกันจึงเป็นผลประโยชน์ที่เฉพาะเจาะจงเป็นการส่วนตัว เช่น การเอื้อผลประโยชน์ต่อกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีอำนาจให้สิทธิหรือผลประโยชน์บางอย่างนั้น

3.5 ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในสังคมไทย

แนวความคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์เป็นแนวความคิดที่มีอิทธิพลอย่างมากในการอธิบาย ความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นลักษณะโครงสร้างระบบความสัมพันธ์ที่หลากหลาย มีลักษณะวงกลมที่ซ้อนทับกันอยู่ และสามารถอธิบายถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมไทยไว้ด้วยกัน โดยความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์มักจะแอบอิงอยู่บนฐานของสถานภาพที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างบุคคลเป็นสำคัญ เนื่องจากเป็นความสัมพันธ์ที่ประกอบขึ้นด้วยผู้อุปถัมภ์ และผู้รับอุปถัมภ์ ซึ่ง อคิน รพีพัฒน์ (2545, น. 139 - 184) ได้กล่าวว่า ระบบอุปถัมภ์ เป็นลักษณะเด่นประการหนึ่งในสังคมไทย เนื่องจากเป็นสังคมที่มีการกำหนดสถานภาพของบุคคลลดหลั่นจากบนลงมาล่าง ทั้งนี้เพราะในสังคมไทยเป็นสังคมที่มีโรงสร้างที่เน้นความแตกต่างระหว่างฐานะ ตำแหน่ง โดยผู้อุปถัมภ์จะมีภาพลักษณ์ของผู้ที่มีอำนาจควบคุมทรัพย์สินสมบัติ บารมี หรือทรัพยากรที่ผู้รับอุปถัมภ์ไม่มี และจะใช้ทรัพยากรเหล่านี้ในการ

ช่วยปกป้อง คุ่มครอง หรือเสนอผลประโยชน์ต่อผู้รับอุปถัมภ์ ที่มีสถานภาพและความสามารถในการควบคุมทรัพยากรที่ต่ำกว่าผู้อุปถัมภ์ และความสัมพันธ์จะเป็นไปในลักษณะที่ตอบแทนซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ ระบบอุปถัมภ์ยังเป็นผลมาจากความเชื่อของสังคมไทยเรื่อง บุญ-กรรม ด้วย เช่น ความเชื่อที่ว่าผู้ที่เกิดมาท่ามกลางเงินทอง ทรัพย์สิน อำนาจ เป็นผลเพราะบุญบารมีอันได้สะสมไว้แต่ปางก่อน เป็นต้น ในขณะที่ผู้รับอุปถัมภ์จะตอบแทนผู้อุปถัมภ์ด้วยการสนับสนุน ความจงรักภักดี และให้การบริการช่วยเหลือในสิ่งที่ผู้อุปถัมภ์ไม่มี เช่น การช่วยเหลือด้านแรงงาน เป็นต้น แต่ผู้อุปถัมภ์จะยังเป็นผู้รับผลประโยชน์สุทธิที่มากกว่าจากความสัมพันธ์นี้ ทั้งนี้เพราะระบบอุปถัมภ์ถือเป็นความสัมพันธ์แนวตั้งมาจากความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมถือเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ มีทั้งในรูปของความสัมพันธ์ที่เป็นทางการ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างทาสและเจ้าในสังคมศักดินา และความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการอาวุโส และ ข้าราชการผู้น้อย หรือความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองและนักธุรกิจ เป็นต้น

แต่โดยส่วนใหญ่แล้ว ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่เป็นทางการจะปรากฏขึ้นในลักษณะของรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างหรือองค์กรที่เป็นทางการ และสมาชิก ที่มีการกำหนดหน้าที่และกรอบกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่ชัดเจน และความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่ไม่เป็นทางการ จะมีแนวโน้มที่จะปรากฏขึ้นในลักษณะของความสัมพันธ์ส่วนตัวเสียมากกว่า โดยเฉพาะในกรณีของพื้นที่ที่การเข้ามาปฏิสัมพันธ์กันระหว่างหน่วยทางสังคมต่าง ๆ ตั้งอยู่บนฐานของความสัมพันธ์และความคาดหวังส่วนตัว

ลักษณะความสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างบุคคล 2 คน หรือในทางปฏิบัติมักจะพบว่า อาจจะมีการขยายเครือข่ายออกไปเชื่อมโยงกับผู้รับอุปถัมภ์คนอื่น ๆ เป็นรวมเอาสายสัมพันธ์แบบกลุ่มมารวมไว้ โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่บุคคลเดียว และภายในกลุ่มก็ยังคงมีความไม่เท่าเทียมกันในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างผู้ถูกอุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ และยังคงหาความสัมพันธ์ในลักษณะแนวตั้งไว้

ในขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์สามารถที่จะแผ่ขยายออกไปมากกว่าขอบเขตของจำนวนผู้เกี่ยวข้องแค่สองบุคคล ซึ่งผู้อุปถัมภ์หนึ่งคนอาจมีผู้รับอุปถัมภ์มากกว่าหนึ่ง โดยที่กลุ่มของผู้รับอุปถัมภ์หลายคนที่อยู่ใต้การอุปถัมภ์ของผู้อุปถัมภ์คนหนึ่ง จะก่อตัวขึ้นเป็นกลุ่มบริวารที่มีผู้อุปถัมภ์เป็นแกนกลางของกลุ่มบริวาร และหน่วยบริวารแต่ละหน่วยจะมีลักษณะความสัมพันธ์ที่เป็นส่วนตัว และมีความใกล้ชิดกับผู้อุปถัมภ์ ซึ่งหน่วยบริวารนี้จะคงอยู่ตราบเท่าที่ผู้อุปถัมภ์สามารถที่จะเอาใจใส่กลุ่มบริวารอย่างพอเพียง และหยิบยื่นผลประโยชน์ที่ผู้รับอุปถัมภ์ต้องการได้

แต่เมื่อเงื่อนไขข้อนี้ได้ถูกทำลายไป ไม่ว่าจะเพราะผู้อุปถัมภ์เสียชีวิตลง หรือมีการลดการช่วยเหลือ กลุ่มบริวารจะสลายไป และทั้งนี้ กลุ่มบริวารยังสามารถมีส่วนขยายที่รวมไว้ด้วยกลุ่มบริวารย่อยของกลุ่มบริวารหลัก หรือเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มบริวารที่แผ่ขยายออกไป

ครอบคลุมหน่วยบริวารอื่น ที่เรียกว่า แวดวง โดยที่กลุ่มบริวารต่าง ๆ จะมีการซ้อนทับกัน และมีลักษณะที่ไม่เป็นทางการ แต่ปรากฏอยู่ในรูปแบบของเครือข่ายและสายสัมพันธ์ส่วนตัว ซึ่งผู้อุปถัมภ์จะมีอิทธิพลในการรับการช่วยเหลือและผลประโยชน์จากเครือข่ายด้วย

ลักษณะของการรวมกลุ่มผลประโยชน์ กลายเป็นกลุ่มที่ซ้อนทับและมีความเชื่อมโยงกับการเมือง เศรษฐกิจ ระหว่างเมืองกับภาคชนบท โดยการรวมกลุ่มดังกล่าวพยายามผลักดันให้กลุ่มสามารถเข้ามามีบทบาทในการจัดสรรทรัพยากรจากส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่นได้ และการที่สามารถผลักดันกลุ่มให้เข้ามามีบทบาทนำทางเศรษฐกิจ หรือการสร้างการเชื่อมต่อทางเศรษฐกิจและการเมืองกับหน่วยจากภายนอก ถือเป็นปัจจัยสำคัญของการเปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

กล่าวได้ว่า ลักษณะสำคัญของระบบอุปถัมภ์ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคมนั้นเกิดจากความแตกต่างกันและความไม่เท่าเทียมกันในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของบุคคลในสังคมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเกิดขึ้นจากระบบชนชั้นที่มีอยู่ในสังคมนั้นเอง

สำหรับผลดีของระบบอุปถัมภ์ก็คือ ระบบอุปถัมภ์มีส่วนสำคัญมีส่วนทำให้เกิดความไว้วางใจกันเป็นการส่วนตัว ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีมากขึ้นความเป็นกันเองมากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ของผู้คนเป็นไปอย่างเอื้ออาทร มีความสนิทแนบแน่นได้ดีกว่าความสัมพันธ์ที่อาศัยกฎเกณฑ์ รวดเร็วต่อการแก้ปัญหาบางโอกาส บางที่ตกลงกันด้วยปากเปล่าก็ยุติปัญหาได้ ระบบอุปถัมภ์อาจสืบทอดความสัมพันธ์ได้ด้วยระบบจากพ่อแม่สู่ลูก จากพี่สู่น้อง

แต่ขณะเดียวกัน ระบบอุปถัมภ์ก็ส่งเสริมให้เกิดการทุจริตหรือใช้อำนาจหน้าที่ในทางมิชอบ เพื่อพวกพ้องได้ง่ายเช่นกัน ส่วนนี้นับได้ว่าเป็นผลเสียต่อการบริหารจัดการทั้งภาครัฐและเอกชน ดังนั้นระบบอุปถัมภ์ในทำนองหลังนี้จึงเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้หากองค์กรหรือหน่วยงานนำระบบอุปถัมภ์มาใช้อาจไม่ได้บุคคลผู้มีความรู้ความสามารถหรืออาจจะทำให้ระบบบริหารองค์กรต่าง ๆ ล้มเหลวได้ ที่น่าเป็นห่วงที่สุดก็คือ ระบบอุปถัมภ์อาจทำลายหลักนิติรัฐ (Legal state) หรือรัฐที่อาศัยกฎหมายเป็นหลักในการปกครองประเทศเนื่องจากระบบอุปถัมภ์แม้บางทีอาจจะอ้างอิงโดยหลักคุณธรรมแต่ก็มีใช้อย่างกระเปียบหรือกฎหมาย หากผู้คนยึดถือแต่ระบบอุปถัมภ์ เล่นพรรคเล่นพวกหรือเอาประโยชน์เพื่อพวกพ้องของตนแต่ฝ่ายเดียวโดยไม่สนใจต่อบทกฎหมายแล้วอาจทำให้กฎหมายขาดความศักดิ์สิทธิ์จนเกิดความวุ่นวายในสังคมและส่งผลให้เกิดปัญหาอื่น ๆ มากมาย

4. แนวคิดเกี่ยวกับผู้มีอิทธิพล

4.1 ความหมายของผู้มีอิทธิพล

นักวิชาการด้านการบริหารและรัฐศาสตร์ได้ให้คำจำกัดความคำว่า “อิทธิพล” ไว้ดังนี้

เออเวิร์ด แบนฟิลด์ (Edward C. Banfield, 1962) กล่าวว่า “อิทธิพล” หมายถึงความสามารถของบุคคลที่จะทำให้คนอื่น ๆ ปฏิบัติหรือมีความรู้สึกตามที่ตนต้องการ

โรเบิร์ต ดาห์ล (Robert A. Dahi, 1971) อธิบายว่า อิทธิพลเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติ นั่นคือ ผู้หนึ่งสามารถจูงใจหรือทำให้ผู้อื่นปฏิบัติในสิ่งที่ตนมีเจตนา และโดยปกติแล้วถ้าปราศจากการจูงใจเหล่านั้น ผู้อื่นจะไม่ปฏิบัติในทางนั้นเลย แต่จะปฏิบัติในอีกทางหนึ่ง ดังนั้นอิทธิพลจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม สมาคม องค์กร หรือรัฐ นั่นเอง นอกจากนี้การใช้อิทธิพลของบุคคลฝ่ายหนึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งพฤติกรรมในที่นี้รวมถึงแนวโน้ม ความรู้สึก หักศนคติ และความเชื่อ รวมทั้งการกระทำต่าง ๆ ด้วย

จากความหมายของ “อิทธิพล” ข้างต้น สรุปได้ว่า อิทธิพลเป็นการปฏิบัติทางสังคมโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยสามารถชักจูงให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มคนอื่นกระทำการ หรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง

4.2 ปัจจัยที่ส่งเสริมให้บุคคลมีอิทธิพล

โรเบิร์ต ดาห์ล (Robert A. Dahi, 1963) ได้กล่าวไว้ว่า สาเหตุที่บุคคลบุคคลหรือกลุ่มมีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เนื่องจากเหตุผลดังนี้คือ

1) บุคคลนั้นมีทรัพยากรทางการเมือง (Political resource) อยู่ในความครอบครองมากกว่าบุคคลอื่น

2) แม้จะมีทรัพยากรทางการเมืองในความครอบครองเท่ากัน บุคคลบางคนใช้ทรัพยากรทางการเมืองได้มากกว่าคนอื่น ทำให้บุคคลนั้นมีอิทธิพลทางการเมืองเหนือคนอื่น

3) แม้จะมีทรัพยากรทางการเมืองในครอบครองเท่ากัน บุคคลบางคนสามารถใช้ทรัพยากรทางการเมืองได้ชำนาญหรือมีประสิทธิภาพมากกว่าบุคคลอื่น

การที่บุคคลบางคนใช้ทรัพยากรทางการเมืองได้มากกว่าบุคคลอื่น อาจเป็นเพราะต้องการผลประโยชน์มากกว่าคนอื่น ส่วนสาเหตุที่บุคคลมีความชำนาญในการใช้ทรัพยากรทางการเมืองมาน้อยกว่ากันเนื่องมาจาก

ก. ความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ

ข. ความแตกต่างกันในโอกาสที่จะเรียนรู้

ค. ความแตกต่างกันในเรื่องแรงจูงใจที่จะเรียนรู้

ดังนั้น ปัจจัยที่ส่งเสริมให้บุคคลมีอิทธิพล คือ ทรัพยากรทางการเมือง ความสามารถ และความสนใจในการใช้ทรัพยากรทางการเมือง ทรัพยากรทางการเมืองในทัศนะของ โรเบิร์ต ดาห์ล (Robert A. Dahl, 1963) ก็คือ ความมั่นคง ชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล ความสามารถในการควบคุมข้อมูลต่าง ๆ ตำแหน่งสูงในทางสาธารณะ การได้รับความนิยมนจากประชาชนอย่างกว้างขวาง มีพรรคพวกบริวารที่มีวินัยและจงรักภักดี ตลอดจนควบคุมหน่วยงานที่ไวต่อการรับข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4.3 หลักการวัดอิทธิพล

วิธีการที่จะวัดอิทธิพลมีอยู่ 5 วิธี คือ

1) พิจารณาการเปลี่ยนแปลงของฐานะ (Position) ของผู้ที่ได้รับอิทธิพล โดยหลักสำคัญของวิธีการอยู่ที่ปริมาณการเปลี่ยนแปลง (Amount of change) ซึ่งอาจวัดได้จากการนับสิ่งเปลี่ยนแปลงว่ามีกี่อย่าง กี่ประเภท และเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญหรือไม่ การวัดอิทธิพลตามวิธีการนี้ควรวัดในเรื่องเดียวกัน และควรพิจารณาฐานะดั้งเดิม หรือความรู้สึกที่แท้จริงของบุคคลหรือกลุ่มคนที่ได้รับอิทธิพล ตลอดจนท่าที หรือจุดยืน มิฉะนั้น ผลการเปรียบเทียบอิทธิพลอาจจะคลาดเคลื่อนไม่ตรงตามความเป็นจริง

2) พิจารณาจากปัจจัยทางจิตวิทยาของบุคคล ในการที่จะปฏิบัติตามการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดจากการใช้อิทธิพล ปัจจัยทางจิตวิทยานี้ อาจเรียกว่ามูลค่าที่บุคคลอาจจะต้องสูญเสียในทางความรู้สึกนึกคิด ซึ่งหลักทั่วไปมีอยู่ว่า ถ้าบุคคลหรือกลุ่มใดต้องเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่บุคคลหรือกลุ่มนั้นถือว่าสำคัญ ก็คือ อิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงมีมาก

3) ปริมาณการเปลี่ยนแปลง เราอาจจะวัดอิทธิพลด้วยการศึกษาจากปริมาณของความแตกต่างของการยินยอมหรือยอมตามคำสั่งหรือการใช้อิทธิพลต่าง ๆ

4) ความแตกต่างในเรื่องของขอบเขตของปฏิกริยาตอบสนอง หลักข้อนี้อธิบายได้ดังนี้

(1) การกระทำทุกอย่างที่จะเปรียบเทียบกันนั้นถึงว่ามีลักษณะเดียวกัน

(2) มีการพิจารณาถึงผลที่เกิดจากการกระทำว่ามีขอบเขตกว้างขวางมากน้อย

แค่ไหน

(3) ขอบเขตแห่งผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำนี้ หมายถึง การตอบสนองต่อการกระทำนั้นว่า มีมากน้อยประการใด

4) การเปรียบเทียบระดับอิทธิพลโดยพิจารณาจากจำนวนบุคคล ซึ่งมีปฏิกริยาตอบสนองต่อการใช้อิทธิพลนั้น

(1) ดูจากจำนวนบุคคลที่ยอมคล้อยตามอิทธิพลนั้น ถ้ามีผู้เห็นด้วยหรือยอมตาม กับความคิดของนาย ก มากกว่าจำนวนบุคคลซึ่งคล้อยตามความคิดของนาย ข ซึ่งหมายความว่า นาย ก มีอิทธิพลมากกว่านาย ข

(2) อย่างไรก็ตามดี เพียงแต่จำนวนเท่านั้นยังไม่พอ จะต้องพิจารณาต่อไปด้วยว่า

ก) จำนวนบุคคลที่คล้อยตามอิทธิพลได้ทุกเรื่องหรือไม่

ข) พิจารณาดูว่าเป็นการคล้อยตามอย่างยิ่งหรือไม่ ซึ่งหมายความว่า ผู้ที่เห็นด้วย แม้ในเรื่องที่เป็นเปลี่ยนแปลงความคิดได้ตามอิทธิพลของผู้ใช้อิทธิพล ก็แสดงว่า ผู้ใช้อิทธิพลนั้นมีอิทธิพลสูงยิ่ง แม้จำนวนผู้ที่คล้อยตามนั้นจะมีไม่มากก็ตาม

4.4 เกณฑ์พิจารณาความสำเร็จของการใช้อิทธิพล

การจะพิจารณาว่า ผู้ใดมีอิทธิพลภายในกลุ่มมากน้อยเพียงใดในช่วงระยะเวลาใด เวลาหนึ่ง จะต้องพิจารณาแบบแผนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคลนั้นอย่างน้อย 6 ประการ โรเบิร์ต ดาห์ล (Robert A. Dahi, 1963) ดังนี้

1) ไม่มีอิทธิพล ในกรณีที่ได้กระทำการลงไปเพื่อให้เป้าหมายเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของคน แต่การกระทำของฝ่ายแรกไม่บังเกิดผล คือ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือทัศนคติของเป้าหมายเลย หรือเป้าหมายยังคิดและกระทำตามปกติของตนอยู่ ก็คือว่า “ไม่มีอิทธิพล”

2) อิทธิพลเบี่ยงเบน หมายถึง ได้กระทำการแล้ว และเป้าหมายได้เปลี่ยนแปลง พฤติกรรมหรือทัศนคติของตน แต่พฤติกรรมหรือทัศนคตินั้นไม่สอดคล้องหรือเกี่ยวกับเจตนาของผู้ใช้อำนาจ

3) อิทธิพลทางบวก หรืออิทธิพลโดยปกติ หมายถึง ได้มีการกระทำเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือทัศนคติให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้ใช้ และเป้าหมายได้กระทำตามเจตนารมณ์นั้น

4) อิทธิพลในทางลบ คือ เกิดเหตุการณ์เป้าหมายเปลี่ยนพฤติกรรมหรือทัศนคติของตน แต่เป็นการเปลี่ยนในทิศทางตรงข้ามกับเจตนา ซึ่งมีลักษณะของการฝ่าฝืนหรือทำท

วิลเลียม เอ กามาเนน (William A. Gaman, 1968) จึงเสนอว่า เราควรพิจารณา อิทธิพลในแง่ผลสุทธิ (Net effects) คือ การลบล้างระหว่างความพยายามใช้อิทธิพลกับปฏิกริยาต่อต้าน ถ้าความพยายามล้มเหลวก็คือว่า ไม่มีอิทธิพล

4.5 วิธีการใช้อิทธิพลที่ต้องอาศัยอำนาจเป็นพื้นฐาน

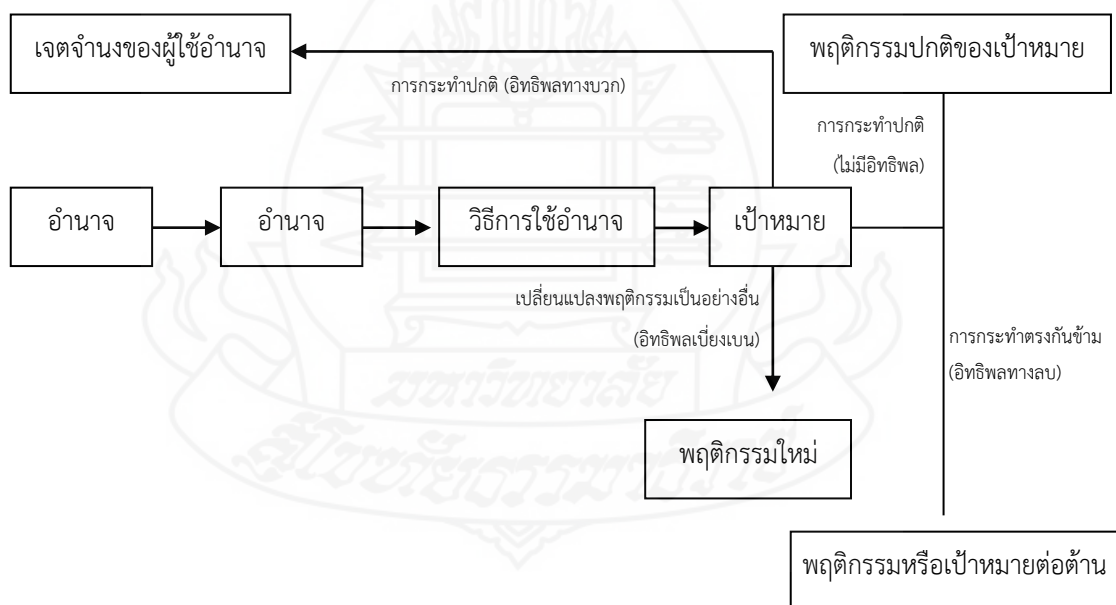
วิธีการใช้อิทธิพลนั้นอาจจำแนกออกได้เป็นวิธีการต่าง ๆ มากมาย ทั้งโดยใช้วิธีการตรงและวิธีการอ้อม ซึ่งการจะใช้อิทธิพลได้ต้องมีฐานอำนาจรองรับ ดังนั้น การที่บุคคลใดจะใช้อิทธิพล บุคคลนั้นต้องมีฐานอำนาจอยู่แล้ว การใช้อิทธิพลจากฐานอำนาจประเภทต่าง ๆ (Robert A. Dahi, 1963) มีดังต่อไปนี้

1) การใช้อำนาจหน้าที่ เป็นการอ้างหน้าที่ หลักการ แนวธรรมเนียมปฏิบัติ ประเพณี ระเบียบกฎเกณฑ์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป การใช้อำนาจหน้าที่นี้เป็นวิธีการหรือเครื่องมือที่สำคัญยิ่งของชนชั้นนำทางการเมือง ซึ่งเป็นผู้มีตำแหน่งอย่างเป็นทางการและสถาบันทางการเมืองเป็นสิ่งที่รองรับการใช้อำนาจหน้าที่ของชนชั้นนำทางการเมืองเหล่านี้

2) การใช้อำนาจในการให้รางวัลและการลงโทษ เป็นการใช้อิทธิพลโดยอาศัยสิ่งที่มีคุณค่ามาเป็นแรงกระตุ้นให้เป้าหมายกระทำการตามเจตนาของของผู้ใช้อำนาจเป็นเรื่องของการได้เสียงผลประโยชน์ประเภทต่าง ๆ

3) การใช้กำลัง เป็นการสร้างอิทธิพลโดยวิธีรุนแรง หรือคุกคามว่าจะใช้วิธีรุนแรงซึ่งมักจะใช้โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของเป้าหมายเป็นสำคัญ

4) การใช้อำนาจอ้างอิง เป็นวิธีการใช้อิทธิพลที่แสดงออกได้หลายรูปแบบ จุดสำคัญ คือ ความผูกพันระหว่างเป้าหมายกับสิ่งที่ใช้อ้างอิง ซึ่งอาจเป็นผู้ใช้อำนาจหรือผู้อื่นก็ได้ ทั้งนี้โดยอาศัยความรัก ความชื่นชอบ ความเมตตาสงสาร ความเกรงอกเกรงใจ เป็นต้น วิธีสร้างอิทธิพลลักษณะเช่นนี้จึงเป็นในทำนองชักชวนให้น้อมน้าวมากกว่าคุกคาม เป็นเรื่องที่อาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวมากกว่า

ภาพที่ 2.1 แสดงตัวแบบการใช้อิทธิพล (Robert A. Dahi, 1963)

นสภาพความเป็นจริงนั้น การใช้สิทธิพลมีหลายลักษณะแล้วแต่พื้นฐานของอำนาจ สถานการณ์ และผู้ที่เป็นเป้าหมาย แต่อาจจกรูปธรรมของการใช้สิทธิพลได้ในลักษณะต่าง ๆ กันเป็น ตัวอย่างดังเช่น

- 1) การข่มขู่คุกคามว่าจะใช้กำลัง เช่น การขู่ว่าจะทำร้ายถึงชีวิต
- 2) การใช้เหตุผลและข้อเท็จจริง เช่น การใช้ตำแหน่งหน้าที่ของตนต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา
- 3) การใช้สิทธิพลในลักษณะชักชวน เช่น การแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จที่เกิดขึ้นแล้ว
- 4) การบีบบังคับให้ต้องยอมตาม เช่น การแบล็คเมลล์
- 5) การบิดเบือนข่าวสารข้อมูล เช่น การโกหกให้หลงเชื่อในข้อเท็จจริง เป็นต้น

5. แนวคิดเกี่ยวกับการบุกรุกพื้นที่ป่า

5.1 สาเหตุของการบุกรุกพื้นที่ป่า

พชนูช วงศ์วรรณ (2538) ได้สรุปไว้ว่า สาเหตุที่ทำให้พื้นที่ป่าลดลงมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรทำให้ความต้องการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้นตามไปด้วย การทำการเกษตรแบบดั้งเดิมโดยการเพิ่มพื้นที่การผลิตเพื่อเพิ่มผลผลิต การทำไร่เลื่อนลอยของชาวเขา การตัดไม้ทำลายป่าของนายทุนหรือผู้มีอิทธิพลการพัฒนาประเทศเพื่อให้ไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม และการบุกรุกพื้นที่เพื่อสร้างรีสอร์ตหรือสนามกอล์ฟ ซึ่งสอดคล้องกับข้อสรุปของ นิวัติ เรืองพานิช (2533) ที่กล่าวว่า สาเหตุการทำลายป่าส่วนใหญ่มาจากปัญหาการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากร ความต้องการใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกผลผลิตตกต่ำเนื่องมาจากการผลิตที่ขาดประสิทธิภาพ การขาดแคลนปัจจัยในการดำรงชีวิตและผลกระทบจากการพัฒนาประเทศ

ธงชัย จารุพิพัฒน์ (2549) ได้ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าของประเทศไทยไว้ใกล้เคียงกันโดยกล่าวว่า ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าของประเทศไทยในปัจจุบันมีสาเหตุมาจากปัจจัยหลายประการไม่ว่าจะเป็นปัญหาการเพิ่มขึ้นของประชากร การนำเอาทรัพยากรป่าไม้ไปใช้เพื่อการเพิ่มผลผลิตการเพิ่มรายได้เพื่อบรรเทาความยากจนประกอบกับรัฐหรือเจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่สามารถทำหน้าที่จัดการดูแลทรัพยากรป่าไม้ได้ทั่วถึงและต่อเนื่อง ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ 4 ประเด็น ดังนี้

5.1.1 ปัญหาด้านนโยบาย

นโยบายการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ ของรัฐบาลล้วนส่งผลกระทบต่ออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ต่อการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้จำนวนมหาศาล ได้แก่นโยบายด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) นโยบายการให้สัมปทานทำไม้ ในระหว่าง พ.ศ. 2512 รัฐบาลให้สัมปทานทำไม้ทั้งสิ้น 516 ราย ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 150 ล้านไร่ และประกาศยกเลิกในปี พ.ศ. 2532

2) นโยบายการก่อสร้างสาธารณูปโภคในพื้นที่ป่าไม้ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างถนนผ่านป่าการสร้างเขื่อน และอ่างเก็บน้ำ เพื่อการพัฒนาความเจริญไปสู่ท้องถิ่นส่วนใหญ่แล้วจะต้องผ่านพื้นที่ป่าไม้ทั้งสิ้น ก่อให้เกิดปัญหาการอพยพของประชาชนเข้าไปอาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่ก่อสร้างนั้น และเป็นต้นเหตุสำคัญของการบุกรุกทำลายป่าของเกษตรกรมากขึ้น

3) นโยบายการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ทำให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำการเกษตรมากขึ้น ส่งผลให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงประกอบกับการเกษตรของประเทศไทยเป็นการเกษตรที่มีได้ใช้เทคโนโลยีที่สลับซับซ้อนแต่เป็นแบบดั้งเดิม ซึ่งเน้นการใช้พื้นที่เป็นหลัก ดังนั้นความต้องการใช้ที่ดินจึงมีความรุนแรงสูง ซึ่งจะส่งผลทำให้พื้นที่ป่าถูกแผ้วถางลงเพื่อทำการเกษตรมากขึ้น

4) นโยบายการปฏิรูปที่ดินของรัฐบาลปี พ.ศ. 2536 มีส่วนทำให้พื้นที่ป่าลดลง

5.1.2 ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม

1) การเพิ่มของจำนวนประชากร นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการบุกรุกทำลายป่าจากการที่จำนวนประชากรในประเทศไทยได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง 5 ศตวรรษที่ผ่านมาถึงร้อยละ 3 เป็นผลทำให้พื้นที่ราบถูกยึดถือครอบครองและไม่เพียงพอสำหรับการทำการเกษตร จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้พื้นที่ป่าธรรมชาติทั้งที่ราบและบนภูเขาสูงชันได้ถูกบุกรุกอย่างหนัก และมีการเข้ายึดถือครอบครองโดยประชาชนทั่วไป เพื่อต้องการพื้นที่สำหรับนำไปทำการเพาะปลูกให้เพียงพอแก่การเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว

2) การอพยพย้ายถิ่นที่อยู่ของราษฎร ทำให้เกิดการบุกรุกทำลายป่าอย่างไม่มีการสิ้นสุดเนื่องจากต้องมีการก่อสร้างที่อยู่อาศัยและบุกเบิกที่ทำกินใหม่

3) การใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การทำการเกษตรในประเทศไทยมีการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรน้อยมาก เกษตรกรส่วนใหญ่เพิ่มผลผลิตโดยวิธีการขยายพื้นที่เพาะปลูกให้มากขึ้น โดยขยายพื้นที่เพาะปลูกเข้าไปในบริเวณที่เป็นป่าธรรมชาติ

4) การพัฒนาอุตสาหกรรมไม้ประเทศไทยมีอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ ซึ่งต้องอาศัยไม้เป็นวัตถุดิบอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ปรากฏว่ามีไม้ไม่เพียงพอต่อความต้องการ เมื่อมีการระงับการให้สัมปทานทำไม้ ก็มีผลทำให้เกิดการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเกิดขึ้น

5) ปัญหาเรื่องนายทุน เป็นสาเหตุประการหนึ่งของการบุกรุกทำลายป่า ส่วนใหญ่เกิดจากการที่ราษฎรซึ่งยึดถือครอบครองพื้นที่เพื่อทำการเกษตรได้นำที่ดินผืนนั้นไปเป็นหลักฐานในการค้าประกันในการกู้ยืม เพื่อที่จะนำเงินมาลงทุนในการเพาะปลูกเมื่อไม่สามารถหาเงินไปใช้หนี้ได้ในที่สุดที่ดินนั้นก็จะถูกยึดตกไปเป็นของนายทุน แล้วราษฎรเหล่านั้นก็จะพากันไปบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่าใหม่ต่อไป ทำให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

5.1.3 ปัญหาด้านระเบียบ กฎหมาย

1) ปัญหาในเรื่องกฎหมาย กฎกระทรวง และระเบียบ ทรัพยากรธรรมชาติ ได้รวมถึงที่ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า และแร่ธาตุต่าง ๆ ในการจัดการทรัพยากรเหล่านี้ ปัจจุบันมีกฎหมาย กฎกระทรวง ระเบียบ ที่มีหน่วยงานรับผิดชอบแยกจากกันโดยเด็ดขาด ดังนั้นการที่จะรักษาพื้นที่ป่าไว้ให้ได้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แต่ในทางปฏิบัติกระทำได้ยาก เนื่องจากในการอนุรักษ์หรือการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติชนิดหนึ่งจะส่งผลให้มีการขัดแย้งกับทรัพยากรธรรมชาติชนิดอื่นอยู่ตลอดเวลา อาทิ เช่น ในการพัฒนาแหล่งน้ำและเหมืองแร่ ย่อมจะมีผลที่ทำให้พื้นที่ป่าไม้ในบริเวณนั้นเสื่อมโทรมลง แต่ในทางตรงกันข้าม หากจะอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ไว้มิให้มีการใช้ประโยชน์ ก็จะมีผลกระทบต่อการจัดการทรัพยากรชนิดอื่น ๆ

2) ปัญหาเรื่องการยอมรับสถานภาพของราษฎรที่เข้าไปบุกรุกทำลายป่า ในกรณีที่มีกลุ่มราษฎรเข้าไปทำการยึดถือครอบครองที่ดินในเขตป่า แล้วนำเงินไปชำระภาษีบำรุงท้องที่ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ภาษีดอกหญ้า” ซึ่งทางอำเภอได้ออกใบเสร็จรับเงินให้ราษฎรก็คิดว่าตนมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ได้ครอบครองนั้น ครั้นต่อมาถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้จับกุมก็ทำให้เกิดข้อขัดแย้งขึ้นระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับราษฎรอยู่เสมอ

3) ปัญหาเรื่องการหลีกเลี่ยงกฎหมายของผู้กระทำผิด ซึ่งผู้กระทำผิดมักจะหาทางเลี่ยงข้อกฎหมายอยู่เสมอ หรือแม้ว่าจะถูกลงโทษในทางกฎหมาย แต่ก็ได้รับโทษสถานเบาและไม่สามารถลงโทษนายทุนตัวการที่แท้จริงได้จึงทำให้ผู้กระทำผิดไม่เข็ดหลาบ และพากันกระทำผิดเช่นเดิมอีก

4) ปัญหาความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ระหว่างรัฐกับชุมชน ในอดีตนั้นราษฎรมักจะให้ความเคารพต่อกฎหมายของรัฐ ดังนั้นการแสวงหาผลประโยชน์จากป่าหรือกระทำผิดกฎหมายของชาวบ้านหรือผู้มีอิทธิพล จึงกระทำโดยการลักลอบไม่เปิดเผย เมื่อถูกจับกุมดำเนินคดีตามกฎหมาย ก็จะยอมรับหรือต่อสู้แก้ข้อกล่าวหาตามวิถีทางของกฎหมาย จะไม่เผชิญหน้ากับเจ้าหน้าที่ป่าไม้หรือภาครัฐบาลโดยตรง ดังนั้นการใช้กำลังเจ้าหน้าที่และอำนาจทางกฎหมาย ป้องกันการกระทำผิดกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้ จึงยังเป็นเครื่องมือหลักของรัฐบาลในการคุ้มครองรักษาป่าไม้ ซึ่งอุปสรรคสำคัญที่เป็นจุดเสี่ยงต่อความล้มเหลวในการรักษาพื้นที่ป่าในอดีตนั้นจึงเป็น

เรื่องของระบบการบริหารจัดการ การควบคุมให้มีการปฏิบัติตามระเบียบ กฎหมาย นโยบาย และ มาตรการการสนับสนุนด้านอัตรากำลัง งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์

กล่าวโดยสรุป การบุกรุกพื้นที่ป่าในประเทศไทยเป็นประเด็นปัญหาที่สลับซับซ้อน มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องและอาจเป็นสาเหตุอยู่จำนวนมาก และการบุกรุกพื้นที่ป่าในแต่ละภูมิภาคแต่ละพื้นที่ก็จะมี ความแตกต่างกัน จึงมีความจำเป็นต้องทำการศึกษาเฉพาะในแต่ละพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การ แก้ปัญหาที่เฉพาะเจาะจงต่อไป

5.2 มาตรการป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่า

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (2554) ได้กำหนดมาตรการป้องกันการ บุกรุกพื้นที่ป่าให้ทุกหน่วยงานในสังกัดที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังนี้

5.2.1 เร่งรัดดำเนินการตรวจลาดตระเวนและจับกุมผู้กระทำผิดบุกรุกทำลาย ป่าไม้ในพื้นที่รับผิดชอบ โดยเฉพาะการกระทำความผิดในลักษณะ ดังนี้

- 1) การบุกรุกแผ้วถาง ยึดถือ ครอบครองพื้นที่ป่าไม้อย่างใหญ่เพื่อขายให้ นายทุน
- 2) การบุกรุกตัดไม้เพื่อการค้า
- 3) การบุกรุกทำลายป่าไม้ที่เป็นขบวนการ โดยมีนายทุนและเจ้าหน้าที่ของ รัฐอยู่เบื้องหลังให้การสนับสนุนช่วยเหลือ ซึ่งถือเป็นกลุ่มผู้มีอิทธิพลที่จะต้องดำเนินการปราบปราม จับกุมดำเนินคดีตามกฎหมายอย่างเด็ดขาด

5.2.2 ในกรณีที่มีการจับกุมผู้กระทำผิดและทำการสืบสวน แล้วพบว่า มีนายทุน หรือผู้มีอิทธิพลอยู่เบื้องหลังหรือให้การสนับสนุนหรือเข้าข่ายเป็นคดีร้ายใหญ่ ให้สั่งการเจ้าหน้าที่ ผู้เกี่ยวข้องดำเนินคดีตามกฎหมายโดยเด็ดขาด และให้ดำเนินการสืบสวนขยายผลให้ถึงบุคคลผู้เป็น นายทุนหรือผู้มีอิทธิพลดังกล่าวด้วย โดยให้ประสานกับผู้ว่าราชการจังหวัดท้องที่เพื่อพิจารณา ดำเนินการยึดทรัพย์นายทุนหรือผู้มีอิทธิพลดังกล่าวตามกฎหมายเกี่ยวกับการฟอกเงิน และแจ้งให้ เจ้าหน้าที่สรรพากรตรวจสอบการเสียภาษีย้อนหลังของบุคคลดังกล่าวด้วย

5.2.3 กรณีที่มีการจับกุมผู้กระทำผิดซึ่งเป็นคดีร้ายเล็กน้อย ให้ใช้ดุลพินิจใน การดำเนินคดีโดยยึดหลักเมตตาธรรม แต่หากสืบสวนแล้วพบว่า มีนายทุนหรือผู้มีอิทธิพลเป็นผู้ จ้างวานให้ดำเนินการสืบสวนขยายผลให้ถึงตัวนายทุนหรือผู้มีอิทธิพลและดำเนินคดีอย่างเฉียบขาดทุก ราย

5.2.4 กรณีการเข้าตรวจยึดจับกุมแล้วไม่พบตัวผู้กระทำผิด ให้เจ้าหน้าที่ ประสานงานติดตามผลคดีกับพนักงานสอบสวนอย่างใกล้ชิด เพื่อสืบสวนหาตัวผู้กระทำผิดมา ดำเนินคดีตามกฎหมาย การตรวจยึดจับกุมที่ไม่ได้ตัวผู้กระทำผิดบ่อยครั้ง และทำให้การสอบสวน

ดำเนินคดีต้องยกเลิก ให้ถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่มีประสิทธิภาพ และให้ผู้บังคับบัญชาพิจารณาปรับเปลี่ยนตัวบุคคลมาปฏิบัติงานแทน

5.2.5 ให้จัดทำสารบบการถือครองที่ดินที่ผิดกฎหมายและฐานข้อมูลประวัติผู้กระทำความผิดฐานความผิด พื้นที่เกิดเหตุ ความเสียหาย ของกลางในการกระทำความผิด รวมทั้งผลการดำเนินคดีโดยแยกเป็นคดีรายใหญ่และรายเล็กอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เพื่อสามารถตรวจสอบและติดตามพฤติกรรมการกระทำความผิด หากมีการโยกย้ายสับเปลี่ยนตำแหน่งที่รับผิดชอบฐานข้อมูลดังกล่าว ให้ทำการรับส่งมอบฐานข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ด้วย

5.2.6 กรณีคดีความผิดฐานบุกรุก ยึดถือ ครอบครองพื้นที่ป่าไม้ เมื่อมีการตรวจยึดจับกุมดำเนินคดีแล้ว ให้จัดทำป้ายแสดงการตรวจยึดจับกุมดำเนินคดีไว้ในบริเวณที่เกิดเหตุ พร้อมทั้งให้ดำเนินการจัดทำแผนฟื้นฟูการปลูกป่าทันที โดยขอการคุ้มครองพื้นที่ฉุกเฉินต่อศาลไม่ต้องรอให้คดีถึงที่สุด และให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือประชาชนมีส่วนร่วมในการปลูกป่าด้วย รวมทั้งให้เจ้าหน้าที่ทำการติดตามตรวจสอบเฝ้าระวังพื้นที่ป่าที่เกิดเหตุขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดหวนกลับมายึดถือครอบครองพื้นที่ป่าไม้ในบริเวณที่เกิดเหตุขึ้นได้อีก

5.2.7 ในกรณีที่มีการตรวจพบหรือจับกุมผู้กระทำความผิดที่มีหลักฐานชัดเจนหรือกรณีที่มีหน่วยงานอื่นได้ตรวจพบและจับกุมการกระทำผิดในท้องที่ที่รับผิดชอบ และพบว่าเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบปล่อยปละละเลยหรือบกพร่องในหน้าที่ ให้ดำเนินการโยกย้ายเจ้าหน้าที่ผู้นั้นออกจากพื้นที่ทันทีและตั้งคณะกรรมการสอบสวนและลงโทษทุกราย

5.2.8 จัดตั้งหน่วยพิทักษ์ป่าขึ้นมาควบคุมดูแลรักษาพื้นที่อนุรักษ์สัตว์ป่า โดยกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่และบริเวณจุดที่ล่อแหลมต่อการบุกรุก เช่น พื้นที่ที่มีหมู่บ้านหรืออยู่ใกล้กับชุมชน โดยปกติหนึ่งหน่วยจะรับผิดชอบดูแลพื้นที่อนุรักษ์ ๓ ประมาณ 40,000 ไร่ มีหัวหน้าหน่วย ๓ ซึ่งอาจเป็นข้าราชการหรือลูกจ้างประจำตำแหน่งพนักงานพิทักษ์ป่ารับผิดชอบ

5.2.9 ดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่หรืออยู่รอบเขตป่าได้ทราบข่าวสารด้านป่าไม้ สร้างจิตสำนึกและกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมป้องกันรักษาป่า เช่น ให้อาสาสมัครเฝ้าระวังและแจ้งเบาะแสในการกระทำผิด และให้อาสาสมัครหมู่บ้านที่รักษาป่าได้

5.2.10 สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการป้องกันรักษาป่า รวมทั้งอบรมประชาชน เยาวชนนักเรียน นิสิต และนักศึกษา

6. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับป่าสงวนแห่งชาติ อำเภอ B จังหวัด C

ภาพที่ 2.2 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับป่าสงวนแห่งชาติ อำเภอ B จังหวัด C

ป่ายางน้ำก๊าดเหนือและป่ายางน้ำก๊าดใต้ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มีพื้นที่ครอบคลุมท้องที่ อำเภอ B จังหวัด C มีสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ เป็นป่าต้นน้ำของแม่น้ำเพชรบุรีและแม่น้ำปราณบุรี และมีลักษณะเด่นทางธรรมชาติที่สำคัญหลายแห่ง เช่น ทะเลสาบ น้ำตก ถ้ำ หน้าผาที่สวยงาม

6.1 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศมีทั้งส่วนที่เป็นพื้นดินและส่วนที่เป็นอ่างเก็บน้ำ มีเนื้อที่ประมาณ 45 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยเทือกเขาสลับซับซ้อนของเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งเป็นเทือกเขาที่เป็นเขตแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศพม่า ยอดสูงสุดได้แก่ เขาธงเงินนิกยวทอง สูงประมาณ 1,513 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง โดยเฉลี่ยสูงประมาณ 500 เมตร ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาหินแกรนิต บางแห่งเป็นเขาหินปูน ในหลายแห่งอุดมไปด้วยแร่พลูออไรน์ ปกคลุมด้วยป่าดิบชื้นเป็นส่วนใหญ่

6.2 ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพโดยทั่วไปเป็นป่าดิบชื้น จึงทำให้มีความชื้นสูง ส่วนใหญ่จะมีฝนตกชุก จึงมีอากาศเย็นสบายตลอดปี ไม่ร้อนอบอ้าว ปริมาณน้ำฝนรวมรายปีระหว่าง 986-1,140 มิลลิเมตร

ซึ่งในช่วงฤดูฝน การท่องเที่ยวและพักผ่อนในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ไม่สะดวกในการเดินทางไปท่องเที่ยว ก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติสูง และอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่

นักท่องเที่ยว จึงมีกำหนดปิดการท่องเที่ยวและพักผ่อน ในระหว่างวันที่ 1 สิงหาคม - 31 ตุลาคม ของทุกปี เพื่อความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว และเปิดโอกาสให้ธรรมชาติได้มีโอกาสฟื้นตัว รวมทั้งให้สัตว์ป่าได้อยู่อาศัยปราศจากการรบกวนจากนักท่องเที่ยว

6.3 พืชพรรณและสัตว์ป่า

สังคมพืชหลักในป่าสงวนแห่งชาติ อำเภอ B จังหวัด C ได้แก่ระบบนิเวศของป่าไม้ซึ่งปกคลุมพื้นที่อุทยานแห่งชาติถึงร้อยละ 85.64 ประกอบด้วยชนิดป่าที่สำคัญ 4 ชนิด ได้แก่ ป่าดงดิบชื้น พบขึ้นอยู่เป็นบริเวณกว้างในระดับความสูงประมาณ 400 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลางขึ้นไป พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ กระจกลขน ตะแบก เสลา เขม่าสาย ยางโอน เสม็ดพอง พญารากดำ มะกอกแบน นกน้อย ผมหอม ตาเสือ เสม็ดเขา หนามขี้แรด ชมพูป่า ฯลฯ ส่วนพืชพื้นล่างโดยทั่วไปเป็นลูกไม้ กล้าไม้ ของไม้ชั้นบน รวมทั้งไม้เถา เช่น เถากระโดลิง เป็นต้น

ป่าดงดิบแล้ง พบขึ้นกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ โดยเฉพาะตามทีลุ่มริมฝั่งน้ำในหุบเขาไหล่เขา และที่ราบต่ำระหว่างภูเขา ที่ระดับความสูงประมาณ 400-500 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ดาดง สมอจัน ข่อยหนาม กระเบาหลัก หมากเล็กหมากน้อย ถอบแถบ ดีหมี กระชิด หงอนไก่อดง ฯลฯ ส่วนพืชพื้นล่างโดยทั่วไปเป็นลูกไม้ กล้าไม้ ของไม้ชั้นบน รวมทั้งไม้เถา เช่น กำลังหนุมาน สะแกวัลย์ หวายลิง เป็นต้น

ป่าเบญจพรรณ พบขึ้นอยู่ทางตอนกลางและส่วนเหนือของป่าอย่างน้ำกัลตเหนือและป่าอย่างน้ำกัลตใต้พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ตีนนก แดง ตะคร้ำ มะกอก ประดู่ ตะแบก อ้อยช้าง ตะโก ตีนเป็ด จั้วป่า โมกมัน ติ้ว ฯลฯ ส่วนพืชพื้นล่างโดยทั่วไปเป็นลูกไม้ กล้าไม้ ของไม้ชั้นบน รวมทั้งไม้หญ้าคา หญ้าปล้อง และไม้เถา เป็นต้น

ป่าเต็งรัง พบขึ้นอยู่ทางทิศเหนือและทิศตะวันออกของอุทยานแห่งชาติในระดับความสูง 200-400 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ เต็ง พลวง พะยอม ประดู่ ตะแบก เปล้าหลวง แดง ฯลฯ สำหรับพืชพื้นล่างประกอบด้วย หญ้า ลูกไม้ของไม้ชั้นบน และไม้เถา เป็นต้น

เนื่องจากป่าอย่างน้ำกัลตเหนือและป่าอย่างน้ำกัลตใต้อยู่ในเทือกเขาตะนาวศรีซึ่งเชื่อมต่อกับเทือกเขาภูเก็ตของภาคใต้และตอนเหนือเข้าไปในประเทศพม่า สัตว์ป่าจากประเทศอินเดียและพม่าจะแพร่กระจายลงมาทางทิศตะวันตกของประเทศลงมาถึงบริเวณนี้ และพวกสัตว์ป่าจากประเทศมาเลเซียก็จะแพร่กระจายขึ้นมาตามเทือกเขาภูเก็ตมาถึงบริเวณนี้เช่นเดียวกัน ชนิดของสัตว์ป่าที่สำคัญได้แก่ ช้างป่า หมิหมา หมานิน หม่าจิ้งจอก เสือดาว เสือโคร่ง เสียงผา สมเสร็จ วัวแดง กวางป่า เก้งหม้อ ชะนีมือขาว ลิงเสน นกกระสาคอขาว เขียวปลาใหญ่หัวเทา นกเค้าหน้าผากขาว กบทูต ปาดยักษ์ เต่าหก จิ้งเหลนภูเขาสีจาง เป็นต้น นอกจากนี้ในบริเวณลำธารและอ่างเก็บน้ำสำรวจพบปลาน้ำจืดอาศัยอยู่หลายชนิด เช่น ปลานางอ้าว ปลาชิวไบไฟ ปลาชื่อยอก ปลากระสูบขีด

ปลาเกล็ดเหลือง ปลาตุ๊กตาดำ ปลากระทุงเหว ปลาหมอช้างเหยียบหรือปลาตะกับปลากระสง และปลากระทิง ฯลฯ

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กมลศักดิ์ ตรีครุฑพันธ์ (2549) ศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างรัฐ ชุมชน และกลุ่มผลประโยชน์ กรณีศึกษานิคมอุตสาหกรรมมาตาพุด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ผลการศึกษาพบความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับชุมชนเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาค ชุมชนเป็นฝ่ายตั้งรับกับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายของฝ่ายการเมือง และข้าราชการประจำระดับสูง สำหรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับกลุ่มผลประโยชน์ ได้แก่ กลุ่มทุนอุตสาหกรรม และกลุ่มทุนจัดสรรที่ดินเพื่อพัฒนานิคมอุตสาหกรรม แสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจผ่านกลไกทางการเมือง ซึ่งเป็นกระบวนการสะสมทุนขั้นพื้นฐาน

ศักดิ์ชัย เป็งคำ (2550) ศึกษาการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินในเขตอุทยานแห่งชาติดอยหลวงขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่จะทำให้ประชาชนพื้นที่เกิดความรู้ในเรื่องของบทลงโทษและผลกระทบในการบุกรุกพื้นที่ป่าเขตอุทยานแห่งชาติดอยหลวงได้นั้นคือการได้รับการอบรมจากหน่วย และได้รับรู้ข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ที่มีความสำคัญ เช่นการประกาศจากชุมชน สื่อโทรทัศน์ วิทยุ ที่เข้าถึงชาวบ้านได้ชุมชนได้ง่าย การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันการบุกรุกตัดไม้ทำลาย ส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมในการป้องกันการบุกรุกตัดไม้ทำลายในระดับปานกลางค่อนข้างไปทางมาก เรื่องที่มีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการดับไฟป่า นอกจากนั้นแล้วส่วนใหญ่เห็นด้วยกับข้อตกลงระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานป่าไม้เพื่อกำหนดขอบเขตพื้นที่ทำกิน

ทิวากร ศิริรัตน์ (2551) ศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีผลต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลบริเวณท้ายน้ำลุ่มน้ำแม่ตาช้าง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่า มูลเหตุปัญหาคือความขัดแย้งการใช้ทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่มีความซับซ้อนนั้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากแบบยังชีพเป็นเชิงพาณิชย์และนโยบายสนับสนุนของรัฐ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินจากผู้ถือครองดั้งเดิมสู่นายทุน-สถานประกอบการ พื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตาช้างอันอุดมสมบูรณ์ มีภูมิทัศน์สวยงาม โครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคมที่เอื้ออำนวยความสะดวก อีกทั้งทรัพยากรน้ำธรรมชาติที่เปิดเสรีในการถึงได้ง่าย จึงทำให้มีผู้ใช้จำนวนมาก เมื่อเกิดความขัดแย้งการใช้ทำให้มีผู้เข้ามาเกี่ยวข้องหลายฝ่ายซึ่งประกอบด้วยกลุ่มผู้ใช้น้ำ หน่วยงานรัฐ สถาบันการศึกษา และองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งกลุ่มผู้ใช้น้ำได้แก่ ชุมชนต้นน้ำ (กลุ่มชาติพันธุ์) ชุมชนกลางน้ำ (กลุ่มคนพื้นราบและสถาน

ประกอบการ)และชุมชนทำนน้ำ (กลุ่มคนพื้นราบ-ชุมชนเมือง) ด้วยความหลากหลายของกลุ่มผู้ใช้น้ำ ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างอำนาจหน้าที่ และขอบเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล เป็นเงื่อนไขและอุปสรรคในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งการใช้น้ำ และผลการจัดการปัญหาความขัดแย้ง โดยองค์การบริหารส่วนตำบลที่ผ่านมาเป็นการแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าเท่านั้น และแม้ว่าจะมีโครงการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับเครือข่ายตำบลก็ไม่สามารถปฏิบัติได้จริงดังนั้น สิ่งที่เป็นต่อการจัดการทรัพยากรน้ำแม่ตาช้าง คือ การเชื่อมโยงอำนาจระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์การบริหารส่วนตำบล และชุมชนท้องถิ่นเข้าไว้ด้วยกัน จึงจะก้าวข้ามข้อจำกัดและอุปสรรคต่างเหล่านี้ได้ และสามารถวางแนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับลุ่มน้ำแม่ตาช้างอย่างยั่งยืนได้ นอกจากนี้ยังพบว่า ความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบไม่เป็นทางการ ทำให้เกิดการ “จำลอง” ความสัมพันธ์เชิงอำนาจมาจากการเมืองระดับประเทศลงสู่ระดับท้องถิ่น ซึ่งการจำลองส่งผลให้องค์การบริหารส่วนตำบลไม่สามารถจัดการปัญหาความขัดแย้งการใช้น้ำแบบเบ็ดเสร็จได้

สุรพล รุจิระชุนท์ (2552) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบุกรุกที่ดินราชพัสดุ : กรณีศึกษาที่ดินแปลงเรือนจำกลางคลองไผ่ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านกายภาพที่มีผลต่อการบุกรุกที่ดิน ประกอบด้วยระดับความสูง ระยะห่างจากพื้นที่ชุมชน และระยะห่างจากถนน ปัจจัยด้านการทำไร่อายุยาว ปัจจัยด้านการทำไร่อายุสั้น และระยะห่างจากแหล่งหินทราย

ศักดิ์ศรี มุลธรร (2554) ศึกษาบทบาทผู้นำท้องถิ่นในการจัดการปัญหาบุกรุกพื้นที่ป่าของตำบลแม่ปิ้ง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ผลการศึกษา พบว่าผู้นำท้องถิ่นในตำบลแม่ปิ้ง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ มีบทบาทในการจัดการปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่า ดังนี้ 1) เป็นผู้ประสานงานกลางระหว่างประชาชนในชุมชน/ท้องถิ่นกับหน่วยงานราชการ ในการดำเนินงานหรือจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าไม้ 2) เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ให้คำปรึกษาแนะนำ และกล่าวตักเตือนประชาชนในชุมชน/ท้องถิ่น ไม่ให้ทำการบุกรุกพื้นที่ป่า 3) เป็นผู้ปกป้องผลประโยชน์ของส่วนรวม โดยทำหน้าที่ป้องกันและห้ามปรามไม่ให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่ม 4) ทำหน้าที่ผู้ประนีประนอม เมื่อมีข้อขัดแย้งระหว่างหน่วยงานราชการกับชาวบ้านในชุมชน/ท้องถิ่นแต่ทั้งนี้ ผู้นำท้องถิ่นในตำบลแม่ปิ้งไม่สามารถปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าไม้ได้อย่างเต็มที่ เพราะว่า มีข้อจำกัดด้านปัจจัยทางการเมืองและด้านกฎหมายการจัดการปัญหาบุกรุกพื้นที่ป่าของผู้นำท้องถิ่นในเขตตำบลแม่ปิ้ง อำเภอพร้าวจังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้น เพื่อให้การจัดการปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าในตำบลแม่ปิ้ง อำเภอพร้าวจังหวัดเชียงใหม่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องสนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่า รวมทั้งผลักดันให้มีการถ่ายโอนอำนาจในการจัดการพื้นที่ป่าให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ โดยพิจารณาจากความคิดของจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้รับทั้งหมดมาวิเคราะห์และสรุปตามขั้นตอนของการวิจัย โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มบุคคล 6 กลุ่ม ประกอบไปด้วย

- 1.1.1 เจ้าหน้าที่ป่าไม้
- 1.1.2 นายทุน
- 1.1.3 นักปกครองท้องถิ่น A อำเภอ B จังหวัด C
- 1.1.4 ชาวบ้าน A อำเภอ B จังหวัด C
- 1.1.5 เจ้าหน้าที่ตำรวจ
- 1.1.6 เจ้าหน้าที่ทหาร

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยแต่ละกลุ่มที่ศึกษาคำนึงถึงความเหมาะสม ความสมัครใจในการให้สัมภาษณ์ อีกทั้งสามารถแสดงออกถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติได้โดยอิสระประกอบไปด้วยกลุ่มตัวอย่าง 6 กลุ่มจำนวน 12 คน ได้แก่

- 1.2.1 นาย ก นักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการ ทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า
- 1.2.2 นาย ข นายทุน
- 1.2.3 นาย ค อดีตผู้ใหญ่บ้าน A อำเภอ B
- 1.2.4 นาย ง ผู้ใหญ่บ้าน A อำเภอ B
- 1.2.5 ร.ต.อ. จ พนักงานสอบสวนสถานีตำรวจ B
- 1.2.6 จ.ส.อ. ฉ เจ้าหน้าที่ทหารประจำ กอ.รมน.จว.C
- 1.2.7 นาย ช ชาวบ้านที่ขายที่ดิน
- 1.2.8 นาย ซ ชาวบ้านที่ขายที่ดิน
- 1.2.9 นาย ฌ ชาวบ้านที่ขายที่ดิน
- 1.2.10 นาย ฎ ชาวบ้านที่ไม่ขายที่ดิน
- 1.2.11 นาย ด ชาวบ้านที่ไม่ขายที่ดิน
- 1.2.12 นาย ต ชาวบ้านที่ไม่ขายที่ดิน

1.3 ประเภทข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษากำหนดให้ประเภทข้อมูลมีที่มาจาก 2 แหล่ง คือ

1.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการศึกษาค้นคว้า พร้อมดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยตรงจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 6 กลุ่ม ที่กำหนดไว้แล้วด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In - depth Interview)

1.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ซึ่งเป็นการศึกษาค้นคว้า พร้อมทั้งจัดเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ แนวคิด ทฤษฎี บทความ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ตำรา เอกสารต่าง ๆ ที่ปรากฏในท้องสมุดและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อนำมาวิเคราะห์ประกอบการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ประกอบไปด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีรูปแบบโครงสร้าง เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถที่จะแสดงความคิดเห็นในด้านลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ สาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ของผู้มีอิทธิพล โดยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือวิจัย ดังนี้

2.1 การสร้างเครื่องมือวิจัย

กำหนดกรอบแนวคิดโดยการศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยและนำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาพร้อมทั้งได้ทำการปรับปรุงแก้ไขกรอบแนวคิดตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาให้คำแนะนำ

2.2 ขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือวิจัย

2.2.1 สร้างแบบสัมภาษณ์

2.2.2 นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณา

2.2.3 ปรับปรุง แก้ไข ตามความเห็นของอาจารย์ที่ปรึกษา

2.2.4 เสนอรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิด้านรัฐศาสตร์รวม 4 ท่านให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาพร้อมทั้งขอให้หนังสือแจ้งไปยังผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 4 ท่าน เพื่อขอเรียนเชิญพิจารณาเครื่องมือวิจัย

2.2.5 นำแบบสัมภาษณ์ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านรัฐศาสตร์ทั้ง 4 ท่านเพื่อพิจารณา

2.2.6 นำเสนอผลการพิจารณาเครื่องมือวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 4 ท่านให้อาจารย์ ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาให้ความเห็น

2.2.7 ปรับปรุง แก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาให้คำแนะนำ

2.2.8 นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วและได้นำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการศึกษาตามแผนการวิจัย โดยสาระของแบบสัมภาษณ์ จัดแบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วยชื่อผู้ตอบแบบสอบถาม เพศ อายุ

ส่วนที่ 2 ลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่า

เป็นคำถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจใน 1 ประเด็นคือ

ประเด็นที่ 1 ระบบอุปถัมภ์

ส่วนที่ 3 สาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

ประเด็นที่ 1 พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

ประเด็นที่ 2 เอกสารสิทธิ์ในที่ทำกิน

ประเด็นที่ 3 เจ้าหน้าที่ป่าไม้

ประเด็นที่ 4 ผู้มีอิทธิพล

ประเด็นที่ 5 ชาวบ้าน

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทยของผู้มีอิทธิพล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เสนอวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมาจากการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องและนำมาสร้างแบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อใช้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 กลุ่มโดยกำหนดเป็นแนวทางในการดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ผู้ศึกษาวิจัย รวบรวมข้อมูลจากเอกสารบทความงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำราวิชาการอื่นที่เกี่ยวข้อง

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาวิจัย ดำเนินการ ดังนี้

3.2.1 กำหนดรายชื่อกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการสัมภาษณ์

3.2.2 จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ พร้อมทั้งได้แนบบแบบสัมภาษณ์ไปให้ยังกลุ่มที่ทำการศึกษาวิจัยทั้ง 6 กลุ่ม เพื่อขออนุญาตนัดหมายวัน เวลาและสถานที่ที่จะเข้าไปทำการสัมภาษณ์

3.3 ดำเนินการเก็บข้อมูล

3.3.1 ทำการสัมภาษณ์กลุ่มที่ทำการศึกษาวิจัยโดยใช้แบบสัมภาษณ์ โดยการถามตามหัวข้อและประเด็นที่ปรากฏในแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้ตอบคำถามตามความคิดเห็นที่แท้จริง

3.3.2 บันทึกตามถ้อยคำของผู้ถูกสัมภาษณ์ ที่ได้แสดงความคิดเห็นลงในแบบสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การจัดทำข้อมูล

4.1.1 ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยจำเป็นต้องวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกันกับการสังเกตการณ์ โดยเมื่อจัดเก็บข้อมูลได้ในแต่ละครั้งแล้วก็จะนำความคิดเห็นที่ได้ทำการบันทึกไว้ในแบบสัมภาษณ์มาตรวจสอบอย่างละเอียดและโดยการสังเกตผู้ถูกสัมภาษณ์ในการตอบแต่ละข้อนั้น เพื่อหาความเชื่อมโยงและนำข้อมูลมาเรียบเรียงเข้าด้วยกัน

4.1.2 การทบทวนข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยจะทำการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ด้วยการจำแนกข้อมูลตามประเด็นหลักแล้วจึงคัดแยกออกเป็นประเด็นย่อย ๆ ตามแต่

สาระสำคัญ สำหรับข้อมูลในส่วนที่เหมือนกันก็จะแยกเก็บไว้ ในส่วนข้อมูลที่ได้รับที่มีความแตกต่างกันไปก็จะคัดแยกออกมา เพื่อให้เกิดความสะดวกและมีความชัดเจนต่อการนำข้อมูลเหล่านั้นมาทบทวนอย่างละเอียดอีกครั้งหนึ่งเพื่อที่จะได้ทำการสรุปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากสัมภาษณ์

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการใช้กรอบวิเคราะห์ที่มาจากแนวคิดทฤษฎี เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย และเพื่ออธิบายให้เกิดความเข้าใจในลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ สาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ รวมไปถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ โดยวิธีการอธิบายในรูปแบบของการพรรณนาความ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากผู้ให้ข้อมูลหลักสำหรับการวิจัย ผลการวิจัยได้นำมาเสนอเป็น 3 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทยของผู้มีอิทธิพล

ตอนที่ 2 สาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทยของผู้มีอิทธิพล

ตอนที่ 3 แนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทยของผู้มีอิทธิพล

ตอนที่ 1 ลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย

ป่าสงวนแห่งชาติ เป็นป่าที่พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองป่า พ.ศ. 2481 ประกาศว่าเป็นป่าสงวนและป่าคุ้มครอง ส่วนป่าสงวนเป็นอีกกรณีหนึ่งเป็นป่าซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ออกกฎกระทรวงให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ โดยพิจารณาจากความจำเป็นเพื่อการรักษาสภาพป่าไม้ ของป่าหรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น และในกฎกระทรวงดังกล่าวจะต้องมีแผนที่แสดงแนวเขตของป่าสงวนไว้ด้วย อีกทั้งเมื่อประกาศแล้ว ต้องปิดประกาศสำเนากฎกระทรวงไว้ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ ที่ทำการกำนัน และในหมู่บ้านในเขตที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ประชาชนทราบ การประกาศพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาตินั้น มีข้อกำหนดว่าต้องไม่เป็นที่ดินของเอกชนที่มีสิทธิครอบครองอยู่แล้ว ก่อนที่จะมีการประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นที่รกร้างว่างเปล่า หรือเป็นที่ที่อยู่ในความครอบครองของรัฐหรือทบวงการเมือง

เมื่อปี พ.ศ. 2542 ป่ายางน้ำก่ลัดเหนือ และป่ายางน้ำก่ลัดใต้ ได้รับการกำหนดเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่ายางน้ำก่ลัดเหนือ-ป่ายางน้ำก่ลัดใต้ โดยกำหนดเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า และไม่ให้มีการครอบครองที่ดิน หรือตัดโค่น แผ้วถาง ทำลายต้นไม้ หรือพฤษชาติอื่น หรือขุดหาแร่ ดิน หิน

เลี้ยงสัตว์ เปลี่ยนแปลงทางน้ำ หรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย หนอง บึง ท่วมท้น เหือดแห้ง เป็นพิษ เป็นอันตรายต่อสัตว์ป่า

โดยเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2522 มีมติคณะรัฐมนตรี ให้ดำเนินการช่วยเหลือราษฎรที่บุกรุกอยู่ในป่าสงวนแห่งชาติ ให้ได้รับอนุญาตโดยชอบด้วยกฎหมายให้มีที่ทำกินเป็นหลักแหล่งไม่ไปแผ้วถางอีกต่อไป ตามแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ที่ดิน กรมป่าไม้ได้เริ่มดำเนินการให้สิทธิ์ทำกิน (สทก.) ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มานับตั้งแต่ปี 2525 ต่อมาปี พ.ศ. 2528 รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2528 กำหนดให้มีมาตรา 16 ทวิ และมาตรา 16 ตริ ขึ้นเพื่อช่วยเหลือราษฎรที่มีความจำเป็นในการครองชีพสามารถเข้าทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้โดยไม่เดือนร้อน และโดยมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งซึ่งความตามพระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นการรับรองว่าสิทธิ์ทำกิน (สทก.) ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่กรมป่าไม้มอบให้กับราษฎรนั้นเป็นไปตามกฎหมาย สิทธิทำกิน เป็นที่ดินในเขตป่าสงวนและเป็นป่าไม้เสื่อมโทรม ต้องเป็นพื้นที่ที่ได้ทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยอยู่แล้ว จึงประกาศเป็นเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติ ฉะนั้น สทก.ยังเป็นป่าสงวนอยู่ โดยกรมป่าไม้เป็นผู้อนุญาตและทำการรังวัด ไม่สามารถซื้อขายได้ แต่ตกทอดเป็นมรดกแก่ทายาทได้ (สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ, 2553)

พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C อยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่ายางน้ำกลัดเหนือและป่ายางน้ำกลัดใต้ เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านได้รับสิทธิ์ทำกินแต่พบว่า ประชาชนจำนวน 26 คนจำนวนพื้นที่ 536-0-18 ไร่ ได้ขายที่ให้นายทุนได้ซื้อพื้นที่นี้ไว้เพื่อปลูกยางพาราและทำไร่สับปะรด ผ่านผู้ที่เป็นสื่อกลางคืออดีตผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4 อำเภอ B จังหวัด C คือนาย ค เจ้าหน้าที่ได้เข้าตรวจสอบและพบว่าเป็นความจริงและเข้าข่ายการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน ทั้งนี้ พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ได้ดำเนินการตรวจสอบพื้นที่และจำนวนราษฎร เพื่อทำการจัดระเบียบที่อยู่อาศัยทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เพื่อช่วยเหลือราษฎรที่มีความจำเป็นในการครองชีพ มีที่ทำกินเป็นหลักแหล่ง ไม่บุกรุกแผ้วถางป่าอีกต่อไป โดยไม่ได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินแก่ราษฎร แต่สามารถโอนสิทธิ์ทำกินเป็นมรดกตกทอดไปยังทายาทได้ ดังนั้นพื้นที่ป่าเหล่านี้จึงยังมีสถานะเป็นป่าอยู่ในความควบคุมของกรมป่าไม้ ส่วนนายทุนที่ซื้อที่มาจากราษฎร ถือเป็นการแสดงเจตนาที่จะยึดครอบครองพื้นที่ป่าอย่างผิดกฎหมาย ขณะเดียวกันยังพบว่าลักษณะการบุกรุกของนายทุนมีความเกี่ยวข้องกับผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นบุคคลที่ดำเนินการช่วยเหลือให้มีการซื้อที่ดินจากชาวบ้านอีกด้วย

ในกรณีนี้พบว่ามีนายทุนหรือผู้มีอิทธิพลอยู่เบื้องหลังเข้าข่ายเป็นคดีร้ายใหญ่ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องต้องดำเนินคดีตามกฎหมายโดยเด็ดขาด และให้ดำเนินการสืบสวนขยายผลให้ถึงบุคคลผู้เป็นนายทุนหรือผู้มีอิทธิพลดังกล่าวด้วย โดยให้ประสานกับผู้ว่าราชการจังหวัดท้องที่เพื่อพิจารณา

ดำเนินการยึดทรัพย์นายทุนหรือผู้มีอิทธิพลดังกล่าวตามกฎหมายเกี่ยวกับการฟอกเงิน และแจ้งให้เจ้าหน้าที่สรรพากรตรวจสอบการเสียภาษีย้อนหลังของบุคคลดังกล่าวได้อีกด้วย

จากกรณีการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนลำตะเคียนนี้ถือว่าเป็นขบวนการของนายทุนผู้มีอิทธิพลร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐอยู่เบื้องหลัง นอกจากนั้นยังมีผู้ให้ความร่วมมือในระดับที่เป็นเจ้าหน้าที่ของท้องถิ่น และสุดท้ายคือชาวบ้านในท้องถิ่นที่มีส่วนช่วยเหลือและเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน จึงสามารถดำเนินการได้ ดังนั้นรัฐจึงต้องมีมาตรการเด็ดขาดในการปราบปรามจับกุมนายทุนผู้มีอิทธิพลมาดำเนินคดีตามกฎหมายอย่างเด็ดขาด

1.1 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับนักปกครองท้องถิ่น

นายทุนหรือกลุ่มบุคคลถือว่าเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลที่ได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือด้านการเงินในลักษณะการให้การอุปถัมภ์ในงานต่าง ๆ ของหมู่บ้าน จนเกิดความสนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีก่อนจะขอซื้อที่ดินเขตป่าสงวนจากชาวบ้าน จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้ามาบุกรุกพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C เริ่มจากการเข้ามาสร้างความสัมพันธ์กับนักปกครองในท้องถิ่นอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ กล่าวคือการสร้างความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการโดยการตีสนิทส่วนตัว การสร้างความคุ้นเคย การช่วยเหลือทางการเงิน การมอบสิ่งของเป็นอาภรณ์สินจ้าง เหล่านี้เป็นต้น ส่วนแบบทางการได้แก่การเข้าช่วยเหลืองานของสังคมในชุมชนของหมู่บ้าน ได้แก่ การจิตอาสา งานวันเด็กแห่งชาติและมอบทุนการศึกษาแก่เด็ก งานเทศน์มหาชาติ งานแม่แห่งชาติ งานจิตอาสา ร่วมเป็นเจ้าของภาพงานศพผู้เสียชีวิตในหมู่บ้าน เป็นต้น โดยการเข้าช่วยเหลือมอบเงินเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดงาน และเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการจัดกิจกรรมตั้งแต่เริ่มจนสำเร็จงาน เป็นเหตุให้ได้รับความนิยมนิยมชอบของนักปกครองท้องถิ่นตั้งแต่ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่ในการจัดงานตลอดจนชาวบ้านเป็นอย่างมาก และเป็นทีไว้นื้อเชื่อใจ

ในทางกลับกันผู้ปกครองท้องถิ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ใหญ่บ้านก็เกิดความเกรงใจมีอะไรที่นายทุนหรือผู้มีอิทธิพลทำนั้นต้องการขอความช่วยเหลือไม่ว่าเรื่องอะไรก็ตามก็จะได้รับการช่วยเหลือ ช่วยบริการในทุกสิ่งทุกอย่างเป็นอย่างดีเท่าที่จะทำได้เสมอมา ด้วยเหตุนี้จึงเกิดเป็นความสัมพันธ์ที่มีต่อกันจนมีลักษณะเข้าเกณฑ์ที่สามารถเรียกได้ว่าเป็น “ระบบอุปถัมภ์” มีลักษณะที่เป็นแบบอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ฐานะดี มีเงิน มีทรัพย์สินสมบัติ มีบารมี มีอำนาจ มีอิทธิพล มีความเป็นผู้ “ให้การอุปถัมภ์” ให้กับผู้ที่ฐานะด้อยกว่า ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมก็จะเป็นผู้ “รับการอุปถัมภ์” โดยผู้ให้การอุปถัมภ์จะคอยให้ความคุ้มครองช่วยเหลือ ส่วนผู้รับการอุปถัมภ์ก็จะให้ความจงรักภักดี คอยบริการตอบแทน ซึ่งความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์นี้เป็นความสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว มีความผูกพันด้วยอารมณ์ ความรู้สึก ในบางครั้งผู้อุปถัมภ์คนหนึ่ง ๆ ก็ไม่สามารถสัมพันธ์โดยตรงกับผู้รับการอุปถัมภ์ทุกคนได้ (ธีรยุทธ บุญมี, 2543) และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ลิขิต ธีรเวคิน (2550) ที่ได้ให้ความหมายของ ระบบอุปถัมภ์ หรือที่เรียกใน

ภาษาอังกฤษว่า The patron-client system ไว้ว่า ระบบอุปถัมภ์เป็นระบบที่อยู่ในสังคมจารีตนิยม ซึ่งได้แก่ ประเทศจีน ประเทศอินเดีย ประเทศไทย อินโดนีเซีย ฯลฯ ระบบอุปถัมภ์เกิดจากความเหลื่อมล้ำของมนุษย์ในแง่ทรัพย์สินสถานะ และอำนาจ (wealth, status and power) แต่ยังมีอีกส่วนหนึ่งซึ่งได้แก่ จิตใจ ศีลธรรมและจริยธรรม ผู้อุปถัมภ์ (patron) จะเป็นผู้ที่อยู่ในฐานะเอื้ออำนวยประโยชน์ได้ทั้งในอำนาจทางการเมือง ตำแหน่งหน้าที่ราชการ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สถานะทางสังคม และสำหรับบางกรณีผู้อุปถัมภ์คือบุคคลเป็นที่เคารพนับถือในคุณความดี สามารถให้ความรู้สึกที่ดีกับผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ มีลักษณะคล้ายเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ส่วนผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์คือบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ต้องอาศัยผู้อุปถัมภ์เพื่อผลประโยชน์ดังกล่าว รวมทั้งส่วนที่เป็นบวกในทางจิตใจ เป็นทั้งที่พึ่งในทางวัตถุและในทางจิตใจ ในกรณีของสังคมไทยนั้นผู้อุปถัมภ์จะต้องมีบารมี ซึ่งความหมายได้แก่ การเป็นที่ยอมรับว่ามีลักษณะเป็นผู้นำ สามารถอุปถัมภ์ผู้ตามได้ ขณะเดียวกันผู้ตามก็หวังพึ่งผู้อุปถัมภ์ทั้งผลประโยชน์ต่าง ๆ ดังกล่าวมารวมทั้งกรณีทางจิตใจด้วย ซึ่งสอดคล้องกับกรณีของนายทุนที่บุกกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ที่เข้ามาเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์โดยตรงเป็นแบบตัวต่อตัวกับผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้ปกครองท้องถิ่นแต่ในขณะเดียวกันก็ได้ให้การอุปถัมภ์กับชุมชนชาวบ้านที่เป็นลูกบ้านของผู้ใหญ่บ้านทุกคนในท้องถิ่นนั้นจากการช่วยเหลือการจัดงานต่าง ๆ ที่ทุกคนได้รับความพอใจและจงรักภักดีกับนายทุนผู้นี้

นายทุนหรือผู้มีอิทธิพลที่กล่าวถึงข้างต้นคือนาย ข นักธุรกิจ มีตำแหน่ง เป็นกรรมการผู้จัดการ บริษัท X ธุรกิจจำหน่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่ภูมิลำเนาบ้านเลขที่ Y ผู้ที่เดินทางไป มา ๆ ระหว่างกรุงเทพฯ กับเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C เป็นผู้คอยสนับสนุนด้านเงินเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านส่วนผู้ใหญ่บ้านชื่อนาย ค และจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบระบบอุปถัมภ์นี้ได้ดำเนินไปถึงจุดหนึ่งที่เป็นจุดเริ่มต้นของการจับกุมนายทุนผู้นี้คือ นาย ข ในคดีการบุกกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C กล่าวคือ นาย ข ได้นำเอกสารแบบบันทึกการใช้ที่ดินของบุคคลในพื้นที่ป่าไม้มาแสดงต่อเจ้าหน้าที่ และบุคคลที่แสดงล้วนเป็นเครือญาติของนาย ข ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครทั้งสิ้น จำนวน 26 ฉบับ เมื่อเจ้าหน้าที่ออกตรวจสอบตามแผนยุทธการทวงคืนผืนป่าของ ตามคำสั่ง คสช. ที่ 64/2557 เรื่อง “การปราบปรามและยับยั้งการบุกรุกทรัพยากรป่าไม้” สั่ง ณ วันที่ 14 มิถุนายน 2557 และ 66/2557 เรื่อง “เพิ่มเติมหน่วยงานสำหรับการปราบปราม หยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้และนโยบายการปฏิบัติงานเป็นการชั่วคราวในสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อให้การดำเนินการและประสานงานการปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถลดผลกระทบที่จะก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม” สั่ง ณ วันที่ 17 มิถุนายน 2557 ซึ่งเน้นเฉพาะพื้นที่ป่าสงวนโดยปราบปรามเฉพาะผู้มีอิทธิพลที่เมื่อกรมป่าไม้ตรวจสอบด้วยระบบคอมพิวเตอร์สารสนเทศของกรมป่าไม้ พบว่าไม่มีรายชื่อในระบบแม้แต่รายเดียว จึงพบว่าเป็น

เอกสารปลอมขึ้นมา แต่เอกสารนี้ออกมาได้อย่างไร นั้นหมายถึงการทุจริตของเจ้าหน้าที่ทั้งเจ้าหน้าที่ป่าไม้และนักปกครองท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมในกระบวนการให้การช่วยเหลือนาย ข นั้นเอง ซึ่งจากการสอบสวนพบว่า นาย ค อดีตผู้ใหญ่บ้านในสมัยนั้น เป็นผู้ติดต่อประสานกับเจ้าหน้าที่คนหนึ่ง เป็นเจ้าหน้าที่บริหารงานป่าไม้ 5 เพื่อช่วยในการออกเอกสารอันเป็นเท็จในการออกแบบบันทึกการใช้ที่ดินของบุคคล จำนวน 26 ฉบับ ที่นาย ข ยื่นต่อเจ้าหน้าที่ในเวลาต่อมา และพบว่ามีการรับสินบนในการช่วยเหลือในครั้งนี้เป็นเงิน 5,000 บาท จากนาย ข นายทุน เป็นการสวมสิทธิ์ในที่ดินโดยใช้ชื่อญาติของนาย ข ที่อาศัยอยู่ที่กรุงเทพฯ ทั้งสิ้นแต่มาสวมสิทธิ์ในที่ดินเขตป่าสงวนแห่งชาติ A แห่งนี้” (หน่วยพัฒนารักษาป่า (สำเนาฉบับที่ 1634.401/111 ลงวันที่ 27 พฤษภาคม 2559)

ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนาย ก นักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการ ทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า ได้กล่าวว่า”ตามที่หน่วยป้องกันรักษาป่า ได้ร่วมกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามแนวยุทธการทวงคืนผืนป่าตามแผนปฏิบัติการเพื่อบังคับใช้กฎหมายต่อพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุกในพื้นที่ A อำเภอ B จังหวัด C โดยได้ดำเนินการตรวจสอบพื้นที่เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2558 ประกอบไปด้วยเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ จำนวน 10 หน่วยงาน ดังนี้ 1).สำนักงานสนับสนุนการป้องกันและปราบปรามที่ 1 ภาคกลาง 2).เจ้าหน้าที่ส่วนป้องกันสำนักงานที่ 10 3).หน่วยป้องกันและรักษาป่า 4). หน่วยป้องกันและรักษาป่า 5) หน่วยปฏิบัติการพิเศษ 17 กรมป่าไม้ 6) .มณฑลทหารบก 7) กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน จังหวัด C 8).กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 9).เจ้าหน้าที่ทหาร 10) .สถานีตำรวจภูธร B ได้ร่วมกันตรวจสอบบริเวณพื้นที่ A โดยใช้เครื่องวัดพิกัด GPS ระบบ WGS 1984 จำนวน 51 จุดบริเวณที่ตรวจสอบพบชายผู้หนึ่งเป็นผู้ดูแลสวนยางพารา และไร่สับปะรดให้นาย ข จากการสอบถามข้อมูลจากชายคนดังกล่าวทราบว่านาย ข ได้ซื้อที่ดินจากชาวบ้านในเขตป่าสงวนแห่งนี้ เพื่อปลูกยางพาราและสับปะรด โดยจ้างตนเป็นผู้ดูแล ได้รับค่าจ้างเดือนละ 9,000 บาท หน่วยงานทั้ง 10 หน่วยได้สรุปรวบรวมข้อมูลส่งพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธร B ตามปจว.ข้อ 3 เวลา 13.30 น ลงวันที่ 22 มีนาคม 2559 คดีอาญาที่ 45/2559 ความว่านาย ข ได้บุกรุกที่ป่าสงวนแห่งชาติ A เพราะมีพฤติการณ์ซื้อที่ดินจากชาวบ้านเพื่อปลูกยางพารา และสับปะรด ต่อมาวันที่ 6 ธันวาคม 2558 นาย ข ได้ยื่นสำเนาแบบบันทึกการใช้ที่ดินของบุคคลในพื้นที่ป่าไม้จำนวน 26 ฉบับ จำนวน 31 แปลง รวมเนื้อที่ 536-0-18 ไร่ มายื่นแสดงต่อเจ้าหน้าที่ ซึ่งเจ้าหน้าที่ได้ดำเนินการตรวจสอบแล้วและไม่ปรากฏรายชื่อบุคคลตามสำเนาแบบบันทึกทั้งจำนวน 26 ฉบับตามที่นาย ข นำมาแสดงแต่อย่างใด นั้นหมายความว่า เป็นการแสดงเอกสารอันเป็นเท็จ ซึ่งหน่วยป้องกันรักษาป่า ได้แจ้งความดำเนินคดีกับนาย ข ฐานใช้หลักฐานเอกสารอันเป็นเท็จมาแสดงต่อเจ้าหน้าที่พนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรปากท่อ โดยมอบหมายให้ผมเป็นผู้กล่าวโทษลงบันทึกประจำวันเมื่อเวลา 14.00 น. วันที่ 27 ธันวาคม 2559” (สัมภาษณ์นาย ก, 24 มิถุนายน 2561)

เหตุการณ์ก่อนการตรวจพบเอกสารอันเป็นเท็จของนายทุนที่ชื่อนาย ข ในครั้งนี้ นายทุนผู้นี้ได้เข้ามาสร้างความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเป็นระบบอุปถัมภ์อยู่ก่อนแล้ว ซึ่งจากการสัมภาษณ์ นาย ง ปัจจุบันเป็นผู้ใหญ่บ้าน ม.4 ได้กล่าวว่า “นาย ข นายทุนผู้มีอิทธิพล ได้มาที่หมู่บ้านนานแล้ว ตั้งแต่ปี พ.ศ.2548 น้องชายของนาย ข ได้มาปลูกบ้านพักตากอากาศ แต่ไป ๆ มา ๆ ไม่ได้อยู่ตลอด จำให้ชายคนหนึ่ง ดูแลบ้าน ดูไร่ โดยให้ค่าจ้างเดือนละ 9,000 บาท โดยการโอนเงินเข้าบัญชีธนาคาร น้องชายนาย ข ได้แนะนำให้ผมรู้จักนาย ข ซึ่งต่อมานาย ข ต้องการจะซื้อที่ดินก็ให้ผมและนาย ค ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านในสมัยนั้นติดต่อแนะนำกับชาวบ้านเพื่อซื้อที่ให้ นาย ข ได้ให้การช่วยเหลือและ สนับสนุนเงินทุนการจัดงานของหมู่บ้านเสมอมาเป็นประจำ ได้แก่ งานวันเด็กแห่งชาติและมอบ ทุนการศึกษาแก่เด็ก งานเทศน์มหาชาติ งานแม่แห่งชาติ และงานทำบุญหมู่บ้าน งานจิตอาสาและร่วม เป็นเจ้าภาพงานศพของผู้เสียชีวิตในหมู่บ้าน จึงได้รับความไว้วางใจและเป็นที่นับถือของชาวบ้าน เหมือนเป็นผู้มีพระคุณคนหนึ่ง” (สัมภาษณ์ นาย ง, 21 มิถุนายน 2561)

ซึ่งสอดคล้องกับนาย ค อดีตผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4 อำเภอ B จังหวัด C ให้สัมภาษณ์ว่า “เมื่อปี พ.ศ. 2551 นาย ข ได้มาขอให้ผมช่วยติดต่อซื้อที่ดินจากชาวบ้าน และได้ซื้อที่ดิน จำนวน 31 แปลงรวมเนื้อที่ 536-0-18 ไร่ โดยซื้อไร่ละ 10,000 บาท จากการตรวจสอบพบว่ามีกรปลูกยางพารา และปลูกสับปะรด และเมื่อมีการตรวจสอบตามแผนปฏิบัติการเพื่อบังคับใช้กฎหมายต่อพื้นที่ป่าที่ถูก บุกรุกในพื้นที่ A อำเภอ B จังหวัด C จนกระทั่งนาย ข ทราบเรื่องการตรวจสอบจนกระทั่งเวลาผ่านไปได้ระยะหนึ่งนาย ข จึงได้ยื่นมาเอกสารแบบบันทึกการใช้ที่ดิน จำนวน 26 ฉบับมาแสดงต่อ เจ้าหน้าที่เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ใจเพราะไม่ทราบว่าจะมีการตรวจสอบโดยระบบคอมพิวเตอร์ และ เมื่อเจ้าหน้าที่ตรวจสอบปรากฏว่าไม่มีรายชื่อตามเอกสารที่ยื่น จึงพบว่านาย ข มีความผิดฐานยื่น เอกสารที่เป็นเท็จ” (สัมภาษณ์นาย ค, 21 มิถุนายน 2561)

เพื่อให้ทราบข้อมูลจากนายทุนท่านนี้ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากนาย ง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4 ช่วยติดต่อขอสัมภาษณ์เพื่อการทำวิจัยจากนาย ข และมีโอกาสเข้าพบและ สัมภาษณ์ นาย ข ซึ่งได้กล่าวว่า “ผมมาพักผ่อนที่บ้านพักตากอากาศของน้องชายผมที่พื้นที่ A นี้ ซึ่ง ไม่ค่อยได้พักบ่อยนัก ผมได้ซื้อที่ดินจากชาวบ้านโดยผู้ใหญ่บ้านนาย ค ผู้ใหญ่บ้านในสมัยนั้นได้ให้การ ช่วยเหลือติดต่อการซื้อขายช่วยประสานความร่วมมือเริ่มต้นกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้จนสำเร็จด้วยดีอย่าง มิตรภาพที่ดีต่อกัน การรู้จักกับคนในที่นี้เป็นเรื่องที่ดีมาก เพราะเป็นการสร้างมิตรภาพที่ดี ซึ่งผมมี ความผูกพันรักใคร่กับทุกคนและคุยได้กับทุกคน เหมือนเป็นญาติพี่น้องกันเพราะผมช่วยเหลือเรื่อง ค่าใช้จ่ายในการจัดงานในหมู่บ้านทุกงานที่ทราบและขอผมมา งานในหมู่บ้านที่ผมช่วยเหลือและ สนับสนุนเงินเป็นทุนในการจัดงานของหมู่บ้านเสมอมาตั้งแต่งานวันเด็กแห่งชาติ ก็แจกทุนให้เป็น ทุนการศึกษาแก่เด็กในหมู่บ้านปีละ 20 ทุน รวมเป็นเงิน 20,000 บาท และงานอื่น ๆ อีก เช่น ร่วม เป็นเจ้าภาพงานศพของผู้เสียชีวิตในหมู่บ้าน งานจิตอาสา งานวันแม่แห่งชาติ งานเทศน์มหาชาติ ได้

มอบทุนการศึกษาแก่เด็ก และงานอื่น ๆ อีกที่ช่วยเหลือได้ และยังช่วยสนับสนุนเงินให้นาย ค ถือเป็นน้ำใจ ที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้ผมทุกอย่างในฐานะที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน เพราะนาย ค ได้ช่วยผมในเรื่องการซื้อที่ดินจากชาวบ้านและได้รับแบบบันทึกการใช้ที่ดินของบุคคลในพื้นที่ป่าไม้ จำนวน 26 ฉบับ โดยนาย ค ได้ติดต่อ อำนวยความสะดวกกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ให้ผมในฐานะผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเราอยู่กันแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอยู่แล้ว เหมือนเป็นเครือญาติกัน มีการช่วยเหลืออุปถัมภ์คำชูกันเสมอมา” (สัมภาษณ์ นาย ข, 22 มิถุนายน 2561)

1.2 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้

เป็นที่ทราบกันมานานแล้วว่าระบบอุปถัมภ์ในแวดวงของข้าราชการยังคงมีอยู่อย่างชัดเจน เช่น ระบบพรรคพวกที่เป็นการแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันของผู้อุปถัมภ์ และผู้รับอุปถัมภ์ ระบบอุปถัมภ์ที่เกิดขึ้นในองค์กรต่าง ๆ นั้น ถ้ามีการใช้ ระบบอุปถัมภ์เพื่อประโยชน์ส่วนรวมแล้วก็อาจเป็นประโยชน์ และช่วยแก้ไขสถานการณ์ บางอย่างได้เช่น การใช้ประโยชน์ ในการประสานการปฏิบัติราชการกับหน่วยอื่น ๆ เป็นต้น แต่ปัจจุบันกลับไม่เป็น เช่นนั้น ระบบอุปถัมภ์ถูกนำมาใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตนเป็นส่วนใหญ่ เช่น การใช้ระบบอุปถัมภ์เพื่อการทุจริตคอร์รัปชัน การทำให้มีอำนาจบารมีที่มากขึ้น หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งที่จะแสวงหา ผลประโยชน์เข้าตัวได้มากขึ้น เจ้าหน้าที่ป่าไม้ เป็นผู้ประกอบกิจการทางวนศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์ ศิลป์และวิชาชีพในการจัดการป่าไม้ เจ้าหน้าที่ป่าไม้มีส่วนร่วมกับการกิจกรรมหลายประเภท ทั้งการทำไม้ซุง การฟื้นฟูระบบนิเวศและการจัดการพื้นที่คุ้มครอง การจัดการป่าไม้ ป่าอนุรักษ์ ป่าสงวน รวมถึงการออกใบอนุญาตต่าง ๆ เช่น การออกสิทธิทำกิน (สทก.) คือการออกสิทธิให้ใช้ประโยชน์ในที่ดินในเขตป่าสงวนและเป็นป่าไม้เสื่อมโทรม และเป็นพื้นที่ที่ได้ทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยอยู่แล้ว จึงประกาศเป็นเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติ ฉะนั้น สทก. ยังเป็นที่ป่าสงวนอยู่ โดยกรมป่าไม้เป็นผู้อนุญาตและทำการรังวัด ไม่สามารถซื้อขายได้ แต่ตกทอดเป็นมรดกแก่ทายาทได้ :ดังเช่นกรณีนายทุนผู้มีอิทธิพล คือนาย ข ได้บุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ด้วยมีการซื้อที่ดินในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A โดยซื้อที่ดินจากชาวบ้านโดยมีผู้ใหญ่บ้าน คือนาย ค ผู้ใหญ่บ้านในสมัยนั้นช่วยเหลือติดต่อวุ่นวายกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ด้วยการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันอย่างมีมิตรภาพที่ดีต่อกัน และหน้าที่เหล่านี้ล้วนเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ทั้งสิ้น แต่กลายเป็นช่องทางการทุจริตคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ด้วยเป็นการเอื้อประโยชน์โดยใช้หน้าที่ทางราชการให้กลุ่มนายทุนหรือผู้มีอิทธิพลซึ่งได้เข้าให้ความช่วยเหลือด้านการเงินเป็นการส่วนตัวเป็นครั้งคราวติดต่อกัน ระยะเวลาหนึ่ง ทราบว่าเป็นการช่วยเหลือด้านการปลดหนี้สินให้ โดยนักปกครองท้องถิ่นรู้เห็นมาโดยตลอดเพราะเป็นผู้คอยประสานงานให้จนงานสำเร็จ

ซึ่งมีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนาย ง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4 ให้สัมภาษณ์ว่า “ผมเป็นผู้ใหญ่บ้านต่อจากนาย ค ก็เห็นนาย ข มาพื้นที่ A นานหลายปีแล้ว เขาก็มาพักผ่อนที่บ้านน้องชายเขาได้เข้ามาสนิทสนมกับนาย ค และผมในลักษณะการให้ความช่วยเหลือ ทั้งด้าน

การเงิน การบริจาคช่วยเหลือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เวลาทำงานในหมู่บ้านก็สนับสนุนการจัดงานตลอด เพราะคนในหมู่บ้านไม่ค่อยมีเงิน เงินเดือนผู้ใหญ่น้อย นาย ค เขารู้จักกับ นาย ข มานานแล้ว เพราะนาย ค เขาเป็นผู้ใหญ่บ้านมาเกือบ 20 ปี กับคนในหมู่บ้านก็รู้จักกันหมด มีการติดต่อเรื่องการซื้อที่ดิน โดยให้นาย ค ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในขั้นตอนต่าง ๆ ตามระบบราชการ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง เพราะที่ป่าสงวนไม่สามารถซื้อขายกันได้ยกเว้นที่ประกาศเป็นเขตป่าเสื่อมโทรม จึงจะอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่นั้นได้ ต่อมาเจ้าหน้าที่ได้เข้าตรวจสอบพบว่า เป็นความผิดที่มีการซื้อขาย นาย ข ยื่นเอกสารแบบบันทึกการใช้ที่ดินของบุคคลในพื้นที่ป่าไม้ มาแสดงต่อเจ้าหน้าที่ และบุคคลที่แสดงล้วนเป็นเครือญาติของนาย ข ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร ทั้งสิ้น จำนวน 26 ฉบับ เมื่อเจ้าหน้าที่ออกตรวจสอบตามแผนยุทธการทวงคืนผืนป่าของ คสช. ที่ 64/2557 และ 66/2557 เน้นเฉพาะพื้นที่ป่าสงวนโดยปราบปรามเฉพาะผู้มีอิทธิพลที่เมื่อกรมป่าไม้ ตรวจสอบด้วยระบบคอมพิวเตอร์สารสนเทศของกรมป่าไม้ พบว่าไม่มีรายชื่อในระบบแม้แต่รายเดียว จึงพบว่า เป็นเอกสารปลอมขึ้นมา แต่เอกสารนี้ออกมาได้อย่างไร นั้นหมายถึงการทุจริตของเจ้าหน้าที่ทั้งเจ้าหน้าที่ป่าไม้และนักปกครองท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมในกระบวนการให้การช่วยเหลือ นาย ข นั้นเอง นาย ข จึงถูกกล่าวโทษฐานแสดงเอกสารอันเป็นเท็จ” (สัมภาษณ์นาย ง, 21 มิถุนายน 2561)

ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับการให้สัมภาษณ์ของนาย ก นักวิชาการป่าไม้ ปฏิบัติการทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า ได้กล่าวว่า”ตามที่หน่วยป้องกันรักษาป่า ได้ร่วมกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามแนวยุทธการทวงคืนผืนป่าตามแผนปฏิบัติการเพื่อบังคับใช้กฎหมายต่อพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุกในพื้นที่ A อำเภอ B จังหวัด C โดยได้ดำเนินการตรวจสอบพื้นที่ตั้งแต่เดือน ธันวาคม 2558 ได้สรุปรวบรวมข้อมูลส่งพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธร B ตามปจว.ข้อ 3 เวลา 14.00น ลงวันที่ 22 มีนาคม 2559 คดีอาญาที่ 45/2559 ซึ่งก่อนหน้านั้นเมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2558 ได้มีนาย ข นำสำเนาแบบบันทึกการใช้ที่ดินของบุคคลในพื้นที่ป่าไม้จำนวน 26 ฉบับ เจ้าหน้าที่ได้ดำเนินการตรวจสอบแล้วไม่ปรากฏรายชื่อบุคคลตามสำเนาแบบบันทึกทั้งจำนวน 26 ฉบับตามที่นาย ข นำมาแสดงแต่อย่างใด ซึ่งหน่วยป้องกันรักษาป่า ได้แจ้งความดำเนินคดีกับนาย ข ฐานใช้หลักฐานเอกสารที่เป็นเท็จมาแสดงต่อเจ้าหน้าที่พนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรปากท่อ โดยมอบหมายให้ผมเป็นผู้กล่าวโทษ” (สัมภาษณ์นาย ก, 24 มิถุนายน 2561)

1.3 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับชาวบ้าน

ด้วยเหตุที่สังคมไทยเป็นสังคมที่ทับซ้อนอย่างในสังคมเมืองหรือสังคมชนบท ชุมชนต่าง ๆ ยังมีเรื่องความสัมพันธ์ เครือญาติ เพื่อนสนิท มิตร และบริวารมาเกี่ยวข้องจนทำให้เกิดระบบอุปถัมภ์อย่างไม่เป็นทางการทับซ้อนขึ้นมาจนเป็นข้อผูกพันกับคนภายนอกทำให้การเมืองการปกครองของไทยมีเรื่องของอำนาจและอิทธิพลเข้ามาเกี่ยวข้อง จนไม่จำกัดอยู่แค่ชุมชนชนบทและ

ชุมชนเมืองเท่านั้น ดังนั้น ความสัมพันธ์ของผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์จึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องกัน สถานภาพต่างกัน เช่น กรณีนักปกครองท้องถิ่นถือว่าเป็นผู้ที่ชาวบ้านไว้วางใจ เป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงานราชการกับชาวบ้าน ชาวบ้านกับชาวบ้าน หรือบุคคลภายนอกหมู่บ้านกับชาวบ้านในหมู่บ้าน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลซึ่งมีฐานะที่เหนือกว่าทั้งทรัพย์สิน เงินทอง บารมีก็จะเป็นผู้อุปถัมภ์ ส่วนชาวบ้านก็เป็นผู้รับอุปถัมภ์เพราะมีฐานะที่ด้อยกว่า ก็จะมีการช่วยเหลือกัน การเป็นพรรคพวกเดียวกัน การเป็นเพื่อน เป็นพี่เป็นน้องกัน มีผลดีที่ช่วยลดความขัดแย้งได้ในชุมชน เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันจะเป็นแนวทางที่จะทำงานได้สะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากขึ้น นั่นคือข้อดีของระบบอุปถัมภ์ ส่วนข้อเสียก็มีเช่นกัน กล่าวคือไม่ได้คำนึงถึงความถูกต้องของสังคมส่วนรวมแต่ยึดที่ตัวบุคคลมากกว่า มุ่งประจบประแจงนายทุน คือนาย ข ผู้มีอิทธิพล ที่บุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ซึ่งปฏิบัติกับชาวบ้าน จนชาวบ้านเชื่อถือว่าเปรียบเหมือนผู้มีพระคุณคนหนึ่งเพราะมีการช่วยเหลือเจือจุนชาวบ้าน เช่น การให้ทุนการศึกษาแก่เด็กที่เป็นลูกหลานของชาวบ้านในงานวันเด็กแห่งชาติของหมู่บ้านทุกปี ปีละ 20 ทุน รวมเป็นเงิน 20,000 บาท แม้ว่าจะทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องก็ยังหลงเชื่อใจและให้ความช่วยเหลือ เจกเช่นนายทุนหรือผู้มีอิทธิพลที่ชื่อนาย ข ที่ถูกแจ้งความดำเนินคดี ฐานใช้หลักฐานเอกสารอันเป็นเท็จมาแสดงต่อเจ้าหน้าที่พนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรปากท่อ โดยมอบหมายให้นาย ก นักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า เป็นผู้กล่าวโทษในการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ A เพราะมีการใช้เอกสารสิทธิ์ให้ใช้ประโยชน์ในที่ดินในเขตป่าสงวนและเป็นป่าไม้เสื่อมโทรม และเป็นพื้นที่ที่ได้ทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยอยู่แล้ว จึงประกาศเป็นเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติ ฉะนั้น สทก. ยังเป็นที่ป่าสงวนอยู่ โดยกรมป่าไม้เป็นผู้อนุญาตและทำการรังวัด ไม่สามารถซื้อขายได้ แต่ตกทอดเป็นมรดกแก่ทายาทได้ แต่จากการตรวจสอบพบว่าไม่ปรากฏรายชื่อบุคคลตามสำเนาแบบบันทึกทั้งจำนวน 26 ฉบับตามที่นาย ข นำมาแสดงแต่อย่างใด แต่ชาวบ้านก็ยังขายที่ดินให้เพราะมีความรู้สึกที่ดีต่อนาย ข ในฐานะผู้ให้การอุปถัมภ์ แม้ว่าจะเป็น การกระทำที่ไม่ถูกต้องตามระเบียบที่อยู่อาศัยทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เพื่อช่วยให้ราษฎรที่มีความจำเป็นในการครองชีพ มีที่ทำกินเป็นหลักแหล่ง ไม่บุกรุกแผ้วถางป่า ให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินแก่ชาวบ้าน สามารถโอนสิทธิ์ทำกินเป็นมรดกตกทอดไปยังทายาทได้ แต่ไม่สามารถซื้อขายได้ ดังนั้นพื้นที่ป่าเหล่านี้จึงยังมีสถานะเป็นป่าอยู่ในความควบคุมของกรมป่าไม้ ส่วนนาย ข ที่ซื้อที่มาจากชาวบ้าน ถือเป็นการแสดงเจตนาที่จะยึดครอบครองพื้นที่ป่าอย่างผิดกฎหมาย และลักษณะการบุกรุกของนายทุนหรือผู้มีอิทธิพลที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้อยู่บ้านซึ่งเป็นบุคคลที่ดำเนินการช่วยเหลือให้มีการซื้อที่ดินจากชาวบ้านอีกด้วย

ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนาย ข ชาวบ้านที่ขายที่ดินให้กับนาย ข ที่เป็นนายทุนผู้มีอิทธิพล ให้สัมภาษณ์ว่า “ผมเป็นชาวบ้านที่ขายที่ดินให้นาย ข ซึ่งแรกเริ่มนาย ค

ผู้ใหญ่บ้านได้มาถามว่าจะเลิกทำไร่เมื่อไรและคิดจะทำต่อหรือไม่ เนื่องจากมีคนที่ดินเดินทางมาจากกรุงเทพฯ แต่ผมก็ไม่ได้ตัดสินใจว่าจะขายหรือไม่ นาย ค ก็บอกว่าให้เวลาผมในการตัดสินใจสัก 3-4 วันผมจึงใช้เวลาในการไตร่ตรองว่าผมก็อายุมากแล้วร่างกายอ่อนแอประกอบกับมีโรคประจำตัวกลัวว่าจะทำไม่ไหว เพราะว่าอายุผมก็ 73 ปีแล้วจึงตัดสินใจว่าจะขายและได้คำตอบกับนาย ค ต่อมาจึงรู้ว่าผู้ที่ซื้อคือนาย ข ซึ่งต่อมาได้มาอยู่ที่บ้านน้องชาย นาย ข ได้สนิทสนมกับชาวบ้านเป็นอย่างดี โดยให้การช่วยเหลือในรูปแบบของการบริจาคเงิน เช่น งานวันเด็กแห่งชาติและมอบทุนการศึกษาแก่เด็ก งานเทศน์มหาชาติ งานแม่แห่งชาติ และงานทำบุญหมู่บ้าน งานจิตอาสา และร่วมเป็นเจ้าของงานศพของผู้เสียชีวิตในหมู่บ้าน”(สัมภาษณ์นาย ข, 26 มิถุนายน 2561)

นอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้สัมภาษณ์นาย ญ ซึ่งเป็นชาวบ้านที่ไม่ได้ขายที่ดินให้กับนาย ข ให้สัมภาษณ์ว่า “นาย ข ไม่ได้อยู่ประจำที่บ้านน้องชายของเขา แต่นาน ๆ จะมาสักครั้งหรือกรณีมีงานต่าง ๆ ในหมู่บ้านนาย ข จะมาคอยช่วยเหลือโดยออกเงินทุนให้หมู่บ้านเพื่อจัดงาน ผมจึงไม่ได้พบบ่อยนัก ส่วนที่เขาทำสวนยางพาราและไร่สับปะรด เขาจ้างคนเฝ้าบ้านซึ่งเป็นชาวบ้านใกล้เคียงเป็นผู้ดูแลและเมื่อนาย ค จัดงานเขาก็รับเป็นเจ้าภาพออกให้ทุกอย่าง”(สัมภาษณ์นาย ญ, 26 มิถุนายน 2561)

กล่าวโดยสรุปลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ของผู้มีอิทธิพลที่เป็นนายทุนผู้มีอิทธิพลเป็นลักษณะของการใช้ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคนที่มีใช้ญาติ และมีฐานะไม่เท่าเทียมกัน มีความผูกพันกันเป็นส่วนตัว และมีการแสวงหาแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ซึ่งจะเป็นสาเหตุที่เอื้อของการนำไปสู่การบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A ต่อไป

ตอนที่ 2 สาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทยของผู้มีอิทธิพล

ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย ผลการวิเคราะห์มีรายละเอียดดังนี้

2.1 พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ในเขตป่ายางน้ำกลัดเหนือและป่ายางน้ำกลัดใต้ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 101 (พ.ศ.2508) ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 ณ วันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ.2508 ลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 82 ตอนที่ 114 ลงวันที่ 31 ธันวาคม 2508 ซึ่งป่าสงวนในพื้นที่ A เป็นหนึ่งพื้นที่ป่าสงวนทั้งหมดของจังหวัด C ซึ่งพื้นที่ทั้งหมดมีประมาณ 45,311 ไร่ 18 ตารางวา ป่าสงวนแห่งชาติ A

มีพื้นที่ 8,655 ไร่ เป็นป่าที่มีพื้นที่มากที่สุดในจังหวัด C ป่าในพื้นที่อื่นมีไม้กึ่งร้อยไม้กึ่งพันไร่ การไปตรวจสอบคงไม่ทั่วถึง ประกอบกับปัจจัยหลาย ๆ อย่าง เช่น จำนวนเจ้าหน้าที่,งบประมาณ บางพื้นที่ต้องเดินเท้าใช้เวลานาน ยอมรับว่าใช้เวลานานกว่าจะเข้าตรวจสอบทุกพื้นที่ จึงกล่าวได้ว่าพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A เป็นพื้นที่ป่าสงวนที่มีพื้นที่กว้าง การไปตรวจสอบอาจไม่ทั่วถึง เป็นหนึ่งในสาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ป่ายางน้ำกลัดเหนือและป่ายางน้ำกลัดใต้ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มีพื้นที่ครอบคลุมท้องที่ อำเภอ B จังหวัด C มีสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ เป็นป่าต้นน้ำของแม่น้ำเพชรบุรีและแม่น้ำปราณบุรี และมีลักษณะเด่นทางธรรมชาติที่สำคัญหลายแห่ง เช่น ทะเลสาบ น้ำตก ถ้ำ หน้าผาที่สวยงาม

2.1.1 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศมีทั้งส่วนที่เป็นพื้นดินและส่วนที่เป็นอ่างเก็บน้ำ มีเนื้อที่ประมาณ 45 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยเทือกเขาสลับซับซ้อนของเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งเป็นเทือกเขาที่เป็นเขตแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศพม่า ยอดสูงสุดได้แก่ เขางะงันนิกยวกตอง สูงประมาณ 1,513 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง โดยเฉลี่ยสูงประมาณ 500 เมตร ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาหินแกรนิต บางแห่งเป็นเขาหินปูน ในหลายแห่งอุดมไปด้วยแร่พลูออไรน์ ปกคลุมด้วยป่าดิบชื้นเป็นส่วนใหญ่

สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของนาย ก นักวิชาการป่าไม้ทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า “ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติส่วนใหญ่เป็นภูเขาและมีที่ราบตามเชิงเขา ชนิดของดินเป็นดินร่วนปนทราย ชนิดของหินเป็นหินแกรนิต บริเวณตอนกลางเป็นที่ราบไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือเป็นป่าที่เป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำเพชรบุรีและแม่น้ำปราณบุรี” (สัมภาษณ์นาย ก, 26 มิถุนายน 2561)

2.1.2 ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพโดยทั่วไปเป็นป่าดิบชื้น จึงทำให้มีความชื้นสูง ส่วนใหญ่จะมีฝนตกชุก จึงมีอากาศเย็นสบายตลอดปี ไม่ร้อนอบอ้าว ปริมาณน้ำฝนรวมรายปีระหว่าง 986-1,140 มิลลิเมตร ภูมิอากาศมีลักษณะชุ่มชื้นในฤดูฝน และฤดูหนาว เนื่องจากได้รับลมมรสุมที่พัดผ่านประจำ โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนการเดินทางค่อนข้างลำบาก เนื่องจากสภาพภูมิประเทศเป็นป่าดิบชื้น อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อนักท่องเที่ยว จึงต้องมีการกำหนดช่วงเวลาที่เปิดให้นักท่องเที่ยวขึ้นไปพักผ่อนได้

สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนาย ก นักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษา ได้กล่าวว่า “ในช่วงฤดูฝน การท่องเที่ยวและพักผ่อนในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ไม่สะดวกในการเดินทางไปท่องเที่ยว ก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติสูง และอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่นักท่องเที่ยว จึงมีกำหนดปิดการท่องเที่ยวและพักผ่อน ในระหว่างวันที่ 1 สิงหาคม - 31 ตุลาคม ของทุกปี เพื่อความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว และเปิดโอกาสให้ธรรมชาติได้

มีโอกาสฟื้นตัว รวมทั้งให้สัตว์ป่าได้อยู่อาศัยปราศจากการรบกวนจากนักท่องเที่ยว” (สัมภาษณ์นาย ก, 26 มิถุนายน 2561)

2.1.3 พืชพรรณและสัตว์ป่า

สังคมพืชหลักในป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ได้แก่ระบบนิเวศของป่าไม้ ซึ่งปกคลุมพื้นที่อุทยานแห่งชาติถึงร้อยละ 85.64 ประกอบด้วยชนิดป่าที่สำคัญ 4 ชนิด ได้แก่ ป่าดงดิบชื้น พบขึ้นอยู่เป็นบริเวณกว้างในระดับความสูงประมาณ 400 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลางขึ้นไป พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ กระจกลอน ตะแบก เสลา เขม่าสาย ยางโอน เสม็ดพอง พญารากดำ มะกอกแบน นกน้อย ผมหอม ตาเสือ เสม็ดเขา หนามขี้แรด ชมพูป่า ฯลฯ ส่วนพืชพื้นล่างโดยทั่วไปเป็นลูกไม้ กล้าไม้ ของไม้ชั้นบน รวมทั้งไม้เถา เช่น เถากระโดลิง เป็นต้น

ป่าดงดิบแล้ง พบขึ้นกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ โดยเฉพาะตามที่ลุ่มริมฝั่งน้ำในหุบเขา ไหล่เขา และที่ราบต่ำระหว่างภูเขา ที่ระดับความสูงประมาณ 400-500 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ตำดง สมอจัน ข่อยหนาม กระจกลูกกลมเล็กหมากน้อย ถอบแถบ ดีหมี กระจชิต หงอนไก่ดง ฯลฯ ส่วนพืชพื้นล่างโดยทั่วไปเป็นลูกไม้ กล้าไม้ ของไม้ชั้นบน รวมทั้งไม้เถา เช่น กำลังหนุมาน สะแกวัลย์ หวายลิง เป็นต้น (สัมภาษณ์นาย ก, 26 มิถุนายน 2561)

ป่าเบญจพรรณ พบขึ้นอยู่ทางตอนกลางและส่วนเหนือของป่าข้างน้ำกัลดเหนือและป่าข้างน้ำกัลดใต้พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ตีนนก แดง ตะคร้ำ มะกอก ประดู่ ตะแบก อ้อยช้าง ตะโก ตีนเป็ด จีวป่า โมกมัน ติว ฯลฯ ส่วนพืชพื้นล่างโดยทั่วไปเป็นลูกไม้ กล้าไม้ ของไม้ชั้นบน รวมทั้งไผ่ หญ้าคา หญ้าปล้อง และไม้เถา เป็นต้น

ป่าเต็งรัง พบขึ้นอยู่ทางทิศเหนือและทิศตะวันออกของอุทยานแห่งชาติในระดับความสูง 200-400 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ เต็ง พลวง พะยอม ประดู่ ตะแบก เปล้าหลวง แดง ฯลฯ สำหรับพืชพื้นล่างประกอบด้วย หญ้า ลูกไม้ของไม้ชั้นบน และไม้เถา เป็นต้น

เนื่องจากป่าข้างน้ำกัลดเหนือและป่าข้างน้ำกัลดใต้อยู่ในเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งเชื่อมต่อกับเทือกเขาภูเก็ตของภาคใต้และตอนเหนือเข้าไปในประเทศพม่า สัตว์ป่าจากประเทศอินเดียและพม่าจะแพร่กระจายลงมาทางทิศตะวันตกของประเทศลงมาถึงบริเวณนี้ และพวกสัตว์ป่าจากประเทศมาเลเซียก็จะแพร่กระจายขึ้นมาตามเทือกเขาภูเก็ตมาถึงบริเวณนี้เช่นเดียวกัน

เนื่องจากพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C มีเนื้อที่กว้างขวางมาก การแก้ไขปัญหาการบุกรุกจึงจำเป็นต้องมีมาตรการหลายวิธีในการป้องกันการบุกรุกของนายทุนหรือผู้มีอิทธิพล จากการให้สัมภาษณ์ของนาย ก นักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการ ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า ได้ให้การว่า “พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A เป็นพื้นที่ป่าสงวนที่มีพื้นที่มากการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนควรดำเนินการดังนี้คือ 1) ใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศ (GIS)

และข้อมูลจากดาวเทียมในการตรวจสอบสภาพป่าที่ถูกทำลาย เพื่อให้การตรวจสอบมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศ (GIS) และข้อมูลจากดาวเทียมในการตรวจสอบสภาพป่าที่ถูกทำลาย น่าจะทำให้การตรวจสอบมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ระบบสารสนเทศน่าจะมีความละเอียดกว่าการใช้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบ เพราะพื้นที่ป่าสงวนของ C มีพื้นที่ 45,311 ไร่ 18 ตารางวา ป่าสงวนแห่งชาติ A มีพื้นที่ 8,655 ไร่ ใช้ระบบสารสนเทศน่าจะเหมาะสมกว่า แต่ความละเอียดยังไม่สามารถระบุถึงชนิดของพืชได้ ระบุพิกัดอันนี้ได้ และ 2) การกำหนดแนวเขตป่าให้ชัดเจน ควรให้หน่วยงานรัฐมีหน้าที่ดำเนินการสำรวจแนวเขตที่ดินที่ประชาชนครอบครองทำกินหรืออาศัยติดแนวเขตป่าหรือรุกกล้าแนวเขตป่า เพื่อยุติปัญหาเรื่องแนวเขต และลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานรัฐกับประชาชนได้ การออก สทก.เป็นการออกภายหลังการเข้าไปใช้ประโยชน์ที่ดินป่าสงวนแล้ว บางครั้งการบุกรุกเป็นการบุกรุกแบบทำไร่เลื่อนลอย บุกรุกแบบขยายพื้นที่ หรือการเข้าทำกินก่อนประกาศเขตพื้นที่ป่าสงวน” (สัมภาษณ์นาย ก, 24 มิถุนายน 2561)

2.2 เอกสารสิทธิในที่ทำกิน

กรมป่าไม้ได้เริ่มดำเนินการให้สิทธิทำกิน (สทก.) ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มานับตั้งแต่ปี 2525 ต่อมาปี พ.ศ. 2528 รัฐบาล ได้ตราพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2528 กำหนดให้มีมาตรา 16 ทวิ และมาตรา 16 ตรี ขึ้นเพื่อช่วยเหลือราษฎรที่มีความจำเป็นในการครองชีพ สามารถเข้าทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้ การออกหนังสือ สทก. ในเขตป่าสงวนแห่งชาติใด ๆ กรมป่าไม้จะต้องส่งเจ้าหน้าที่ออกไปเดินสำรวจในเขตป่าสงวนแห่งชาตินั้น ๆ ว่ามีพื้นที่บริเวณใดที่ยังคงมีสภาพป่าดีอยู่ มีพื้นที่ใดที่ควรสงวนรักษาไว้มีพื้นที่ทั้งหมดสภาพป่าไปแล้วเป็นสภาพที่มี ลักษณะเสื่อมโทรมจำนวนเท่าใด จัดทำแผนที่รายงานต่อกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ลงนามประกาศกำหนดให้บริเวณพื้นที่ ที่สภาพเสื่อมโทรมดังกล่าวให้เป็น “เขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติ” แล้วกรมป่าไม้ก็จะส่งเจ้าหน้าที่ออกไปสำรวจสภาพพื้นที่เพื่อพิจารณาให้สิทธิทำกินต่อไป

หนังสือ “สทก.” ที่มอบให้ราษฎรจะลงนามอนุญาตโดยผู้ว่าราชการจังหวัดท้องที่ที่ป่าสงวนแห่งชาตินั้นตั้งอยู่ มีลักษณะดังนี้

แบบที่ 1 เรียกว่า “หนังสืออนุญาต ให้ทำประโยชน์ และอยู่อาศัยภายในเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติ” หรือแบบ สทก.1 ก. เป็นหนังสืออนุญาตให้ครั้งแรก มีอายุการอนุญาต 5 ปี ขนาดเนื้อที่อนุญาตให้ตามที่ครอบครองอยู่จริง แต่ไม่เกิน 20 ไร่ ต่อครอบครัว ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมหนังสืออนุญาตเมื่อครบกำหนดการอนุญาตให้ครั้งแรก จะเปลี่ยนหนังสืออนุญาตตามแบบ สทก.2 ก

แบบที่ 2 แบบ สทก.2 ก ออกให้สำหรับผู้ที่ได้รับ สทก.1 ก มาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี และปฏิบัติถูกต้องตามเงื่อนไข กรมป่าไม้จะออกหนังสือฉบับนี้ให้เพื่อมีสิทธิทำกินในที่ดินเดิม

ต่อไปซึ่งไม่เกิน 20 ไร่ ต่อครอบครัว (โดยจะ เรียกเก็บหนังสือ สทก.1 ก ด้วย) มี อายุการอนุญาต 5 ปี และต้องชำระค่าธรรมเนียมหนังสืออนุญาตให้อัตราไร่ละ 20 บาท (ต่อหนึ่งคราวการอนุญาต) เมื่อครบกำหนดก็จะมีการพิจารณาต่ออายุให้

แบบที่ 3 เรียกว่า “หนังสืออนุญาต ให้ทำการปลูกป่าหรือไม้ยืนต้นภายในเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติ” หรือ แบบ สทก.1 ข เป็นหนังสืออนุญาตที่ออกให้แก่ราษฎรผู้ที่ได้รับ สทก.1 ก หรือ สทก.2 ก ที่ครอบครองพื้นที่เกิดกว่า 20 ไร่ และมีความประสงค์จะปลูกป่าหรือไม้ยืนต้นภายในเนื้อที่ไม่เกิน 35 ไร่ ต่อครอบครัว มีอายุการอนุญาตคราวละ 10 ปี และจะต้องชำระค่าธรรมเนียมหนังสืออนุญาตในอัตราไร่ละ 20 บาท ทั้งนี้ราษฎรจะต้องปลูกป่าหรือไม้ยืนต้นไม่น้อยกว่าไร่ละ 25 ต้น เมื่อครบกำหนดเวลาการอนุญาตก็สามารถต่ออายุได้

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาอนุญาตให้มีสิทธิทำกิน

1) จะต้องเป็นป่าสงวนแห่งชาติที่มีลักษณะเป็นป่าสงวนแห่งชาติที่มีลักษณะเป็นป่าเสื่อม โทรมที่กรมป่าไม้ได้ส่งเจ้าหน้าที่มาสำรวจพิสูจน์แล้ว

2) เป็นพื้นที่ที่ได้ทำประโยชน์หรือ อยู่อาศัยอยู่แล้ว

3) ไม่อยู่ในพื้นที่ป่าที่มีสภาพเป็น ต้นน้ำลำธาร ภูเขาสูงชัน หรือมีสภาพที่ควรรักษาไว้

4) ไม่เป็นป่าชายเลน

5) ไม่เป็นพื้นที่ป่าที่ในการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการป่าไม้

6) ไม่เป็นบริเวณที่มีทิวทัศน์สวยงาม อันควรรักษาไว้

7) ไม่เป็นพื้นที่ซึ่งได้ทำการปลูก สร้างสวนป่า หรือได้รับอนุมัติโครงการสำหรับปลูกป่าระยะ 5 ปีไว้ แล้ว

คุณสมบัติของผู้ขออนุญาตมีสิทธิทำกิน

1) เป็นบุคคลธรรมดา (ไม่ใช่นิติบุคคล)

2) บรรลุนิติภาวะแล้ว และเป็นหัวหน้าครอบครัว

3) เป็นผู้ที่ได้ประโยชน์ หรืออยู่อาศัยในพื้นที่ที่ขอมิสิทธิทำกินอยู่แล้วสิทธิ

4) สามารถอยู่อาศัยและทำกินต่อไปในเขต ป่าสงวนแห่งชาติ โดยถูกต้องตามก้า

หมาย

5) สิทธิทำกินตกทอดไปถึงทายาทได้

หน้าที่ของผู้ที่ได้รับ สทก. ต้องปฏิบัตินั้นคือ ข้อกำหนดเป็นเงื่อนไขของหนังสืออนุญาตแบบต่าง ๆ ซึ่งปรากฏหลังของหนังสืออนุญาตแบบต่าง ๆ สารสำคัญคือ

1) จะต้องทำประโยชน์ในที่ดินที่ได้รับ จาก สทก. ตามวัตถุประสงค์ที่ขอไว้ ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนด และจะให้บุคคลอื่นนอกจากบุคคลในครอบครัว เข้าทำประโยชน์ในที่ดินดังกล่าวมิได้

2) ห้ามซื้อ-ขายที่ดิน สทก.

3) ห้ามละทิ้งไม่ทำประโยชน์หรือไม่อยู่อาศัยในที่ดินที่ได้รับ สทก.

4) ห้ามบุกรุกแผ้วถางป่าในบริเวณติดต่อกอใกล้เคียง

5) ให้ความร่วมมือพนักงานเจ้าหน้าที่ มาขอตรวจสอบการปฏิบัติตามเงื่อนไขหนังสืออนุญาต สทก. หากไม่ปฏิบัติตาม “หน้าที่” หรือ ทำผิด “เงื่อนไข” จะถูกเพิกถอน “สิทธิทำกิน” โดยจะฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายในกรณีใด ๆ มิได้

การตรวจสอบการปฏิบัติตามเงื่อนไข สทก.

กรมป่าไม้จะส่งเจ้าหน้าที่ออกมาพบประชาชนผู้ได้รับ สทก. โดยสม่ำเสมอเพื่อตรวจสอบการใช้ที่ดิน ว่าเป็นไปตามเงื่อนไขหรือไม่หากถูกต้องก็จะมี “สิทธิทำกิน” ต่อไปเรื่อย ๆ

ปัจจุบันกรมป่าไม้ไม่ได้มีการออก สทก. เนื่องจากขาดแคลนงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการดังกล่าว ซึ่งเกษตรกรที่ไม่มีที่ทำกินก็จะหันไปขอเอกสารสิทธิ ส.ป.ก. แทน แต่สำหรับผู้ที่ได้รับสิทธิ สทก. แต่เดิมอยู่แล้วยังคงมีสิทธิอยู่ตามเดิม หน้าที่ของผู้ที่ได้รับ คือ ห้ามซื้อ-ขาย การซื้อเป็นความผิดการบุกรุกเพราะถือว่าครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต คนขายก็ถูกเพิกถอนสิทธิไปแต่นี้ปัจจุบันกรมป่าไม้ไม่ได้มีการออก สทก. แล้ว มันไม่มีงบประมาณ พื้นที่ สทก.สามารถตกทอดไปทายาทได้ แต่ห้ามขาย เหมือนเก็บไว้ให้ลูก หลานได้ทำอาชีพเกษตรต่อ ถ้าขายจะเสียสิทธิ แล้วที่มันไม่มีกรรมสิทธิ์มีแค่สิทธิ ไม่เหมือนโฉนดที่ดินของเราเองมีกรรมสิทธิ์ จะซื้อจะขายไม่เป็นไร ดังนั้นจะเห็นได้ว่าตามนโยบายของภาครัฐ การออก สทก. เป็นเพียงแค่สิทธิไม่ใช่กรรมสิทธิ์ หากมีการซื้อขายจะผิดกฎหมายในการใช้ประโยชน์ในที่ดินป่าสงวนโดยไม่ได้รับอนุญาตถือเป็นความผิดในการบุกรุกตามกฎหมาย จึงเป็นหนึ่งในสาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เนื่องจากการออก สทก. ต้องมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการพิจารณาอนุญาตให้สิทธิในการทำกินในพื้นที่ สทก. ซึ่งผู้ที่ได้รับต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพราะมีการตรวจสอบว่าผู้ที่ได้รับสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้หรือไม่ ถ้าไม่ปฏิบัติตามก็จะถูกเพิกถอนสิทธิทำกิน โดยจะไม่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายใด ๆ ได้

สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ จ.ส.อ. ฉ ทหารสังกัด กอ.รมน. ได้กล่าวว่า “การออกเอกสารสิทธิ สทก. เป็นเพียงการให้สิทธิในที่ทำกินของชาวบ้านเท่านั้น ไม่ใช่การให้สิทธิที่เป็นสิทธิ์ขาดในที่ดินแต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เข้าใจคิดว่าเป็นสิทธิ์ขาดในที่ดินของตนเองจึงมักมีการนำไปขายให้กับนายทุนอย่างกรณีที่ขายให้กับนาย ข ถือเป็นภาระทำผิดร่วมกัน แต่ชาวบ้านอาจกระทำลงไปด้วยการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่ต้องรณรงค์

ประชาสัมพันธุ์ให้ชาวบ้านเข้าใจถึงสิทธิในการทำกินในที่ดินที่เป็น สทก. ซึ่งเป็นมรดกตกทอดแก่ ลูกหลานไว้เป็นที่ทำกินเท่านั้น ไม่สามารถซื้อขายได้” (สัมภาษณ์ จ.ส.อ ฉ, 25 มิถุนายน 2561)

2.3 เจ้าหน้าที่ป่าไม้

2.3.1 เจ้าหน้าที่มีจำนวนไม่เพียงพอ

หน่วยงานด้านความมั่นคงจังหวัด C ที่มีหน้าในการป้องกันปราบปราม ผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับการบุกรุกป่าสงวนในพื้นที่ เช่น หน่วยป้องกันรักษาป่า สถานีตำรวจภูธร B ทหาร กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ตลอดจนหน่วยงานของ กระทรวงมหาดไทย เช่น กองร้อยอาสารักษาดินแดนอำเภอ เป็นหน่วยงานด้านความมั่นคงในพื้นที่ แต่หน่วยงานที่ทำหน้าที่หลักจริง ๆ เท่านั้น คือ หน่วยป้องกันรักษาป่า ป่าสงวนแห่งชาติ A เป็นป่าสงวนที่อยู่ในการดูแลของ หน่วยป้องกันรักษาป่า เป็นหน่วยงานในพื้นที่โดยตรง มีเจ้าหน้าที่ทั้งสิ้น 14 คน แบ่งเป็นพนักงานพิทักษ์ป่า ระดับ ส.3 จำนวน 1 คน พนักงานราชการตำแหน่งพนักงานพิทักษ์ป่าจำนวน 3 คน พนักงานราชการตำแหน่งเจ้าหน้าที่ตรวจป่า จำนวน 1 คน พนักงานจ้างเหมาตำแหน่งเจ้าหน้าที่ตรวจป่า จำนวน 8 คน และนักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า ด้วยเหตุนี้จะเห็นว่าเจ้าหน้าที่ทั้ง 14 คนต้องดูแลถึง 4 อำเภอ โดยเฉลี่ยเจ้าหน้าที่ที่สลับกันไปดูแลในแต่ละอำเภอ 3 - 4 คน จำนวนเจ้าหน้าที่เมื่อเทียบกับเนื้อที่ที่ดูแลถือว่าน้อยมาก สำหรับในส่วนของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C มีพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติทั้งสิ้น 8,655 ไร่ โดยเฉลี่ยเจ้าหน้าที่ป่าไม้ 1 คน ต้องดูแลพื้นที่ป่า 2,164 – 2,885 ไร่

ซึ่งมีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนาย ก นักวิชาการป่าไม้ทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า ได้กล่าวว่า ”ต้องดำเนินการเกี่ยวกับการตรวจปราบปราม เพื่อยับยั้งการบุกรุกทำลายป่า และประสานความร่วมมือในการป้องกันรักษาพื้นที่ป่า ให้บริการด้านป่าไม้ตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยสวนป่า กฎหมายว่าด้วยเลื่อยโซ่ยนต์ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องฯลฯ ปัญหาในการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ คือ ปริมาณงาน หน้าที่ ความรับผิดชอบ และจำนวนเจ้าหน้าที่ ไม่สัมพันธ์กัน งานเยอะแต่คนน้อย ตอนนี้มีผมประจำอยู่ 2 ที่ คือ ต้องสลับมาทำงานที่ละ 2-3 วัน เพราะที่ปากท่อไม่มีหัวหน้าหน่วยข้าราชการ พนักงานราชการ ลูกจ้างประจำก็น้อย เพราะ 1.อยู่ในป่า ทำงานแบบนี้มันต้องมีใจรักถึงอยู่ได้ คนเลยไม่ค่อยอยากมาอยู่ป่าไม้ 2.เงินเดือนน้อย งานเยอะ เหนื่อย ลำบาก เสี่ยงเวลาออกตรวจ ไม่เหมือนงานที่ทำตามสำนักงาน นั่งแบบสบาย ๆ ตอนนีที่หน่วยมีประมาณ 14 คน เวลาไปออกตรวจก็สลับ ๆ กันไป 3-4 คน ปัญหาเจ้าหน้าที่มีจำนวนไม่เพียงพอ ยังมีสาเหตุอีกหลายประการ อาทิเช่น ต้องทำงานหนัก แต่เงินเดือนน้อย ไม่พอใช้จ่ายในชีวิตประจำวันเพื่อการดำรงชีพ ทำให้ขาดขวัญ กำลังใจในการทำงาน ประกอบกับบุคลากรมีน้อยไม่สมดุลกับปริมาณงาน ต้องสลับกันออกไปตรวจพื้นที่ นอกจากนั้นยังมีความเสี่ยงสูงเมื่อออกไปปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ที่ออกตรวจ

สาเหตุต่าง ๆ เหล่านี้ นับว่าเป็นสาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ” (สัมภาษณ์นาย ก, 24 มิถุนายน 2561)

2.3.2 ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่รัฐ

ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเป็นปัญหาที่เกิดในหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานราชการต่าง ๆ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ล้วนแต่เกิดจากปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ที่ซับซ้อนโดยผู้มีเจ้าหน้าที่รัฐเป็นสำคัญ “ทุจริตคอร์รัปชัน” ในความจริงแล้วเป็นคำเดียวกัน โดยทุจริตนั้นตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Corruption” ซึ่งคำว่า “ทุจริต” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายไว้ว่า ความประพฤติชั่ว “ทุจริตต่อหน้าที่” หมายถึง การปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งในตำแหน่งหรือหน้าที่หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในพฤติการณ์ที่อาจทำให้ผู้อื่นเชื่อว่ามีตำแหน่งหน้าที่ ทั้งที่ตนมิได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่นั้น หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ ทั้งนี้ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ที่มีควรได้โดยชอบสำหรับตนหรือผู้อื่น ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ทำให้ตนเองได้ประโยชน์แต่เกิดความเสียหายต่อส่วนรวม จากความหมายนี้แสดงให้เห็นว่า การกระทำเพื่อประโยชน์ของตนเอง ในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่เพื่อส่วนรวมนั้น เป็นการขัดกันของผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม ซึ่งหมายความว่า ผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of interest) เป็นการทุจริตคอร์รัปชันรูปแบบหนึ่งนั่นเอง คอร์รัปชันเป็นการกระทำของคนสองฝ่ายที่หาประโยชน์ร่วมกันจากฝ่ายที่สาม เช่น การติดสินบนหรือหมายถึง การฉ้อราษฎร์บังหลวง เบียดบังเอาโดยอำนาจหน้าที่ราชการ กรณีของนายทุนหรือผู้มีอิทธิพลคือนาย ข ก็ถือว่าเข้าข่ายการทุจริตต่อหน้าที่คือ การยื่นแบบบันทึกข้อมูลการใช้ประโยชน์ในที่ดิน สทก. เป็นแบบบันทึกฯ ที่ออกโดยเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ตอนที่ไปยื่นให้ตำรวจตอนให้ปากคำ จึงสงสัยว่าน่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ของป่าไม้เป็นคนออกให้ ซึ่งมีผู้เห็นมาถามเรื่องการขอสิทธิ สทก.กับเจ้าหน้าที่คนหนึ่ง ซึ่งตรวจสอบแล้วเป็นเอกสารเท็จทั้ง 26 ฉบับ เพราะไม่ตรงกับข้อมูลในคอมพิวเตอร์ระบบสารสนเทศของกรมป่าไม้ แสดงว่าเจ้าหน้าที่เราน่าจะมีส่วนรู้เห็น รายชื่อไม่ปรากฏในระบบ (หน่วยป้องกันรักษาป่า, สำเนาฉบับที่ 1634.401/111 ลงวันที่ 27 พฤษภาคม 2559

กรณีนี้สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนาย ก นักวิชาการป่าไม้ทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า ได้กล่าวว่า “กรณีของนาย ข ที่ได้ยื่นแบบบันทึกการใช้ที่ดินของบุคคลในพื้นที่ป่าไม้มาแสดง ตอนที่ไปยื่นให้ตำรวจตอนให้ปากคำ จึงสงสัยว่าน่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ของเราเป็นคนออกให้ ซึ่งมีผู้เห็นมาถามเรื่องการขอสิทธิ สทก.กับเจ้าหน้าที่คนหนึ่ง ซึ่งตรวจสอบแล้วเป็นเอกสารเท็จทั้ง 26 ฉบับเพราะเมื่อตรวจสอบแล้วไม่มีรายชื่อในระบบ นี่คือการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่เรียกได้ว่าเป็นการทุจริต มีการรับสินบน เป็นการใช้อำนาจหน้าที่ทางราชการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์เพื่อประโยชน์ส่วนตัวโดยไม่คำนึงถึงผลที่จะกระทบต่อประเทศชาติเป็นการใช้ตำแหน่งหรือหน้าที่เพื่อแสวงหาผลประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่นแต่ทำให้เกิดความเสียหายต่อ

ส่วนรวม ซึ่งเมื่อตรวจสอบพบต้องดำเนินการทางวินัยอย่างเฉียบขาด เพื่อมิให้เป็นเยี่ยงอย่างต่อไป และพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้นก็เป็นสาเหตุของการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ” (สัมภาษณ์นาย ก, 26 มิถุนายน 2561)

ร.ต.อ. จ พนักงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธร B อำเภอ B จังหวัด C ได้ให้สัมภาษณ์ในกรณีของนาย ข ที่ได้ยื่นเอกสารอันเป็นเท็จของแบบบันทึกข้อมูลการใช้ประโยชน์ในที่ดิน สทก. ให้สัมภาษณ์ว่า “กรณีของนาย ข ถือว่าเป็นการทำผิดกฎหมายป่าไม้เกี่ยวกับการขอเอกสารเพื่อการสวมสิทธิ์ในพื้นที่ป่าไม้ โดยมีผู้ใหญ่บ้านและเจ้าหน้าที่ของป่าไม้ให้ความร่วมมือ ที่มีผลประโยชน์แบบต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน เนื่องจากไม่สามารถทำเพียงคนเดียวได้อย่างแน่นอน เป็นความผิดฐานใช้เอกสารหลักฐานที่เป็นเท็จ ซึ่งต้องให้หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า หรือผู้ทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า เป็นผู้กล่าวโทษ นำส่งสถานีตำรวจภูธรปากท่อ จังหวัดราชบุรี ดำเนินการตามรูปคดีต่อไปเพื่อมิให้เป็นเยี่ยงอย่างต่อไป” (สัมภาษณ์ ร.ต.อ. จ, 26 มิถุนายน 2561)

2.3.3 ปัญหาเรื่องงบประมาณ

งบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอกับปริมาณงาน เช่นการออกตรวจตราผู้กระทำผิดในพื้นที่ การเบิกจ่ายเพื่อเติมเชื้อเพลิงในการทำการตรวจพื้นที่ป่า การเพิ่มงบประมาณสำหรับการป้องกันแก้ไขปัญหาการบุกรุกป่าสงวน เช่น การปักหลักเขตป่าสงวนเพื่อให้ประชาชนทราบแนวเขตที่ต้องชัดเจน ป้องกันการบุกรุกป่าสงวนเพิ่มขึ้น แก้ไขปัญหาที่ดินทำกินทับซ้อนที่ดินป่าสงวน เช่น งบค่าน้ำมัน งบค่าพาหนะ แต่เดือนมียอดจำกัดเช่นเดือนละ 40 ลิตร การออกตรวจมันมีข้อจำกัดหลาย ๆ อย่าง ถ้าออกบ่อยเกินไปไม่พบผู้กระทำผิดก็เปลืองน้ำมัน ถ้าไม่ออกเลยก็ไม่เป็นการป้องปราม ส่วนการจัดทำหลักแนวเขตป่าสงวน บางหลักมันเก่า ชำรุด หรือสูญหายการจัดทำหลักปักเขตแนวป่าสงวนใช้งบประมาณหลายแสนบาท ซึ่งตรงจุดนี้งบประมาณเราไม่ได้เพียงพอ เบี้ยเลี้ยงรายวัน วันละ 240 บาท สำหรับเจ้าหน้าที่ที่ทำงานนอกพื้นที่ ค่าตอบแทนน้อยมากถ้าเทียบกับปริมาณงานที่ต้องรับผิดชอบ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และควมมีประสิทธิภาพในการทำงานในการป้องกันปราบปรามที่ผู้กระทำผิดได้ดีขึ้น พองบประมาณน้อยการออกตรวจมันก็ไม่คุ้มค่า เจ้าหน้าที่ที่ต้องออกค่าน้ำมันเอง ในส่วนของงบประมาณของพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ได้รับ แบ่งเป็นส่วน ๆ ดังนี้ 1) มีงบดำเนินการทั่วไปใช้จ่ายเพื่อการออกตรวจในแต่ละพื้นที่จำนวนวัน 48-198 วัน เป็นจำนวนเงิน 261,475บาท 2) งบค่าใช้จ่ายเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อการประสานงานเกี่ยวกับการดำเนินคดี จำนวนเงิน 253,975 บาท 3) งบค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าที่พักและยานพาหนะเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย จำนวนเงิน 64,975 บาท 4) ค่าจ้างหมวดพนักงานเกี่ยวกับการจ่ายเงินค่าจ้างเจ้าพนักงานจำนวนเงิน 189,000 บาท 5) งบค่าวัสดุสำนักงานเกี่ยวกับการจัดทำเอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และการบริการสาธารณะเพื่อเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า

ไม้แกว่าราษฎร จำนวนเงิน 7,500 บาท จะพบว่างบประมาณที่ได้รับค่อนข้างน้อยทำให้มีปัญหาในการดูแลได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร (แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2562, สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้)

สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของ ร.ต.อ. จ พนักงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธร B ได้กล่าวว่า “ปัญหางบประมาณไม่เพียงพอเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานานแล้ว วิธีการแก้ปัญหาจึงอยู่ที่การบริหารงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดจึงเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่ต้องรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่9 ที่ยึดหลักพออยู่ พอกิน น้อมนำมาปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรม จะเป็นวิธีการแก้ปัญหาเรื่องงบประมาณไม่พอเพียงได้ดีที่สุด” (สัมภาษณ์ ร.ต.อ. จ, 25 มิถุนายน 2561)

2.4 ด้านผู้มีอิทธิพล

การบุกรุกตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดโดยกรมป่าไม้ที่เข้าข่ายว่าเป็นผู้มีอิทธิพลหรือนายทุนบุกรุกหรือไม่ ขั้นตอนแรกกรมป่าไม้จะตรวจสอบว่าพื้นที่นั้น ๆ โดยใช้หลักเกณฑ์พิจารณา ลักษณะการบุกรุกพื้นที่ป่า 7 ข้อด้วยกัน คือ 1) มีเนื้อที่บุกรุกตั้งแต่ 25 ไร่ ขึ้นไป 2) หากมีขนาดน้อยกว่า 25 ไร่ แต่มีรูปแบบการดำเนินการในลักษณะกลุ่มทุนจากต่างถิ่น เช่น มีการสร้างบ้านพักตากอากาศราคาแพง หรือมีวัตถุประสงค์อื่น ๆ ได้แก่ การมุ่งหวังพื้นที่เพื่อพัฒนาเป็นบ้านพักตากอากาศ โรงแรม หรือรีสอร์ท 3) เป็นเจ้าของสวนยางพาราหลายแปลง 4) เจ้าของสวนยางพาราเป็นนายทุนต่างถิ่นมาจ้างแรงงานในพื้นที่หรือคนท้องถิ่นให้ดำเนินการแทน 5) สวนยางพารามีขนาดใหญ่ มีสิ่งปลูกสร้างหรือที่พักอาศัยและระบบการจัดการที่มีการลงทุนสูงในรูปแบบเชิงธุรกิจ 6) ชาวบ้านในพื้นที่หรือผู้นำท้องถิ่นยืนยันว่าเจ้าของเป็นคนต่างถิ่นและไม่ใช่อยากไร่/ไร่ที่ทำกิน และ 7) ในกรณีเป็นผู้ยากไร่ต่างถิ่น แต่มีที่ดินทำกินอยู่ในภูมิลำเนาเดิมเพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ เมื่อพิจารณาจากหลักเกณฑ์ของกรมป่าไม้ที่เป็นหลักเกณฑ์การพิจารณาการบุกรุกโดยผู้มีอิทธิพลหรือกลุ่มนายทุน จะพบว่า นาย ข เข้าข่ายเกือบทุกข้อ ตั้งแต่ขนาดพื้นที่ที่บุกรุก 25 ไร่ขึ้นไป การมีบ้านพักตากอากาศ ภูมิลำเนาต่างถิ่น เพราะเป็นคนกรุงเทพฯ ไม่ใช่ผู้ยากไร่แต่เป็นผู้มีทรัพย์สินสมบัติ เงินทองมาก จะเห็นได้จากการบริจาคเงินการชดเชยต่าง ๆ ในหมู่บ้าน รวมถึงเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ ซึ่งไม่ได้มีความเดือดร้อนในเรื่องปัจจัยทรัพย์สิน มีการซื้อที่ดินจากชาวบ้านเพื่อปลูกบ้านที่อยู่อาศัย จึงจัดเป็นการบุกรุกตามหลักเกณฑ์ของกรมป่าไม้โดยผู้มีอิทธิพลหรือนายทุน เพราะผู้มีอิทธิพลที่ปฏิบัติหน้าที่เข้าข่ายการบุกรุกที่ ทั้ง 7 ประการดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เช่น 1) มีเนื้อที่บุกรุกตั้งแต่ 25 ไร่ ขึ้นไป 2) หากมีขนาดน้อยกว่า 25 ไร่ แต่มีรูปแบบการดำเนินการในลักษณะกลุ่มทุนจากต่างถิ่น มีการสร้างบ้านพักตากอากาศราคาแพง หรือมีวัตถุประสงค์อื่น ๆ 3) เป็นเจ้าของสวนยางพาราหลายแปลง 4) เจ้าของสวนยางพาราเป็นนายทุนต่างถิ่นมาจ้างแรงงานในพื้นที่หรือคนท้องถิ่นให้ดำเนินการแทน 5) สวนยางพารามีขนาดใหญ่ มีสิ่งปลูกสร้างหรือที่พักอาศัยและระบบการจัดการที่

มีการลงทุนสูงในรูปแบบเชิงธุรกิจ 6) ชาวบ้านในพื้นที่หรือผู้นำท้องถิ่นยืนยันว่าเจ้าของเป็นคนต่างถิ่นและไม่ใช่ผู้ยากไร้/ไร้ที่ทำกิน และ 7) ในกรณีเป็นผู้ยากไร้ต่างถิ่น แต่มีที่ดินทำกินอยู่ในภูมิลำเนาเดิมเพียงพอต่อการเลี้ยงชีพจึง ลักษณะการบุกรุกทั้ง 7 ประการเหล่านี้จึงเป็นสาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

จากพฤติกรรมการกระทำของนาย ข นายทุนผู้มีอิทธิพลผู้นี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ จ.ส.อ. ฉ ทหารสังกัด กอ.รมน.ได้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้ “ในอดีตพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ที่กรมป่าไม้ดำเนินการสำรวจเพื่อจัดเป็นที่ดินให้กับชาวบ้านในพื้นที่ได้อยู่อาศัยหรือทำกินให้เพียงพอต่อการดำรงชีพ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อปี 2541 ไม่ได้ให้ราษฎรมีสิทธิในการซื้อขายพื้นที่แต่อย่างใด เพียงแต่สามารถโอนให้ทายาทได้เท่านั้น ซึ่งจะยังคงสถานะเป็นป่าในความดูแลของกรมป่าไม้ ถ้ามีการนำไปขายต่อให้ผู้ครอบครองรายใหม่ถือว่าเป็นการทำผิดเงื่อนไขข้อตกลง ผู้ครอบครองที่ดินแปลงนี้จึงมีความผิดตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ปี 2484 และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติปี 2507 ต้องระวางโทษ จำคุกตั้งแต่ 2 ปี ถึง 15 ปี และปรับตั้งแต่ 20,000 บาท ถึง 150,000 บาท รวมทั้งยังมีความผิดตามประมวลกฎหมายที่ดินไม่มีสิทธิที่จะขอที่ดินต่อจากนี้อีกต่อไป อีกทั้งจากการสอบสวนเบื้องต้นยังพบว่า มีเจ้าหน้าที่ของรัฐมีส่วนเกี่ยวข้องอีกด้วย ” (สัมภาษณ์ จ.ส.อ. ฉ, 27 มิถุนายน 2561)

2.5 ด้านชาวบ้าน

2.5.1 ปัญหาความยากจน

ฐานะความเป็นอยู่ของชาวบ้านเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ สาเหตุหนึ่งคือ การไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ทำให้เกิดการบุกรุกป่า เพื่อต้องการนำที่ดินมาใช้ประโยชน์ หรือ การขายที่ดินในสิทธิ์ทำกินของตนเองซึ่งไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้น ซึ่งถือเป็นความผิดในเรื่องของการบุกรุกเช่นกัน การจัดที่ดินทำกินให้สิทธิทำกินจึงเป็นแนวทางหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนดังกล่าว ซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาล โดยกรมป่าไม้เริ่มดำเนินการให้สิทธิทำกิน (สทก.) ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มานับตั้งแต่ปี 2525 และมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ให้ความเห็นชอบกับ มาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาคือที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ และให้ดำเนินการต่อไป สำหรับมาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาคือที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ เช่น การสำรวจพื้นที่ที่มีการครอบครองให้ชัดเจน และขึ้นทะเบียนผู้ครอบครองเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการจัดการเพื่อการอนุรักษ์ และพัฒนาอย่างยั่งยืนในการแก้ไขปัญหาความยากจน เพื่อลดปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ประเทศด้านการลดความเหลื่อมล้ำ และการสร้างความเป็นธรรมในสังคม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น

สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนาย ก นักวิชาการป่าไม้ ทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า ได้กล่าวว่า “สำหรับผู้ที่ขายที่ดินตามสิทธิ์ สทก. เช่น ปัญหานี้สิน

ปัญหาภัยแล้ง ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ผลิตรภัณฑ์ทางการเกษตรมีราคาสูงขึ้น ชาวบ้านไม่มีเงินทุนหมุนเวียน พอไม่มีหมุนเวียนจึงยอมขายที่ดินตามสทก. เพื่อนำมาใช้หนี้ของเก่า ส่วนการบุกรุกอีกแบบ คือ การบุกรุกโดยชาวบ้านที่ยากจน โดยไปบุกรุกขยายพื้นที่ในป่าสงวน เช่น ทำไร่เลื่อนลอยจาก 10 ไร่ เป็น 20 ไร่ ขยายพื้นที่เรื่อย ๆ การบุกรุกจึงมี 2 แบบ ความยากจน การมีหนี้สิน การไม่มีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ เป็นวงจรของการบุกรุก” (สัมภาษณ์นาย ก, 26 มิถุนายน 2561)

สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนาย ฉ ชาวบ้านที่ขายที่ดินให้นายทุนผู้มีอิทธิพลได้ให้สัมภาษณ์ว่า “นาย ข ได้มาขอซื้อที่ดินในขณะที่ผมมีปัญหาเรื่องเงินไม่พอใช้ ประกอบกับต้องนำเงินไปใช้หนี้ที่กู้มา และนาย ข ก็เที่ยวไปเที่ยวมามีของมาฝากเป็นของกินและของใช้บ่อยครั้ง จนผมนึกเกรงใจไม่กล้าปฏิเสธ จึงตัดสินใจขายให้ไปในครั้งนั้น แต่รู้สึกเสียใจ มาทราบภายหลังว่าไม่ควรทำเพราะผิดกฎหมายป่าไม้” (สัมภาษณ์นาย ฉ, 25 มิถุนายน 2561)

2.5.2 ระดับการศึกษาต่ำ

ชาวบ้านมีระดับการศึกษาต่ำ หรือมีอัตราคนไม่รู้หนังสือมาก นับว่าเป็นต้นเหตุของปัญหาใหญ่ ๆ หลายประการ เช่น ก่อให้เกิดปัญหาอัตราการเกิดของประชากรสูง ปัญหาการขาดระเบียบวินัยและไม่เคารพกฎหมาย ปัญหาง่ายต่อการถูกปลุกกระดม และปัญหาเรื่องการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ ป่าไม้จะเป็นของรัฐบาล รัฐจะเป็นเจ้าของทรัพยากร อันเป็นสมบัติส่วนรวมของชาติ แต่จากที่ประชาชนได้รับการศึกษาต่ำในประเทศกำลังพัฒนา ทำให้ประชาชนคิดว่า เมื่อป่าไม้เป็นของรัฐ ก็ควรจะเป็นของราษฎรทุกคน ฉะนั้นทุกคนจึงควรจะได้รับสิทธิในป่าซึ่งเป็นของรัฐนั้น ดังนั้นเมื่อชาวบ้าน ต้องการที่ดินสำหรับทำการเพาะปลูก จึงบุกรุกเอาเนื้อที่ป่าไม้เป็นที่ดินทำกินของตน หรือ การขายสิทธิในที่ดินในที่ทำกินของตน โดยไม่คำนึงถึงกฎหมายแม้ว่าจะได้รับการตัดเดือนแล้วก็ตาม ด้วยระดับการศึกษาต่ำ ทำให้ไม่เข้าใจและทราบถึงข้อกำหนด ระเบียบต่าง ๆ ของทางราชการ ข้อห้าม ข้อบังคับต่าง ๆ ในการใช้สิทธิในที่ทำกินในป่าสงวน ก็เป็นองค์ประกอบหนึ่งด้วย

ซึ่งมีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนาย ง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4 สัมภาษณ์ ได้กล่าวว่า “เรื่องระดับการศึกษาของชาวบ้านต่ำมักจะมีทางเลือกในการประกอบอาชีพได้น้อย เช่น เกษตรกร เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ประมง รับจ้างทั่วไป ดังนั้นชาวบ้านที่ระดับการศึกษาต่ำจึงมักประกอบอาชีพเกษตร เพราะไม่ต้องใช้วุฒิการศึกษาประกอบในการสมัครงาน และเป็นอาชีพที่ไม่ต้องใช้ความรู้ กล่าวคือเมื่อจบ ป..6 ก็ทำไร่ต่อจากพ่อ ไม่ได้เรียนต่อ คนแถวบ้านเราที่จบ ป.ตรีแล้วมาทำไร่ ทำนา มันมีแต่น้อย ประเภทที่ใจรักจริง ๆ ก็บอຍากอยู่บ้านไม่ยอมไปทำงานที่อื่น จะกลับมาทำไร่ เพราะส่วนมากถ้าจบ ปวส. ป.ตรี เขาไปทำงานที่อื่น ไปเรียนต่อกรุงเทพฯหมด ทำไร่ ทำนามันเหนื่อย เรียนจบมาสูง ๆ เขาหวังเงินเดือนสูง ๆ ไม่ต้องมาเหนื่อยตากแดดทั้งวัน สังคมของคนที่ยังจบสูง ๆ กับคนที่ไม่ได้เรียนมันต่างกัน ไม่มีอะไรทำเขาถึงมาอยู่บ้าน ทำงานที่บ้านกัน ที่ไม่ได้ขายที่ดิน

เพราะจะเก็บไว้เป็นอาชีพหลัก เพราะไม่ได้เรียนต่อ ปัญหาการบุกรุกที่ดินในป่าสงวน ด้านชาวบ้าน เช่น ปัญหาการศึกษาต่ำ ปัญหาการทำมาหากิน จึงมีทางเลือกน้อย ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และปัญหาการไม่รู้ในกฎหมาย ส่งผลให้เกิดปัญหาการซื้อขายที่ดินในป่าสงวน ทำให้ผิดตามสิทธิในที่ทำกิน ระดับการศึกษาต่ำจึงเป็นหนึ่งในสาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน ” (สัมภาษณ์นาย ง, 27 มิถุนายน 2561)

จากการให้สัมภาษณ์ที่สอดคล้องกันของนาย ข เป็นอีกผู้หนึ่งที่ขายที่ดินให้นายทุนผู้มีอิทธิพล ได้กล่าวว่า “ผมเป็นผู้ที่ขายที่ดินให้นาย ข เพราะไม่มีความรู้เรื่องความผิดทางกฎหมายป่าไม้ ด้วยเหตุที่เรียนน้อย มีความรู้ต่ำ แต่มาทราบภายหลังว่าเป็นความผิดแต่ได้ทำไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จึงรู้สึกเสียใจและต้องขอโทษทางกรมป่าไม้ จะไม่ทำแบบนี้อีกต่อไป” (สัมภาษณ์นาย ซ, 25 มิถุนายน 2561)

กล่าวโดยสรุปสาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ของผู้มีอิทธิพลเพราะมีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติมีพื้นที่กว้างขวางมาก เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอและเจ้าหน้าที่ประพฤตินิยมชอบในหน้าที่มีการรับสินบนจากนายทุนผู้มีอิทธิพล ชาวบ้านยากจนจึงขายที่ดินให้นายทุนเพราะขาดความรู้ในการครอบครองที่ดิน สทก. ที่ห้ามซื้อขาย ดังนั้นการให้ความรู้กับชาวบ้านให้เข้าใจในสิทธิของพื้นที่ที่ทำกินจึงมีความจำเป็น และจะเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ต่อไป

ตอนที่ 3 แนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทยของผู้มีอิทธิพล

แนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย ของผู้มีอิทธิพล ,มีประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

3.1 พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

เนื่องจากสภาพพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ในเขตป่ายางน้ำกลัดเหนือและป่ายางน้ำกลัดใต้ตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 101 (พ.ศ.2508) ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 ณ วันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ.2508 ลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 82 ตอนที่ 114 ลงวันที่ 31 ธันวาคม 2508 ซึ่งป่าสงวนแห่งชาติ A เป็นหนึ่งพื้นที่ป่าสงวนทั้งหมดของจังหวัด C ซึ่งพื้นที่ทั้งหมดมีประมาณ 45,311 ไร่ 18 ตารางวา ป่าสงวนแห่งชาติ A มีพื้นที่ 8,655 ไร่ เป็นป่าที่มีพื้นที่มากที่สุดในจังหวัด C ป่าในพื้นที่อื่นมีไม้ที่ร่อยไม่กิน ไม้พันธุ์ การไปตรวจสอบคงไม่ทั่วถึง ประกอบกับปัจจัยหลาย ๆ อย่าง เช่น จำนวนเจ้าหน้าที่ ,งบประมาณ บางพื้นที่ต้องเดินเท้าใช้เวลาช้านาน ยอมรับว่าใช้เวลาช้านานกว่าจะเข้าตรวจสอบทุกพื้นที่ จึง

กล่าวได้ว่าพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A เป็นพื้นที่ป่าสงวนที่มีพื้นที่กว้าง การไปตรวจสอบอาจไม่ทั่วถึง เป็นหนึ่งในสาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C

จากสัมภาษณ์นาย ก นักวิชาการป่าไม้ทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า ถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ของผู้มีอิทธิพล ได้กล่าวถึงพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติว่า “พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A เป็นพื้นที่ป่าสงวนที่มีพื้นที่มากการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนควรดำเนินการดังนี้คือ 1) ใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศ (GIS) และข้อมูลจากดาวเทียมในการตรวจสอบสภาพป่าที่ถูกทำลาย เพื่อให้การตรวจสอบมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศ (GIS) และข้อมูลจากดาวเทียมในการตรวจสอบสภาพป่าที่ถูกทำลาย น่าจะทำให้การตรวจสอบมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ระบบสารสนเทศน่าจะมีผลดีกว่าการใช้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบ เพราะพื้นที่ป่าสงวนของจังหวัด C มีพื้นที่ 45,311 ไร่ 18 ตารางวา ป่าสงวนแห่งชาติ A มีพื้นที่ 8,655 ไร่ ใช้ระบบสารสนเทศน่าจะเหมาะสมกว่า แต่ความละเอียดยังไม่สามารถระบุถึงชนิดของพืชได้ ระบุพืชชนิดนี้ได้ 2) การกำหนดแนวเขตป่าให้ชัดเจน ควรให้หน่วยงานรัฐมีหน้าที่ดำเนินการสำรวจแนวเขตที่ดินที่ประชาชนครอบครองทำกินหรืออาศัยติดแนวเขตป่าหรือรุกล้ำแนวเขตป่า เพื่อยุติปัญหาเรื่องแนวเขต และลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานรัฐกับประชาชนได้ การออก สทก.เป็นการออกภายหลังการเข้าไปใช้ประโยชน์ในที่ดินป่าสงวนแล้ว บางครั้งการบุกรุกเป็นการบุกรุกแบบทำไร่เลื่อนลอย บุกรุกแบบขยายพื้นที่ หรือการเข้าทำกินก่อนประกาศเขตพื้นที่ป่าสงวน” (สัมภาษณ์นาย ก, 24 มิถุนายน 2561)

การแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าข้างต้นสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนาย ด เป็นชาวบ้านผู้ที่ไม่ขายพื้นที่ให้กับนายทุน ได้ให้สัมภาษณ์กรณีการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ป่าสงวนแห่งชาติ A ในแนวทางเดียวกันว่า “การแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ป่าสงวนแห่งชาติ A ต้องสร้างความรัก ความหวงแหนในพื้นที่ป่าก่อนในเบื้องต้น ให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของผืนป่า ร่วมกันว่าเป็นของทุกคนไม่ใช่คนใดคนหนึ่ง ดังนั้นทุกคนเป็นเจ้าของ จึงต้องช่วยกันรักษามิให้ผู้ใดมาบุกรุกที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ ให้รู้จักการเปลี่ยนแปลงที่ดิน การดูภาพถ่ายทางอากาศ และการจัดทำรูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินแปลงพิเศษที่ใช้กลไกระดับชุมชนกำหนดเป็นกติกาของหมู่บ้าน เช่น กำหนดที่ดินแปลงพิเศษสำหรับปลูกไม้เพื่อการใช้สอยของชุมชน” (สัมภาษณ์นาย ด, 24 มิถุนายน 2561)

เช่นเดียวกับการให้สัมภาษณ์ของนาย ต เป็นชาวบ้านที่ไม่ขายที่ให้นายทุน ได้ให้การว่า “ที่ดินของป่าสงวนแปลงนี้ตนได้รับเป็นมรดกตกทอดมาจากพ่อ แม่ และทราบว่ามีห้ามนำไปขายให้ผู้ใดเพราะจะเป็นความผิดทั้งผู้ขายและผู้ซื้อ เมื่อนาย ข มาติดต่อขอซื้อโดยผ่านนาย ค ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น ตนจึงปฏิเสธไปแต่แรกโดยไม่ลังเลใจ เพราะกลัวจะมีความผิด เนื่องจากมี

เอกสารการให้สิทธิในที่ทำกิน (สทก.) เป็นมรดกตกทอดมาอย่างถูกต้อง และตนก็จำเป็นต้องมีไว้ทำกิน จึงไม่ขายอย่างเด็ดขาด” (สัมภาษณ์นาย ต, 24 มิถุนายน 2561)

3.2 เอกสารสิทธิในที่ทำกิน

3.2.1 การเพิ่มบทลงโทษด้านกฎหมาย

จากการที่กรมป่าไม้ได้เริ่มดำเนินการให้สิทธิทำกิน (สทก.) ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มานับตั้งแต่ปี 2525 ต่อมาปี พ.ศ. 2528 รัฐบาล ได้ตราพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2528 กำหนดให้มีมาตรา 16 ทวิ และมาตรา 16 ตริ ขึ้นเพื่อช่วยเหลือราษฎรที่มีความจำเป็นในการครองชีพ สามารถเข้าทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้ การออกหนังสือ สทก. ในเขตป่าสงวนแห่งชาติใด ๆ กรมป่าไม้จะต้องส่งเจ้าหน้าที่ออกไปเดินสำรวจในเขตป่าสงวนแห่งชาตินั้น ๆ ว่ามีพื้นที่บริเวณใดที่ยังคงมีสภาพป่าอยู่ มีพื้นที่ใดที่ควรสงวนรักษาไว้มีพื้นที่ที่หมดสภาพป่าไปแล้ว เป็นสภาพที่มี ลักษณะเสื่อมโทรมจำนวนเท่าใด จัดทำแผนที่รายงานต่อกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ลงนามประกาศกำหนดให้บริเวณพื้นที่ ที่สภาพเสื่อมโทรมดังกล่าวให้เป็น “เขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติ” แล้วกรมป่าไม้ก็จะส่งเจ้าหน้าที่ออกไปสำรวจสภาพพื้นที่เพื่อพิจารณาให้สิทธิทำกินต่อไป

แต่เนื่องจากในปัจจุบันกรมป่าไม้ไม่ได้มีการออก สทก. เนื่องจากขาดแคลนงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการดังกล่าว ซึ่งเกษตรกรที่ไม่มีที่ทำกินก็จะหันไปขอเอกสารสิทธิ ส.ป.ก. แทน แต่สำหรับผู้ที่ได้รับสิทธิ สทก. แต่เดิมอยู่แล้วยังคงมีสิทธิอยู่ตามเดิม หน้าที่ของผู้ที่ได้รับ คือ ห้ามซื้อขาย การซื้อเป็นความผิดการบุกรุกเพราะถือว่าครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต คนขายก็ถูกเพิกถอนสิทธิ พื้นที่ สทก.สามารถถกทอดไปทายาทได้ แต่ห้ามขาย เหมือนเก็บไว้ให้ลูกหลานได้ทำอาชีพเกษตรต่อ ถ้าขายจะเสียสิทธิ แล้วที่มันไม่มีกรรมสิทธิ์มีแค่สิทธิ ไม่เหมือนโฉนดที่ดินของเราเองมีกรรมสิทธิ์ จะซื้อจะขายไม่เป็นไร

สำหรับมาตรการทางกฎหมาย ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ร.ต.อ. จ พนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรแก่งกระจาน ได้กล่าวถึงการเพิ่มบทลงโทษทางกฎหมายว่า “มาตรการทางกฎหมายที่ผ่านมามีทางราชการมีกฎหมายที่ใช้ในการป้องกันและปราบปรามผู้บุกรุกพื้นที่ป่าไม้หลายฉบับ ข้อมูลจากการวิจัยนี้มีข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกป่าสงวนหลายอย่าง เช่น การเพิ่มบทลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างจริงจังเด็ดขาด น่าจะมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง เพิ่มบทลงโทษ เช่น โทษเป็นจำคุก ไม่ต้องรอลงอาญา บางครั้งกลุ่มนายทุนไม่ได้สนใจกับโทษเหล่านี้ แคร์รอลงอาญา ของกลางถูกยึด เมื่อผ่านไปก็ให้เครื่องญาติ พี่น้อง มาดำเนินการต่อ พอถูกจับกุมก็สูดดีจ้างทนายดี ๆ มากี่หลด กฎหมายยังไม่ลงโทษจริงจังพอ คนขายที่ก็แค่ถูกเพิกถอนสิทธิ บทลงโทษยังไม่รุนแรงเด็ดขาดนัก โทษครั้งแรกแค่รอลงอาญา อย่างมากรอลงอาญา 2 ปี น่าจะเพิ่มโทษเป็นไม่รอลงอาญา เพิ่มโทษจำคุกและเพิ่มโทษปรับด้วย” (สัมภาษณ์ ร.ต.อ. จ, 24 มิถุนายน 2561)

3.2.2 การให้กรรมสิทธิ์ในที่ดิน

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) ได้กล่าวถึงพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระราชดำริถึงปัญหาการบุกรุกเข้าไปครอบครองที่ดินของรัฐ โดยราษฎรที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นหลักแหล่งจะทวีความรุนแรงขึ้นจึงทรงพระราชทานแนวทางการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ สำหรับที่ดินป่าสงวนที่เสื่อมโทรมและราษฎรได้เข้าไปทำกินอยู่แล้วนั้น รัฐน่าจะดำเนินการตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่นั้น ๆ เพื่อให้กรรมสิทธิ์แก่ราษฎรในการทำกินได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่มิได้เป็นการออกโฉนดที่ดินที่จะสามารถนำไปซื้อขายได้ เพียงแต่ออกใบหนังสือรับรองสิทธิทำกิน (สทก.) แบบสามารถเป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทให้สามารถทำกินได้ตลอดไป และด้วยวิธีการนี้จะช่วยให้ราษฎรมีกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเองและครอบครัว โดยไม่อาจนำที่ดินนั้นไปขายและจะไม่ไปบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนอื่น ๆ อีกต่อไป ทั้งนี้ควรมีการประกาศเกี่ยวกับป่าสงวนในกรณีที่ดินสภาพป่ายังไม่เสื่อมโทรมมากนัก โดยเจ้าหน้าที่ควรวางมาตรการป้องกันมิให้มีการทำลายป่า และควรชี้แจงให้ประชาชนทราบถึงความสำคัญของการมีป่า ทั้งนี้ให้เรียกว่า “ป่าเตรียมสงวน” ก็เพื่อป้องกันมิให้มีผู้บุกรุกเข้ามาจับจองที่ดินในป่า แต่หากเรียกว่า “ป่าสงวน” ผู้ที่อาศัยอยู่ในป่ามาเป็นเวลานานแล้วจะถูกกล่าวหาว่าบุกรุกป่าสงวนและถูกไล่ที่ ซึ่งจะเป็นปัญหาต่อทางราชการมากขึ้น โดยในส่วนของราษฎรที่อาศัยอยู่ในป่ามาเป็นเวลานานแล้วก็ให้ดำเนินการให้ได้รับเอกสารสิทธิ์ที่เรียกว่า สทก. เช่นเดียวกันแนวทางนี้จะทำให้ได้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจขณะเดียวกันจะช่วยลดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรและปัญหาทางสังคมซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวทางการจัดการทรัพยากรที่ดิน ป่าไม้ และน้ำไปพร้อมกันอย่างชาญฉลาด (สำนักงาน กปร., 2531)

จากแนวพระราชดำริในการจัดการทรัพยากรที่ดินดังกล่าวจึงได้มีการดำเนินงานในหลาย ๆ ท้องที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ โดยเฉพาะโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริแทบทุกโครงการมักจะมีเรื่องการพัฒนาจัดสรรปรับปรุงบำรุงดินและการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสมแทรกอยู่ด้วยเสมอ เป็นผลให้เกษตรกรทั่วไปมีความรู้ ความสามารถในการจัดการและพัฒนาทรัพยากรที่ดินด้วยปรับปรุงบำรุงดินและอนุรักษ์ดินและน้ำ จนทำให้พื้นที่หลาย ๆ แห่งเกิดความชุ่มชื้นและอุดมสมบูรณ์ทำให้การผลิตทางการเกษตรมีประสิทธิภาพสูงขึ้นซึ่งหมายถึงรายได้และมาตรฐานความเป็นอยู่ของเกษตรกรเหล่านี้ดีขึ้นด้วย (สำนักงาน กปร., 2531)

กรณีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นาย ข ผู้ที่ขายที่ดินให้นายทุนผู้มีอิทธิพล ได้กล่าวว่า “ เอกสารสิทธิ์ในที่ดิน เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่น่าไปสู่การบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน เนื่องจากชาวบ้านมีความไม่มั่นคงในเรื่องการครอบครองที่ดิน จึงขาดการเอาใจใส่พัฒนาที่ดิน และอาจนำไปสู่การเสื่อมโทรมของดินและผลผลิตต่ำลง จึงเป็นเหตุให้เกษตรกรต้องการขยายพื้นที่เพิ่มขึ้นแล้วบุกเบิกพื้นที่ใหม่ หรือ การขายที่ดินในที่ทำกินตามสิทธิ์ สทก.จากหลายสาเหตุ เช่น ปัญหาความ

ยากจน ปัญหาภัยแล้ง ความไม่รู้กฎหมาย ฯลฯ การมีกรรมสิทธิ์จะมีความเป็นเจ้าของในที่ดินนั้น ๆ มีการซื้อขายเป็นไปตามกฎหมาย สทก.ควรจะออกเป็นกรรมสิทธิ์ให้เป็นสิทธิขาด มีความเป็นเจ้าของในที่ดิน ให้แค่สิทธิ์จะทำให้เจ้าของผู้ครอบครองรู้สึกไม่ผูกพัน เหมือนไม่ใช่เจ้าของโดยสิทธิขาด” (สัมภาษณ์นาย ช, 24 มิถุนายน 2561)

3.2.3 พ.ร.บ.ป่าชุมชน

มาตรการทางกฎหมายที่ผ่านมาทางราชการมีกฎหมายที่ใช้ในการป้องกันและปราบปรามผู้บุกรุกพื้นที่ป่าไม้หลายฉบับ ข้อมูลจากการวิจัยนี้มีข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกป่าสงวนหลายอย่าง เช่น พ.ร.บ.ป่าชุมชน ป่าชุมชนที่ได้รับการจัดตั้งตาม พ.ร.บ.นี้แล้ว ไม่ได้มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงแนวเขตหรือเพิกถอนพื้นที่ป่า หรือเปลี่ยนแปลงสถานะหรือถอนสภาพพื้นที่อื่นของรัฐที่นำมาจัดตั้งป่าชุมชน แต่จะมีผลยกเว้นมิให้นำกฎหมายว่าด้วยป่าไม้และกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติมาใช้บังคับเป็นการชั่วคราวจนกว่าจะมีการเพิกถอนป่าชุมชน พ.ร.บ.ป่าชุมชนมีเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้ร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนในรูปแบบของป่าชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการป่าชุมชนและได้ประโยชน์จากป่าชุมชน อันจะส่งผลให้ชุมชนดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศให้มีความอุดมสมบูรณ์และยั่งยืน

สอดคล้องกับการสัมภาษณ์นาย ก นักวิชาการป่าไม้ทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า ได้กล่าวว่า “การจัดตั้ง พ.ร.บ.ป่าชุมชนจะทำให้ชาวบ้านกับป่าและชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล เกิดความรักหวงแหนป่าไม้ ในอดีตป่ากับชุมชนอยู่เคียงคู่กันมาตลอด ทำให้ชาวบ้านในชุมชนต้องการมีสิทธิช่วยดูแลป่า มีปัญหาคือชาวบ้านที่อยู่กับป่ามักมีปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ เนื่องจากอดีตพื้นที่ป่าสงวนเป็นพื้นที่สงวนไว้ให้ผู้มาขออนุญาตทำไม้ ซึ่งตอนนี้ชาวบ้านเคยอยู่ในพื้นที่บริเวณนั้นและเคยใช้ประโยชน์ แต่ต้องถูกใช้เป็นพื้นที่สัมปทาน ทำให้พื้นที่ส่วนนี้เกิดความขัดแย้ง จุดนี้เองจึงกลายเป็นความพยายามของชาวบ้านที่ต้องการเรียกร้องให้เกิดป่าชุมชนขึ้นมา เพื่อดูแลใช้ประโยชน์ถือเป็นการต่อสู้มาตั้งแต่ปี 2535 และทุกคนเห็นตรงกันว่าควรมี พ.ร.บ.ป่าชุมชน เข้ามาช่วยให้ชุมชนมีสิทธิมีส่วนช่วยดูแลรักษา ในห้วงระยะเวลาตั้งแต่ปี 2535 เกิดมุมมองความแตกต่างกันในเรื่องของป่าชุมชนว่าควรอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ ในพื้นที่ป่าสงวน หรือในป่าชุมชน สามารถทำไม้เหมือนอย่างป่าเศรษฐกิจที่มีการขอสัมปทานได้หรือไม่ จึงเกิดความไม่ลงตัวในหลายประเด็น การตั้งป่าสงวนแห่งชาติ A ตั้งเป็นป่าชุมชน เพราะถ้าเป็นป่าชุมชนจะสามารถใช้ประโยชน์จากป่าสงวนได้ เป็นการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่า ไม่เหมือน พ.ร.บ.ป่าสงวนเข้าไปใช้ประโยชน์ ไปเก็บของป่า ไปทำอะไรไม่ได้เลย ผิดกฎหมาย ป่าชุมชนยึดหยุ่นในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่า ไม่ได้เน้นกฎหมายเรื่องการบุกรุกชาวบ้านเป็นคณะกรรมการในการตั้งป่าชุมชนกันเอง” (สัมภาษณ์นาย ก, 24 มิถุนายน 2561)

3.3 เจ้าหน้าที่ป่าไม้

3.3.1 การเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่

ปัญหาเจ้าหน้าที่ไม่พอเพียงกับการปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลผืนป่า นับว่าเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อมานานและก็ยังเป็นปัญหาต่อไป ฉะนั้นการมีกฎหมายกำหนดในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกันดูแลป่าไม้จึงน่าจะเป็นมาตรการหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาเจ้าหน้าที่ไม่พอเพียงได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งหมายความว่า หลักการที่ให้เจ้าหน้าที่เข้ามาดูแลแต่ฝ่ายเดียวเป็นหลักที่ต้องปรับเปลี่ยนให้เกิดบูรณาการในการอนุรักษ์จัดการเพื่อให้ประชาชน ชุมชน ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม โดยมีพื้นฐานว่าชุมชนและประชาชนในบริเวณใกล้เคียงกับเขตป่าอนุรักษ์ย่อมมีความรู้สึกห่วงหาพันและความตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ รวมถึงการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์จัดการได้เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ซึ่งมีองค์ความรู้ในด้านการอนุรักษ์หรือการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้เช่นเดียวกับการอนุรักษ์และการบริหารจัดการจึงเป็นแนวทางการร่วมมือ ร่วมบริหาร และป้องกันปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้อันเกิดจากการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเพื่อนำทรัพยากรป่าไม้ออกไปจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ ดังนั้นการใช้มาตรการทางกฎหมายที่เข้มงวดกับการบุกรุกทำลายป่าของกลุ่มนายทุนผู้มีอิทธิพลเพื่อก่อสร้างรีสอร์ทหรือการปลูกบ้านพักตากอากาศในเขตป่าอนุรักษ์เป็นสิ่งที่รัฐได้ดำเนินการอย่างประสิทธิภาพและสมควรอย่างยิ่ง แต่การที่จะดำเนินการแก่ประชาชนหรือชุมชนที่มีวิถีชีวิตดั้งเดิมที่อาศัยอยู่กับป่ามาช้านาน ควรแนวทางที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ โดยให้ประชาชนหรือชุมชนมีส่วนร่วมและใช้ประโยชน์จากป่าได้ในลักษณะร่วมกันอนุรักษ์ไม่ใช่การใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อชุมชนของตนเอง

สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของนาย ก นักวิชาการป่าไม้ทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า ได้กล่าวว่า “เจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่พอต่อการดูแลพื้นที่ป่าที่มีมากกว่าเจ้าหน้าที่ จึงทำให้การดูแลเป็นไปอย่างล่าช้า การทำงานของเจ้าหน้าที่ป้องกันรักษาป่า ตอนนี้อยู่หน่วยมี 14 คน ต้องกระจายไปใน 4 อำเภอ ซึ่งอยู่ในการดูแลของหน่วยป้องกันรักษาป่า อำเภอ B จังหวัด C และอำเภอ B เป็น 1 ใน 4 อำเภอที่อยู่ในการดูแลของหน่วยป้องกันรักษาป่า เวลาไปออกตรวจก็สลับกันไปในแต่ละเขตพื้นที่ป่าสงวน 3-4 คน ถ้าเพิ่มกำลังพลเจ้าหน้าที่ได้ การออกตรวจแต่ละผลัดจะได้ทั่วถึง ส่วนหนึ่งต้องเฝ้าฐาน อีกส่วนหนึ่งต้องออกลาดตระเวน การเพิ่มกำลังพลจะเพิ่มประสิทธิภาพการตรวจตรา เห็นควรเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ เพื่อความมีประสิทธิภาพ ได้เพิ่มผลัด แบ่งพื้นที่กันมากขึ้น สำหรับงาน กอ.รมน.ซึ่งดูแลเกี่ยวกับความมั่นคง ที่มีความหลากหลาย หากมีภารกิจจะต้องมีการบูรณาการ การสนธิกำลังกันซึ่งจำนวนเจ้าหน้าที่ผลัดกันออกตรวจสอบจับกุมผู้กระทำผิด ถ้าเป็นจำนวนเจ้าหน้าที่ได้ จะได้แบ่งผลัด สลับกันไปออกพื้นที่ได้ อีกแนวทางหนึ่งคือ การขออาสาสมัครชาวบ้านในชุมชนช่วยเหลือเป็นหูเป็นตาให้เจ้าหน้าที่ในลักษณะเป็นจิตอาสา ในลักษณะร่วมกันอนุรักษ์ผืนป่าที่ถือเป็นทรัพยากรส่วนรวมของประเทศชาติ” (สัมภาษณ์นาย ก, 24 มิถุนายน 2561)

3.3.2 การแก้ปัญหาการทุจริตคอร์ปชั่นของเจ้าหน้าที่รัฐ

การทุจริตคอร์ปชั่นของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นปัญหาระดับชาติที่มีมานาน และมีการร้องเรียนไปยังคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ปัญหาการสวมสิทธิ์ในที่ทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จนมีการตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษาปัญหาการออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดินโดยมิชอบของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) เพื่อศึกษา รวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดินโดยมิชอบ ทั้งจากข้อเท็จจริง ความเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อกฎหมาย และคำพิพากษาของศาลพบว่า ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นตัวละครสำคัญในการออกเอกสารสิทธิ์โดยมิชอบหลายรูปแบบ เช่น การเรียกรับเงินเพื่อออกเอกสารสิทธิ์ การออกเอกสารสิทธิ์โดยสวมสิทธิ์แทนบุคคลอื่น การออกเอกสารสิทธิ์ทับพื้นที่ป่าสงวน พื้นที่สาธารณะ หรือที่ของบุคคลอื่น (<http://thaipublic.org>)

การแก้ปัญหาการคอร์ปชั่นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่จะมีความละเอียดถี่ถ้วนน้อยเพียงใดกับการกระทำความผิดที่ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ โดยเห็นแก่อำภิสสินจ้างที่มีผู้หยิบยื่นให้เพื่อหวังผลประโยชน์ส่วนตัว แต่สร้างความเสียหายแก่ผืนป่าที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าของประเทศชาติ ดังนั้นการสร้างเสริมหลักธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงานในหน่วยงานจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาการคอร์ปชั่นได้

ซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์นาย ก นักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า ได้กล่าวว่า “การแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์ปชั่นของเจ้าหน้าที่รัฐ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ได้กำหนดไว้โดยได้เสนอเป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่า หลักธรรมาภิบาลนั้นประกอบด้วย 6 หลักการคือ 1. หลักคุณธรรม 2. หลักนิติธรรม 3. หลักความโปร่งใส 4. หลักความมีส่วนร่วม 5. หลักความรับผิดชอบ 6. หลักความคุ้มค่า ธรรมาภิบาลเป็นหลักการที่นำมาใช้บริหารงานในปัจจุบันอย่างแพร่หลาย ด้วยเหตุเพราะ ช่วยสร้างสรรค์และส่งเสริมองค์กรให้มีศักยภาพและประสิทธิภาพ เช่น ข้าราชการทำงานอย่างซื่อสัตย์สุจริตและขยันหมั่นเพียรทำให้เกิดความศรัทธาและเชื่อมั่นในจากประชาชนอันจะทำให้เกิดการพัฒนาดังต่อเนื่อง ตลอดจนส่งผลดีต่อเสถียรภาพของรัฐบาลและความเจริญก้าวหน้าของประเทศ การสร้างจิตสำนึกให้ข้าราชการเป็นแนวทางการแก้ปัญหาคอร์ปชั่นในระยะยาว ถ้าข้าราชการมีจิตสำนึกถึงการเป็นข้าราชการที่ดี ปัญหาการคอร์ปชั่นทุกอย่างจะไม่เกิด ระบบอุปถัมภ์ตรงข้ามกับระบบธรรมาภิบาล ถ้าปลูกฝังจิตสำนึกเรื่องคุณธรรม จริยธรรม การเป็นข้าราชการที่ดีได้ การคอร์ปชั่น ระบบอุปถัมภ์จะไม่เกิด การบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ A ก็เกิดจากเจ้าหน้าที่เราทำเอกสารการใช้ที่ดินมาเอง ซึ่งยอมรับว่าถ้าไม่มีการรับเงินใต้โต๊ะขึ้น คงไม่มีการทุจริตเกิดขึ้นแน่นอน กฎระเบียบเกี่ยวกับการทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือข้าราชการต่างนั้น มีบทลงโทษที่รุนแรงขึ้น เช่น การไล่ออก ปลดออกจากราชการ ทั้งนี้ ข้าราชการควรมีจิตสำนึก ยึดหลักคุณธรรม หลักธรรมาภิบาล จากจิตสำนึกเอง ปัญหาการคอร์ปชั่น ทุจริต การ

รับเงินได้โต๊ะ ลินบนต่าง ๆ จะไม่เกิดขึ้น สำหรับทหารโทรมีทั้งทางวินัย และอาญา ซึ่งมากกว่าข้าราชการพลเรือนอยู่แล้วไม่คุ้มถ้าจะทำ” (สัมภาษณ์นาย ก, 24 มิถุนายน 2561)

3.3.3 การเพิ่มงบประมาณ

การเพิ่มงบประมาณสำหรับการป้องกันแก้ไขปัญหาการบุกรุกป่าสงวน เช่น การปักหลักเขตป่าสงวนเพื่อให้ประชาชนทราบแนวเขตที่ถูกต้องชัดเจน ป้องกันการบุกรุกป่าสงวนเพิ่มขึ้น แก้ไขปัญหาที่ดินทำกินทับซ้อนที่ดินป่าสงวน ปัญหาการบุกรุกป่าสงวน ส่วนหนึ่งมาจากงบประมาณในการทำหลักปักเขตไม่ชัดเจน เลยเป็นข้อพิพาทระหว่างเจ้าหน้าที่กับชาวบ้าน ถ้าเพิ่มงบประมาณส่วนนี้ได้ ปัญหาการพิพาทหรือการอ้างว่าครอบครองพื้นที่ก่อนการประกาศเขตป่าสงวน น่าจะลดลง และน่าจะเพิ่มเบี้ยเลี้ยง ค่าน้ำมัน หรือ ค่าตอบแทนอื่น ๆ เวลาออกพื้นที่ด้วย ควรจะเพิ่มเบี้ยเลี้ยงรายวัน เพราะวันละ 240 บาท มันไม่เพียงพอ ค่าน้ำมัน ค่าอาหารเจ้าหน้าที่ และงบประมาณควรเพิ่มให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ด้วย เช่น การทำแนวเขตแบ่งพื้นที่ป่าสงวน มันน่าจะแก้ปัญหาการบุกรุกได้เพิ่มขึ้นเอง ในส่วนของงบประมาณของพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ได้รับแบ่งเป็นส่วน ๆ ดังนี้ 1) มีงบดำเนินการทั่วไปใช้จ่ายเพื่อการออกตรวจในแต่ละพื้นที่จำนวนวัน 48-198 วัน เป็นจำนวนเงิน 261,475 บาท 2) งบค่าใช้จ่ายเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อการประสานงานเกี่ยวกับการดำเนินคดี จำนวนเงิน 253,975 บาท 3) งบค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าที่พักและยานพาหนะเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย จำนวนเงิน 64,975 บาท 4) ค่าจ้างหมวดพนักงานเกี่ยวกับการจ่ายเงินค่าจ้างเจ้าพนักงานจำนวนเงิน 189,000 บาท 5) งบค่าวัสดุสำนักงานเกี่ยวกับการจัดทำเอกสารเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์และการบริการสาธารณะเพื่อเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แก่ราษฎร จำนวนเงิน 7,500 บาท จะพบว่างบประมาณที่ได้รับค่อนข้างน้อยไม่พอเพียงในการปฏิบัติหน้าที่ทำให้มีปัญหาในการดูแลได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร (แผนปฏิบัติงานการใช้จ่ายเงิน ประจำปีงบประมาณ 2562, สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้)

3.4 ด้านผู้มีอิทธิพล

ตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 64/2557 และ 66/2557 เรื่อง การปราบปรามและการหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ ให้นำหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการปราบปรามและจับกุมผู้บุกรุก ครอบครอง ทำลายป่า ติดตามผลคดีป่าไม้และฟื้นฟูสภาพป่าที่สมบูรณ์ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมติดตามผลการดำเนินงานให้ คสช. ทราบต่อเนื่องตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาตินี้ได้มอบอำนาจให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ซึ่งเป็นหน่วยงานของฝ่ายทหาร มีอำนาจเต็มในการปราบปราม สั่งการควบคุมสิ่งต่าง ๆ เพื่อจัดระเบียบพื้นที่ป่า เช่น จับกุมผู้บุกรุก หรือผู้ที่ครอบครอง หรือทำให้สภาพป่าเสียหาย รวมถึงปราบปรามขบวนการตัดไม้ทำลายป่า กิจการแปรรูปไม้ หรือบุคคลที่มีไม้หวงห้ามไว้ครอบครอง ทั้งนี้ในแผนแม่บทการแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐ และ

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ที่จัดทำขึ้นหลังคำสั่งคสช. โดยกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) สาเหตุของการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ เกิดจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น การบุกรุกเพื่อขยายพื้นที่ทางการเกษตร การบุกรุกจับจองของนายทุน การออกโฉนดที่ดินหรือเอกสารสิทธิ์ที่ไม่ถูกต้อง การขาดจิตสาธารณะ และการบริหารจัดการต่าง ๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดประสิทธิภาพ ข้อปัญหาดังกล่าว ก่อให้เกิดผลกระทบด้านสังคม สิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิต ทั้งทางตรงและทางอ้อมมากมาย ซึ่งรัฐบาลในอดีตได้พยายามแก้ไขปัญหาระยะที่ติดต่อกัน และ ทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่อง โดยการออกกฎหมาย และนโยบายต่าง ๆ เพื่อสงวนและอนุรักษ์ป่าไม้ แต่ยังไม่สามารถแก้ปัญหา ดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล คำสั่ง คสช.ที่ 64/2557 ได้กำหนดไว้ว่า

“...ให้กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กองกำลังรักษาความสงบเรียบร้อย กองกำลังป้องกันชายแดน ของกองทัพบก และกองทัพเรือ ตลอดจนหน่วยงานที่มีภารกิจและอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องดำเนินการปราบปรามและจับกุมผู้บุกรุก ยึดถือ ครอบครอง ทำลาย หรือกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการทำให้เสื่อมเสียแก่สภาพป่า...” คำสั่ง คสช. ที่ 66/2557 กำหนดไว้ว่า

“...การดำเนินการใด ๆ ต้องไม่ส่งผลกระทบต่อประชาชนผู้ยากไร้ ผู้ที่มีรายได้น้อย และผู้ไร้ที่ดินทำกิน ซึ่งได้อาศัยอยู่ในพื้นที่เดิมนั้น ๆ ก่อนคำสั่งนี้มีผลบังคับใช้ ยกเว้นผู้ที่บุกรุกใหม่ จะต้องดำเนินการสอบสวน และพิสูจน์ทราบ เพื่อกำหนดวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมและดำเนินการตามขั้นตอนต่อไป...”

คำสั่ง คสช. ที่ 64/2557 และคำสั่ง คสช. ที่ 66/2557 เรื่องการปราบปรามและการหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ โดยให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปราบปรามและจับกุมผู้บุกรุก หรือยึดถือครอบครองพื้นที่ป่าอย่างจริงจังในทุกพื้นที่ ป่าสงวนแห่งชาติ A เป็นหนึ่งในพื้นที่เป้าหมายตามนโยบายรัฐบาล ตอนที่เข้าไปสำรวจพบพื้นที่ปลูกยางพาราเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นการปลูกหลายร้อยไร่ ลักษณะการปลูกไม่ใช่พืชของชาวบ้านที่เคยขอ สทก. เช่น มะม่วง ชมพู่ ขนุน สับปะรด จึงสันนิษฐานเบื้องต้นว่าเป็นกลุ่มนายทุน หรือ ผู้มีอิทธิพลแน่นอน จนสืบทราบว่าเป็นของนักธุรกิจเจ้าของบริษัทโทรศัพท์มือถือ ซึ่งการปฏิบัติการนี้เป็นการบูรณาการร่วมกันหลายหน่วย เช่น หน่วยป้องกันรักษาป่า, สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 1,เจ้าหน้าที่ทหารชุดรักษาความสงบ,มณฑลทหารบก,กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในจังหวัด C ,สภ. B, เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองอำเภอ B ฯลฯ การปฏิบัติการนี้เน้นปราบปรามผู้มีอิทธิพล นายทุน โดยเฉพาะใช้ชื่อว่า “ยุทธการทวงคืนผืนป่า”

ซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ นาย ก นักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า ได้กล่าวว่า”ยุทธการทวงคืนผืนป่า ซึ่ง กอ.รมน.ได้รับคำสั่ง คสช.ที่ 64/2557

และ 66/2557 ปฏิบัติการนี้เป็นการทวงคืนผืนป่า มุ่งบังคับใช้กฎหมายกับกลุ่มนายทุนที่ยึดครองที่ดิน โดยผิดกฎหมายเป็นหลัก เพื่อฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมให้กลับมาสมบูรณ์ และสำหรับพื้นที่ที่เหมาะสมจะถูกจัดสรรให้ราษฎรผู้ยากไร้ได้ใช้ทำกินต่อไป สำหรับป่าสงวนบ้านลำตะเคียนเป็นการบุกรุกโดยผู้มีอิทธิพลหรือกลุ่มนายทุน ถือเป็นความผิดฐานบุกรุกในแง่ของการใช้ประโยชน์ในที่ดิน สทก. ซึ่งไม่มีสิทธิ์ คือการครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต และการแสดงหลักฐานการครอบครองอันเป็นเท็จ ลักษณะการบุกรุก หลายน้อยไร่ มูลค่าความเสียหายของรัฐที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ประเมินได้จำนวน 36 ล้านบาท การปฏิบัติการนี้เน้นปราบปรามผู้มีอิทธิพลหรือนายทุนแบบเด็ดขาด ถอนรากถอนโคน ถ้าไม่มีคำสั่ง คสช. ก็ยังไม่สามารถปราบปรามได้ เพราะการปราบปรามต้องทำงานแบบบูรณาการหลายส่วน ต้องใช้จำนวนเจ้าหน้าที่ งบประมาณต่าง ๆ ถ้าไม่มี คำสั่ง คสช. คงยังไม่สามารถปฏิบัติการได้” (สัมภาษณ์นาย ก, 24 มิถุนายน 2561)

3.5 ด้านชาวบ้าน

3.5.1 การแก้ปัญหาความยากจน

รัฐบาลได้จัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้เข้ามาประสานความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจของผู้ประสบปัญหาด้วยแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน สรุปได้ดังนี้ 1) การส่งเสริมนโยบายเศรษฐกิจมหภาคให้เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน เช่น การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้เข้มแข็งและยั่งยืน การส่งเสริมเศรษฐกิจในอาชีพเกษตรกรรม การเพิ่มรายจ่ายภาครัฐในการจัดบริการพื้นฐานทางสังคมแก่คนจนและผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น 2) การเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนจน เช่น การเปิดเวทีประชาคมท้องถิ่น การขยายเครือข่ายและศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การถ่ายทอดสด ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน การปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างเหมาะสม เป็นต้น 3) การพัฒนาระบบคุ้มครองทางสังคมและผู้ด้อยโอกาส เช่น การขยายขอบเขตการประกันสังคมและการมีสวัสดิการให้ครอบคลุมผู้ยากจนและผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น 4) สวัสดิการโดยชุมชน เช่น การเตรียมความพร้อมในการสร้างหลักประกันทางสังคมแก่ประชากรแต่ละช่วงวัยโดยเน้นวัยชราเป็นสำคัญ 5) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การจัดระบบของการเกษตร การประมงอย่างมีวิธีการเป็นระเบียบ 6) การปรับปรุงระบบบริหารภาครัฐเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน เช่น การปรับกระบวนทัศน์และบทบาทหน่วยงานภาครัฐทั้งหน่วยงานส่วนกลางและระดับท้องถิ่น การจัดทำแผนงาน/โครงการที่มีลักษณะเป็นองค์รวม ปรับปรุงระบบงบประมาณและการจัดทำโครงการต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของชาวบ้าน (<https://www.prachachat.net/aseanaec/news-349392>)

สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนาย ก นักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า ได้กล่าวว่า “การบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนของผู้มีอิทธิพล โดยการซื้อขายสิทธิทำกินเป็นปัญหาที่แก้ไขยาก เพราะมีหลายเหตุปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้อง ชาวบ้านมีการศึกษาต่ำ

ไม่รู้ข้อกฎหมาย สภาวะภัยทางธรรมชาติ ปัญหาหนี้สิน รวมถึงทั้งปัญหาความยากจน เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการซื้อขายที่ดินในสิทธิ์ทำกินของตนเอง รัฐบาลควรแก้ไขปัญหาความยากจนเพื่อเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย และป้องกันปัญหาการบุกรุกป่าสงวนโดยชาวบ้านเอง รวมทั้งการซื้อขายตามสิทธิ์สทก. เช่น ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมการทำเกษตรแบบยั่งยืน การพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ตลาดภายใน/ต่างประเทศ ส่งเสริมการระดมเงินออมในชุมชน และสนับสนุนการใช้กระบวนการสหกรณ์ เพื่อเป็นทางเลือกนอกเหนือจากการทำอาชีพเกษตรเพียงอย่างเดียว และช่วยลดภาระหนี้สินอีกด้วย การซื้อขายที่ดินส่วนหนึ่งเกิดจากชาวบ้านเป็นหนี้ของเก่า เช่น กู้นอกระบบ หรือ ทำการเกษตรแล้วราคาตกต่ำ เลยขายที่ดินตามสิทธิ์สทก. ถ้าชาวบ้านมีรายได้อื่น ๆ เป็นอาชีพเสริมจะช่วยลดภาระหนี้สินในส่วนนี้ได้ เช่น การรวมกลุ่มทำการเกษตรแปรรูป การทำชุมชนโอท็อปวิถี การรวมกลุ่มทำให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว การจัดตั้งสหกรณ์การเกษตร หรือ การเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม จะช่วยลดภาระหนี้สิน แก้ไขปัญหาการซื้อขายที่ดินให้ผู้มีอิทธิพลหรือกลุ่มนายทุนในระยะยาวได้ด้วย” (สัมภาษณ์นาย ก, 24 มิถุนายน 2561)

3.5.2 การให้การศึกษาอบรมและการปลูกจิตสำนึก

การให้การศึกษาอบรมและการปลูกจิตสำนึกเพื่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริตด้วยหลัก 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ปลูกจิตสำนึก ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และสร้างวินัย ประกอบไปด้วย 1) ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) ส่งเสริมการเรียนรู้และปฏิบัติตามหลัก คุณธรรม จริยธรรม และวินัย 3) กำหนดให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต 4) ผลักดันให้ค่านิยมเชิดชูความดี ความซื่อสัตย์สุจริตและรังเกียจการทุจริตเป็นค่านิยมร่วมของชาติ ยุทธศาสตร์ที่ 2 รวมพลังแผ่นดินป้องกันและปราบปรามการทุจริตประกอบด้วย 1) ประชาสัมพันธ์ต่อต้านการทุจริต 2) เสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย ยุทธศาสตร์ที่ 3 เสริมสร้างความแข็งแกร่งแก่หน่วยงานต่อต้านการทุจริต ประกอบด้วย 1) เสริมสร้างการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจ 2) เสริมสร้างประสิทธิภาพของกฎหมายต่อต้านการทุจริต ยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างบุคลากรมีอาชีพป้องกันและปราบปรามการทุจริต ประกอบด้วย 1) ส่งเสริมการประพฤติตนตามมาตรฐานจรรยาบรรณวิชาชีพของบุคลากรในหน่วยงานต่อต้านการทุจริตอย่างเคร่งครัด 2) ส่งเสริมการสร้างศูนย์ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับการทุจริต 3) สร้างมาตรฐานหลักสูตรฝึกอบรมของหน่วยงานต่อต้านการทุจริต (www.sisaket.go.th)

การให้การศึกษาอบรมและการปลูกจิตสำนึกตามหลัก 4 ยุทธศาสตร์ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตามความเหมาะสม เพื่อการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตของขบวนการการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติที่ต้องอาศัยการบูรณาการและอาศัยความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่ายในชุมชนที่จะต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่องให้เป็นระบบโดยการบูรณาการความร่วมมือจากทุกฝ่าย

อย่างจริงจังและต่อเนื่องก็จะส่งผลต่อการเสริมสร้างและพัฒนาการอนุรักษ์ป่าสงวนแห่งชาติอย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนาย ก นักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2561 ได้กล่าวว่า “การให้การศึกษอบรมแก่เยาวชนทุกระดับชั้น พร้อมทั้งให้ความรู้ในเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับป่าสงวน ป่าไม้ต่าง ๆ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญ และคุณประโยชน์ของทรัพยากรป่าไม้ และทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าทุกประเภท โดยกำหนดเป็นหลักสูตรการศึกษานับตั้งแต่ชั้นประถมขึ้นไป จนถึงระดับมหาวิทยาลัย และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้นักเรียนนักศึกษาได้มีโอกาสไปเห็น หรือสัมผัสของจริง หรือฝึกงานในภูมิประเทศจึงจะเกิดความประทับใจขึ้นอย่างจริงจัง สื่อมวลชนอันได้แก่หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์นับว่ามีบทบาทสำคัญมากที่จะช่วยทำให้ประชาชนได้ทราบและตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ และให้ความร่วมมือกับรัฐในการอนุรักษ์ยิ่งขึ้น การประชาสัมพันธ์และให้การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับป่าสงวน ให้ความสำคัญของป่าสงวน เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงการมีอยู่ของป่าไม้ และ สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ให้แก่ประชาชนและสอนรุ่นลูกรุ่นหลานให้ปฏิบัติตามในการหวงแหนป่าไม้เสมือนว่าเป็นสมบัติส่วนตัว เป็นการแก้ไขปัญหาการบุกรุกป่าสงวนโดยชาวบ้านเอง หรือ โดยผู้มีอิทธิพลได้อย่างยั่งยืน การให้ความรู้ ความเข้าใจกับชาวบ้านจึงเป็นความจำเป็นที่ผู้ดูแลควรสร้างความตระหนัก เพราะเป็นแนวทางหนึ่งในการป้องกันการบุกรุกป่าของประเทศชาติได้” (สัมภาษณ์นาย ก, 24 มิถุนายน 2561)

กล่าวโดยสรุปแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ของผู้มีอิทธิพล คือการสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านรักและหวงแหนที่ทำกิน เพื่อให้เป็นมรดกตกทอดแก่ลูกหลาน ช่วยกันสอดส่องดูแลเจ้าหน้าที่ที่ประพฤติมิชอบในหน้าที่จากการรับสินบนจากนายทุน ตลอดจนการให้ความรู้ความเข้าใจกับชาวบ้านในสิทธิ์ที่ทำกิน สทก.ว่าห้ามนำไปซื้อ ขาย เพราะมีความผิดตามกฎหมายป่าไม้ แต่สามารถตกทอดเป็นมรดกแก่ลูกหลานต่อไปได้

3.6 จากการศึกษาสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างข้างต้นผู้วิจัยพบข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ไขในประเด็นดังต่อไปนี้

3.6.1 แนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ของผู้มีอิทธิพล ประเด็นข้างต้นแสดงให้เห็นว่า รัฐควรจะได้นำมาตรการให้สิทธิ์ทำกินแก่ชาวบ้านกลับมาพิจารณาอีกครั้ง ก่อนการประกาศเขตพื้นที่ใดเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม โดยรัฐควรทำการสำรวจโดยละเอียดว่า มีชาวบ้านหรือเกษตรกรอยู่อาศัยในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมนั้นอยู่แล้วจำนวนเท่าใด และจัดให้ชาวบ้านหรือเกษตรกรเหล่านั้นได้รับสิทธิ์ทำกิน (สทก.) สำหรับที่ดินป่าสงวนที่เสื่อมโทรมและราษฎรได้เข้าไปทำกินอยู่แล้วนั้น ให้รัฐเร่งดำเนินการให้กรรมสิทธิ์แก่ราษฎรในการทำกินได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่มีให้ออกเป็นโฉนดหรือเอกสารสิทธิ์ที่จะสามารถนำไปซื้อขายเปลี่ยนมือ

กันได้ เพียงแต่ควรออกใบหนังสือรับรองสิทธิทำกินแบบสามารถเป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทให้มีสิทธิอยู่อาศัยและทำประโยชน์ได้ตลอดไป และกำหนดมาตรการบังคับให้ทายาทผู้ได้รับสิทธินั้นต้องอยู่อาศัย และทำ ประโยชน์อย่างแท้จริง มิฉะนั้นจะต้องเสียสิทธิหากปรากฏว่าชาวบ้านละเลยไม่อยู่อาศัย หรือทำ ประโยชน์ นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่อง ข้อจำกัดของเทคโนโลยีการจัดทำแผนที่ในอดีต ที่ไม่สามารถกำหนดรายละเอียดขอบเขตของพื้นที่ป่าไม้ได้อย่างชัดเจน จึงเกิดความสับสนในการนำไปใช้ ทำให้เกิดปัญหาโดยตลอด อีกทั้งยังพบข้อผิดพลาดที่มีได้กันพื้นที่ชุมชน เนื่องจากแนวเขตป่าไม้ในแผนที่ไม่ชัดเจน

3.6.2 การแก้ไขปัญหาทางด้านป่าไม้จำเป็นต้องพัฒนาสมรรถนะของพื้นที่ให้เหมาะสม ต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินทางด้านป่าไม้ตลอดจน การแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนรวมถึงการปลูกจิตสำนึกของประชาชนให้ตระหนักให้รู้สึกหวงแหนทรัพยากรป่าไม้และเห็นความสำคัญของป่าไม้ทั้งทางตรงและทางอ้อม การทำงานในการแก้ไขปัญหาที่สามารถนำพาประชาชนแก้ไขปัญหาป่าไม้ โดยขบวนการเสริมสร้างความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติหน้าที่ป้องกันรักษาทรัพยากรป่าไม้ และตัวเจ้าหน้าที่เองมีจิตสำนึกถึงเรื่องการทุจริตคอร์รัปชัน ระบบอุปถัมภ์ อันเป็นจุดเริ่มต้นของสาเหตุการบุกรุก เพื่อให้ประเทศชาติมีทรัพยากรป่าไม้คงอยู่อย่างยั่งยืน

3.6.3 การอุปถัมภ์ค้ำชูในระบบราชการไทยยังเน้นการพึ่งผู้อื่น การยึดมั่นในตัวบุคคล ยังคงมีอิทธิพลอยู่มากในสังคมไทย ดังจะเห็นได้ว่า พรรคการเมืองจะเสื่อมหรือจะเจริญรุ่งเรืองก็ขึ้นอยู่กับหัวหน้าพรรคเป็นสำคัญ บุคคลใดแม้ว่าจะมีความสามารถมากเพียงใด หากไม่ได้รับการอุปถัมภ์ค้ำชูจากผู้ใหญ่ที่มีอำนาจแล้วก็มีโอกาสน้อยมากที่จะเจริญก้าวหน้าใน ตำแหน่งหน้าที่การงานอย่างเต็มที่ ความสามารถในการฝากเนื้อฝากตัวกับผู้ที่มีอำนาจจึงเป็นปัจจัยสำคัญ แม้ความสามารถจะไม่มากแต่ก็ก้าวหน้าได้มากกว่าผู้ที่มีความสามารถมากกว่าได้ ถือเป็นข้อเสียของระบบอุปถัมภ์ และเมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยชิ้นนี้ก็จะพบว่าการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอบ B จังหวัด C ของผู้มีอิทธิพล,เกิดจากระบบอุปถัมภ์ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรป่าไม้ของชาติ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง "ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย" เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา เพื่อมุ่งศึกษาในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาสาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มบุคคล 6 กลุ่ม ประกอบไปด้วย

1. เจ้าหน้าที่ป่าไม้
2. นายทุน
3. นักปกครองท้องถิ่น A อำเภอ B จังหวัด C
4. ชาวบ้าน A อำเภอ B จังหวัด C
5. เจ้าหน้าที่ตำรวจ
6. เจ้าหน้าที่ทหาร

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยแต่ละกลุ่มที่ศึกษาคำนึงถึงความเหมาะสม ความสมัครใจในการให้สัมภาษณ์ อีกทั้งสามารถแสดงออกถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติได้โดยอิสระประกอบไปด้วยกลุ่มตัวอย่าง 6 กลุ่ม จำนวน 12 คน ได้แก่

1. นาย ก นักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการ ทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า
2. นาย ข นายทุน
3. นาย ค อดีตผู้ใหญ่บ้าน A หมู่ 4 อำเภอ B จังหวัด C
4. นาย ง ผู้ใหญ่บ้าน A หมู่ 4 อำเภอ B จังหวัด C

5. ร.ต.อ. จ พนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธร B
6. จ.ส.อ. ฉ เจ้าหน้าที่ทหารประจำ กอ.รมน.จว. C
7. นาย ช ชาวบ้านที่ขายที่ดิน
8. นาย ซ ชาวบ้านที่ขายที่ดิน
9. นาย ฌ ชาวบ้านที่ขายที่ดิน
10. นาย ฎ ชาวบ้านที่ไม่ขายที่ดิน
11. นาย ด ชาวบ้านที่ไม่ขายที่ดิน
12. นาย ต ชาวบ้านที่ไม่ขายที่ดิน

1. สรุปผลการศึกษา

จากการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นลักษณะเดียวกันในประเด็นตาม ๆตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1.1 ลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย

จากการศึกษารายละเอียดของข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพบว่า พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C อยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่ายางน้ำกลัดเหนือและป่ายางน้ำกลัดใต้ เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านได้รับสิทธิ์ทำกินแต่พบว่า ประชาชนจำนวน 26 คน จำนวนพื้นที่ 536-0-18 ไร่ ได้ขายที่ให้นายทุนซื้อพื้นที่นี้ไว้เพื่อปลูกยางพาราและทำไร่สับปะรด ผ่านผู้ที่เป็นสื่อกลางคืออดีตผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4 อำเภอ B จังหวัด C คือนาย ค เจ้าหน้าที่ได้เข้าตรวจสอบและพบว่าเป็นความจริงและเข้าช่วยการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน ทั้งนี้ พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ได้ดำเนินสำรวจสภาพพื้นที่และจำนวนราษฎร เพื่อทำการจัดระเบียบที่อยู่อาศัยให้สามารถทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ได้ เพื่อช่วยให้ราษฎรที่มีความจำเป็นในการครองชีพ มีที่ทำกินเป็นหลักแหล่ง ไม่บุกรุกแผ้วถางป่าอีกต่อไป โดยไม่ได้ให้เป็นกรรมสิทธิ์ในที่ดินแก่ราษฎรโดยสิทธิ์ขาด ไม่สามารถซื้อ - ขายได้ แต่สามารถโอนสิทธิ์ทำกินเป็นมรดกตกทอดไปยังทายาทรุ่นต่อรุ่นได้ โดยถูกต้องตามกฎหมายการจัดสรรพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และตามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวข้างต้น ดังนั้นพื้นที่ป่าสงวนเหล่านี้จึงยังมีสถานะเป็นป่าอยู่ในความควบคุมของกรมป่าไม้ ส่วนนายทุนที่ซื้อที่มาจากราษฎร คือนาย ข ถือว่าเป็นนายทุนและเป็นผู้มีอิทธิพลคนที่ก่อปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ b จังหวัด C ถือเป็นการแสดงเจตนาที่จะยึดครอบครองพื้นที่ป่าอย่างผิดกฎหมายอย่างชัดเจน ขณะเดียวกันก็ยังพบอีกว่าลักษณะการบุกรุกของนายทุนผู้นี้มีความเกี่ยวข้องกับอดีตผู้ใหญ่บ้านคือนาย ค ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น และเป็น

บุคคลที่ดำเนินการช่วยเหลือให้มีการซื้อที่ดินจากชาวบ้านอีกด้วย และเมื่อกล่าวย้อนกลับไปถึงที่มาที่ไปว่าสาเหตุทำไมนาย ข จึงกล้ากระทำผิดเหตุดังกล่าวได้โดยสะดวกในขณะนั้นได้ก็เพราะนาย ข ได้สร้างความคุ้นเคยกับผู้นำชาวบ้านคือนาย ค ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้นในลักษณะการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลด้วยการบริจาคเงินทุนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านด้วยการช่วยเหลือทางการเงิน และการเข้าช่วยเหลืองานสังคมในชุมชนของหมู่บ้าน ได้แก่ การช่วยงานจิตอาสา งานวันเด็กแห่งชาติและมอบทุนการศึกษาแก่เด็ก งานเทศน์มหาชาติ งานวันแม่แห่งชาติ การร่วมเป็นเจ้าของงานศพผู้เสียชีวิตในหมู่บ้าน เป็นต้น โดยการเข้าช่วยเหลือมอบเงินเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดงาน และเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการจัดกิจกรรมตั้งแต่เริ่มจนสำเร็จงาน เป็นเหตุให้ได้รับความนิยมชมชอบของนาย ค ผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนได้ใจชาวบ้านเป็นอย่างมาก และเป็นทีไรเนื้อเชื่อใจในทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้กระทำไป

ในขณะเดียวกันผู้ใหญ่บ้านก็เกิดความเกรงใจ มีอะไรที่นาย ข ต้องการขอความช่วยเหลือไม่ว่าเรื่องอะไรก็ตามก็จะได้รับการช่วยเหลือ ช่วยบริการในทุกสิ่งทุกอย่างเป็นอย่างดีที่จะทำได้เสมอมา จึงเกิดเป็นระบบที่เราเรียกว่า “ระบบอุปถัมภ์” มีลักษณะที่เป็นแบบอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ฐานะดี มีเงิน มีทรัพย์สินสมบัติ มีบารมี มีอำนาจ มีอิทธิพล มีความเป็นผู้ “ให้การอุปถัมภ์” ซึ่งก็คือนาย ข นั้นเอง ให้กับผู้มีฐานะด้อยกว่าทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมก็จะเป็นผู้ “รับการอุปถัมภ์” ก็คือนาย ค ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้นที่จะคอยให้ความคุ้มครองช่วยเหลือ จะให้ความจงรักภักดี คอยบริการตอบแทน ซึ่งความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ถือว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลคือนาย ข ที่สร้างความสัมพันธ์กับผู้ใหญ่บ้านจนก่อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ได้โดยสะดวก แต่ต่อมาเมื่อมีการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการแต่งตั้งตามคำสั่ง คสช. ที่ 64/2557 เรื่อง “การปราบปรามและยับยั้งการบุกรุกทรัพยากรป่าไม้” สั่ง ณ วันที่ 14 มิถุนายน 2557 และ 66/2557 เรื่อง “เพิ่มเติมหน่วยงานสำหรับการปราบปราม หยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้และนโยบายการปฏิบัติงานเป็นการชั่วคราวในสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อให้การดำเนินการและประสานงานการปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถลดผลกระทบที่จะก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม” สั่ง ณ วันที่ 17 มิถุนายน 2557 ซึ่งเน้นเฉพาะพื้นที่ป่าสงวนโดยเฉพาะผู้มีอิทธิพลที่เมื่อกรมป่าไม้ตรวจสอบด้วยระบบคอมพิวเตอร์สารสนเทศของกรมป่าไม้ ได้ดำเนินการตรวจสอบพื้นที่เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2558 ประกอบไปด้วยเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ จำนวน 10 หน่วยงาน ดังนี้ 1) สำนักงานสนับสนุนการป้องกันและปราบปรามที่ 1 ภาคกลาง 2) เจ้าหน้าที่ส่วนป้องกันฯสำนักงานที่ 10 3) หน่วยป้องกันและรักษาป่า 4) หน่วยป้องกันและรักษาป่า 5) หน่วยปฏิบัติการพิเศษ 17 กรมป่าไม้ 6) มณฑลทหารบก 7) กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน จังหวัด C 8) กองบังคับการ

ปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 9) เจ้าหน้าที่ทหาร 10) สถานีตำรวจภูธร B ได้ร่วมกันตรวจสอบเขตพื้นที่ A โดยใช้เครื่องวัดพิกัด GPS ระบบ WGS 1984 จำนวน 51 จุดบริเวณที่ตรวจสอบพบชายผู้ดูแลสวนยางพารา และไร่สับปะรดให้นาย ข จากการสอบถามข้อมูลจากชายคนดังกล่าวทราบว่านาย ข ได้ซื้อที่ดินจากชาวบ้านในเขตป่าสงวนแห่งนี้ เพื่อปลูกยางพารา และสับปะรด โดยจ้างชายคนดังกล่าวเป็นผู้ดูแล ได้รับค่าจ้างเดือนละ 9,000 บาท หน่วยงานทั้ง 10 หน่วยได้สรุปรวบรวมข้อมูลส่งพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธร B ตามปจว.ข้อ 3 เวลา 13.30 น ลงวันที่ 22 มีนาคม 2559 คดีอาญาที่ 45/2559 ความว่านาย ข ได้บุกรุกที่ป่าสงวนแห่งชาติ A เพราะมีพฤติการณ์ซื้อที่ดินจากชาวบ้านเพื่อปลูกยางพารา และสับปะรด ต่อมาวันที่ 6 ธันวาคม 2558 นาย ข ได้ยื่นสำเนาแบบบันทึกการใช้ที่ดินของบุคคลในพื้นที่ป่าไม้จำนวน 26 ฉบับ จำนวน 31 แปลง รวมเนื้อที่ 536-0-18 ไร่ มายื่นแสดงต่อเจ้าหน้าที่ ซึ่งเจ้าหน้าที่ได้ดำเนินการตรวจสอบแล้วและไม่ปรากฏรายชื่อบุคคลตามสำเนาแบบบันทึกทั้งจำนวน 26 ฉบับตามที่นาย ข นำมาแสดงแต่อย่างใด นั้นหมายความว่า เป็นการแสดงเอกสารอันเป็นเท็จ ซึ่งหน่วยป้องกันรักษาป่าได้แจ้งความดำเนินคดีกับนาย ข ฐานใช้หลักฐานเอกสารอันเป็นเท็จมาแสดงต่อเจ้าหน้าที่พนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรปากท่อ โดยมอบหมายให้หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า เป็นผู้กล่าวโทษลงบันทึกประจำวันเมื่อเวลา 14.00 น. วันที่ 27 ธันวาคม 2559

1.1.1 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับนักปกครองท้องถิ่น

นาย ข นายทุนผู้มีอิทธิพลถือว่าเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลที่ได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือด้านการเงินในลักษณะการให้การอุปถัมภ์ในงานต่าง ๆ ของหมู่บ้าน จนเกิดความสนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีก่อนจะขอซื้อพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C จากชาวบ้าน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้ามาบุกรุกพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติ A เริ่มจากการเข้ามาสร้างความสัมพันธ์กับนักปกครองในท้องถิ่นอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ กล่าวคือการสร้างความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการโดยการตีสนิทส่วนตัว การสร้างความคุ้นเคย การช่วยเหลือทางการเงิน การมอบสิ่งของเป็นอาภรณ์ สินจ้าง เหล่านี้เป็นต้น ส่วนแบบทางการได้แก่การเข้าช่วยเหลืองานของสังคมในชุมชนของหมู่บ้าน ได้แก่ การจิตอาสา งานวันเด็กแห่งชาติและมอบทุนการศึกษาแก่เด็กในหมู่บ้านปีละ 20 ทุน รวมเป็นเงิน 20,000 บาท งานเทศน์มหาชาติ งานแม่แห่งชาติ งานจิตอาสา ร่วมเป็นเจ้าภาพงานศพผู้เสียชีวิตในหมู่บ้าน เป็นต้น โดยการเข้าช่วยเหลือมอบเงินเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดงาน และเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการจัดกิจกรรมตั้งแต่เริ่มจนสำเร็จงาน เป็นเหตุให้ได้รับความนิยมนิยมของนักปกครองท้องถิ่นตั้งแต่ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่ในการจัดงานตลอดจนชาวบ้านเป็นอย่างมาก และเป็นทีไว้นือเชื่อใจ

กล่าวอีกนัยหนึ่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับนักปกครองท้องถิ่น เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่เรียกว่า “ระบบอุปถัมภ์” เป็นความสัมพันธ์ที่มีต่อกันจนมี

ลักษณะที่เป็นแบบอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนผู้มีอิทธิพลซึ่งอยู่ในฐานะที่ดีกว่า เพราะมีเงิน มีทรัพย์สินสมบัติ มีบารมี มีอำนาจ มีอิทธิพล ก็จะเป็นผู้ “ให้การอุปถัมภ์” ส่วนนักปกครองท้องถิ่นซึ่งมีฐานะด้อยกว่าทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมก็จะเป็นผู้ “รับการอุปถัมภ์” โดยผู้ให้การอุปถัมภ์จะคอยให้ความคุ้มครองช่วยเหลือ ส่วนผู้รับการอุปถัมภ์ก็จะให้ความจงรักภักดี คอยบริการตอบแทน ซึ่งความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์นี้เป็นความสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว มีความผูกพันด้วยอารมณ์ ความรู้สึก ในบางครั้งผู้อุปถัมภ์คนหนึ่ง ๆ ก็ไม่สามารถสัมพันธ์โดยตรงกับผู้รับการอุปถัมภ์ทุกคนได้ แต่สามารถส่งผ่านไปสู่กลุ่มบุคคลอื่น ๆ ได้อีกหลายคน ในกรณีนี้ก็คือผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้รับการอุปถัมภ์จากนายทุนผู้มีอิทธิพล โดยมีความสัมพันธ์โดยตรงเป็นการส่วนตัว แต่ในขณะที่เดียวกันก็ส่งผ่านไปถึงชาวบ้านในหมู่บ้านทุกคน ก็นิยมชมชอบนายทุนผู้มีอิทธิพลไปด้วย เพราะได้ช่วยเหลืองานสังคมของหมู่บ้านด้วยการออกทุนทรัพย์ช่วยเหลือกิจการงานต่าง ๆ ของหมู่บ้านเป็นอย่างดี

1.1.2 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้

เจ้าหน้าที่ป่าไม้ เป็นผู้ประกอบกิจการทางวนศาสตร์ แนวทางในการทำงานจึงเป็นทั้งศาสตร์ และศิลป์ เจ้าหน้าที่ป่าไม้มีส่วนร่วมทั้งกับกิจกรรมหลายประเภท ทั้งการทำไม้ซุง การฟื้นฟูระบบนิเวศและการจัดการพื้นที่คุ้มครอง การจัดการป่าไม้ ป่าอนุรักษ์ ป่าสงวน รวมถึงการออกใบอนุญาตต่าง ๆ เช่น การออกสิทธิ์ทำกิน (สทก.) คือการออกสิทธิ์ให้ใช้ประโยชน์ในที่ดินในเขตป่าสงวนและเป็นป่าไม้เสื่อมโทรม และเป็นพื้นที่ที่ได้ทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยอยู่แล้ว จึงประกาศเป็นเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติ ฉะนั้น สทก.ยังเป็นป่าสงวนอยู่ โดยกรมป่าไม้เป็นผู้อนุญาตและทำการรังวัด ไม่สามารถซื้อขายได้ แต่ตกทอดเป็นมรดกแก่ทายาทได้ ดังเช่นในกรณีนายทุนผู้มีอิทธิพลคือนาย ข ได้บุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ด้วยมีการซื้อที่ดินในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A โดยซื้อที่ดินจากชาวบ้านโดยมีผู้ใหญ่บ้านคือนาย ค ผู้ใหญ่บ้านในสมัยนั้นช่วยเหลือติดต่อวุ่นวายกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ด้วยการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันอย่างมีมิตรภาพที่ดีต่อกัน และหน้าที่เหล่านี้ล้วนเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ทั้งสิ้น แต่กลายเป็นช่องทางการทุจริตคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ด้วยการเอื้อประโยชน์โดยใช้หน้าที่ทางราชการให้กลุ่มนายทุนหรือผู้มีอิทธิพลซึ่งได้เข้าให้ความช่วยเหลือด้านการเงินเป็นการส่วนตัวเป็นครั้งคราวติดต่อกัน ระยะเวลาหนึ่งจนสามารถปลดหนี้ได้เพราะได้รับการช่วยเหลือจากนาย ข นายทุนผู้มีอิทธิพลเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์จนกลายเป็นบุญคุณต้องตอบแทน เข้าลักษณะของระบบอุปถัมภ์ที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้เป็นผู้รับการอุปถัมภ์ การตอบแทนบุญคุณก็คือการออกแบบบันทึกการใช้ที่ดินของบุคคลในพื้นที่ป่าไม้จำนวน 26 ฉบับจำนวน 31 แปลง รวมเนื้อที่ 536-0-18 ไร่ ให้อ และต่อมา นาย ข ได้นำมาแสดงเมื่อมีการตรวจสอบพบว่าเป็นเอกสารที่สวมสิทธิ์ผู้อื่น ถือเป็นการแสดงเอกสารอันเป็นเท็จ

1.1.3 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับชาวบ้าน

นายทุนผู้มีอิทธิพลได้สร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจในฐานะที่เหนือกว่าทั้งทรัพย์สิน เงินทอง บารมีก็จะเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์ ส่วนชาวบ้านก็เป็นผู้รับอุปถัมภ์เพราะมีฐานะที่ด้อยกว่า ก็จะมีการช่วยเหลือกัน ถือว่าเป็นพรรคพวกเดียวกัน เป็นเพื่อนกัน เป็นพี่เป็นน้องกัน เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันจะเป็นแนวทางที่จะทำงานได้สะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากขึ้นนั่นคือว่าเป็นข้อดีของระบบอุปถัมภ์ ส่วนข้อเสียก็มีมากเช่นกัน กล่าวคือไม่ได้คำนึงถึงความถูกต้องของสังคมส่วนรวมแต่ยึดที่ตัวบุคคลมากกว่า มุ่งประจบประแจงนายทุน คือนาย ข ผู้มีอิทธิพล จนกระทั่งมีการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ซึ่งปฏิบัติกับชาวบ้าน จนชาวบ้านเชื่อถือว่าเปรียบเหมือนผู้มีพระคุณคนหนึ่งเพราะมีการช่วยเหลือเจือจุนชาวบ้าน เช่น การให้ทุนการศึกษากับเด็กที่เป็นลูกหลานของชาวบ้านในงานวันเด็กแห่งชาติของหมู่บ้านทุกปี ปีละ 20 ทุน รวมเป็นเงิน 20,000 บาท แม้ว่าจะทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องก็ยังหลงเชื่อใจและให้ความช่วยเหลือ เฉก เช่นนายทุนหรือผู้มีอิทธิพลที่ชื่อนาย ข ที่ถูกแจ้งความดำเนินคดี ฐานใช้หลักฐานเอกสารอันเป็นเท็จ มาแสดงต่อเจ้าหน้าที่พนักงานสอบสวน เพราะมีการใช้เอกสารสิทธิ์ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตป่าสงวนและเป็นป่าไม้เสื่อมโทรม และเป็นพื้นที่ที่ได้ทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยอยู่แล้ว จึงประกาศเป็นเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติ ฉะนั้น สทก.ยังเป็นป่าสงวนอยู่ โดยกรมป่าไม้เป็นผู้อนุญาตและทำการรังวัด ไม่สามารถซื้อขายได้ แต่ตกทอดเป็นมรดกแก่ทายาทได้ แต่จากการตรวจสอบพบว่าไม่ปรากฏรายชื่อบุคคลตามสำเนาแบบบันทึกทั้งจำนวน 26 ฉบับตามที่นาย ข นำมาแสดงแต่อย่างใด แต่ชาวบ้านก็ยังขายที่ดินให้เพราะมีความรู้สึกที่ดีต่อนาย ข ในฐานะผู้ให้การอุปถัมภ์ แม้ว่าจะเป็น การกระทำที่ไม่ถูกต้องตามระเบียบที่อยู่อาศัยทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เพื่อช่วยให้ราษฎรที่มีความจำเป็นในการครองชีพ มีที่ทำกินเป็นหลักแหล่ง ไม่บุกรุกแผ้วถางป่า ให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินแก่ชาวบ้าน สามารถโอนสิทธิ์ทำกินเป็นมรดกตกทอดไปยังทายาทได้ แต่ไม่สามารถซื้อขายได้ ดังนั้นพื้นที่ป่าเหล่านี้จึงยังมีสถานะเป็นป่าอยู่ในความควบคุมของกรมป่าไม้ ส่วนนาย ข ที่ซื้อที่มาจากชาวบ้าน ถือเป็น การแสดงเจตนาที่จะยึดครอบครองพื้นที่ป่าอย่างผิดกฎหมาย และลักษณะการบุกรุกของนายทุนหรือผู้มีอิทธิพลที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นบุคคลที่ดำเนินการช่วยเหลือให้มีการซื้อที่ดินจากชาวบ้านอีกด้วย

1.2 สาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทยของผู้มีอิทธิพล

ด้วยเหตุที่พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ในเขตป่ายางน้ำกลัดเหนือและป่ายางน้ำกลัดใต้ มีพื้นที่กว้างใหญ่มาก ซึ่งป่าสงวนแห่งชาติ A เป็นหนึ่งพื้นที่ป่าสงวนทั้งหมดของจังหวัด C พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A มีพื้นที่ 8,655 ไร่ เป็นป่าที่มีพื้นที่มากที่สุดในจังหวัด C การไปตรวจสอบอาจไม่ทั่วถึง ประกอบกับปัจจัยหลาย ๆ อย่าง เช่น จำนวน

เจ้าหน้าที่ไม่พอเพียงเมื่อเทียบกับขนาดของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทั้งหมด งบประมาณก็ไม่เพียงพอ และสภาพพื้นที่บางพื้นที่ต้องเดินเท้าใช้เวลาานาน ต้องยอมรับว่าใช้เวลาานานกว่าจะเข้าตรวจสอบทุกพื้นที่ จึงกล่าวได้ว่าพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A เป็นพื้นที่ป่าสงวนที่มีพื้นที่กว้าง การไปตรวจสอบอาจไม่ทั่วถึง เป็นหนึ่งในสาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C

ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติส่วนใหญ่เป็นภูเขาและมีที่ราบตามเชิงเขา บริเวณตอนกลางเป็นที่ราบไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือเป็นป่าที่เป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำเพชรบุรีและแม่น้ำปราณบุรี สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปเป็นป่าดิบชื้นจึงทำให้มีความชื้นสูงส่วนใหญ่จะมีฝนตกชุกอากาศเย็นสบายตลอดปี พืชหลักในป่าสงวนแห่งชาติประกอบด้วยพืชป่าที่สำคัญ 4 ชนิด ได้แก่ ป่าดงดิบชื้นพบขึ้นอยู่เป็นบริเวณกว้าง ป่าดงดิบแล้งพบขึ้นกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ ป่าเบญจพรรณพบขึ้นอยู่ตอนกลางและส่วนเหนือของป่ายางน้ำก่ลัดเหนือและป่ายางน้ำก่ลัดใต้ และป่าเต็งรังพบขึ้นอยู่ทางทิศเหนือและทิศตะวันออกของอุทยานแห่งชาติ การแก้ปัญหาการบุกรุกจำเป็นต้องมีมาตรการในการป้องกันการบุกรุกของนายทุนผู้มีอิทธิพล ซึ่งสามารถดำเนินการได้ดังนี้คือ 1) ใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศ (GIS) และข้อมูลจากดาวเทียมในการตรวจสอบสภาพป่าที่ถูกทำลาย เพื่อให้การตรวจสอบมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศ (GIS) และข้อมูลจากดาวเทียมในการตรวจสอบสภาพป่าที่ถูกทำลาย จะทำให้การตรวจสอบมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ระบบสารสนเทศจะมีความละเอียด กว่าการใช้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบ เพราะพื้นที่ป่าสงวนของจังหวัด C มีพื้นที่ 45,311 ไร่ 18 ตารางวา ป่าสงวนแห่งชาติ A มีพื้นที่ 8,655 ไร่ การใช้ระบบสารสนเทศจะเหมาะสมกว่า แต่ความละเอียดยังไม่สามารถระบุถึงชนิดของพืชได้ 2) การกำหนดแนวเขตป่าให้ชัดเจน ควรให้หน่วยงานรัฐมีหน้าที่ดำเนินการสำรวจแนวเขตที่ดินที่ประชาชนครอบครองทำกินหรืออาศัยติดแนวเขตป่าหรือรุกล้ำแนวเขตป่า เพื่อยุติปัญหาเรื่องแนวเขต และลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานรัฐกับประชาชนได้ การออก สทก.เป็นการออกภายหลังการเข้าไปใช้ประโยชน์ที่ดินป่าสงวนแล้ว บางครั้งการบุกรุกเป็นการบุกรุกแบบทำไร่เลื่อนลอย บุกรุกแบบขยายพื้นที่ หรือการเข้าทำกินก่อนประกาศเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

ปัญหาเจ้าหน้าที่ไม่พอเพียง ก็พบว่าเป็นปัญหาที่พบมานานแล้ว แต่แก้ปัญหาได้ค่อนข้างยากเพราะติดขัดทั้งงบประมาณไม่พอเพียงเช่นกันที่จะจ้างบุคลากรมาปฏิบัติงานให้พอเพียง ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ที่ผู้ปฏิบัติงานต้องบริหารทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด แต่ต้องให้เกิดผลประโยชน์สูงสุด โดยน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาปฏิบัติ ย่อมจะเกิดประโยชน์ในการป้องกันการบุกรุกป่าสงวนได้อย่างเห็นผลเป็นรูปธรรมมากขึ้น นั่นหมายถึงเจ้าหน้าที่ทุกคนต้องปฏิบัติงานอย่างเสียสละ และอดทนให้มากขึ้นเพื่อประโยชน์ในการรักษาป่าซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญของประเทศชาติให้คงอยู่ต่อไป รวมทั้งปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันก็จะหมดไปถ้าทุกคนมีความเสียสละและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ไม่เห็นแก่อำมิส สิ้นจ้างของนายทุน

ผู้มีสิทธิพลนำมาหยิบยื่นให้เพื่อแลกกับการกระทำที่ผิดกฎหมายด้วยการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ และที่สำคัญคือการสร้างจิตสำนึกในการต่อต้านกลุ่มนายทุนผู้มีสิทธิพลที่เข้ามาบุกรุกที่ป่าสงวนแห่งชาติไม่ว่าจะใช้วิธีการตามระบบอุปถัมภ์อย่างนาย ข ที่เข้ามาเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์ กับผู้ใหญ่บ้าน คือนาย ค เป็นผู้รับการอุปถัมภ์ และขยายการเป็นผู้รับการอุปถัมภ์ไปถึงชาวบ้านในหมู่บ้าน จนเป็นที่ยอมรับของทั้งผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านจนกระทั่งมีการติดต่อซื้อ ขายพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C และมีการปลุกยางพารา และสับประรด และมีการยื่นเอกสารอันเป็นเท็จ จำนวน 26 ฉบับ ที่มีการสวมสิทธิ์ใช้ชื่อญาติของตนเองเป็นเจ้าของในเอกสารที่เป็นเท็จที่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐมีส่วนรู้เห็นในการสร้างเอกสารอันเป็นเท็จ จนนำไปสู่การจับกุมในที่สุด ในการนี้มีชาวบ้านบางคนที่กระทำการขายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ด้วยการยอมขายที่ให้นาย ข ไปในครั้งนั้น ซึ่งอาจจำเป็นต้องให้ความรู้เพราะทั้งขาดการประชาสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และการมีความรู้ตำรวจไม่รู้จักการชวนชวหายหาความรู้เกี่ยวกับสภาพพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ตนเองทำกินอยู่ ชาวบ้านบางคนก็มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ เพราะความยากจนจึงเห็นแก่เงินที่นาย ข หยิบยื่นให้เป็นการแลกเปลี่ยนกับพื้นที่ที่ตนเองทำกินอยู่ของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ดังนั้นเจ้าหน้าที่รักษาป่าต้องมีการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจให้ชาวบ้านได้ทราบถึงแนวปฏิบัติที่ถูกต้องในการได้รับเอกสารสิทธิ์ในที่ทำกิน (สทก.) ในที่เขตป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ก็คือ ที่ดินตามเอกสารสิทธิ์สามารถทำกินได้อย่างถูกต้อง ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ได้เพื่อช่วยให้ราษฎรที่มีความจำเป็นในการครองชีพ มีที่ทำกินเป็นหลักแหล่ง โดยไม่ได้ให้เป็นกรรมสิทธิ์ในที่ดินแก่ราษฎรโดยสิทธิ์ขาด ไม่สามารถซื้อ ขายได้ แต่สามารถโอนสิทธิ์ทำกินเป็นมรดกตกทอดไปยังทายาทรุ่นต่อรุ่นได้

แต่อย่างไรก็ตามรัฐก็มีมาตรการโดยกรมป่าไม้กำหนดเป็นแนวปฏิบัติอยู่แล้ว กล่าวคือ ชาวบ้านที่ได้รับเอกสารสิทธิ์ในที่ทำกิน (สทก.) จำเป็นต้องปฏิบัติตาม ข้อกำหนดเป็นเงื่อนไขของหนังสืออนุญาตแบบต่าง ๆ ซึ่งปรากฏด้านหลังของหนังสืออนุญาตแบบต่าง ๆ มีสาระสำคัญคือ 1) จะต้องทำประโยชน์ในที่ดินที่ได้รับ จาก สทก. ตามวัตถุประสงค์ที่ขอไว้ ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนด และจะให้บุคคลอื่นนอกจากบุคคลในครอบครัว เข้าทำประโยชน์ในที่ดินดังกล่าวมิได้ 2) ห้ามซื้อ-ขายที่ดิน สทก. 3) ห้ามละทิ้งไม่ทำประโยชน์หรือไม่อยู่อาศัยในที่ดินที่ได้รับ สทก. 4) ห้ามบุกรุกแผ้วถางป่าในบริเวณติดต่อใกล้เคียง 5) ให้ความร่วมมือพนักงานเจ้าหน้าที่มาขอตรวจสอบการปฏิบัติตามเงื่อนไขหนังสืออนุญาต สทก. หากไม่ปฏิบัติตาม “หน้าที่” หรือ ทำผิด “เงื่อนไข” จะถูกเพิกถอน “สิทธิทำกิน” โดยจะฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายในกรณีใด ๆ มิได้

1.2.1 พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ในเขตป่าयงน้ำกัลดเหนือและป่าयงน้ำกัลดใต้ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 101 (พ.ศ.2508) ออกตามความใน

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 ณ วันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ.2508 ลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 82 ตอนที่ 114 ลงวันที่ 31 ธันวาคม 2508 มีพื้นที่ทั้งหมดมีประมาณ 45,311 ไร่ 18 ตารางวา ป่าสงวนแห่งชาติ A มีพื้นที่ 8,655 ไร่ เป็นป่าที่มีพื้นที่มากที่สุดในจังหวัด C ป่าในพื้นที่อื่นมีไม้ที่ร่อยไผ่ที่พันไร่ การไปตรวจสอบคงไม่ทั่วถึง ประกอบกับปัจจัยหลาย ๆ อย่าง เช่น จำนวนเจ้าหน้าที่,งบประมาณ บางพื้นที่ต้องเดินเท้าใช้เวลานาน ต้องยอมรับว่าใช้เวลานานกว่าจะเข้าตรวจสอบทุกพื้นที่ จึงกล่าวได้ว่าพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A เป็นพื้นที่ป่าสงวนที่มีพื้นที่กว้าง การไปตรวจสอบอาจไม่ทั่วถึง เป็นหนึ่งในสาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C

1.2.2 เอกสารสิทธิในที่ทำกิน

การออกเอกสารสิทธิหนังสือ สทก. ในเขตป่าสงวนแห่งชาติใด ๆ กรมป่าไม้จะต้องส่งเจ้าหน้าที่ออกไปเดินสำรวจในเขตป่าสงวนแห่งชาตินั้น ๆ ว่ามีพื้นที่บริเวณใดที่ยังคงมีสภาพป่าดีอยู่ มีพื้นที่ใดที่ควรสงวนรักษาไว้ หรือมีพื้นที่ทั้งหมดสภาพป่าไปแล้วเป็นสภาพที่มี ลักษณะเสื่อมโทรมจำนวนเท่าใด จัดทำแผนที่เพื่อรายงานต่อกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ลงนามประกาศกำหนดให้บริเวณพื้นที่ ที่สภาพเสื่อมโทรมดังกล่าวให้เป็น “เขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติ” แล้วกรมป่าไม้ก็จะส่งเจ้าหน้าที่ออกไปสำรวจสภาพพื้นที่เพื่อพิจารณาให้สิทธิทำกินต่อไป

ปัจจุบันกรมป่าไม้ไม่ได้มีการออก สทก. เนื่องจากขาดแคลนงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการดังกล่าว แต่สำหรับผู้ที่ได้รับสิทธิ สทก. แต่เดิมอยู่แล้วยังคงมีสิทธิอยู่ตามเดิมหน้าที่ของผู้ที่ได้รับ คือ ห้ามซื้อ-ขาย การซื้อเป็นความผิดการบุกรุกเพราะถือว่าครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต คนขายก็ถูกเพิกถอนสิทธิ์ไปแต่นี้ปัจจุบันกรมป่าไม้ไม่ได้มีการออก สทก. แล้ว มันไม่มีงบประมาณ พื้นที่ สทก.สามารถตกทอดไปทายาทได้ แต่ห้ามขาย เหมือนเก็บไว้ให้ลูก หลานได้ทำอาชีพเกษตรต่อ ถ้าขายจะเสียสิทธิ์ แล้วที่มันไม่มีกรรมสิทธิ์มีแค่สิทธิ์ ไม่เหมือนโฉนดที่ดินของเราเองมีกรรมสิทธิ์ จะซื้อจะขายไม่เป็นไร ดังนั้นจะเห็นได้ว่าตามนโยบายของภาครัฐ การออก สทก. เป็นเพียงแค่สิทธิ์ไม่ใช่กรรมสิทธิ์ หากมีการซื้อขายจะผิดกฎหมายในการใช้ประโยชน์ในที่ดินป่าสงวนโดยไม่ได้รับอนุญาตถือเป็นความผิดในการบุกรุกตามกฎหมาย จึงเป็นหนึ่งในสาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เนื่องจากการออก สทก. ต้องมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการพิจารณาอนุญาตให้สิทธิในการทำกินในพื้นที่ สทก. ซึ่งผู้ที่ได้รับต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพราะมีการตรวจสอบว่าผู้ที่ได้รับสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้หรือไม่ ถ้าไม่ปฏิบัติตามก็就会被เพิกถอนสิทธิ์ทำกิน โดยจะไม่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายใด ๆ ได้

1.2.3 เจ้าหน้าที่ป่าไม้

เจ้าหน้าที่ป่าไม้มีจำนวนไม่เพียงพอ กล่าวคือ ป่าสงวนแห่งชาติ A เป็นป่าสงวนที่อยู่ในการดูแลของ หน่วยป้องกันรักษาป่า เป็นหน่วยงานในพื้นที่โดยตรง มีเจ้าหน้าที่ทั้งสิ้น 14 คน แบ่งเป็นพนักงานพิทักษ์ป่า ระดับ ส.3 จำนวน 1 คน พนักงานราชการตำแหน่งพนักงานพิทักษ์ป่าจำนวน 3 คน พนักงานราชการตำแหน่งเจ้าหน้าที่ตรวจป่า จำนวน 1 คน พนักงานจ้างเหมาตำแหน่งเจ้าหน้าที่ตรวจป่า จำนวน 8 คน และนักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า (หน่วยป้องกันรักษาป่า, สำเนาฉบับที่ ทส. 1034/190 ลงวันที่ 20 สิงหาคม 2561) ด้วยเหตุนี้จึงเห็นว่าเจ้าหน้าที่ทั้ง 14 คนต้องดูแลถึง 4 อำเภอ โดยเฉลี่ยเจ้าหน้าที่ที่สลับกันไปดูแลในแต่ละอำเภอ 3 - 4 คน จำนวนเจ้าหน้าที่เมื่อเทียบกับเนื้อที่ที่ดูแลถือว่าน้อยมากสำหรับในส่วนของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C มีพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติทั้งสิ้น 8,655 ไร่ โดยเฉลี่ยเจ้าหน้าที่ป่าไม้ 1 คน ต้องดูแลพื้นที่ป่า 2,164 - 2,885 ไร่

การทุจริตคอร์รัปชันก็เป็นปัญหาที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ กรณีของนายทุนหรือผู้มีอิทธิพลคือนาย ข ก็ถือว่าเข้าข่ายการทุจริตต่อหน้าที่คือ การยื่นแบบบันทึกข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน สทก. เป็นแบบบันทึกฯ ที่ออกโดยเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ตอนที่ไปยื่นให้ตำรวจตอนให้ปากคำ จึงสงสัยว่าน่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ของป่าไม้เป็นคนออกให้ ซึ่งมีผู้เห็นมาถามเรื่องการขอสิทธิ สทก.กับเจ้าหน้าที่คนหนึ่ง ซึ่งตรวจสอบแล้วเป็นเอกสารเท็จทั้ง 26 ฉบับ เพราะไม่ตรงกับข้อมูลในคอมพิวเตอร์ระบบสารสนเทศของกรมป่าไม้ แสดงว่าเจ้าหน้าที่มีส่วนรู้เห็นมีการรับสินบนจากนายทุนผู้มีอิทธิพล

เรื่องงบประมาณ กล่าวคืองบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอกับปริมาณงาน เช่นการออกตรวจตราผู้กระทำผิดในพื้นที่ การเบิกจ่ายเพื่อเติมเชื้อเพลิงในการทำการตรวจพื้นที่ป่า การเพิ่มงบประมาณสำหรับการป้องกันแก้ไขปัญหาการบุกรุกป่าสงวน เช่น การปักหลักเขตป่าสงวน เพื่อให้ประชาชนทราบแนวเขตที่ถูกต้องชัดเจน ป้องกันการบุกรุกป่าสงวนเพิ่มขึ้น แก้ไขปัญหาที่ดินทำกินทับซ้อนที่ดินป่าสงวน เช่น งบค่าน้ำมัน งบค่าพาหนะ แต่เดือนมียอดจำกัดเช่นเดือนละ 40 ลิตร การออกตรวจมีข้อจำกัดหลาย ๆ อย่าง ถ้าออกบ่อยเกินไปไม่พบผู้กระทำผิดก็เปลืองน้ำมัน ถ้าไม่ออกเลยก็ไม่เป็นการป้องปราม ส่วนการจัดทำหลักแนวเขตป่าสงวน บางหลักมันเก่า ชำรุดหรือสูญหายการจัดทำหลักปักเขตแนวป่าสงวนใช้งบประมาณหลายแสนบาท ซึ่งตรงจุดนี้งบประมาณเราได้ไม่เพียงพอ เบี้ยเลี้ยงรายวัน วันละ 240 บาท

ด้านผู้มีอิทธิพลพบว่า นาย ข เข้าข่ายการเป็นผู้มีอิทธิพลเกือบทุกข้อ ตั้งแต่ขนาดพื้นที่ที่บุกรุก 25 ไร่ขึ้นไป เพราะผู้มีอิทธิพลที่ปฏิบัติหน้าที่เข้าข่ายการบุกรุกที่ ทั้ง 7 ประการดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เช่น 1) มีเนื้อที่บุกรุกตั้งแต่ 25 ไร่ ขึ้นไป 2) หากมีขนาดน้อยกว่า 25 ไร่ แต่มีรูปแบบการดำเนินการในลักษณะกลุ่มทุนจากต่างถิ่น มีการสร้างบ้านพักตากอากาศราคา

แพง หรือมีวัตถุประสงค์อื่น ๆ 3) เป็นเจ้าของสวนยางพาราหลายแปลง 4) เจ้าของสวนยางพารา เป็นนายทุนต่างถิ่นมาจ้างแรงงานในพื้นที่หรือคนท้องถิ่นให้ดำเนินการแทน 5) สวนยางพารามีขนาดใหญ่ มีสิ่งปลูกสร้างหรือที่พักอาศัยและระบบการจัดการที่มีการลงทุนสูงในรูปแบบเชิงธุรกิจ 6) ชาวบ้านในพื้นที่หรือผู้นำท้องถิ่นยืนยันว่าเจ้าของเป็นคนต่างถิ่นและไม่ใช่นักปลูกไร่/ไรที่ทำกิน และ 7) ในกรณีเป็นผู้อพยพต่างถิ่น แต่มีที่ดินทำกินอยู่ในภูมิลำเนาเดิมเพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ จึง ลักษณะการบุกรุกทั้ง 7 ประการเหล่านี้จึงเป็นสาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

ส่วนฐานะความเป็นอยู่ของชาวบ้านก็เป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อ การพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ สาเหตุหนึ่งคือ การไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ทำให้ เกิดการบุกรุกป่า เพื่อต้องการนำที่ดินมาใช้ประโยชน์ หรือ การขายที่ดินในสิทธิ์ทำกินของตนเองซึ่งไม่ มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้น ซึ่งถือเป็นความผิดในเรื่องของการบุกรุกเช่นกัน การจัดที่ดินทำกินให้สิทธิทำ กินจึงเป็นแนวทางหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนดังกล่าว

1.3 ข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทยของผู้มีอิทธิพล

พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่มีพื้นที่ กว้างใหญ่ไพศาลมากแห่งหนึ่งในประเทศไทย ดังนั้นการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนควร ดำเนินการดังนี้คือ 1) ใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศ (GIS) และข้อมูลจากดาวเทียมในการตรวจสอบสภาพ ป่าที่ถูกทำลาย เพื่อให้การตรวจสอบมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศ (GIS) และ ข้อมูลจากดาวเทียมในการตรวจสอบสภาพป่าที่ถูกทำลาย น่าจะทำให้การตรวจสอบมีประสิทธิภาพ ยิ่งขึ้น ระบบสารสนเทศน่าจะมีผลดีกว่าการใช้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบ เพราะพื้นที่ป่าสงวนของ จังหวัด C มีพื้นที่ 45,311 ไร่ 18 ตารางวา ป่าสงวนแห่งชาติ A มีพื้นที่ 8,655 ไร่ ใช้ระบบสารสนเทศ น่าจะเหมาะสมกว่า 2) การกำหนดแนวเขตป่าให้ชัดเจน ควรให้หน่วยงานรัฐมีหน้าที่ดำเนินการ สำรวจแนวเขตที่ดินที่ประชาชนครอบครองทำกินหรืออาศัยติดแนวเขตป่าหรือรุกล้ำแนวเขตป่า เพื่อ ยุติปัญหาเรื่องแนวเขต และลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานรัฐกับประชาชนได้ การออก สทก. เป็นการออกภายหลังการเข้าไปใช้ประโยชน์ในที่ดินป่าสงวนแล้ว บางครั้งการบุกรุกเป็นการบุกรุก แบบทำไร่เลื่อนลอย บุกรุกแบบขยายพื้นที่ หรือการเข้าทำกินก่อนประกาศเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

วิธีการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ป่าสงวนแห่งชาติ A ที่มีความละมุนละม่อมและ เป็นวิธีการที่ยั่งยืนมากที่สุดคือจึงต้องสร้างความรัก ความหวงแหนในพื้นที่ป่าก่อนในเบื้องต้น ให้ ชาวบ้านมีจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของผืนป่าร่วมกันว่าเป็นของทุกคนไม่ใช่คนใดคนหนึ่ง ดังนั้นทุก คนเป็นเจ้าของ จึงต้องช่วยกันรักษามิให้ผู้ใดมาบุกรุกที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ ให้รู้จักการชี้แจงที่ดิน การคุณภาพถ่ายทางอากาศ และการจัดทำรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินแปลงพิเศษที่ใช้กลไกระดับ ชุมชนกำหนดเป็นกติกาของหมู่บ้าน เช่น กำหนดที่ดินแปลงพิเศษสำหรับปลูกไม้เพื่อการใช้สอยของ

ชุมชน ทำให้ชาวบ้านตระหนักถึงผลประโยชน์ที่ตนเองได้รับในระยะยาวที่มีผลต่อสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวในอนาคต หรือการกำหนดให้มิ พ.ร.บ.ป่าชุมชน เข้ามาช่วยให้ชุมชนมีสิทธิมีส่วนช่วยดูแลรักษา ตั้งแต่ปี 2535 มีแนวคิดเรื่อง พ.ร.บ.ป่าชุมชน มีมุมมองถึงความแตกต่างกันในเรื่องของป่าชุมชนว่าควรอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ ในพื้นที่ป่าสงวน หรือในป่าชุมชน สามารถปลูกไม้เหมือนอย่างป่าเศรษฐกิจที่มีการขอสัมปทาน แต่ยังไม่ลงตัวในหลาย ๆ ประเด็น เพราะถ้าเป็นป่าชุมชนจะสามารถใช้ประโยชน์จากป่าสงวนได้ เป็นการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่า ไม่เหมือน พ.ร.บ.ป่าสงวนเข้าไปใช้ประโยชน์ ไปเก็บของป่า ไปทำอะไรไม่ได้เลย ผิดกฎหมาย ป่าชุมชนมีความยืดหยุ่นในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่า ไม่ได้เน้นกฎหมายเรื่องการบุกรุก ชาวบ้านเป็นคณะกรรมการในการตั้งป่าชุมชนกันเอง

ส่วนการใช้มาตรการทางกฎหมายที่ผ่านมาทางราชการมีกฎหมายที่ใช้ในการป้องกันและปราบปรามผู้บุกรุกพื้นที่ป่าไม้หลายฉบับ เช่น การเพิ่มบทลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างจริงจังเด็ดขาด นอกจากนั้นควรเพิ่มบทการลงโทษให้หนักขึ้น เช่น โทษเป็นจำคุก ไม่ต้องรอลงอาญา การลงโทษทางกฎหมายยังไม่หนักพอ คนขายที่ก็แค่ถูกเพิกถอนสิทธิ์ โทษครั้งแรกแค่รอลงอาญาอย่างมารอลงอาญา 2 ปี ควรจะเพิ่มโทษเป็นไม่รอลงอาญา เพิ่มโทษจำคุกและเพิ่มโทษปรับด้วย นอกจากนั้นยังมีปัญหาเจ้าหน้าที่ไม่พอเพียงในการปฏิบัติงานซึ่งเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อมานานซึ่งเป็นผลจากงบประมาณของรัฐมีจำกัดไม่เพียงพอในการบรรจุเจ้าหน้าที่มาทำงาน และปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ ก็เป็นผลพวงจากเศรษฐกิจเช่นรายได้น้อย ไม่พอใช้จ่ายในการครองชีพจึงเป็นช่องว่างให้นายทุนผู้มีอิทธิพลเข้ามาบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และนำไปสู่การทุจริตของเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีการรับสินบน เป็นอามิสสินจ้าง

อย่างไรก็ตามรัฐก็มีมาตรการดำเนินการกับนายทุนผู้มีอิทธิพลที่บุกรุกป่าสงวนแห่งชาติของ ตามคำสั่งของ คสช.ที่เรียกว่า “ยุทธการทวงคืนผืนป่า” ซึ่งกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในได้รับคำสั่ง คสช.ที่ 64/2557 และ 66/2557 ปฏิบัติการนี้เป็นการทวงคืนผืนป่า มุ่งบังคับใช้กฎหมายกับกลุ่มนายทุนที่ยึดครองที่ดินโดยผิดกฎหมายเป็นหลัก เพื่อฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมให้กลับมาสมบูรณ์ และสำหรับพื้นที่ที่เหมาะสมจะถูกจัดสรรให้ราษฎรผู้ยากไร้ได้ใช้ทำกินต่อไป สำหรับป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C เป็นการบุกรุกโดยผู้มีอิทธิพลหรือกลุ่มนายทุน ถือเป็นความผิดฐานบุกรุกในแง่ของการใช้ประโยชน์ในที่ดิน สทก. ซึ่งไม่มีสิทธิ์ คือการครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต และการแสดงหลักฐานการครอบครองอันเป็นเท็จ ลักษณะการบุกรุก หลายร้อยไร่ มูลค่าความเสียหายของรัฐที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ประเมินได้จำนวน 36 ล้านบาท

การให้การศึกษาและการปลูกจิตสำนึกด้วยการให้การศึกษาอบรมและการปลูกจิตสำนึกตามหลัก 4 ยุทธศาสตร์สามารถนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตของขบวนการการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติที่ต้องอาศัยการบูรณาการและอาศัยความร่วมมือ

จากทุก ๆ ฝ่ายในชุมชนที่จะต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่องให้เป็นระบบโดยการบูรณาการความร่วมมือจากทุกฝ่ายอย่างจริงจังและต่อเนื่องก็จะส่งผลต่อการเสริมสร้างและพัฒนาการอนุรักษ์ป่าสงวนแห่งชาติอย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนได้เช่นกัน

1.3.1 พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

เนื่องจากสภาพพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งพื้นที่ทั้งหมดมีประมาณ 45,311 ไร่ 18 ตารางวา เป็นป่าที่มีพื้นที่มากที่สุดในจังหวัด C การไปตรวจสอบคงไม่ทั่วถึง ประกอบกับปัจจัยหลาย ๆ อย่าง เช่น จำนวนเจ้าหน้าที่, งบประมาณ บางพื้นที่ต้องเดินเท้าใช้เวลาานต้อง ยอมรับว่าใช้เวลาานกว่าจะเข้าตรวจสอบทุกพื้นที่ จึงกล่าวได้ว่าพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A เป็นพื้นที่ป่าสงวนที่มีพื้นที่กว้าง การไปตรวจสอบอาจไม่ทั่วถึง เป็นหนึ่งในสาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C

1.3.2 เอกสารสิทธิในที่ทำกิน

การเพิ่มบทลงโทษด้านกฎหมาย มาตรการทางกฎหมายที่ผ่านมาทางราชการมีกฎหมายที่ใช้ในการป้องกันและปราบปรามผู้บุกรุกพื้นที่ป่าไม้หลายฉบับ ข้อมูลจากการวิจัยนี้มีข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกป่าสงวนหลายอย่าง เช่น การเพิ่มบทลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างจริงจังเด็ดขาด น่าจะมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง เพิ่มบทลงโทษ เช่น โทษเป็นจำคุก ไม่ต้องรอลงอาญา บางครั้งกลุ่มนายทุนไม่ได้สนใจกับโทษเหล่านี้ แคร์รอลงอาญา ของกลางถูกยึด เมื่อผ่านไปก็ให้เครื่องญาติ พี่น้อง มาดำเนินการต่อ พอถูกจับกุมก็สู้คดี จำคุกหลายปี ๆ มากี่หลุด กฎหมายยังไม่ลงโทษจริงจังพอ คนขายที่ก็แค่ถูกเพิกถอนสิทธิ์ บทลงโทษยังไม่รุนแรงเด็ดขาดนัก โทษครั้งแรก แคร์รอลงอาญา อย่างมากรอลงอาญา 2 ปี น่าจะเพิ่มโทษเป็นไม่รอลงอาญา เพิ่มโทษจำคุกและเพิ่มโทษปรับด้วย

การให้กรรมสิทธิ์ในที่ดิน วิธีการนี้จะช่วยให้ราษฎรมีกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเองและครอบครัว โดยไม่อาจนำที่ดินนั้นไปขายและจะไม่ไปบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติอื่น ๆ อีกต่อไป ทั้งนี้ควรมีการประกาศเกี่ยวกับป่าสงวนในกรณีทีสภาพป่ายังไม่เสื่อมโทรมมากนัก โดยเจ้าหน้าที่ควรวางมาตรการป้องกันมิให้มีการทำลายป่า และควรชี้แจงให้ประชาชนทราบถึงความสำคัญของการมีป่า ทั้งนี้ให้เรียกว่า “ป่าเตรียมสงวน” ก็เพื่อป้องกันมิให้มีผู้บุกรุกเข้ามาจับจองที่ดินในป่า แต่หากเรียกว่า “ป่าสงวน” ผู้ที่อาศัยอยู่ในป่ามาเป็นเวลานานแล้วจะถูกกล่าวหาว่าบุกรุกป่าสงวนและถูกไล่ที่ ซึ่งจะเป็นปัญหาต่อทางราชการมากขึ้น โดยในส่วนของราษฎรที่อาศัยอยู่ในป่ามาเป็นเวลานานแล้วก็ให้ดำเนินการให้ได้รับเอกสารสิทธิ์ที่เรียกว่า สทก. เช่นเดียวกันแนวทางนี้จะทำให้ได้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจขณะเดียวกันจะช่วยลดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรและปัญหาทางสังคมซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวทางการจัดการทรัพยากรที่ดิน ป่าไม้ และน้ำไปพร้อมกันอย่างชาญฉลาด (สำนักงาน กปร., 2531)

ข้อเสนอของผู้วิจัยในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ คือ พ.ร.บ.ป่าชุมชน ป่าชุมชนที่ได้รับการจัดตั้งตาม พ.ร.บ.นี้แล้ว ไม่ได้มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงแนวเขต หรือเพิกถอนพื้นที่ป่า หรือเปลี่ยนแปลงสถานะหรือถอนสภาพพื้นที่อื่นของรัฐที่นำมาจัดตั้งป่าชุมชน แต่จะมีผลยกเว้นมิให้นำกฎหมายว่าด้วยป่าไม้และกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติมาใช้บังคับเป็นการชั่วคราวจนกว่าจะมีการเพิกถอนป่าชุมชน พ.ร.บ.ป่าชุมชนมีเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้ร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนในรูปแบบของป่าชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการป่าชุมชนและได้ประโยชน์จากป่าชุมชน อันจะส่งผลให้ชุมชนดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศให้มีความอุดมสมบูรณ์และยั่งยืน

1.3.3 เจ้าหน้าที่ป่าไม้

การเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ ปัญหาเจ้าหน้าที่ไม่พอเพียงกับการปฏิบัติหน้าที่ ในการดูแลผืนป่า นับว่าเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อมานานและก็ยังเป็นปัญหาต่อไป ฉะนั้นการมีกฎหมาย กำหนดในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกันดูแลป่าไม้จึงน่าจะเป็น มาตรการหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาเจ้าหน้าที่ไม่พอเพียงได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งหมายความว่า หลักการที่ให้ เจ้าหน้าที่เข้ามาดูแลแต่ฝ่ายเดียวเป็นหลักที่ต้องปรับเปลี่ยนให้เกิดบูรณาการในการอนุรักษ์จัดการ เพื่อให้ประชาชน ชุมชน ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม โดยมีพื้นฐานว่าชุมชนและประชาชนในบริเวณ ใกล้เคียงกับเขตป่าอนุรักษ์ย่อมมีความรู้สึกหวงแหนและมีความตระหนักถึงความสำคัญของการ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ รวมถึงการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์จัดการได้เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีองค์ความรู้ในด้านการอนุรักษ์หรือการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้เช่นเดียวกับการอนุรักษ์และ การบริหารจัดการจึงเป็นแนวทางความร่วมมือ ร่วมบริหาร และป้องกันปัญหาการทำลายทรัพยากร ป่าไม้อันเกิดจากการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเพื่อนำทรัพยากรป่าไม้ออกไปจำหน่ายทั้งในและ นอก ประเทศ

การทุจริตคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นปัญหาระดับชาติที่มีมานาน และมีการร้องเรียนไปยังคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ปัญหาการ สวมสิทธิในที่ทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จนมีการตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษาปัญหาการออก เอกสารสิทธิในที่ดินโดยมิชอบของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) เพื่อศึกษา รวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการออกเอกสารสิทธิในที่ดินโดยมิชอบ ปัญหา การคอร์รัปชันเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่จะมีความละเอียดถี่ถ้วนน้อย เพียงใดกับการกระทำความผิดที่ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ โดยเห็นแก่อาภิส สินจ้างที่มีผู้หยิบยื่นให้เพื่อหวังผลประโยชน์ส่วนตัว แต่สร้างความเสียหายแก่ผืนป่าที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าของ

ประเทศไทย ดังนั้นการสร้างเสริมหลักธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงานในหน่วยงานจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาการคอร์รัปชันได้

การเพิ่มงบประมาณสำหรับการป้องกันแก้ไขปัญหาการบุกรุกป่าสงวน เช่น การปักหลักเขตป่าสงวนเพื่อให้ประชาชนทราบแนวเขตที่ถูกต้องชัดเจน ป้องกันการบุกรุกป่าสงวนเพิ่มขึ้น แก้ไขปัญหาที่ดินทำกินทับซ้อนที่ดินป่าสงวน ปัญหาการบุกรุกป่าสงวน ส่วนหนึ่งมาจากงบประมาณในการทำหลักปักเขตไม่ชัดเจน เลยเป็นข้อพิพาทระหว่างเจ้าหน้าที่กับชาวบ้าน ถ้าเพิ่มงบประมาณส่วนนี้ได้ ปัญหาการพิพาทหรือการอ้างว่าครอบครองพื้นที่ก่อนการประกาศเขตป่าสงวน น่าจะลดลง และน่าจะเพิ่มเบี้ยเลี้ยง ค่าน้ำมัน หรือ ค่าตอบแทนอื่น ๆ เวลาออกพื้นที่ด้วย ควรจะเพิ่มเบี้ยเลี้ยงรายวัน เพราะวันละ 240 บาท มันไม่เพียงพอ ค่าน้ำมัน ค่าอาหารเจ้าหน้าที่ และงบประมาณควรเพิ่มให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ด้วย เช่น การทำแนวเขตแบ่งพื้นที่ป่าสงวน มันน่าจะแก้ปัญหการบุกรุกได้เพิ่มขึ้น

1.3.4 ด้านผู้มีอิทธิพล

กรณี นาย ข ผู้มีอิทธิพลที่บุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ถือเป็นความผิดฐานบุกรุกการใช้ประโยชน์ในที่ดิน สทก. ซึ่งไม่มีสิทธิ์ คือการครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต และการแสดงหลักฐานการครอบครองอันเป็นเท็จ ลักษณะการบุกรุก หลายน้อยไร่ มูลค่าความเสียหายของรัฐที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ประเมินได้จำนวน 36 ล้านบาท การปฏิบัติการณ์เน้นปราบปรามผู้มีอิทธิพลหรือนายทุนแบบเด็ดขาด ถอนรากถอนโคน ตาม คำสั่ง คสช. ที่ 64/2557 และคำสั่ง คสช. ที่ 66/2557 เรื่องการปราบปรามและการหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ ถ้าไม่มีคำสั่ง คสช. ก็ยังไม่สามารถปราบปรามได้ เพราะการปราบปรามต้องทำงานแบบบูรณาการหลายส่วน ต้องใช้จำนวนเจ้าหน้าที่ และงบประมาณจำนวนมาก

1.3.5 ด้านชาวบ้าน

การแก้ปัญหาคความยากจน รัฐบาลควรแก้ไขปัญหาคความยากจนเพื่อเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย และป้องกันปัญหาการบุกรุกป่าสงวนโดยชาวบ้านเอง รวมทั้งการซื้อขายตามสิทธิ์ สทก. เช่น ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมการทำเกษตรแบบยั่งยืน การพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ตลาดภายใน/ต่างประเทศ ส่งเสริมการระดมเงินออมในชุมชน และสนับสนุนการใช้กระบวนการสหกรณ์ เพื่อเป็นทางเลือกนอกเหนือจากการทำอาชีพเกษตรเพียงอย่างเดียว และช่วยลดภาระหนี้สินอีกด้วย การซื้อขายที่ดินส่วนหนึ่งเกิดจากชาวบ้านเป็นหนี้ของเก่า เช่น กู้นอกระบบ หรือ ทำการเกษตรแล้วราคาตกต่ำ เลยขายที่ดินตามสิทธิ์ สทก. ถ้าชาวบ้านมีรายได้อื่น ๆ เป็นอาชีพเสริมจะช่วยลดภาระหนี้สินในส่วนนี้ได้ เช่น การรวมกลุ่มทำการเกษตรแปรรูป การทำชุมชนโอท็อปวิถี การรวมกลุ่มทำให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว การ

จัดตั้งสหกรณ์การเกษตร หรือ การเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม จะช่วยลดภาระหนี้สิน แก้ไขปัญหาการซื้อขายที่ดินให้ผู้มีอิทธิพลหรือกลุ่มนายทุนในระยะยาวได้ด้วย

ส่วนการให้การศึกษอบรมและการปลูกจิตสำนึก ตามหลัก 4 ยุทธศาสตร์สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตามความเหมาะสม เพื่อการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตของขบวนการการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติที่ต้องอาศัยการบูรณาการและอาศัยความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่ายในชุมชนที่จะต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่องให้เป็นระบบโดยการบูรณาการความร่วมมือจากทุกฝ่ายอย่างจริงจังและต่อเนื่องก็จะส่งผลต่อการเสริมสร้างและพัฒนาการอนุรักษ์ป่าสงวนแห่งชาติอย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

ดังนั้นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ของผู้มีอิทธิพล คือการสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านรักและหวงแหนที่ทำกินเพื่อให้เป็นมรดกตกทอดแก่ลูกหลาน ช่วยกันสอดส่องดูแลเจ้าหน้าที่ที่ประพฤติมิชอบในหน้าที่จากการรับสินบนจากนายทุน ตลอดจนการให้ความรู้ความเข้าใจกับชาวบ้านในสิทธิ์ที่ทำกิน สทก.ว่าห้ามนำไปซื้อ ขายเพราะมีความผิดตามกฎหมายป่าไม้ แต่สามารถตกทอดเป็นมรดกแก่ลูกหลานต่อไปได้

2. การอภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่ได้สรุปในข้างต้น ผู้วิจัยแยกการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็น 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

2.1 ลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย

จากผลการวิจัยอภิปรายได้ว่า ลักษณะของการใช้อำนาจของนายทุนที่เราเรียกว่าเป็นผู้มีอิทธิพลมีความสัมพันธ์กับการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C เป็นอย่างไร ก่อนอื่นต้องพิจารณาว่านายทุนที่ชื่อนาย ข ผู้นี้มีลักษณะอย่างไร มีคุณสมบัติอะไร จึงเข้าข่ายที่ว่าเป็นนายทุน นาย ข นักธุรกิจ มีตำแหน่ง เป็นกรรมการผู้จัดการ บริษัท X ธุรกิจจำหน่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่ ภูมิลำเนาบ้านเลขที่ Y ผู้ที่เดินทางไป มา ๑ ระหว่างกรุงเทพฯ กับเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C เพราะ มีความสนิทสนมกับนักการเมืองท้องถิ่น คือนาย ค ผู้ใหญ่บ้าน (ในสมัยนั้น) หมู่ 4 อำเภอ B จังหวัด C มีการไปมาหาสู่เป็นประจำอยู่บ่อย ๆ เพราะได้ให้ความช่วยเหลือด้านการเงินกับผู้ใหญ่บ้านในการจัดงานของหมู่บ้านอยู่เสมอจนเป็นที่นับหน้าถือตาของชาวบ้านทั่วไปสามารถขอความร่วมมือทั้งจากผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านเป็นอย่างดี จากอาชีพของนักธุรกิจ มีกิจการหลายอย่าง มีตำแหน่งเป็นถึงกรรมการผู้จัดการ บริษัท X ธุรกิจจำหน่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่ ก็จะพบว่า นาย ข ผู้นี้เป็นผู้เป็นผู้ที่มีฐานะดี ระดับเศรษฐีผู้หนึ่งอย่างแน่นอนและเป็นลักษณะของนายทุนได้

เพราะมีธุรกิจ กิจการใหญ่โต มีทรัพย์สิน เงินทองมากมายผู้หนึ่ง ถึงพร้อมระดับเศรษฐกิจ การที่นาย ข จะเข้าข่ายเป็นนายทุนผู้มีอิทธิพลและนำมาซึ่งอำนาจ จึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ในความรู้สึกของหลายคนที่ได้สัมผัสและรู้จัก เพราะมีฐานะทางเศรษฐกิจดี สิ่งก็ตามมาก็คือเกิดอำนาจทางสังคม และการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Max Weber (1966) ได้อ้างถึงอำนาจที่เกี่ยวข้องกับสถาบันทางอำนาจที่มีประสิทธิภาพอย่างเพียงพอที่จะควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งเป็นอำนาจสูงสุดและเป็นกระทำทั่วไป อำนาจพื้นฐานนี้สามารถแบ่งแยกโดยลักษณะของพฤติกรรมได้ 3 ลักษณะ ดังนี้ 1) อำนาจในพฤติกรรมด้านเศรษฐกิจ บุคคลที่ครองผลประโยชน์ในระบบเศรษฐกิจก็จะเป็นผู้ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจไปด้วย 2) อำนาจทางสังคม หรือที่ Weber กล่าวว่า อำนาจทางสังคมของบุคคลเกิดขึ้นจากเกียรติยศ บุคคลผู้ซึ่งมีเกียรติและศักดิ์ศรีทางสังคมก็จะถูกยอมรับจากชุมชนว่าเป็นผู้มีอำนาจทางสังคมด้วย 3) อำนาจทางการเมือง ตำแหน่งทางการเมือง จะเป็นส่วนให้บุคคลมีอำนาจต่างกันไป ซึ่งอำนาจทางการเมืองมีขึ้นโดยกลุ่มการเมือง อำนาจชนิดนี้จัดขึ้นเป็นสถาบันที่มีระเบียบวิธีและขึ้นอยู่กับชุมชน อำนาจทางการเมืองอาจมีผลถึงอำนาจทางเศรษฐกิจและสังคมด้วย และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Kanter (1977, p. 166) ให้ความหมายของอำนาจว่า หมายถึง ความสามารถในการระดมทรัพยากรและใช้ทรัพยากรนั้นตามที่ต้องการหรือปรารถนา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Pfeffer (1981, p. 2) กล่าวว่า อำนาจ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการเอาชนะเหนืออุปสรรคเพื่อบรรลุถึงวัตถุประสงค์หรือ ผลลัพธ์ที่ปรารถนาดังนั้น อำนาจหมายถึง ความสามารถในการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งสามารถที่จะทำให้อีกบุคคลหนึ่งกระทำตาม สิ่งที่ต้องการได้ แม้ว่าบุคคลนั้น จะไม่มีความปรารถนาที่จะกระทำตามก็ตาม

จากบุคลิกลักษณะของนาย ข นายทุนผู้มีอิทธิพลดังที่กล่าวข้างต้น ประกอบกับพฤติกรรมของนายทุนผู้นี้มีลักษณะเป็นผู้คอยค้าชู ช่วยเหลือเป็นผู้ออกทุนในการจัดงานต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เช่น งานวันเด็กแห่งชาติ ก็แจกทุนให้เป็นทุนการศึกษาสำหรับเด็กในหมู่บ้านปีละ 20 ทุน รวมเป็นเงิน 20,000 บาท และงานอื่น ๆ อีก เช่น ร่วมเป็นเจ้าภาพงานศพของผู้เสียชีวิตในหมู่บ้าน งานจิตอาสา งานวันแม่แห่งชาติ งานเทศน์มหาชาติ และงานอื่น ๆ อีกเท่าที่จะช่วยเหลือได้ตามที่ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านในหมู่บ้านต้องการขอความช่วยเหลือไม่ว่าเรื่องอะไรก็ตามก็จะได้รับการช่วยเหลือโดยเฉพาะเรื่องการออกเงินสนับสนุน ด้วยเหตุนี้จึงเกิดเป็นความสัมพันธ์ที่มีต่อกันจนมีลักษณะที่เรียกได้ว่าเป็น “ระบบอุปถัมภ์” มีลักษณะที่เป็นแบบอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ฐานะดี มีเงิน มีทรัพย์สินสมบัติ มีบารมี มีอำนาจ มีอิทธิพล ซึ่งก็คือ นาย ข นายทุนที่มีฐานะเหนือก็จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ “ให้การอุปถัมภ์” ให้กับผู้ที่ฐานะด้อยกว่า ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมก็คือ นาย ค ผู้ใหญ่บ้าน ก็จะอยู่ในฐานะเป็นผู้ “รับการอุปถัมภ์” โดยผู้ให้การอุปถัมภ์จะคอยให้ความคุ้มครองช่วยเหลือ ส่วนผู้รับการอุปถัมภ์ก็จะให้ความจงรักภักดี คอยบริการตอบแทน ทั้งนี้แม้ว่าจะมีความสัมพันธ์โดยส่วนตัวกับผู้ใหญ่บ้าน คือ นาย ค แต่ใน

ขณะเดียวกันก็ส่งผลกับชาวบ้านในหมู่บ้านทุกคนที่รู้ถึงพฤติกรรมการให้ความช่วยเหลือของนายทุน ผู้นี้ก็จะมีความรักและศรัทธาในตัวของนายทุนผู้นี้ไปด้วย และก็จะคอยให้การช่วยเหลือด้วยความจงรักภักดี ซึ่งสอดคล้องกับนายธีรยุทธ บุญมี (2533) ที่กล่าวว่าระบบอุปถัมภ์เป็นความสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว มีความผูกพันด้วยอารมณ์ ความรู้สึก ในบางครั้งผู้อุปถัมภ์คนหนึ่ง ๆ ก็ไม่สามารถสัมพันธ์โดยตรงกับผู้รับการอุปถัมภ์ทุกคนได้ แต่จะส่งผลไปให้อีกหลายคนได้เป็นทอด ๆ และสอดคล้องกับแนวคิดของลิซิท ซีรเวคิน (2550) ได้ให้ความหมายของ ระบบอุปถัมภ์ หรือที่เรียกในภาษาอังกฤษว่า The patron-client system ไว้ว่า ระบบอุปถัมภ์เป็นระบบที่อยู่ในสังคมจารีตนิยม ซึ่งได้แก่ ประเทศจีน ประเทศอินเดีย ประเทศไทย อินโดนีเซีย ฯลฯ ระบบอุปถัมภ์เกิดจากความเหลื่อมล้ำของมนุษย์ในแง่ทรัพย์สินคุณฐานะ อำนาจ (wealth, status and power) แต่ยังมีอีกส่วนหนึ่งซึ่งได้แก่ จิตใจ ศีลธรรมและจริยธรรม ผู้อุปถัมภ์ (patron) จะเป็นผู้ที่อยู่ในฐานะเอื้ออำนวยประโยชน์ได้ทั้งในอำนาจทางการเมือง ตำแหน่งหน้าที่ราชการ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สถานะทางสังคม และสำหรับบางกรณีผู้อุปถัมภ์คือบุคคลเป็นที่เคารพนับถือในคุณความดี สามารถให้ความรู้สึกที่ดีกับผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ มีลักษณะคล้ายเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ส่วนผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์คือบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ต้องอาศัยผู้อุปถัมภ์เพื่อผลประโยชน์ดังกล่าว รวมทั้งส่วนที่เป็นบวกในทางจิตใจ เป็นทั้งที่พึ่งในทางวัตถุ และในทางจิตใจ ในกรณีของสังคมไทยนั้นผู้อุปถัมภ์จะต้องมีบารมี ซึ่งความหมายได้แก่ การเป็นที่ยอมรับว่ามีลักษณะเป็นผู้นำ สามารถอุปถัมภ์ผู้ตามได้ ขณะเดียวกันผู้ตามก็หวังพึ่งผู้อุปถัมภ์ทั้งผลประโยชน์ต่าง ๆ ดังกล่าวมารวมทั้งกรณีทางจิตใจด้วยนอกจากนั้นยังสอดคล้องกับแนวคิดของ พิเชษฐ์ ณ นคร (2561) ได้ให้ความหมายของ “ระบบอุปถัมภ์” ว่าหมายถึง ระบบอุปถัมภ์เป็นหนึ่งในวัฒนธรรมที่อยู่คู่สังคมไทยมาช้านาน มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์ในแวดวงราชการ และรัฐวิสาหกิจ เป็นระบบความสัมพันธ์ของคน 2 ฝ่าย ซึ่งไม่เท่าเทียมกัน ฝ่ายที่อยู่เหนือกว่าคือผู้มีทรัพยากรมากกว่า หรือมีอำนาจมากกว่า จะอยู่ในฐานะผู้อุปถัมภ์ ส่วนฝ่ายที่อยู่ต่ำกว่า มีทรัพยากรหรือมีอำนาจน้อยกว่าจะเป็นผู้รับอุปถัมภ์

ก่อนหน้านั้นนาย ข นายทุนผู้มีอิทธิพลได้ใช้ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่มีต่อนาย ค และต่อชาวบ้าน โดยให้นาย ค ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4 อำเภอ B จังหวัด C มาติดต่อขอซื้อพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A จากชาวบ้าน รวมพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ชาวบ้านขายให้นายทุนผู้นี้รวม 31 แปลง 536-0-18 ไร่ โดยซื้อขายไร่ละ 10,000 บาท ค่าจ้างติดต่อผ่านผู้ดูแลสวนยางพารา หลังจากซื้อพื้นที่ดังกล่าวได้แล้ว ต่อมาได้ปลุกยางพาราสลับการปลูกสับปะรดบนพื้นที่นี้

ต่อมากองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในได้รับคำสั่ง คสช.ที่ 64/2557 และ 66/2557 ปฏิบัติการนี้เป็นการทวงคืนผืนป่า มุ่งบังคับใช้กฎหมายกับกลุ่มนายทุนที่ยึดครองที่ดินโดยผิดกฎหมายเป็นหลัก เพื่อฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมให้กลับมาสมบูรณ์ และสำหรับพื้นที่ที่เหมาะสมจะถูกจัดสรรให้ราษฎรผู้ยากไร้ได้ใช้ทำกินต่อไป สำหรับป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ได้เข้า

ตรวจสอบพื้นที่และพบว่านาย ข มีความผิดฐานบุกรุกในแง่ของการใช้ประโยชน์ที่ดิน สทก. ซึ่งไม่มีสิทธิ คือการครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต และการแสดงหลักฐานการครอบครองอันเป็นเท็จ ลักษณะการบุกรุก หลายร้อยไร่ ต่อมานาย ข ได้ยื่นเอกสารการใช้ที่ดินต่อเจ้าหน้าที่ จำนวน 26 ฉบับ ต่อมาสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 10 ได้ตรวจสอบข้อมูลแบบบันทึกการใช้ที่ดินของบุคคลในพื้นที่ป่าไม้จำนวน 26 ฉบับ ที่นาย ข ได้นำมายื่นให้เจ้าหน้าที่จากฐานข้อมูลของกรมป่าไม้แต่ไม่ปรากฏรายชื่อของบุคคลในพื้นที่ทั้ง 26 ราย ซึ่งจากการตรวจสอบรายชื่อทั้ง 26 ราย พบเป็นเครือข่ายญาติของนาย ข ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่กรุงเทพฯทั้งสิ้น แต่นำมาสวมสิทธิ์ และนาย ข ถูกจับกุมฐานแสดงเอกสารอันเป็นเท็จ

การแก้ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ภาครัฐควรบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐและผู้ที่เกี่ยวข้อง ควบคู่กับการสร้างจิตสำนึกที่ดีในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติโดยรวม เพื่อป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐให้ความช่วยเหลือหรือสนับสนุนและร่วมรับผลประโยชน์จากนายทุนผู้มีอิทธิพล อันทำให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ภาครัฐควรส่งเสริมการให้ความรู้ในการใช้ที่ดินทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควบคู่กับการปลูกจิตสำนึกให้รักและหวงแหนผืนที่ดินที่ทำกินอย่างจริงจังเพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการรักษาป่าไม้และสิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรที่มีค่าของชาติ ซึ่งจะเป็นการป้องกันการบุกรุกเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะจากกลุ่มนายทุนผู้มีอิทธิพลที่ขาดจิตสำนึกที่ดี และอาศัยช่องว่างของความได้เปรียบทั้งฐานะเศรษฐกิจ และสังคมเป็นฐานมาสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจอันจะนำไปสู่การบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C เฉกเช่นนาย ข นายทุนผู้มีอิทธิพลเพื่อมุ่งหวังเพียงผลประโยชน์ส่วนตัวและญาติของตนเองเป็นสำคัญ

2.2 สาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทยของผู้มีอิทธิพล

พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ซึ่งพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A เป็นหนึ่งในพื้นที่ป่าสงวนทั้งหมดของจังหวัด C ซึ่งพื้นที่ป่าสงวนมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 45,311 ไร่ 18 ตารางวา ป่าสงวนแห่งชาติ A มีพื้นที่ 8,655 ไร่ เป็นป่าที่มีพื้นที่มากที่สุดใน C ป่าในพื้นที่อื่นมีไม่ก็ร้อยไม่กี่พันไร่ ประกอบกับปัจจัยหลาย ๆ อย่าง เช่น จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่พอเพียง งบประมาณมีน้อย บางพื้นที่ต้องเดินเท้าใช้เวลาาน ยอมรับว่าใช้เวลาานกว่าจะเข้าตรวจสอบทุกพื้นที่ จึงกล่าวได้ว่าพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A เป็นพื้นที่ป่าสงวนที่มีพื้นที่กว้าง การไปตรวจสอบอาจไม่ทั่วถึง เป็นหนึ่งในสาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C การให้ชาวบ้านในพื้นที่ทำกินที่ได้รับเอกสารสิทธิ์ (สทก.) ช่วยกันดูแลและช่วยประสานงานกับเจ้าหน้าที่และช่วยกันสอดส่อง ดูแลกันเองในพื้นที่ การสร้างจิตสำนึกและหวงแหนทรัพยากรป่าสงวนแห่งชาติ และ

ตระหนักในความเป็นเจ้าของป่าสงวนแห่งชาติร่วมกัน ช่วยกันดูแลมิให้มีการแผ้วถางป่า การตัดไม้ทำลายป่า จึงเป็นอีกมาตรการหนึ่งที่ช่วยแก้ปัญหาการบุกรุกได้ในระดับหนึ่งได้อย่างน่าพอใจ

ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติส่วนใหญ่เป็นภูเขาและมีที่ราบตามเชิงเขา พื้นที่มีระดับความสูง ระยะห่างจากพื้นที่ชุมชน บริเวณตอนกลางเป็นที่ราบไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือเป็นป่าที่เป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำเพชรบุรีและแม่น้ำปราณบุรี มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรพล รุจิระชุมณ์ (2552) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบุกรุกที่ดินราชพัสดุ : กรณีศึกษาที่ดินแปลงเรือนจำกลางคลองไผ่ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านกายภาพที่มีผลต่อการบุกรุกที่ดินประกอบด้วยระดับความสูง ระยะห่างจากพื้นที่ชุมชน และระยะห่างจากถนน ปัจจัยด้านการทำไร่อายุยาว ปัจจัยด้านการทำไร่อายุสั้น และระยะห่างจากแหล่งหินทราย และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศักดิ์ชัย เบ็ญคำ (2550) ศึกษาการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินในเขตอุทยานแห่งชาติดอยหลวงขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่จะทำให้ประชาชนพื้นที่เกิดความรู้ในเรื่องของบทลงโทษและผลกระทบในการบุกรุกพื้นที่ป่าเขตอุทยานแห่งชาติดอยหลวงได้นั้นคือการได้รับการอบรมจากหน่วย และได้รับรู้ข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ที่มีความสำคัญ เช่นการประกาศจากชุมชน สื่อโทรทัศน์ วิทยุ ที่เข้าถึงชาวบ้านได้ชุมชนได้ง่าย การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันการบุกรุกตัดไม้ทำลาย ส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมในการป้องกันการบุกรุกตัดไม้ทำลายในระดับปานกลางค่อนข้างน้อยไปทางมาก เรื่องที่มีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการดับไฟป่า นอกจากนั้นแล้วส่วนใหญ่เห็นด้วยกับข้อตกลงระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานป่าไม้เพื่อกำหนดขอบเขตพื้นที่ทำกิน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศักดิ์ศรี มุลธร (2554) ศึกษาบทบาทผู้นำท้องถิ่นในการจัดการปัญหาบุกรุกพื้นที่ป่าของตำบลแม่ปิ้ง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่าน่าท้องถิ่นในตำบลแม่ปิ้ง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ มีบทบาทในการจัดการปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่า ดังนี้ 1) เป็นผู้ประสานงานกลางระหว่างประชาชนในชุมชน/ท้องถิ่นกับหน่วยงานราชการ ในการดำเนินงานหรือจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าไม้ 2) เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ให้คำปรึกษาแนะนำ และกล่าวตักเตือนประชาชนในชุมชน/ท้องถิ่น ไม่ให้ทำการบุกรุกพื้นที่ป่า 3) เป็นผู้ปกป้องผลประโยชน์ของส่วนรวม โดยทำหน้าที่ป้องกันและห้ามปรามไม่ให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่ม 4) ทำหน้าที่ผู้ประนีประนอม เมื่อมีข้อขัดแย้งระหว่างหน่วยงานราชการกับชาวบ้านในชุมชน/ท้องถิ่นแต่ทั้งนี้ ผู้นำท้องถิ่นในตำบลแม่ปิ้งไม่สามารถปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าไม้ได้อย่างเต็มที่ เพราะว่า มีข้อจำกัดด้านปัจจัยทางการเมืองและด้านกฎหมายการจัดการปัญหาบุกรุกพื้นที่ป่าของผู้นำท้องถิ่นในเขตตำบลแม่ปิ้ง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้น เพื่อให้การจัดการปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าในตำบลแม่ปิ้ง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องสนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่ารวมทั้งผลักดันให้มีการถ่ายโอนอำนาจในการจัดการพื้นที่ป่าให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

นอกจากนั้นปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่ายังเกิดจากความขาดแคลนงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการทั้งด้านขาดแคลนเจ้าหน้าที่ และการบริหารจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ประกอบกับความยากจน และความรู้ต่ำ ทำให้ไม่รู้เท่าทันนายทุนผู้มีอิทธิพล ทำให้เกิดช่องว่างที่นายทุนผู้มีอิทธิพลเข้ามาบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนได้ ในปัจจุบันรัฐไม่มีการออกเอกสารสิทธิในที่ทำกิน สหก.เพิ่มอีกแล้ว ดังนั้นเกษตรกรที่ไม่มีที่ทำกินก็จะหันไปขอเอกสารสิทธิ ส.ป.ก. แทน แต่สำหรับผู้ที่ได้รับสิทธิ สหก. แต่เดิมอยู่แล้วยังคงมีสิทธิอยู่ตามเดิม หน้าที่ของผู้ที่ได้รับ คือ ห้ามซื้อ - ขาย การซื้อเป็นความผิดการบุกรุกเพราะถือว่าครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต คนขายก็ถูกเพิกถอนสิทธิไป แต่นี่ปัจจุบันกรมป่าไม้ไม่ได้มีการออก สหก. แล้ว มันไม่มีงบประมาณ พื้นที่ สหก.สามารถตกทอดไปทายาทได้ แต่ห้ามขาย เหมือนเก็บไว้ให้ลูก หลานได้ทำอาชีพเกษตรต่อ ถ้าขายจะเสียสิทธิ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าตามนโยบายของภาครัฐ การออก สหก. เป็นเพียงแค่สิทธิไม่ใช่กรรมสิทธิ์ หากมีการซื้อขายจะผิดกฎหมายในการใช้ประโยชน์ในที่ดินป่าสงวนโดยไม่ได้รับอนุญาตถือเป็นความผิดในการบุกรุกตามกฎหมาย จึงเป็นหนึ่งในสาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เนื่องจากการออก สหก. ต้องมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการพิจารณาอนุญาตให้สิทธิในการทำกินในพื้นที่ สหก. ซึ่งผู้ที่ได้รับต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพราะมีการตรวจสอบว่าผู้ที่ได้รับสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้หรือไม่ ถ้าไม่ปฏิบัติตามก็就会被เพิกถอนสิทธิทำกิน โดยจะไม่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายใด ๆ ได้

นอกจากนั้นปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ยังเกิดจากสาเหตุปัญหากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติไม่ชัดเจน รวมถึงปัญหาข้อพิพาทกรณีการได้มาก่อนและได้มาภายหลังการประกาศให้เป็นเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เนื่องจากพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ อ.แก่งกระจาน มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติสูงมาก มีภูมิอากาศที่ดี และเป็นพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่ จัดเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างมากต่อประเทศชาติเป็นทรัพยากรที่สร้างขึ้นได้ยากและใช้เวลานาน กล่าวคือ 1) พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C มีชาวบ้านทำกินอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติและมีปัญหาพิพาทว่า ชาวบ้านที่เคยอาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าวโดยชอบ ก่อนที่จะประกาศว่าเขตนั้นเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ แต่เนื่องจากพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C มีพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่จึงยากต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ราชการในการเข้าตรวจสอบพื้นที่เขตป่าสงวนให้ครบทุกพื้นที่ได้ 2) การกำหนดเขตพื้นที่ป่าสงวนยังไม่มี ความชัดเจน ทำให้ชาวบ้านเกิดความเข้าใจผิดและเข้ามาทำกินโดยไม่มีเจตนาบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน รวมถึงมีผลให้การประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติทับพื้นที่ของชาวบ้าน จึงก่อให้เกิดเป็นปัญหาข้อพิพาทดังกล่าวเกิดขึ้น ซึ่งทางแก้ก็จะต้องเพิกถอนเขตดังกล่าวออกจากเขตป่าสงวนแห่งชาติ แต่ถ้าไม่เป็นความจริงชาวบ้านหมู่บ้านนั้นก็ต้องอพยพออกจากพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ดังกล่าวยกเว้นแต่จะเข้าเงื่อนไขที่จะได้รับสิทธิทำกินตามพระราชบัญญัตินี้ 3) ขาดการดูแลเอาใจใส่อย่างจริงจัง และการขาดงบประมาณ

กำลังเจ้าหน้าที่ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ ของหน่วยงานรัฐไม่พร้อมและไม่เพียงพอกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง 4) มีเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้าไปเกี่ยวข้อง และรู้เห็นเป็นใจ จึงส่งผลให้ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และถูกละเลยทำให้ยากต่อการแก้ไขปัญหา เมื่อชาวบ้านเข้าไปตั้งถิ่นฐานและพืชที่ปลูกเริ่มให้ผลผลิตแล้ว และผู้รับผิดชอบระดับสูงในแต่ละหน่วยงานไม่มีมาตรการจัดการอย่างเฉียบพลัน และเฉียบขาด จึงยังเกิดปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติต่อไป

2.3 ข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทยของผู้มีอิทธิพล

แนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C ของนายทุนผู้มีอิทธิพล สามารถดำเนินการได้ กล่าวคือพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A เป็นพื้นที่ป่าสงวนที่มีพื้นที่มากการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนควรดำเนินการดังนี้คือ 1) ใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศ (GIS) และข้อมูลจากดาวเทียมในการตรวจสอบสภาพป่าที่ถูกทำลาย เพื่อให้การตรวจสอบมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศ (GIS) และข้อมูลจากดาวเทียมในการตรวจสอบสภาพป่าที่ถูกทำลาย น่าจะทำให้การตรวจสอบมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ระบบสารสนเทศน่าจะมีความละเอียดกว่าการใช้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบ เพราะพื้นที่ป่าสงวนของจังหวัด C มีพื้นที่ 45,311 ไร่ 18 ตารางวา ป่าสงวนแห่งชาติ A มีพื้นที่ 8,655 ไร่ ใช้ระบบสารสนเทศน่าจะเหมาะสมกว่า 2) การกำหนดแนวเขตป่าให้ชัดเจน ควรให้หน่วยงานรัฐมีหน้าที่ดำเนินการสำรวจแนวเขตที่ดินที่ประชาชนครอบครองทำกิน หรืออาศัยติดแนวเขตป่าหรือรุกล้ำแนวเขตป่า เพื่อยุติปัญหาเรื่องแนวเขต และลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานรัฐกับประชาชนได้ การออก สทก.เป็นการออกภายหลังการเข้าไปใช้ประโยชน์ในที่ดินป่าสงวนแล้ว บางครั้งการบุกรุกเป็นการบุกรุกแบบทำไร่เลื่อนลอย บุกรุกแบบขยายพื้นที่ หรือการเข้าทำกินก่อนประกาศเป็นเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ดังนั้นการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ป่าสงวนแห่งชาติ A ต้องสร้างความรัก ความหวงแหนในพื้นที่ป่าก่อนในเบื้องต้น ให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของผืนป่าร่วมกันว่าเป็นของทุกคนไม่ใช่คนใดคนหนึ่ง ดังนั้นทุกคนเป็นเจ้าของ จึงต้องช่วยกันรักษามิให้ผู้ใดมาบุกรุกที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ ให้รู้จักการเปลี่ยนแปลงที่ดิน การดูภาพถ่ายทางอากาศ และการจัดทำรูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินแปลงพิเศษที่ใช้กลไกระดับชุมชนกำหนดเป็นกติกาของหมู่บ้าน เช่น กำหนดที่ดินแปลงพิเศษสำหรับปลูกไม้เพื่อการใช้สอยของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางการดำเนินงานของ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (2554) ซึ่งได้กำหนดมาตรการป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าให้ทุกหน่วยงานในสังกัดที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังนี้ 1) เร่งรัดดำเนินการตรวจลาดตระเวนและจับกุมผู้กระทำความผิดบุกรุกทำลายป่าไม้ในพื้นที่รับผิดชอบ โดยเฉพาะการกระทำความผิดในลักษณะ ดังนี้ การบุกรุกแผ้วถาง ยึดถือ ครอบครองพื้นที่ป่าไม่ร้ายใหญ่เพื่อขายให้นายทุน การบุกรุกตัดไม้เพื่อการค้าการบุกรุกทำลายป่าไม้ที่เป็นขบวนการ โดยมี

นายทุนและเจ้าหน้าที่ของรัฐอยู่เบื้องหลังให้การสนับสนุนช่วยเหลือ ซึ่งถือเป็นกลุ่มผู้มีอิทธิพลที่จะต้องดำเนินการปราบปรามจับกุมดำเนินคดีตามกฎหมายอย่างเด็ดขาด 2) ในกรณีที่มีการจับกุมผู้กระทำความผิดและทำการสืบสวนแล้วพบว่ามียาทุนหรือผู้มีอิทธิพลอยู่เบื้องหลังหรือให้การสนับสนุนหรือเข้าข่ายเป็นคดีร้ายใหญ่ ให้สั่งการเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องดำเนินคดีตามกฎหมายโดยเด็ดขาด และให้ดำเนินการสืบสวนขยายผลให้ถึงบุคคลผู้เป็นนายทุนหรือผู้มีอิทธิพลดังกล่าวด้วย โดยให้ประสานกับผู้ว่าราชการจังหวัดท้องที่เพื่อพิจารณาดำเนินการยึดทรัพย์นายทุนหรือผู้มีอิทธิพลดังกล่าวตามกฎหมายเกี่ยวกับการฟอกเงิน และแจ้งให้เจ้าหน้าที่สรรพากรตรวจสอบการเสียภาษีย้อนหลังของบุคคลดังกล่าวด้วย 3) กรณีที่มีการจับกุมผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นคดีร้ายเล็กหรือน้อย ให้ใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีโดยยึดหลักเมตตาธรรม แต่หากสืบสวนแล้วพบว่ามียาทุนหรือผู้มีอิทธิพลเป็นผู้จ้างวานให้ดำเนินการสืบสวนขยายผลให้ถึงตัวนายทุนหรือผู้มีอิทธิพลและดำเนินคดีอย่างเฉียบขาดทุกราย 4) กรณีการเข้าตรวจยึดจับกุมแล้วไม่พบตัวผู้กระทำความผิดให้เจ้าหน้าที่ประสานงานติดตามผลคดีกับพนักงานสอบสวนอย่างใกล้ชิด เพื่อสืบสวนหาตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีตามกฎหมาย การตรวจยึดจับกุมที่ไม่ได้ตัวผู้กระทำความผิดบ่อยครั้ง และทำให้การสอบสวนดำเนินคดีต้องยกเลิก ให้ถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่มีประสิทธิภาพ และให้ผู้บังคับบัญชาพิจารณาปรับเปลี่ยนตัวบุคคลมาปฏิบัติงานแทน 5) ให้จัดทำระบบการถือครองที่ดินที่ผิดกฎหมายและฐานข้อมูลประวัติผู้กระทำความผิดฐานความผิด พื้นที่เกิดเหตุ ความเสียหาย ของกลางในการกระทำความผิด รวมทั้งผลการดำเนินคดีโดยแยกเป็นคดีร้ายใหญ่และร้ายเล็กอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เพื่อสามารถตรวจสอบและติดตามพฤติกรรมในการกระทำความผิด หากมีการโยกย้ายสับเปลี่ยนตำแหน่งที่รับผิดชอบฐานข้อมูลดังกล่าว ให้ทำการรับส่งมอบฐานข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ด้วย 6) กรณีคดีความผิดฐานบุกรุก ยึดถือ ครอบครองพื้นที่ป่าไม้ เมื่อมีการตรวจยึดจับกุมดำเนินคดีแล้ว ให้จัดทำป้ายแสดงการตรวจยึดจับกุมดำเนินคดีไว้ในบริเวณที่เกิดเหตุ พร้อมทั้งให้ดำเนินการจัดทำแผนฟื้นฟูการปลูกป่าทันที โดยขอการคุ้มครองพื้นที่ฉุกเฉินต่อศาลไม่ต้องรอให้คดีถึงที่สุด และให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือประชาชนมีส่วนร่วมในการปลูกป่าด้วย รวมทั้งให้เจ้าหน้าที่ทำการติดตามตรวจสอบเฝ้าระวังพื้นที่ป่าที่เกิดเหตุขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดหวนกลับมายึดถือครอบครองพื้นที่ป่าไม้ในบริเวณที่เกิดเหตุขึ้นได้อีก 7) ในกรณีที่มีการตรวจพบหรือจับกุมผู้กระทำความผิดที่มีหลักฐานชัดเจนหรือกรณีที่มีหน่วยงานอื่นได้ตรวจพบและจับกุมการกระทำความผิดในท้องที่ที่รับผิดชอบ และพบว่าเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบปล่อยปละละเลยหรือบกพร่องในหน้าที่ ให้ดำเนินการโยกย้ายเจ้าหน้าที่ผู้นั้นออกจากพื้นที่ทันทีและตั้งคณะกรรมการสอบสวนและลงโทษทุกราย 8) จัดตั้งหน่วยพิทักษ์ป่าขึ้นมาควบคุมดูแลรักษาพื้นที่อนุรักษ์สัตว์ป่า โดยกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่และบริเวณจุดที่ล่อแหลมต่อการบุกรุก เช่น พื้นที่ที่มีหมู่บ้านหรืออยู่ใกล้กับชุมชน โดยปกติหนึ่งหน่วยจะรับผิดชอบดูแลพื้นที่อนุรักษ์ ๑ ประมาณ 40,000 ไร่ มีหัวหน้าหน่วย ๑ ซึ่งอาจเป็นข้าราชการหรือลูกจ้างประจำตำแหน่งพนักงานพิทักษ์ป่ารับผิดชอบ

9) ดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่หรืออยู่รอบเขตป่าได้ทราบข่าวสารด้านป่าไม้ สร้างจิตสำนึกและกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมป้องกันรักษาป่า เช่น ใ้รางวัลแก่ผู้ให้เบาะแสในการกระทำผิด และใ้รางวัลแก่หมู่บ้านที่รักษาป่าได้ 10) สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการป้องกันรักษาป่า รวมทั้งอบรมประชาชน เยาวชนนักเรียน นิสิต และนักศึกษา และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลศักดิ์ ตรีครุฑพันธ์ (2549) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างรัฐ ชุมชน และกลุ่มผลประโยชน์ กรณีศึกษานิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ผลการศึกษาพบความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับชุมชนเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาค ชุมชนเป็นฝ่ายตั้งรับกับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายของฝ่ายการเมือง และข้าราชการประจำระดับสูง สำหรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับกลุ่มผลประโยชน์ ได้แก่ กลุ่มทุนอุตสาหกรรม และกลุ่มทุนจัดสรรที่ดินเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรม แสวงหากำไรผ่านทางเศรษฐกิจผ่านกลไกทางการเมือง ซึ่งเป็นกระบวนการสะสมทุนขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของทิภากร ศิริรัตน์ (2551) ศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีผลต่อการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลบริเวณท้ายน้ำลุ่มน้ำแม่ตาช้าง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า มูลเหตุปัญหาคความขัดแย้งการใช้ทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่มีความซับซ้อนนั้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากแบบยังชีพเป็นเชิงพาณิชย์และนโยบายสนับสนุนของรัฐ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินจากผู้ถือครองดั้งเดิมสู่นายทุน-สถานประกอบการ พื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตาช้างอันอุดมสมบูรณ์ มีภูมิทัศน์สวยงาม โครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคมที่เอื้ออำนวยความสะดวก อีกทั้งทรัพยากรน้ำธรรมชาติที่เปิดเสรีในการถึงได้ง่าย จึงทำให้มีผู้ใช้น้ำจำนวนมาก เมื่อเกิดความขัดแย้งการใช้น้ำทำให้มีผู้เข้ามาเกี่ยวข้องหลายฝ่ายซึ่งประกอบด้วยกลุ่มผู้ใช้น้ำ หน่วยงานรัฐ สถาบันการศึกษา และองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งกลุ่มผู้ใช้น้ำได้แก่ ชุมชนต้นน้ำ (กลุ่มชาติพันธุ์) ชุมชนกลางน้ำ (กลุ่มคนพื้นราบและสถานประกอบการ) และชุมชนท้ายน้ำ (กลุ่มคนพื้นราบ-ชุมชนเมือง) ด้วยความหลากหลายของกลุ่มผู้ใช้น้ำ ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างอำนาจหน้าที่ และขอบเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล เป็นเงื่อนไขและอุปสรรคในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งการใช้น้ำ และผลการจัดการปัญหาคความขัดแย้งโดยองค์การบริหารส่วนตำบลที่ผ่านมาเป็นการแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าเท่านั้น และแม้ว่าจะมีโครงการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับเครือข่ายตำบลก็ไม่สามารถปฏิบัติได้จริงดังนั้น สิ่งที่จำเป็นต่อการจัดการทรัพยากรน้ำแม่ตาช้าง คือ การเชื่อมโยงอำนาจระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์การบริหารส่วนตำบล และชุมชนท้องถิ่นเข้าไว้ด้วยกัน จึงจะก้าวข้ามข้อจำกัดและอุปสรรคต่างเหล่านี้ได้ และสามารถวางแนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับลุ่มน้ำแม่ตาช้างอย่างยั่งยืนได้ นอกจากนี้ยังพบว่า ความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบไม่เป็นทางการ ทำให้เกิดการ “จำลอง” ความสัมพันธ์เชิงอำนาจมาจากการเมืองระดับประเทศลงมาสู่ระดับท้องถิ่น ซึ่งการ

จำลองส่งผลให้องค์การบริหารส่วนตำบลไม่สามารถจัดการกับปัญหาความขัดแย้งการใช้น้ำแบบเบ็ดเสร็จได้

ในแนวคิดของผู้วิจัยที่มีต่อข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ไขปัญหาคือการบูรณาการพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ A อำเภอ B จังหวัด C นั้นมีความเห็นว่าควรดำเนินการดังนี้

- 1) ควรเพิ่มเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เจ้าหน้าที่ตำรวจ และทหาร ให้เพียงพอสอดคล้องกับขนาดพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ อำเภอ B จังหวัด C เพื่อให้การดูแลพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เป็นไปอย่างทั่วถึง
- 2) เจ้าหน้าที่รัฐและผู้ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาพื้นที่ป่าสงวนฯ ควรเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่ และต้องเข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดต่อเนื่อง
- 3) ภาครัฐควรส่งเสริมอาชีพให้แก่ชาวบ้านนอกเหนือจากการทำอาชีพเกษตรกร ควบคู่กับการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายที่ชาวบ้านทุกคนควรจะต้องรับรู้
- 4) รัฐบาลควรออกกฎหมายอย่างรอบคอบรัดกุมและชัดเจนเพื่อสนับสนุนแนวทางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้องให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด และไม่ส่งกระทบกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่ประสงค์ใช้สิทธิ์ในที่ดินทำกินในเขตพื้นที่ป่าสงวนฯ
- 5) หน่วยงานรัฐควรจัดทำแผนที่ฐานในการกำหนดแนวเขตการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ที่ดินเพื่อให้มีแผนที่แสดงขอบเขตที่ดินทุกประเภทที่ชัดเจน ไม่ทับซ้อน เพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งแนวเขตที่ดินระหว่างรัฐและประชาชนในระยะยาวได้
- 6) ควรเพิ่มงบประมาณให้เพียงพอ และจัดหาวัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือที่ทันสมัยมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ และผู้ที่เกี่ยวข้อง สามารถควบคุมดูแลพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ได้อย่างทั่วถึงและเพื่อการปราบปรามผู้บุกรุกพื้นที่ป่าสงวนฯ เกิดประสิทธิผลมากขึ้น
- 7) การซื้อขายที่ดินในพื้นที่ป่าสงวนที่เกิดขึ้นให้ถือว่าเป็นโมฆะไม่มีผลบังคับใช้
- 8) ภาครัฐควรส่งเสริมความรู้ด้านอาชีพแก่ชาวบ้านที่ใช้สิทธิ์ในที่ดินทำกินในเขตพื้นที่ป่าสงวนฯ เพื่อให้ชาวบ้านมีรายได้อื่นเพิ่มมากขึ้นนอกเหนือจากการทำเกษตรกรรม
- 9) ภาครัฐควรส่งเสริมการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายแก่ชาวบ้านทุกคนให้รับรู้เพื่อป้องกันมิให้ชาวบ้านตกเป็นเครื่องมือในการหาผลประโยชน์ของผู้มีอิทธิพลในการเข้ามารอบงำเพื่อบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติก่อนแล้วเข้าครอบครองพื้นที่ทำกินในภายหลัง
- 10) หน่วยงานรัฐควรเอาใจใส่อย่างจริงจังต่อปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ในกรณีเรียกรับผลประโยชน์จากชาวบ้านที่บุกรุกพื้นที่ป่าโดยการข่มขู่ให้จ่ายเงินให้เจ้าหน้าที่เพื่อเป็นการผ่อนผันให้มีการสร้างที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนฯ เป็นต้น
- 11) หน่วยงานของรัฐทุกหน่วยควรใช้ข้อมูลแผนที่ที่เป็นมาตรฐานหรือมีแบบแผนเดียวกันซึ่งจะช่วยแก้ไขข้อขัดแย้งเรื่องแนวเขตที่ดินได้
- 12) มาตรการทางกฎหมายที่ผ่านมาร่างการมีกฎหมายที่ใช้ในการป้องกันและปราบปรามผู้บุกรุกพื้นที่ป่าไม้หลายฉบับ ป่าชุมชนที่ได้รับการจัดตั้งตาม พ.ร.บ.นี้แล้ว ไม่ได้มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงแนวเขตหรือเพิกถอนพื้นที่ป่า หรือเปลี่ยนแปลงสถานะหรือถอนสภาพพื้นที่อื่นของรัฐที่นำมาจัดตั้งป่าชุมชน แต่จะมีผลยกเว้นมิให้นำ

กฎหมายว่าด้วยป่าไม้และกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติมาใช้บังคับเป็นการชั่วคราวจนกว่าจะมีการเพิกถอนป่าชุมชน พ.ร.บ.ป่าชุมชนมีเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้ร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพอย่าง สมดุลและยั่งยืนในรูปแบบของป่าชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการป่าชุมชนและได้ประโยชน์จากป่า ชุมชน อันจะส่งผลให้ชุมชนดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทาง ชีวภาพของประเทศให้มีความอุดมสมบูรณ์และยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย เบื้องต้นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของนายทุนผู้มีอิทธิพล ซึ่งนายทุนผู้มีอิทธิพล จะกระทำตนเป็น “ผู้ให้การอุปถัมภ์” ในระบบอุปถัมภ์นั้น “ผู้รับการอุปถัมภ์” คือผู้ใหญ่บ้านหรือ ผู้นำท้องถิ่นและชาวบ้านจะได้รับประโยชน์ จากการช่วยเหลือด้านเงินทุน สามารถนำไปพัฒนา หมู่บ้านให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นสาธารณะประโยชน์ได้

3.1.2 สำหรับ “ผู้รับการอุปถัมภ์” คือผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำท้องถิ่นและชาวบ้าน จะต้องได้รับการอบรมให้รู้เท่าทันและไม่ตกเป็นเครื่องมือของนายทุนผู้มีอิทธิพลว่าเป็นกลอุบาย อย่างหนึ่งที่จะหวังผลให้ช่วยเหลือเพื่อการที่ดินจะสามารถบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเพื่อประโยชน์ ของตนเองและญาติพี่น้องซึ่งเป็นการเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติของชาติอย่างใหญ่หลวง อย่าง กรณีการขอซื้อที่ดินของนายทุนผู้มีอิทธิพล ชาวบ้านต้องไม่ยอมขายต้องอ้างเอกสารสิทธิ์ทำกิน (สทก.) อย่างถูกต้องตามที่กำหนดไว้ว่าห้ามซื้อ - ขายพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เพราะผิดกฎหมายของ กรมป่าไม้

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการทำวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มี อิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย เท่านั้น ดังนั้น ในการศึกษาในครั้งต่อไป ผู้วิจัยเสนอแนะให้ทำการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มี อิทธิพลว่าจะมีการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติของจังหวัดในภาคอื่น ๆ ของประเทศไทยอีกหรือไม่ หรือลักษณะการบุกรุกในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติของจังหวัดในภาคอื่น ๆ ของประเทศไทยมีการ สร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจโดยใช้ระบบอุปถัมภ์หรือไม่ หรือมีการสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยระบบอื่น ๆ

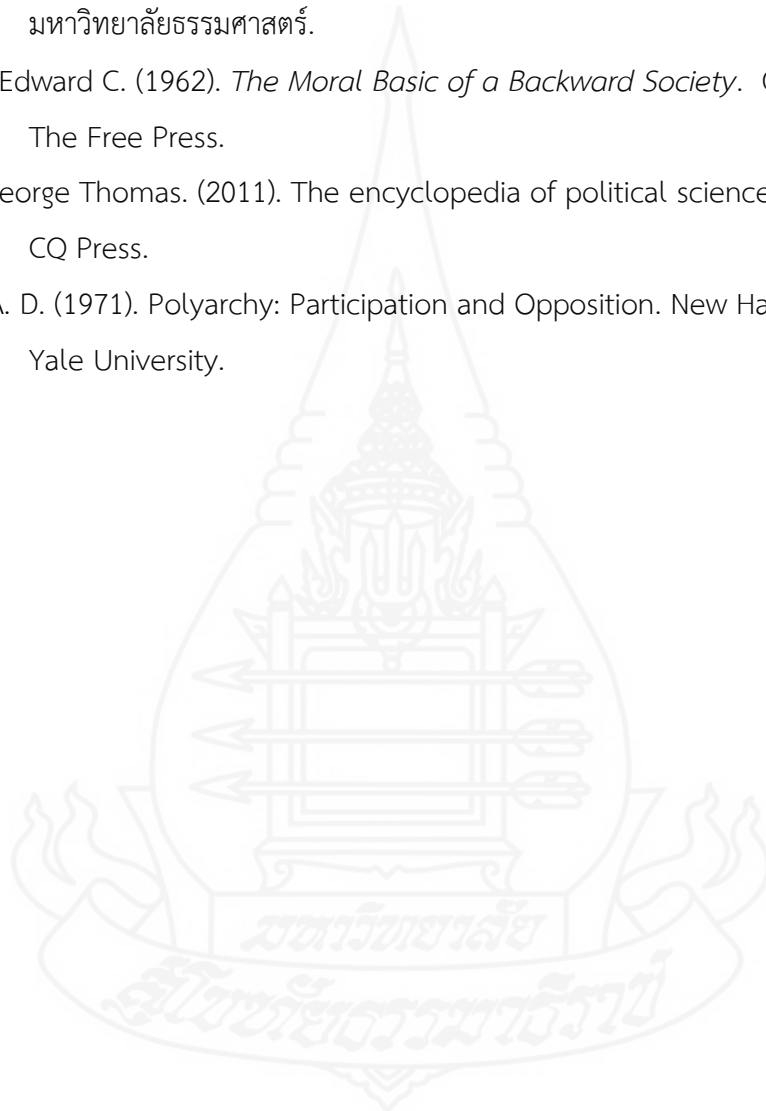

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- ธีรยุทธ บุญมี. (2533). *ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย ใน สังคมและวัฒนธรรมไทย*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2536). *มองอนาคต: บทบาทเพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางการสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาการเมือง.
- ปรีชา คูวินทร์พันธุ์. (2545). *สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แผนปฏิบัติการการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 –2555. (2552). *ยุทธศาสตร์ ที่ 3 เสริมสร้างความเข้มแข็งในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตภาครัฐ*. สืบค้นจาก www.sisaket.go.th
- พิเชษฐ์ ณ นคร. (2561). *ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.).
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2550). *ระบบอุปถัมภ์กับการเมืองการบริหารในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนา อินเตอร์พรีนซ์.
- วัชรพล พุทธรักษา. (2557). *กรัมซีกับการเมืองไทย: อำนาจเก่ากำลังจะตาย อำนาจใหม่ยังไม่สถาปนา*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศานติศุภร์ ตูลา. (2559). *ระบบระบบคุณธรรม และระบบอุปถัมภ์*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. (2538). *ความสัมพันธ์ของคนในสังคม : พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมการเมืองไทย*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. (2553). *ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจกับประชาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ 14 ตุลา.
- สนธิ สมัครการ. (2532). *ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวเครือญาติกับระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). *ภาคท่องเที่ยว-ปัญหาอาหารขยะ*. สืบค้นจาก www.prachachat.net
- สำนักงานคณะกรรมการโครงการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2551). *การดำเนินการเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ที่ดิน ป่าเสื่อมสภาพ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เทพเพ็ญวานิชย์.

- สุภางค์ จันทวานิช. (2542). *ระบบการเมืองการปกครองของชนชาติไทย: การประเมินสถานภาพองค์ความรู้เรื่องไทยศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คูวินทร์พันธุ์. (2545). *ระบบอุปถัมภ์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อคิน รพีพัฒน์. (2527). *สังคมไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2416*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Banfeld, Edward C. (1962). *The Moral Basic of a Backward Society*. Glencoe, IL : The Free Press.
- Kurian, George Thomas. (2011). *The encyclopedia of political science*. Washington: CQ Press.
- Robert, A. D. (1971). *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven: Yale University.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สภามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....เพศ.....อายุ.....ปี วันที่.....

การศึกษาสูงสุด.....

ส่วนที่ 2 ลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

ท่านมีความคิดอย่างไรกับลักษณะความสัมพันธ์เหล่านี้ที่ทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

1. ด้านอุปถัมภ์

1.1 ท่านคิดว่าผู้ใหญ่บ้านมีการพบปะกับผู้มีอิทธิพลโดยวิธีใด

.....

1.2 ท่านคิดว่าผู้มีอิทธิพลได้ให้การช่วยเหลือผู้ใหญ่บ้านอย่างไร

.....

1.3 ท่านคิดว่าผู้ใหญ่บ้านได้ให้การช่วยเหลือผู้มีอิทธิพลอย่างไร

.....

ส่วนที่ 3 สาเหตุที่เอื้อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

ท่านคิดว่าสาเหตุเหล่านี้ทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติหรือไม่ อย่างไร

ด้านพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ.....

ด้านเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน.....

.....

ด้านเจ้าหน้าที่ป่าไม้.....

.....

ด้านผู้มีอิทธิพล.....

.....

ด้านชาวบ้าน.....

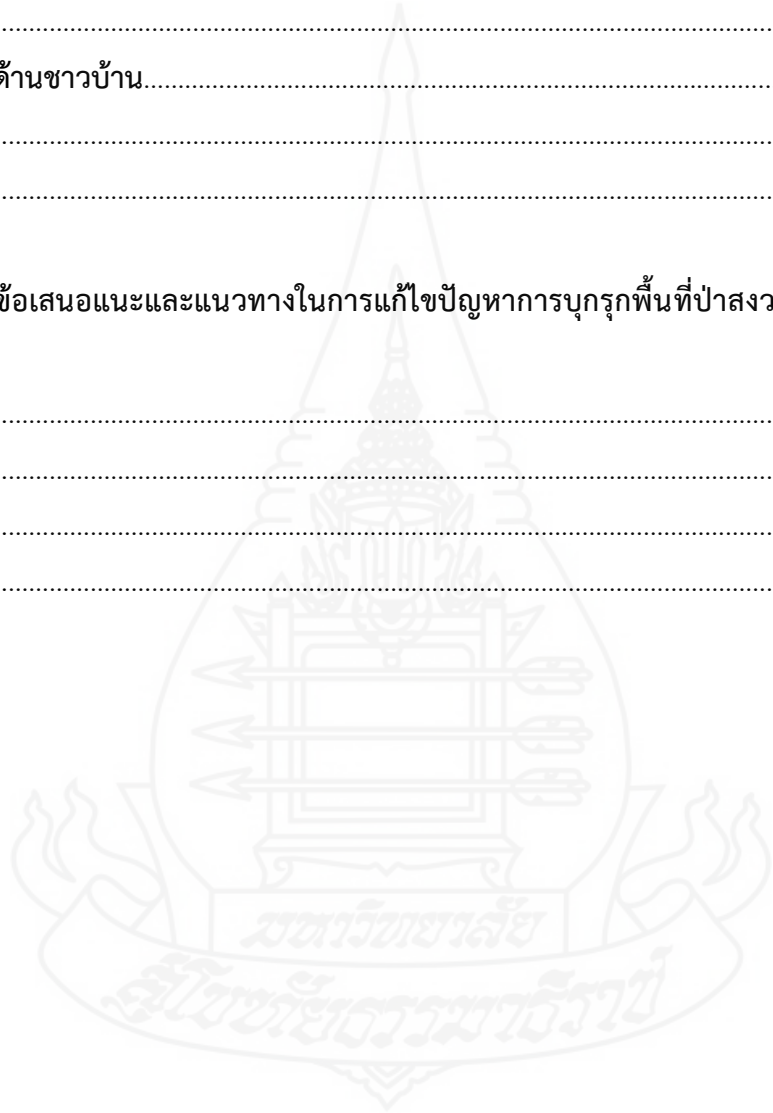
.....

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ของผู้มีอิทธิพล

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

แผนผังแสดงการบุกรุกที่ดินป่าสงวนแห่งชาติเขตพื้นที่ A อำเภอ B จังหวัด C

แผนผังแสดงการบุกรุกที่ดินป่าสงวนแห่งชาติเขตพื้นที่ A อำเภอ B จังหวัด C

พ.ศ.2545

น้องชาย นาย ข (ผู้มีอิทธิพล/ผู้บุกรุกที่ดินป่าสงวน โดยการซื้อขายตามสิทธิ์ สทก.) ซึ่งมีภูมิลำเนา บ้านเลขที่ y ได้มาที่เขตพื้นที่ A

ปลูกบ้านเลขที่ z โดยมี ชายคนหนึ่ง เป็นผู้ดูแล บ้านและสวน ผ่านการแนะนำของ นาย ค (อดีต ผู้ใหญ่บ้าน ม.4 อำเภอ B จังหวัด C)

นายข (ผู้มีอิทธิพล/ผู้บุกรุกที่ดินป่าสงวนโดยการ ซื้อขายตามสิทธิ์ สทก.) เข้ามาในพื้นที่บ้านลำ ตะเคียน พักที่บ้านน้องชาย/กลุ่มผู้บุกรุก) รู้จักนาย ค และผู้ดูแลสวนยางพารา ผ่านน้องชายนาย ข

ความสัมพันธ์ผ่านระบบอุปถัมภ์ นาย ข จ้างคน ดูแลสวน เดือนละ 9,000 บาท โดยโอนเงินผ่าน บัญชีธนาคารทุกเดือน เพื่อเป็นค่าประสานงาน ติดต่อกับนาย ค ในเรื่องต่างๆ และเป็นค่าจ้าง ดูแลบ้านและสวนยางพาราที่กำลังติดต่อยุติกัน อยู่

พ.ศ.2546-พ.ศ.2550

นาย ข (ผู้มีอิทธิพล/ผู้บุกรุกที่ดินป่าสงวนโดยการ ซื้อขายตามสิทธิ์ สทก.) ไปมาหาสู่ระหว่าง กรุงเทพฯ-พื้นที่ A เนื่องด้วยดำรงตำแหน่ง กรรมการผู้จัดการ บริษัท x ธุรกิจจำหน่าย โทรศัพท์เคลื่อนที่ภูมิลำเนาบ้านเลขที่ y เป็นผู้สนับสนุนเงินในการจัดกิจกรรมต่างๆของหมู่บ้าน (สัมภาษณ์ นาย ง และนาย ค, 21 มิถุนายน 2561)แต่บางครั้งเช่นมีงานศพ งานต่างๆเขาจะรับ เป็นเจ้าภาพ (สัมภาษณ์นาย ญ, 26 มิถุนายน 2561)

พ.ศ.2551-พ.ศ.2558

นาย ค ติดต่อชาวบ้านให้ขายที่ดินรวม 31 แปลง 536-0-18 ไร่ โดยซื้อขายไร่ละ 10,000 บาท ค่าจ้างติดต่อด้านคนดูแลสวน รวมมูลค่า 36,581,972.91 (สามสิบล้านห้าแสนแปดหมื่น หนึ่งพันเก้าร้อยเจ็ดสิบสองบาทเก้าสิบเอ็ดสตางค์) โดยปลูกยางพาราสลับการปลูกสับปะรด

นาย ค ติดต่อ เจ้าหน้าที่บริหารงานป่าไม้ 5คนหนึ่ง ในการออกแบบบันทึกการใช้ที่ดินของบุคคล จำนวน 26 ฉบับซึ่งเป็นเอกสารเท็จ (ภายหลังการ ตรวจยึดเมื่อ 6 ธ.ค.58) ผ่านการจ่ายเงินค่าสินบน 5,000 บาท

พ.ศ.2558

1 ธ.ค.2558 คณะเจ้าหน้าที่ฯ ตามคำสั่ง คสช. ที่ 64/57 และ 66/57 จำนวน 10 หน่วยงาน ตาม "ยุทธการทวงคืนผืนป่า" ได้แก่

- 1.สำนักงานสนับสนุนการป้องกันและปราบปรามที่ 1 ภาคกลาง
- 2.เจ้าหน้าที่ส่วนป้องกันฯสำนัก 10
- 3.หน่วยป้องกันและรักษาป่า
- 4.หน่วยป้องกันและรักษาป่า
- 5.หน่วยปฏิบัติการพิเศษ 17 กรมป่าไม้
- 6.มณฑลทหารบกที่
- 7.กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน จว. C
- 8.กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 9.เจ้าหน้าที่ทหารชุด
- 10.สภ.บ ได้ร่วมกันตรวจสอบบริเวณ A โดยใช้เครื่องวัดพิกัด GPS ระบบ WGS 1984 จำนวน 51 จุดบริเวณที่ตรวจสอบพบผู้ดูแลสวนยางพารา โดยแจ้งว่านาย ข (ผู้มีอิทธิพล/ผู้บุกรุก)เป็นเจ้าของ โดยได้รับค่าจ้างเดือนละ 9,000 บาท จ้างโดยโอนเงินเข้าบัญชีธนาคาร

พ.ศ.2559

ก.พ.59-เม.ย.59 คณะเจ้าหน้าที่ประกอบด้วย

- 1.สำนักงานสนับสนุนการป้องกันและปราบปรามที่ 1 ภาคกลาง
- 2.เจ้าหน้าที่ส่วนป้องกันฯสำนัก 10
- 3.หน่วยป้องกันและรักษาป่า
- 4.กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 5.ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 (นาย ง)

ร่วมกันทำบันทึกตรวจสอบชาวบ้านในพื้นที่จำนวน 31 ราย ตรวจสอบพบมีชาวบ้านส่วนหนึ่งไม่ได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินแล้วและได้ขายที่ดินต่อให้นาย ข ในราคาไร่ละ 10,000 บาท

พร้อมแจ้งความดำเนินคดีนายถาวรฯเมื่อ 22 มี.ค. 59 ตาม พ.ร.บ.ป่าไม้ มาตรา 45 ฐานเข้ายึดครองป่าฯโดยไม่ได้รับอนุญาต และ พ.ร.บ.ป่าสงวน มาตรา 14 ฐาน ยึดครอง หรือกระทำการใดๆในป่าสงวนอันก่อให้เกิดความเสียหายแก่ป่าสงวนแห่งชาติ

7 เม.ย.59 สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 10 ได้ตรวจสอบข้อมูลแบบบันทึกการใช้ที่ดินของบุคคลในพื้นที่ป่าไม้จำนวน 26 ฉบับ จากฐานข้อมูลของกรมป่าไม้ที่มีการจัดทำในระบบตั้งแต่ปี พ.ศ.2548 ไม่ปรากฏรายชื่อของบุคคลในพื้นที่ทั้ง 26 ราย ซึ่งจากการตรวจสอบรายชื่อทั้ง 26 ราย พบเป็นเครือข่ายญาติของนาย ข ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่กรุงเทพฯทั้งสิ้น

6 ธ.ค.58 นาย ข (ผู้มีอิทธิพล/ผู้บุกรุก) ได้ยื่น
สำเนาแบบบันทึกการใช้ที่ดินของบุคคลในพื้นที่ป่า
ไม้จำนวน 26 ฉบับต่อ นาย ก นักวิชาการป่าไม้
ปฏิบัติการทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า
ไม้ และปฏิเสธว่าไม่ได้เป็นเจ้าของพื้นที่ โดยมีนาย
ค เป็นผู้ติดต่อ เจ้าหน้าที่บริหารงานป่าไม้ 5
คนหนึ่ง ในการออกแบบบันทึกการใช้ที่ดินของ
บุคคล จำนวน 26 ฉบับ ซึ่งตรวจสอบแล้วพบว่า
เป็นเอกสารเท็จ (ภายหลังการตรวจยึดเมื่อ 6 ธ.ค.
58) ผ่านการจ่ายเงินค่าสินบน 5,000 บาท

21 มิ.ย.59 นาย ก นักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการทำ
หน้าที่หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่าที่ แจ่งความ
ดำเนินคดีนาย ข ฐานใช้หลักฐานอันเป็นเท็จแสดง
ต่อพนักงานต่อเจ้าหน้าที่ต่อพนักงานสอบสวน
สถานีตำรวจภูธรปากท่อ

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	ร้อยโท ธรรมนูญพงษ์ จุฑาพันธ์สวัสดิ์
วัน เดือน ปีเกิด	16 พฤศจิกายน 2527
สถานที่เกิด	อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี
ประวัติการศึกษา	- วิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสัตวศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยศิลปากร - รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาทฤษฎีและเทคนิคทางรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
สถานที่ทำงาน	สำนักงานสัสดีจังหวัดเพชรบุรี อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
ตำแหน่ง	ผู้ช่วยสัสดีอำเภอบ้านแหลม ช่วยราชการสำนักงานสัสดีจังหวัดเพชรบุรี

